

Kate Andersen Brower

A

REZIDENCIA

MAGÁNÉLET A FEHÉR HÁZBAN

Kennedytől Obamáig

GABO

FORDÍTOTTA
Forgách Ildikó

KATE ANDERSEN BROWER

★

A rezidencia

MAGÁNÉLET A FEHÉR HÁZBAN

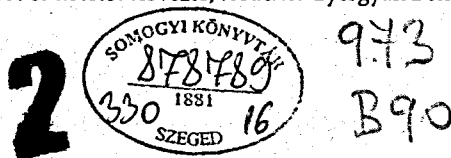
– Kennedytől Obamáig –

GABO

A fordítás Kate Andersen Brower:
The Residence. Inside the Private World of the White House
(Harper, 2015) alapján készült

Szaklektor: Magyarics Tamás
Szerkesztette: Rózsa Judit

A borítót és kötetet tervezte, tördelte: Gyergyák Bence

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000571787

Copyright © 2015 by Kate Andersen Brower.
Published by arrangement with „HarperCollins Publishers”
Hungarian translation © Forgách Ildikó, 2016

Copyright © Gabo Kiadó, 2016
Felelős kiadó: Földes Tamás

ISBN 978 963 406 248 6

*Brooke Browernek, férjemnek, aki elérte, hogy elhiggyem,
minden lehetséges.
És a mi vidám gyermekeinknek, Grahamnek és Charlotte-nak.*

Tartalom

Szereposztás 9

Bevezetés 11

ELSŐ FEJEZET

Kontrollált káosz 43

MÁSODIK FEJEZET

Diszkrécio 95

HARMADIK FEJEZET

Hűség 119

NEGYEDIK FEJEZET

Rendkívüli igények 140

ÖTÖDIK FEJEZET

Sötét napok 159

HATODIK FEJEZET

Áldozat 180

HETEDIK FEJEZET

A rezidencia és a rasszizmus 191

NYOLCADIK FEJEZET

Pletyka és gonoszkodás a cselédfertályon 227

KILENCEDIK FEJEZET

Akik a Fehér Házban nőttek fel 242

TIZEDIK FEJEZET

Bánat és reménység 262

Epilógus 291

Köszönetnyilvánítás 299

Források és jegyzetek a fejezetekhez 305

Válogatott bibliográfia 319

Mutató 323

Szereplők

James W. F. „Skip” Allen	házvezető, 1979–2004
Reds Arrington	vízvezeték-szerelő, a vízvezeték-szerelő műhely vezetője, 1946–1979
Preston Bruce	portás, 1953–1977
Traphes Bryant	villanyszerelő, kutyaagondozó, 1951–1973
Cletus Clark	szobafestő, 1969–2008
William „Bill” Cliber	villanyszerelő, 1963–1990 a villanyszerelő műhely vezetője, 1990–2004
Wendy Elsasser	virágkötő, 1985–2007
Chris Emery	házvezető, 1987–1994
Betty Finney	szobalány, 1993–2007
James Hall	részmunkaidős komornyik, 1963–2007
William „Bill” Hamilton	mindenes, raktárvezető, 1958–2013
James Jeffries	konyhai kisegítő, részmunkaidős komornyik, 1959–napjainkig
Wilson Jerman	mindenes, komornyik, 1957–1993 részmunkaidős portás, 2003–2010
Jim Ketchum	kurátor, 1961–1963, főkurátor, 1963–1970
Christine Limerick	fő házvezetőnő, 1979–2008 (kihagyás 1986-tól 1991-ig)

Linsey Little	mindenes, 1979–2005
Roland Mesnier	főcukrász, 1979–2006
Betty Monkman	kurátor, 1967–1997, főkurátor, 1997–2002
Ronn Payne	virágkötő, 1973–1996
Nelson Pierce	házvezető, 1961–1987
Mary Prince	Amy Carter nevelőnője
James Ramsey	komornyk, a Carter-adminisztráció végétől 2010-ig
Stephen Rochon	személyzeti főnök, 2007–2011
Frank Ruta	szakács, 1979–1991 (kihagyás 1987-től 1988-ig)
Tony Savoy	az üzemeltetési osztály munkatársa, majd vezetője, 1984–2013
Bob Scanlan	virágkötő, 1998–2010
Walter Scheib	főszakács, 1994–2005
Rex Scouten	házvezető, 1957–1969 személyzeti főnök, 1969–1986 főkurátor, 1986–1997
Ivaniz Silva	szobalány, 1985–2008
Herman Thompson	részmunkaidős komornyk, 1960–1993
Gary Walters	házvezető, 1976–1986 személyzeti főnök, 1986–2007
J. B. West	házvezető, 1941–1957 személyzeti főnök, 1957–1969
Lynwood Westray	részmunkaidős komornyk, 1962–1994
Worthington White	házvezető, 1980–2012
Zephyr Wright	a Johnson család szakácsnője

Bevezetés

*A Fehér Házban élni olyan, mintha az ember folyton színpadon lenne,
amelyen hol tragédiákat, hol meg komédiákat játszanak. És mi, a Fehér Ház
szolgái vagyunk a statiszták.*

LILLIAN ROGERS PARKS, 1929-TŐL 1961-IG FEHÉR HÁZI
SZOBALÁNY ÉS VARRÓNŐ

Preston Bruce washingtoni konyhájában ült feleségével, rádiót hallgatott és ebédelt – délben mindig együtt ettek –, amikor egy bemondó rendkívüli híradással szakította meg a műsort: *az elnököt meglőtték.*

A férfi felugrott a székéről, jól beverte a térdét az asztalba, az edények csörömpölve hullottak a padlóra. Vagy egy perccel később újabb bejelentés, a bemondó hangja ezúttal még élesebb: *Az elnököt meglőtték. Visszaigazolták az értesülésünket, miszerint az elnököt meglőtték. Állapota ismeretlen.*

Ez nem lehet igaz, gondolta Bruce. Felkapta a kabátját, a kalapjáról meg is feledkezett, pedig csípős novemberi nap volt, beugrott a kocsijába, és repülőstarttal indított a kocsifelhajtóról. Felesége, Virginia a döbbenettől lebénulva állt a konyhában, a törött edények cserepei között.

Az egyébként rendíthetetlen nyugalmú Bruce kilencven kilométeres sebességgel száguldott a belvárosi forgalomban.

– Nem is tudtam, milyen gyorsan hajtok – nyilatkozta később. Hirtelen sziréna hangját hallotta maga mögött. Egy motoros rendőr állt meg mellette a Tizenhatodik utca és a Columbia kereszteződésénél, leugrott a motorjáról és a kocsihoz lépett.

– Hova ilyen sietősen? – kérdezte a rendőrtiszt nem éppen engedékeny hangnemben.

– Biztos úr, én a Fehér Házban dolgozom – hadarta Bruce. – Az elnököt meglőtték.

Döbrent csend következett. A lesújtó hír még nem jutott el mindekihez.

– Gyerünk! – mondta a rendőr, és visszaugrott a motorbiciklijére. – Kövessen! – Bruce aznap saját rendőri kíséretet kapott egészen a Fehér Ház délnyugati kapujáig.

A legtöbb amerikai, aki csak élt 1963-ban, pontosan emlékszik, hol volt éppen, amikor megtudta, hogy Kennedy elnököt lelőtték. De Bruce számára a hír különleges jelentőséggel bírt: Kennedy nem csupán az elnök volt számára, hanem a főnöke és – ami még ennél is fontosabb – a barátja. Preston Bruce, a Fehér Ház portása a személyzet közkedvelt tagja volt. Az előző reggelen ő kísérte ki az elnököt, a *First Ladyt* és a fiukat, John-Johnt a Déli pázsiton landoló haditengerészeti helikopterhez, amelynek az volt a feladata, hogy az Andrews légitámaszponton rájuk váró elnöki repülőgéphez szállítsa őket. Innen indult a Kennedy házaspár a kétnapos, öt várost érintő texasi, tragikus kampányútjára. (John-John, akinek már csak négy nap volt hátra a harmadik születésnapjáig, szeretett a szüleivel helikopterezni. Ő most csak az Andrews légitámaszpontig mehetett velük; amikor megmondták neki, hogy nem kísérheti el szüleit Dallasba, zokogott. Édesapját akkor látta utoljára.)

– Amíg nem vagyok itt, maga felel mindenért – kiabálta Kennedy elnök Bruce-nak túlharsogva a helikopter zúgását. – Döntsön mindenben a legjobb belátása szerint.

Bruce, aki rabszolgák leszármazottja, egy dél-karolinai részes bérlo fia volt, tiszteletbeli családtagnak számított Kennedyéknél. Együtt mozizott velük a Fehér Ház filmszínházában, és nézte, amint az elnök boldogan játszik gyermekeivel. Összerezcent, ha Kennedy bevágta a fejét az asztalba, miközben a féktelen kis John-Johnt üldözte az Ovális irodában. (JFK íróasztala volt John-John egyik kedvenc búvóhelye. Néha, fontos találkozók előtt épp Bruce-nak kellett őt kihalásznia onnan.) Ötvenes éveinek közepén Bruce magas volt és szikár, haja közé csak néhány ősz tincs vegyült, bajusza viszont teljesen fehér volt. Munkaruhaként fekete öltönyt és fehér csokornyakkendőt viselt nap mint nap. Elhivatottságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az állami vacsorák idegeskedő vendégeinek asztalhoz ültetését megkönnyítendő még egy speciális pultot is tervezett – ennek megdöntött lapján könnyebb volt elrendezni az ültetőkártyákat. Az ügyes bútordarabot feltalálója tiszteletére *Bruce Table*-nek becézték és évtizedeken át használták.

November 22-én a Fehér Ház felé hajtvá Bruce-t kétségek gyötörték. – A mai napig fel tudom idézni azt a megrázkódtatást, ami az egész testemet átjárta akkor – emlékezett később.

Amikor megérkezett az elnöki lakóhelyre, csak egy dologra tudott gondolni. Meg kell várnia Mrs. Kennedyt. Csatlakozott a tévé előtt összegyűlt kollégáihoz a személyzeti vezető zsúfolt irodájában. A hírek megerősítették a fehér házi alkalmazottak félelmét. „Mindannyian tudatában voltunk annak – írta évekkel később –, hogy bármelyik elnökkel, aki valaha kitette a lábát erről a héthektárnyi területről, megtörténhet, hogy úgy tér vissza, mint Kennedy elnök.”

Amikor Jackie Kennedy hajnali négykor végre visszaért a Fehér Házba az azóta ikonikussá vált vérfoltos, rózsaszín gyapjúkosztjával.

ben, sógora, Robert F. Kennedy karjába kapaszkodva, kísértetiesen sápadt volt és hátborzongatóan nyugodt. – Bruce, maga megvárt minket – mondta kedvesen, mintha csak őt akarná megvigasztalni.

– Igen, Mrs. Kennedy, hiszen tudta, hogy itt leszek – válaszolta.

A Keleti szobában tartott rövid ima után Bruce felkísérte a *First Lady* és az igazságügy-minisztert a második emeleti magánlakosztályokhoz. Abban a csendes pillanatban, együtt a felvonóban azzal a két emberrel, akik a legközelebb álltak JFK-hoz, Bruce nem bírta tovább és sírva fakadt. Jackie és Robert is elsírta magát, átkarolták egymást, és együtt sírtak, amíg a lift felért a második emeletre. Amikor Jackie a hálósobájába ment, azt mondta személyes komornájának és bizalmasának, Providencia Paredesnek: – Azt hittem, engem is meg fognak ölni. – Azután végre levette a férje vérével átitatott kosztümöt és lefűrdött.

A kimerült Bruce egy harmadik emeleti, apró hálósobában, egy széken ülve töltötte azt az időt, ami még az éjszakából megmaradt. Levette zakóját és csokornyakkendőjét, meglazította a keményített gallérját, de nem hagyta, hogy elnyomja az álom. – Nem akartam lefeküdni, hátha Mrs. Kennedynak még szüksége lesz rám. – Hűsége nem maradt viszonzatlan. Röviddel a temetés után a *First Lady* emlékül neki adta a nyakkendőt, amit férje a Dallasba vezető repülőúton viselt. – Az elnök azt szeretné, ha ez a magáé lenne – mondta neki. (JFK nyakkendőt cserélt, mielőtt átültek volna a kocsiba, és a levetett darab ott volt a zakója zsebében, amikor meglőtték.) Robert Kennedy lehúzta kesztyűjét, és átadta lesújtott barátjának. – Őrizze meg ezt a kesztyűt – mondta Bruce-nak –, és emlékezzen rá, hogy ezt viseltem a bátyám halálakor.

A Fehér Ház portása csak november 26-án, négy nappal a merénylet után volt hajlandó elhagyni posztját és hazatérni feleségéhez. Bruce odaadása, amellyel munkájához és az elnöki családdhoz viszonyult, rendkívülinek tűnhet, de ez valójában alapvető elvárás mindenkivel szemben, aki a rezidencián dolgozik.

*

Amerika elnöki családjait nem könnyű megismerni. Magánéletüket szigorúan őrzik a Nyugati szárnyban dolgozó munkatársak, valamint egy durván százfőnyi csapat, amelynek tagjai igyekeznek kívül maradni a nyilvánosság látókörén: ez a Fehér Ház személyzeti állománya. Ezek a dolgozók idejük nagy részét a körülbelül ötezer négyzetméter összterületű épület második és harmadik emeletén töltik. Ide menekülhet az elnöki család a hivatal időnként szinte elviselhetetlen nyomása elől, még ha csak egy pár értékes órára is, míg megvacsoráznak vagy tévét néznek együtt. Miközben odalent turisták tülekednek, és amatőr fényképeszek csattogtatják mobiltelefonjaik kameráit a külső kerítésnél, a család nyugodtan éli magánéletét az emeleten.

A politikai munkatársakkal ellentétben, akik, miután kiléptek a Fehér Ház szolgálatából, buzgón adják az interjúkat és publikálták memoárjaikat, a szobalányok, komornyikok, konyhafőnökök, házvezetők, technikai munkatársak, villanyszerelők, vízvezeték-szerelők, ácsok és virágkötők, akik Amerika leghíresebb házat működésben tartják, általában láthatatlanok kívántak maradni. Az egyik alkalmazott azt mondta, hogy neki, akárcsak kollégáinak „szenvédélye az anonimitás”. Ennek köszönhetően a fehér házi alkalmazottak láthatatlan világa a cselédfertályon máig tele van rejtélyekkel.

Először akkor szereztem tudomást e világ létezéséről, amikor a Fehér Ház sajtóttestületének tagjaként meghívást kaptam egy löncsre, amelyet Michelle Obama kevesebb mint egy tucat újságírónak adott egy bensőséges hangulatú étkezőben, a Fehér Ház első emeletén. Miután Jackie Kennedy kialakított egy külön étkezőt a második emeleten, amelyet a mai elnöki családok is nagy előszeretettel használnak, ezt a szobát Régi családi étkezőnek nevezték el. Eldugott helyen van, szemben a díszteremmel (*State Dining Room*), ahol tucatnyi eseményen vettem már részt. A Fehér Háznak ezt a privát oldalát még sosem láttam, valójában azt sem tudtam, hogy ez a szoba létezik. A rezidencia sok helyiségébe szigorúan tilos a belépés. A hivatalos eseményekre,

ben, sógora, Robert F. Kennedy karjába kapaszkodva, kísértetiesen sápadt volt és hátborzongatóan nyugodt. – Bruce, maga megvárta minket – mondta kedvesen, mintha csak őt akarná megvigasztalni.

– Igen, Mrs. Kennedy, hiszen tudta, hogy itt leszek – válaszolta.

A Keleti szobában tartott rövid ima után Bruce felkísérte a *First Lady* és az igazságügy-minisztert a második emeleti magánlakosztályokhoz. Abban a csendes pillanatban, együtt a felvonóban azzal a két emberrel, akik a legközelebb álltak JFK-hoz, Bruce nem bírta tovább és sírva fakadt. Jackie és Robert is elsírta magát, átkarolták egymást, és együtt sírtak, amíg a lift felért a második emeletre. Amikor Jackie a hálósobájába ment, azt mondta személyes komornájának és bizalmasának, Providencia Paredesnek: – Azt hittem, engem is meg fognak ölni. – Azután végre levette a férje vérével átitatott kosztümöt és lefűrdött.

A kimerült Bruce egy harmadik emeleti, apró hálósobában, egy széken ülve töltötte azt az időt, ami még az éjszakából megmaradt. Levette zakóját és csokornyakkendőjét, meglazította a keményített gallérját, de nem hagyta, hogy elnyomja az álom. – Nem akartam lefeküdni, hátha Mrs. Kennedynak még szüksége lesz rám. – Hűsége nem maradt viszonzatlan. Röviddel a temetés után a *First Lady* emlékül neki adta a nyakkendőt, amit férje a Dallasba vezető repülőúton viselt. – Az elnök azt szeretné, ha ez a magáé lenne – mondta neki. (JFK nyakkendőt cserélt, mielőtt átültek volna a kocsiba, és a levetett darab ott volt a zakója zsebében, amikor meglőtték.) Robert Kennedy lehúzta kesztyűjét, és átadta lesújtott barátjának. – Őrizze meg ezt a kesztyűt – mondta Bruce-nak –, és emlékezzen rá, hogy ezt viseltem a bátyám halálakor.

A Fehér Ház portása csak november 26-án, négy nappal a merénylet után volt hajlandó elhagyni posztját és hazatérni feleségéhez. Bruce odaadása, amellyel munkájához és az elnöki családdal való viszonyult, rendkívülinek tűnhet, de ez valójában alapvető elvárás mindenkivel szemben, aki a rezidencián dolgozik.

Amerika elnöki családjait nem könnyű megismerni. Magánéletüket szigorúan őrzik a Nyugati szárnyban dolgozó munkatársak, valamint egy durván százfőnyi csapat, amelynek tagjai igyekeznek kívül maradni a nyilvánosság látókörén: ez a Fehér Ház személyzeti állománya. Ezek a dolgozók idejük nagy részét a körülbelül ötezer négyzetméter összterületű épület második és harmadik emeletén töltik. Ide menekülhet az elnöki család a hivatal időnként szinte elviselhetetlen nyomása elől, még ha csak egy pár értékes órára is, míg megvacsorázna vagy tévét néznek együtt. Miközben odalent turisták tülekednek, és amatőr fényképeszek csattogtatják mobiltelefonjaik kameráit a külső kerítésnél, a család nyugodtan éli magánéletét az emeleten.

A politikai munkatársakkal ellentétben, akik, miután kiléptek a Fehér Ház szolgálatából, buzgón adják az interjúkat és publikálták memoárjaikat, a szobalányok, komornyikok, konyhafőnökök, házvezetők, technikai munkatársak, villanszerelők, vízvezeték-szerelők, ácsok és virágkötők, akik Amerika leghíresebb házáat működésben tartják, általában láthatatlanok kívántak maradni. Az egyik alkalmazott azt mondta, hogy neki, akárcsak kollégáinak „szenvédélye az anonimitás”. Ennek köszönhetően a fehér házi alkalmazottak láthatatlan világa a cselédfertályon máig tele van rejtélyekkel.

Először akkor szereztem tudomást e világ létezéséről, amikor a Fehér Ház sajtótestületének tagjaként meghívást kaptam egy löncsre, amelyet Michelle Obama kevesebb mint egy tucat újságírónak adott egy bensőséges hangulatú étkezőben, a Fehér Ház első emeletén. Miután Jackie Kennedy kialakított egy külön étkezőt a második emeleten, amelyet a mai elnöki családok is nagy előszeretettel használnak, ezt a szobát Régi családi étkezőnek nevezték el. Eldugott helyen van, szemben a díszteremmel (*State Dining Room*), ahol tucatnyi eseményen vettem már részt. A Fehér Háznak ezt a privát oldalát még sosem láttam, valójában azt sem tudtam, hogy ez a szoba létezik. A rezidencia sok helyiségebe szigorúan tilos a belépés. A hivatalos eseményekre,

például a Keleti szobában adott fogadásokra vagy a (manapság gyakran a Déli pázsiton lévő, lenyűgöző fehér pavilonban tartott) állami vacsorákra érkező újságírókat és fotósokat kordonnal választják el a Fehér Ház vendégeitől. Ráadásul e nagyszabású rendezvények alkalmával a fehér házi személyzetet gyakran részmunkaidős komornyikokkal és felszolgálókkal egészítik ki.

Így hát kicsit meglepődtem, amikor a *First Lady* löncsenek napján egy inas vezetett be minket az aránylag kicsi és lakályos Régi családi étkezőbe, és egy elegánsan öltözött gentleman csillogó ezüstitálcáról pezsgővel kínált. A menüben szerepelt a Fehér Ház kertjében termesztett zöldségekből készült saláta, serpenyőben sült friss tengeri sügér, mindez az elegáns Truman porcelánkészleten tálalva. Minden fogást egy komornyik tálalt fel, aki nyilvánvaló összhangban működött a *First Lady*vel. Hát, ez tiszta *Downton Abbey*, gondoltam. Ekkor kezdtem el azon törni a fejemet, kik lehetnek ezek az emberek, akik ilyen bensőséges viszonyban vannak a világ legbefolyásosabb családjával. Mint a *Bloomberg News* fehér házi tudósítója, a James S. Brady sajtószoba alatt sorakozó apró, ablaktalan fülkék egyikében dolgoztam. A szűk alagsori térben folytonosan örvénylik a tevékenység, újságírók futkosnak fel-alá, akik eseményekről tudósítanak, riportokat készítenek, majd rohannak vissza a számítógépeikhez, hogy elmentsék anyagaikat. Miközben a Fehér Házban dolgoztam, körbeutaztam a világot az elnöki és az alelnöki repülőgépen, tudósítottam Mongóliából, Japánból, Lengyelországból, Franciaországból, Portugáliából, Kínából és Kolumbiából – de a legérdekesebb sztori mindvégig itt volt az orrom előtt: azoknak a férfiaknak és nőknek a története, akik az elnöki családról gondoskodnak, akik mindannyian szenvedélyes lojalitással viszonyulnak az amerikai elnöki intézményhez. Minden alkalmazott, aki valaha a Fehér Házban dolgozott, történelmi események szemtanúja volt, és minden bizonnyal hihetetlen történetek birtokában van.

A Fehér Ház az ország legerősebb és legtartósabb elnöki szimbóluma. Százharminckét szobája, száznegyvenhét ablaka, huszonnyolc kandallója, nyolc lépcsőháza és három felvonója hat szinten – valamint két rejtett félemeleti szinten – helyezkedik el egy olyan épületben, amely látszólag csak háromemeletes. A ház adott időben mindig egyetlen, híres család otthonául szolgál, de az épületben működő mellékszereplők állandó lakóknak számítanak.

A rezidencia dolgozói emberséggel és „régí világbeli” értékekkel töltik meg a világ leghíresebb hét hektárját. Hajnalban kelnek, saját magánéletüket áldozzák fel, hogy az elnöki családot szolgálják csendes, lenyűgöző méltósággal. Számukra az, hogy a Fehér Házban dolgozhatnak, pozíciótól függetlenül nagy megtiszteltetés. A választások új arcokat hoznak, de ők kormányváltásoktól függetlenül a helyükön maradnak, és politikai véleményüket gondosan megtartják maguknak. Egyetlen feladatuk van: elősegíteni, hogy Amerika elnöki családjai jól érezzék magukat az ország legnyilvánosabb magánházában.

E férfiak és nők közül szolgálatuk során sokan voltak tanúi az elnökök és családjaik hihetetlenül érzékeny pillanatainak, de csak kevesen publikáltak memoárt a Fehér Házban eltöltött szolgálati idejükről. Ebben a könyvben először sikerült összegyűjteni sokuk beszámolóit arról, milyen is az, amikor az ember az elnöki család szolgálatának szenteli életét. A visszaemlékezések között vannak, amelyek egy-egy apró, kedves gesztusról számolnak be, vannak, amelyek dühről, személyes elkeseredésről szólnak, vannak történetek csípős megjegyzésekről, különös hóbortokról, de a nemzeti diadal vagy éppen tragédia olyan pillanatairól is, amelyek háttérbe szorították a mindennapi munkát.

Elmesélik, milyen volt a Kennedy gyerekekkel játszani az Ovális irodában, és azt is, milyen érzés volt ott lenni, amikor az első afro-amerikai elnök megérkezett a Fehér Házba. Volt, aki arról számolt be, hogy Nancy Reagan kérésére a huszonöt darabos limoges-i doboz-

gyűjteményének minden egyes darabját pontosan ugyanarra a helyre kellett takarítás után visszatennie, megint más arról, hogyan biztosított pár perc egyedüllétet Hillary Clintonnak férje szexbotránya és felelősségre vonása idején. A rezidencia személyzetének tagjai olyan mozzanatait is látják az elnöki család életének, amelyekbe más soha nem nyerhet bepillantást.

Bár példátlan szintű nyitottságról tettek tanúbizonyságot történeteik megosztása során, a rezidencia közelmúltbéli és jelenlegi dolgozói egyaránt tartják magukat a régóta fennálló etikai kódexhez, amely a diszkréciót és az elnöki család magánéletének védelmét mindenek fölött állónak tartja. Ellentétben a hatalomorientált Washington D. C. számos lakójával, akik előbb mondják meg egymásnak, hol dolgoznak, s csak azután a nevüket, a rezidencia munkatársai kerülnek különleges munkahelyük említését. Ezt a becsületkódexet a fehér házi dolgozók korábbi generációitól örökölték, azoktól, akik úgy leplezték Franklin D. Rooseveltné bérletét, hogy az állami vacsorákon először az elnököt segítették a helyére, s csak miután tolókcóját kivitték a helyiségből, akkor engedték be a vendégeket, és akik gondoskodtak róla, hogy JFK flörtjeinek híre sose jusson ki a Fehér Ház falai közül.

A rezidencia dolgozói tulajdonképpen annyira kiváltságos helyzetben vannak az információkhoz való hozzáférést illetően, hogy a jelenlegi fehér házi munkatársak kifejezetten elleneztek, hogy interjút adjanak nekem. Egy korábbi alkalmazott ezt írta egy e-mailjében: „Azt hiszem, azt fogja tapasztalni, hogy akik ma a rezidencián dolgoznak, nem akarnak beszélni önnel, mert nem szeretnék elveszíteni az állásukat – igen, ez a realitás. Arra képezték ki bennünket, hogy ami a Fehér Házon belül történik, azt a Fehér Házon belül kell tartani.”

De, bár eleinte néhányan vonakodtak megosztani tapasztalataikat, amelyeket – ahogy ők nevezik – „a házban” végzett munkájuk során szereztek, mindnyájan rendkívül kedvesek voltak. Fehérek és feketék, férfiak és nők, főszakácsok, villanyszerelők és szobalányok, nyugdíjas

alkalmazottak tucatjai hívtak meg, hogy üljek le velük egy kis beszélgetésre a konyhaasztalnál vagy a nappali kanapéján. (Második gyermekünkkel voltam akkor éppen várandós, aminek következtében számos kedves érdeklődésben volt részem arról, hogy érzem magam és nem szeretnék-e enni valamit.) Nem kellett sokáig várnom, és már meséltek is különböző elnökök és családjaik mellett eltöltött évtizedeik emlékeit. Sok esetben úgy éreztem, hogy beszélgetőpartnerem nem is volt tudatában annak, hogy rendkívüli élete során első sorból szemlélte a történelmet. Visszaemlékezéseik nem mindig voltak összhangban: előfordult, hogy egyes alkalmazottak kedves emlékeket őriztek a családról, amelyet szolgáltak, mások viszont kevésbé hízelgő történeteket meséltek róluk.

Nem mindig volt egyszerű rávenni őket, hogy beszéljenek. Voltak, akik csak akkor nyíltak meg, amikor megemlítettem nekik azoknak a kollégáiknak a nevét, akiket már meginterjúvoltam. Mások csak addig voltak tartózkodóak, amíg személyesen nem találkoztunk, mint például William „Bill” Cliber, vezető villanyszerelő, aki lenyűgöző történeteket mesélt Richard Nixon utolsó, hivatalban töltött napjairól, és Christine Limerick fő házvezetőnő, akinek egy adott ponton meg kellett hoznia azt a fájdalmas döntést, hogy ideiglenesen lemond posztjáról, mert nem bírta elviselni egy bizonyos *First Lady* durva bánásmódját.

Voltak olyanok, mint például George W. Bush kedvenc komornyikja, James Ramsey, akik csak pozitív élményeikről akartak beszélni. Ramsey még azt is mondta, hogy attól tart, ha bármi negatívumot közöl, a kormány megvonja a nyugdíját, amelyért egy életen át dolgozott (bár nincs bizonyíték arra, hogy ez megtörtént volna). Tele volt őszinte szeretettel a családok iránt, akiket szolgált. 2014-ben hunyt el, szerencsésnek érzem magam, hogy megismerhettem őt és a többi olyan alkalmazottat, aki nem érte meg, hogy történeteit nyomtatásban lássa viszont.

Beszéltem olyanokkal, akik abban az időszakban dolgoztak a Fehér Házban, amelyet Camelotként emlegetnek – köztük azzal az alkalmazottal, akit elsőként értesítettek Kennedy elnök meggyilkolásáról –, és olyan komornyikokkal, portásokkal, virágkötőkkel, akik az Obama családot szolgálták. Elnökök fiai és lányai mondták el, milyen a Fehér Házban felnőni. És elfogulatlan beszélgetést folytattam Rosalynn Carter, Barbara Bush és Laura Bush korábbi *First Lady*kkal, valamint számos, vezető fehér házi munkatárssal. A legtöbben őszintén hozzá akartak járulni ahhoz, hogy felhívjuk a figyelmet azokra az emberekre, akik csendesen és szorgalmasan dolgoznak a színpalak mögött.

Aldozatos és kemény munkájuk ellenére a rezidencia személyzetének tagjai következetesen kerülnek a reflektorfényt – és nem csak a szó átvitt értelmében. – Íratlan szabály volt, hogy nekünk a háttérben kell maradnunk. A kamerák előtt mindig lehajoltunk, vagy kikerültük őket – mondta James W. F. „Skip” Allen, személyzeti vezető. Pedig az alkalmazottak, akikkel interjút készítettem, olyan intelligenciáról és tartásról tettek tanúbizonyságot, amely arra sarkallt, hogy többet akarjak megtudni életükről. Sokuknak fanyar, mondhatni gyilkos humora volt. Beszélgetésünk után James Hall, nyugalmazott komornyik ragaszkodott hozzá, hogy az öregotthon zsúfolt előcsarnokán keresztül egészen az ajtóig kísérjen – nagyon-nagyon lassan. Végül beismerte, hogy ez nem pusztán udvariasság volt a részéről – azt akarta, hogy mindenki lássa a fiatal hölgyet, aki meglátogatta őt. – Olyan ez a hely, mint *Peyton Place*! – mondta nevetve.

Kutatásaim során Washingtonon és külvárosain túlra is eljutottam. Allen egy tágas, ötszázötven négyzetméter alapterületű, tizenkilencedik századi parasztházba vonult vissza a pennsylvaniai Bedfordban. Csirkesalátás szendvicset ettünk a medence mellett a szemerkélő eső-

1 *Peyton Place*, Grace Metalious amerikai író regénye egy tipikus amerikai kisvárosról, amelyből film és tévésorozat is készült (A ford.)

ben, miközben az elnök és a személyzet szoros kapcsolatáról beszélt nekem („Semmi rendkívüli nem volt abban, ha az elnök felköszöntött valakit a születésnapján.”), majd az elnöki szerep súlyáról („Bármelyik elnököt megnézheti. Amikor a Fehér Házat elhagyja, egyikük sem fiatalabb, mint odaérkezésekor.”).

Bár az elnöki események és államfői látogatások pompája és körülményei közepette szinte láthatatlanok, a Fehér Ház alkalmazottai létfontosságú szerepet töltenek be az amerikai elnökök hivatalos és magánéletében. – A családom és én mindig valahogy úgy gondoltunk rájuk, mint akik az elnökkel és a *First Lady*vel együtt házigazdái az eseményeknek – mondta Tricia Nixon Cox, Nixon elnök idősebbik lánya. – Ők gondoskodtak róla, hogy minden szép legyen és otthonos.

Néha ők segítenek a világ leghíresebb párjának átvészelni a viharokat és visszazökkenni a rendes kerékvágásba – még ha csak pár órára is. Több alkalmazott is elmondta, mennyire kimerült és lehangolt volt Hilary Clinton, amikor a Monica Lewinsky-botrány a tetőfokára hágott. Sajnálták őt, mert tudták, hogy arra az egy dologra lenne szüksége, amit nem kaphat meg: egy kis magányra. Worthington White, személyzeti vezető, felidézte, hogyan kergette ki a turistákat a Fehér Házból és tartotta távol Mrs. Clintontól az őrzésével megbízott titkosszolgálati ügynököket, hogy a *First Lady*nek párórányi egyedüllétet biztosítson a medence partján. White később elmondta, az, hogy segíthetett Mrs. Clintonnak, „mindennél többet jelentett neki”.

A rezidencia dolgozói időnként tanúi lehetnek annak az elsöprő örömnak is, amit az amerikai politika csúcsára érkező, frissen beiktatott elnök érez. 2009-ben, miután a beiktatási ünnepségek végre véget értek, az Obama házaspár első fehér házi éjszakájára készülődött. De úgy látszik, még nem akarózott ágyba bújniuk, mert White, amikor néhány késő esti lappal felment a második szintre, valami szokatlant hallott.

– Hallottam, amint Obama elnök hirtelen így szól: „Megvan, megvan, bent vagyok!”, aztán zene hangzott fel, Mary J. Blige egyik száma.

A ház új lakói már levették formális öltözküket, az elnök inguiban volt, a *First Lady* pólóban és tréningalsóban. – Az elnök átka-rolta a *First Ladyt* – idézi fel White –, és táncolni kezdtek Blige *Real Love* című dalára. – A személyzeti vezető egy kis szünetet tartott az elbeszélésben. – Ez volt a leggyönyörűbb és legkedvesebb dolog, amit csak el tud képzelni.

– Gondolom, nemigen látott még ilyesmit ebben a házban, ugye?
– kérdezte Obama tánc közben.

– Annyi bizonyos, hogy Mary J. Blige-számot még sosem hallottam ezen az emeleten – válaszolta White.

Nem tudja, meddig táncoltak még ott Obamáék, de az világos volt, hogy ki akarják élvezni a pillanatot.

*

Sok elnöki család azt nyilatkozta, hogy a rezidencia személyzetét tartja a Fehér Ház valódi lakóinak. Carter elnök úgy fogalmazott, hogy ők „a habarcs, ami összetartja a házat”. Az egyik belső munkatárs szerint kollégái „azok, akik a Fehér Házban esznek, isznak és alszanak”.

A Fehér Ház körülbelül kilencvenhat teljes munkaidős és kétszázötven részmunkaidős alkalmazottat foglalkoztat: házvezetőket, szakácsokat, virágkötőket, szobalányokat, komornyikokat, portásokat, festőket, asztalosokat, villanszerelőket, vízvezeték-szerelőket, műszakiakat és kalligráfusokat. Ehhez hozzájön még az a Nemzeti Park Szolgálat kötelékébe tartozó, kéttucatnyi dolgozó, akik a Fehér Ház kertjéről gondoskodnak. A rezidencián dolgozók szövetségi állami alkalmazottak, akik az elnök szolgálatában állnak.

A fehér házi alkalmazottak tevékenységének központja a személyzeti vezető irodája, amely az első emeleten helyezkedik el, az Északi oszlop-csarnok bejáratának közelében. A személyzeti főnök felel a forrásokért,

amelyeket a Kongresszus a ház működési költségeinek fedezésére kiutal, beleértve a fűtés, a világítás, a légkondicionálás költségeit, valamint a személyzet bérét is. 1941-ben, amikor hatvanketten dolgoztak a rezidencián, az éves költségvetés csak 152 ezer dollár volt. Ugorjunk át majdnem hetvenöt évnyi állománybővülést, növekedő működési költséget, inflációt és egyebeket, és az éves költségvetés mára 13 millió dollár körül mozog. (Ez az összeg azon a 750 000 dolláron felül értendő, amelyet évente a Fehér Házzal kapcsolatos javításokra és felújításokra kell rákölteni.)

A személyzeti főnök munkája egy nagyobb szálló főigazgatójához hasonlít azzal a különbséggel, hogy csak egyetlen vendéget szolgál. Ő az, aki az egész állományt irányítja, szoros együttműködésben a *First Lady*vel. A személyzeti főnöknek van egy helyettese, és az ő besorozottja az a csapatnyi személyzeti vezető is, aki a különböző osztályokért vagy „részlegekért” felel, mint például a háztartási részleg vagy a virágkötészeti részleg. A személyzeti vezetők vannak kapcsolatban a látogatókkal, köztük az elnöki család magánvendégeivel is, és ők tartják nyilván az elnök mozgását a házon belül, amely feljegyzéseket aztán az elnöki könyvtár őrzi az utókor számára.

A személyzeti főnök munkája a Fehér Házban ma annyira összetett, hogy az a fokú szigor és fegyelmezettség, amelyet igényel, általában csak a hadsereg személyzeti állományában található meg. Mielőtt Stephen Rochon, az Egyesült Államok parti őrségének elmentengernagya megkapta személyzeti főnöki kinevezését George W. Bushtól 2007-ben – s így ő lett a szerepkört hivatalosan betöltő nyolcadik személy és egyben az első afroamerikai –, nyolc meghallgatáson kellett részt vennie, oda vissza autózva a Fehér Ház és a virginiai Norfolkban lévő parti őrségi állomáshelye között. Utoljára az elnök hallgatta meg az Ovális irodában. Bushnak kétségei voltak afelől, hogy Rochon elégedett lesz új, félrevezetően szerény hangzású titulussával.

– Mi a véleménye erről a személyzeti főnök dologról? – kérdezte Bush.

Rochon így válaszolt: – Elnök úr, mit számít a titulus?

Szemmel láthatóan igenis sokat számított: amikor Rochont felvették, a pozíciója új elnevezést kapott, ő lett a Fehér Ház személyzeti főnöke és az elnöki rezidencia igazgatója, ami már határozottan jobban csengő munkaköri leírás. 2011 októberétől a pozíciót Angella Reid, a virginiai Arlingtonban lévő Ritz-Carlton szálló korábbi ügyvezető igazgatója tölti be. Ő az első nő, és a második afroamerikai ebben a beosztásban.

Bármily méltóságteljesen hangozzék is a cím, a feladat egyszerű: előteremteni, megoldani mindent, amire csak az elnök családjának szüksége van. J. B. West személyzeti főnök esetében ez magában foglalta a Caroline Kennedy elkészült hörcsőgei utáni lázas kutatást és a szakértők tucatjainak segítségével folytatott, végeláthatatlan harcot Johnson elnök zuhanyának víznyomásával. Jacqueline Kennedy azt mondta, hogy West „a legnagyobb hatalommal rendelkező férfi Washingtonban, az elnök után”.

A legmagasabb állományi beosztástól a legalsóbb kezdő státuszig ahhoz, hogy valakit felvegyenek a Fehér Házba dolgozni, nem elég válaszolni egy hirdetésre vagy online jelentkezni. – A Fehér Házban megüresedő állások nincsenek meghirdetve – mondja Tony Savoy, aki 2013-ig volt a működési osztály vezetője. – Szinte mindenkinek, akit meghallgattam, volt egy családtagja vagy barátja, aki ajánlotta őt az állásra. Az embernek jól kell állnia minden egyes személyért, akit behoz. – A legtöbb alkalmazott évtizedekig marad, vannak családok, amelyek több generáción át: a Ficklin családnak kilenc tagja dolgozott a Fehér Házban.

Minden adminisztráció kinevez egy társadalmi kapcsolatokért felelős titkárt. Ezt a pozíciót hagyományosan nők kapták – egészen 2011-ig, amikor Obamák Jeremy Bernardot nevezték ki a posztra, aki az első férfi és egyben az első bevallottan meleg társadalmi kap-

csolatokért felelős titkár a Ház történetében. A posztot betöltő személy látja el az összekötő szerepét az elnöki család és a rezidencia személyzete között, valamint a Nyugati és a Keleti szárny között. Az ő feladata felügyelni a fehér házbeli hivatalos vacsorák és formális események ültetési rendjét, ő osztja ki a munkalapokat a személyzetnek, amelyek azt tartalmazzák, hány vendéget várnak és mely termeket fogják használni az esemény során.

A társadalmi kapcsolatokért felelős titkár gyakran örlődik két egymással konkuráló világ között. Letitia Baldrige, aki a Kennedy-adminisztráció idején töltötte be a posztot, megmutatta az elnöknek azokat a leveleket, melyek írói John-John hosszú haját nehezményezték – amit a *First Lady* egyébként imádott. Amikor aztán az elnök ragaszkodott hozzá, hogy fia levágassa a haját, Jackie Kennedy három napig nem beszélt Baldrige-dzsel.

A rezidencia dolgozói sokat könnyíthetnek a társadalmi kapcsolatokért felelős titkár véget érni nem akaró partik lebonyolításából és igen régi hagyományok követéséből álló munkáján. Julianna Smoot, aki 2010 és 2011 között Obamák titkáráként dolgozott, végtelenül hálás a fehér házi kalligráfusok kis csapatának, akik egy apró irodában dolgoznak, nem messze a Social Office-től, mert itt töltött ideje alatt ők mentették meg egy igen kínos mulasztástól. 2010-ben, egy késő nyári napon a három kalligráfus egyike – ők felelősek a fehér házbeli eseményekre szóló, irdatlan mennyiségű meghívó megalkotásáért – odament Smoothoz, és megkérdezte: – Gondolt már a karácsonyra?

– Az decemberben lesz. Nem beszélhetnénk róla majd akkor, amikor kicsit közelebb vagyunk hozzá? – válaszolta Smoot. A karácsony távolinak tűnt, és annyi esemény volt még, amivel addig foglalkozni kellett.

– Ami azt illeti, már most el vagyunk késve a tervezéssel – mondta az aggódó kalligráfus.

Smoot megdöbbsent. – Persze, honnan is tudtam volna! – idézte fel az esetet később. – Egy pillanatra pánikba estem! Meg kellett terveznünk a témát és a karácsonyi üdvözlőlapot. Azt hiszem, hogy 2010-ben egyáltalán volt karácsony, csakis a kalligráfusoknak köszönhetjük.

A társadalmi kapcsolatokért felelős titkár feladata időnként arra is kiterjed, hogy rossz hírt vigyen a személyzetnek a *First Lady*től, aki általában nem kíván összetűzésbe keveredni senkivel. Amikor Laura Bush Lea Bermant tette meg új titkárává, Bermannak jutott a feladat, hogy félrevonja Walter Scheib főszakácsot és megmondja neki, hogy ne tálalja többé „ezt a klubházi kosztot” a családnak. Scheib azt mondta, ő csak az utasításokat követte, és egyébként is, amit ő készít, az nemigen nevezhető „klubházi koszttnak”. Mi tagadás, a felszolgált menü nem volt valami kifinomult. – De ha az elnök mogyoróvajas-mézes szendvicset akart, akkor, istenemre mondom, a legeslegjobb nyomorult mogyoróvajas-mézes szendvicset készítettük neki, amit csak tudtunk – mondta Scheib, majd hozzátette –, egyébként meg az elnök ezt kérte, úgyhogy vigyázzon, minek nevezi. – Amikor Berman elővett néhány számárfüles Martha Stewart-szakácskönyvet, a séf tombolt.

Christin Limerick körülbelül húsz alkalmazottat felügyelt a háztartási részlegen, amelyet 1979-től 2008-ig vezetett (kivéve négy évet 1986 és 1991 között). Hatan a második és a harmadik emeleten dolgoztak, a család magánlakosztályaihoz beosztva, köztük néhány szobalány és egy férfi takarító, aki porszívózott és a nehéz bútorokat mozgatta. Két alkalmazott kizárólag a szennyesért felelt, a többiek a látogatók számára nyitott területekről és az Ovális irodáról gondoskodtak. Amikor vendégek voltak a házban, vagy nagy események, például díszvacsorák idején a személyzetet részmunkaidős alkalmazottakkal egészítették ki.

A Fehér Ház egy csapat virágkötőt is foglalkoztat egy vezető virágkötő felügyelete alatt, akik naponta újabb és újabb kompozíci-

ókat készítenek a virágkötő műhelyben, amely a Fehér Ház Északi oszlopcsarnokának kocsifelhajtója alatt meghúzódó kis helyiségben található, a földszinten. A virágkötők feladata, hogy egyedi kompozíciókat alkossanak, amelyek kielégítik az elnöki család ízlését. Ünnepek és díszvacsorák idején a virágkötők önkénteseket vesznek fel segítségül. Az Obama házaspár gyakran kér fel külsős, chicagói rendezvényszervező cégeket, hogy segítsenek egyes díszvacsorák választékos díszítésének kialakításában vagy a karácsonyi dekoráció megvalósításában. A vezető virágkötő a hivatalos helyiségekért felel, valamint segít ellenőrizni az összes elkészült kompozíciót; a virágkötő műhely egyes munkatársai osztoznak a teljes komplexum díszítésének feladatain, a második és harmadik emeleti magánlakosztályoktól a Nyugati szárnyig. A Fehér Ház egyetlen szegletét sem hagyják figyelmen kívül.

Reid Cherlin, aki Obama elnök szóvivője volt, emlékszik, mennyire lenyűgözte őt a virágkötők munkája: – Ami mindig feltűnt, az a tömérdek virág volt. Amikor reggel bejöttem a Nyugati szárnyba, ha a megfelelő pillanatban érkeztem, a virágkötők éppen friss bazsarózsákat tettek a vázába – mondta. – Az már valami, amikor oda is friss virágok kerülnek, ahol esetleg senki meg sem fordul egész nap. Egy dolog, hogy az Ovális iroda dohányzóasztalára friss virágot tesznek, de hogy még azokat a helyeket is kicsinosítják, ahol nem történik semmi!

Mindenki azon dolgozik, hogy a rezidencia olyan tökéletesen nézzen ki, amennyire csak lehet, mondta Bob Scanlan, aki 1998-tól 2010-ig dolgozott a virágkötő műhelyben. – Többször előfordult, hogy egy kompozícióban egy szál virág elhervadt, és a takarító jött be szólni: „Gyerekek, be kellene néznetek a Vörös szobába, szirmok vannak az asztalon. Összeszedegtettem, de úgy látom, továbbra is potyognak.” Odafigyeltünk egymásra, mert egy-egy ilyen eset mindnyájunkra rossz fényt vethetett.

A rezidencián körülbelül hat állandó komornyik szolgál és több tucat részidős felszolgáló, akik rendszeresen kíségetnek a hivatalos vacsorák és fogadások alkalmával. A hat teljes munkaidős komornyik egyike a főkomornyik vagy főpincér. Az elnök személye körüli feladatok az inasokra esnek, akik mindig kéznél vannak. Általában két inas váltja egymást. A katonaság személyi állományából választják ki őket, s ők gondoskodnak az elnök ruháiról, megbízásokat bonyolítanak le, cipőt fényeznek és közvetítenek a háztartási alkalmazottak felé. Például, ha az elnök cipőjét meg kell találni, az inas szól a háztartási részleg megfelelő alkalmazottjának. Amikor az elnök reggel az Ovalis irodába megy, egy inas ott áll készenlétben, ha esetleg bármire szüksége lenne, legyen az egy csésze kávé, reggeli vagy akár köhögés elleni cseppek. Amikor az elnök utazik, az inas csomagol neki, és gyakran követi az elnököt a konvoj egyik biztonsági járművében egy tartalék inggel vagy nyakkendővel felszerelve arra az esetre, ha a főparancsnok leöntené magát és gyors ruhacserére lenne szüksége.

A beiktatása utáni legelső napon George W. Bush igencsak meglepődött, amikor összetalálkozott az inasaival. Laura Bush mesélte: – Ez a két férfi odajött, bemutatkozott George-nak és azt mondta: „Mi vagyunk az inasai.” Erre George egyből ment, hogy beszéljen az apjával: „Ez a két ember úgy mutatkozott be, mint az inasaim, de nekem nincs szükségem inasra. Én nem akarok inast.” Mire Bush elnök (George H. W. Bush) így szólt: „Meg fogod szokni.” – És így is lett. Előbb vagy utóbb minden elnök életében eljön a pillanat, amikor hálas lesz azért a luxusért, hogy nem neki kellett gondolnia rá, hogy váltás inget csomagoljon.

*

A rezidencia dolgozói azért vannak, hogy levegyék a mindennapi élet terheit az elnöki család válláról, akiknek általában nincs idejük főzni, vásárolni vagy takarítani. Természetesen a lehető legszigorúbb

biztonsági intézkedések közepette dolgoznak – van-e még egy olyan háztartás, ahol a tetőn egy csapat mesterlövész van állandó szolgálatban? –, és hozzá kell szokniuk, hogy az állásuk mellett elég kevés idejük marad a magánéletükre. Többen megjegyezték már, hogy a Fehér Házban élni olyan lehet, mintha börtönben lenne az ember – bár, ahogy Michelle Obama mondta, „ez egy igazán kellemes börtön”.

Betty Finney, aki hosszú ideig szolgált szobalánynak a Fehér Házban (és akit apró termete miatt a „Kis Bettynek” becéztek), azt mondja, hogy a biztonsági intézkedések segítenek az itt dolgozóknak és a családnak, hogy biztonságban érezzék magukat. – Az ember tudja, hogy a mesterlövészek ott vannak, fönt, és megvédik. Hát miért ne érezné otthon magát? – mondta. – Ha nem látnám őket, már szinte hiányoznának!

A közelmúltbeli védelmi mulasztások ugyanakkor azt bizonyítják, hogy az amerikai demokráciának ez a hatalmat sugárzó szimbóluma és a család, amely otthonának nevezi igenis sebezhető. Arra is rámutatnak, mennyire sokrétű és igényes lehet egy fehér házi alkalmazott munkája. Obama elnök, a nemzet első fekete elnöke bizonyítottan háromszor annyi fenyegetésnek van kitéve, mint elődei. 2014-ben, az akkori személyzet nem kis rémületére, egy késsel felfegyverzett férfinak sikerült átmászni a Fehér Ház kerítésén, átrohanni az Északi pázsiton és több titkosszolgálati tisztet is kikerülve jócskán behatolni a ház főemeletére, mire végül egy szolgálaton kívüli ügynök leszerelte. Egy másik, 2011-es, ijesztő incidens során egy szobalány akaratán kívül magánnyomozói szerepbe lépett elő, merthogy ő vette észre először a betört ablakot és a padlóra hullott vakolatot a Truman-erkélyen. Felfedezése nyomán jöttek rá arra, hogy valaki legalább hét lövést adott le a rezidenciára néhány nappal korábban. (A titkosszolgálat tudott a lövöldözésről, de hibásan azt feltételezték, hogy a lövéseket rivális bandák összecsapása során adták le, és nem az elnöki rezidenciára irányultak.) A Fehér Ház szobalányait arra képezték ki, hogy „rendkívül körültekintőek” le-

gyenek, és azonnal jelentsék, ha bármi rendelleneset tapasztalnak, főként, ha az veszélyeztetheti az elnöki családot.

Az biztos, hogy a rezidencián folyó élet nem nevezhető hétköznapi-nak, bármennyire is igyekszik a személyzet, hogy az elnök és családja otthon érezze magát. A Fehér Ház a nagyon is valóságos biztonsági ügyeken túl is igen csekély hasonlóságot mutat egy közönséges amerikai háztartással. Reaganék fia, Ron így mesélt a szüleinél tett egyik látogatásukról: mivel a vacsorát lekésték, a feleségével úgy döntöttek, hogy szétnéznek a magánlakosztály konyhájában, hátha találnak egy serpenyőt meg néhány tojást. Amikor az egyik komornyik meghallotta a késő esti csörömpölést, aggódva rontott be.

– Segíthetek? Nem akarják, hogy hívjak valakit, aki elkészíti önöknek az ételt? – kérdezte komolyan.

– Nem, köszönjük – válaszolta Reagan. – Csak mondja meg, hol találjuk a tojást. És hol tartják itt a serpenyőket?

Látszott, hogy a komornyiknak nem tetszik a dolog. A személyzet nem szereti haszontalannak érezni magát. Végül Reagannak mégis csak meg kellett kérnie a komornyikot, hogy hozzon fel néhány tojást a földszinti konyhából, mert a családi konyhában nem volt egy sem.

– Tényleg mindent meg akarnak tenni. Nem szeretnek csak úgy álldogálni ott.

Hillary Clinton volt a másik elnöki családtag, aki néha maga akart gondoskodni az övéiről. Kialakított egy étkező részt a második emeleti konyhában, hogy néha ott étkezhessenek családi körben.

– Tudtam, mi a teendő, amikor Chelsea egyik este nem érezte jól magát – mondta. Úgy emlékszik, hogy aznap este a személyzet „majd megőrült”, amikor nekiállt, hogy rántottát süssön a lányának.

– Ó, majd hozunk lentről egy omlettet – mondta neki a komornyik.

– Nem, csak egy kis rántottát és almaszószt akarok készíteni a lányomnak és megetetni őt úgy, ahogy akkor tenném, ha bárhol másutt élnénk Amerikában.

Még ha az elnöki család néha talán azt kívánja is, bár megfelekezhetne a rezidencia magasztosságáról, sok alkalmazott azt mondja, számukra a hely hangulata kifejezetten vigaszt jelentett. – Ha az embernek rossz napja van valamelyik családtag vagy alkalmazott miatt, csak hátralep és szétnéz – mondja Limerick. – Amikor éjszakai kivilágításban látom a Fehér Házat, arra gondolok, én ott dolgozom, abban a házban, és számomra ez kiváltság. Ilyenkor tudom, hogy meg tudok majd birkózni a következő nappal.

*

A Fehér Ház az amerikai demokrácia megtestesülése. Egy héthektáros parkban áll Washington belvárosában, amelyet egész évben a Nemzeti Park Szolgálat dolgozói ápolnak. A főépület, amelyet hivatalosan Elnöki lakóhelynek neveznek, nyilvános és magánhelyiségekre van felosztva. Kívülről úgy látszik, mintha csak három szintje volna, de a beosztása csalóka: az épület valójában hatszintes, és két kis félemelet is van benne. A két föld alatti szint fölött következik a földszint, ahol a központi konyha, a virágkötő műhely és az asztalosműhely helyezkedik el; ezután az első emelet, a két félemelet, amely a személyzeti főnök irodájának és a cukrászatnak ad otthont; végül a második és a harmadik szint, az elnöki család magánlakosztályaival. A személyzeti konyha és a raktárhelyiségek az alagsorban helyezkednek el. A Keleti szárnynak és a Nyugati szárnynak is megvannak a maga rejtett szintjei, amelyek közül a leghíresebb a válságterem, amely a nyugati szárny alatt helyezkedik el. A fontosság és az elnöki hatalom szimbólumává vált helységben ül össze a főparancsnok a tanácsadóival, amikor válságos helyzeteket kell megoldani vagy biztonságos telefonbeszélgetést kíván folytatni más országok vezetőivel.

A személyzetnek van egy saját büféje, étkezője, társalgója és raktárhelyiségei is az alagsori félemeleten (ami valójában egy teljes emelet), az Északi oszlopcsarnok alatt. A büféjük különállóan működik a

földszinti központi konyhától, ahol egyrészt az elnöki család számára főznek, másrészt a hivatalos eseményekre, beleértve a díszvacsorákat is. (Van még egy kis konyha a rezidencia második emeletén is, amit kizárólag a meghitt családi étkezések alkalmával használnak.) A Fehér Ház dolgozói szokás szerint az alagsori büfében gyűltek össze, hogy egyenek, beszélgessenek és pihenjenek. Sok éven át ez volt az a hely, ahol a személyzet hagyományos, déli házi kosztot ehetett, sült csirkét, kukoricakenyeret és babot, amit nagy szeretettel készítettek el számukra az afroamerikai szakácsok, köztük Miss Sally, aki munkaidőn kívül mindig díszes kalapokat hordott, és imádta cukkolni a kollégáit – időnként úgy káromkodva, mint egy kocsis –, miközben kiszolgálta őket. Bár az alagsori büfét takarékosági okokból nemrégiben – a dolgozók nagy bosszúságára – megszüntették, továbbra is ez az a gyülekezőhely, ahová az alkalmazottak beülnek, hogy megegyék magukkal hozott ebédjüket és tartsanak egy kis szünetet.

Időről időre még a felső politikai tanácsadók is lelátogatnak, hogy a rezidencia alkalmazottaival étkezzenek. Reggie Love, Obama korábbi személyi titkára – a „mindenese”, ahogy nevezték – jó barátságban volt egyik-másik komornyikkal, és hétvégenként, amikor a nyugati szárny személyzeti büféje, a Haditengerészeti ebédlő zárva tart, velük evett a konyhában. Love 2011-ben elhagyta a Fehér Házat, de máig a házbeli komornyikokkal kártyázik, ha a városban jár.

*

A Nyugati szárny ad otthont az Ovális irodának és az elnök politikai alkalmazottainak. A Keleti szárnyban vannak a *First Lady* és alkalmazottai irodái. Az egyik szárnyból a másikba eljutni körülbelül annyi, mint végigsétálni egy futballpályán.

A személyzet tagjai minden reggel leterítik a szőnyeget és felállítják a kordonokat a földszint és az első emelet látogatható részeiben. Minden délután, miután emberek ezrei haladtak át, kitakarítanak,

összeszedik a kordonokat és felcsavarják a szőnyeget, hogy ha az elnöki család az első emeleten időzik, otthonosan érezhesse magát.

– Amíg oda nem kerültem dolgozni, nem is tudatosítottam, milyen közel van az elnök és a *First Lady* a nyilvános látogatókhoz. Csak egyetlen emelet választja el őket egymástól – mondta Katie Johnson, aki Obama elnök személyi titkára volt 2009 és 2011 között. Ő felelt azért, hogy az elnök napi programja mindig a terv szerint haladjon, és ő egyeztetett a *First Lady*vel és a személyzettel. Johnsonnak jutott az az irigylésre egyáltalán nem méltó feladat is, hogy tudassa a Keleti szárny személyzetével, ha az elnök késett a családi vacsoráról.

– A rezidencia olyan, mint egy nagyon-nagyon exkluzív New York-i lakás – mondta. – Persze nagy a jövés-menés meg a felhajtás körülötte, de amint bent vagy, ez az otthonod.

Katie McCormick Lelyveld, Michelle Obama első sajtótitkára időnként a második emeleti szépségszalon melletti irodában dolgozott. Úgy emlékszik vissza, hogy ezek az emeletek kifejezetten csendesek voltak a lenti zűrzavarhoz képest. – A magánlakosztályokban nem mászkál több tucat ember. Nagyon igyekeznek úgy kezelni ezt a teret, mint egy privát otthont. Az ügynökök sem mennek be, kívül állnak.

– A Fehér Ház emberi léptékű épület – mondja Tricia Nixon Cox. Egy nap a Déli pázsiton lezajlott üdvözlő ceremónia után egy európai herceg így szólt hozzá: – Ez tényleg egy lakóház. – Számára meglepőek voltak az elnöki lakóhely méretei azokhoz a palotákhoz viszonyítva, amelyeket ismert. Kicsinek találta!

Lehet, hogy kevésbé impozáns, mint néhány királyi palota, de szérenynek azért nem nevezhető. Az északi oldalon lévő nagy előcsarnokból az egyik oldalon a huszonöt méter hosszú Keleti szoba nyílik, a másikon pedig a Díszterem, amelyben az idegen országok vezetőinek tiszteletére adott díszvacsorákat rendezik. E kettő között még három szoba helyezkedik el: a Zöld szoba, a Kék szoba és a Vörös szoba.

Az elnöki család magánlakosztályai a második és a harmadik szinten vannak, és mindkét emeleten egy-egy főfolyosó köti össze őket: tizenhat szoba és hat fürdőszoba a második szinten és további húsz szoba és kilenc fürdőszoba a harmadikon. Van, hogy a szobalányok és inasok is ezeken a szinteken kapnak szobát, ahogy az elnök gyermekei is. A vendégszobák ajtaján nincs szám, a személyzet mégis számok alapján azonosítja őket, mint egy szállodában. Minden fehér házbeli szobalány hetente megkapja a beosztását, mely szobákat kell kitakarítani. Mindannyian gyűlölik a 328-ast.

– Azt a legnehezebb rendbe tenni! – mondja Betty Finney, szobalány. A 328-as szobában ugyanis magas, hajlított fej- és lábtámlás „szánagy” van. – Hihetetlenül nehéz beágyazni! Amikor az ember beágyaz, azt akarja, hogy az ágy szép, rendes legyen, de azt az ágyat szinte lehetetlen rendesen megcsinálni. Tudtuk, hogy annak is meg kell lennie, de rettegtünk tőle.

Minden emeleten van egy ovális alaprajzú szoba: a földszinten a Diplomáciai fogadószoba, ahonnan Rooseveltnél elnök „kandalló előtti beszélgetéseit” sugározta a rádió, és ahonnan az elnöki család általában belép a rezidenciára; az első emeleten a Kék szoba, amelynek ablakai a Déli pázsitra nyílnak, és amelyben francia kristálycsillár és élénkkék atlaszselyem függönyök vannak; a második emeleten pedig a Sárga ovális szoba, amelyből a Truman-erkély nyílik. Ez utóbbi eredetileg könyvtár volt privát átjáróval Lincoln elnök irodájába, amely ma a Lincoln-hálószoba, és annak idején úgy alakították ki, hogy Lincoln el tudja kerülni a Szerződés-szobában rá váró tömegeket; ez a helyiség ma elnöki dolgozószoba. A Nyugati szárnyat, ahol az Ovális iroda van, csak évtizedekkel később építették fel. Addig a rezidencia az elnök otthona és irodája volt egyben.

Az Elnöki rezidencián négy lépcsőház van: a nagy lépcső, amely az első emeletről a másodikra vezet; egy másik lépcsőház az elnök felvonója mellett, amely az alagsortól a harmadik szintig tart; egy csiga-

lépcső a személyzeti felvonónál, amely a cukrászatnak is otthont adó első félemelettől az alagsorig tart, és a negyedik lépcsőház, az igazi „hátsó lépcső”, amely a második emeleten, a Királynői hálószoba mellett indul (ez egy elegáns, rózsaszínű szoba, amelyben, mint a neve is mutatja, királyi fenségek szálltak meg) és a harmadik emelet keleti végébe vezet. A szobalányok olyankor használják ezt a lépcsőt, ha a második emeleten levő szobákban kell takarítaniuk és nem akarják zavarni az elnöki családot.

A Fehér Házat James Hoban, ír származású építész tervezte, miután megnyerte a George Washington elnök és Thomas Jefferson külügyminiszter által kiírt pályázatot. A ház tervét a Leinster House ihlette, egy tizennyolcadik századi, György korabeli palota Dublinban, amely az Ír Parlamentnek ad otthont. Korai lakói arra panaszkodtak, hogy túl nagy, ez a kritika manapság ritkán hallható, amikor a díszvacsorák alkalmával néha több száz személyre főznek a szűk konyhában, és a beiktatás idején majdnem minden vendégszoba tömve van barátokkal és rokonokkal.

George Washington azt jósolta, hogy Washington D. C. szépségben és pompában vetekedni fog Párizssal és Londonnal, de az első időkben a város messze elmaradt a festői európai fővárosok mögött. 1800-ban, amikor John Adams elnök és felesége, Abigail a Fehér Ház első lakói lettek, csak hat lakható szoba volt, és Adamsék csak négy szolgát hoztak magukkal. Otthonuk még távolról sem volt készen, Washington egy olyan mocsaras, elszigetelt előőrsvolt, hogy az elnöki családnak négy órájába tellett, míg Baltimore-ból a fővárosba ért. Mikor végre megérkeztek, deszkapallókon kellett bemenniük a házba – a bejáratú lépcsők még nem készültek el. Azon a területen, amelyet most a Nyugati szárny foglal el, akkoriban istálló álltak és egy mosoda, sőt, a Fehér Házat építő munkások kunyhói mellett egy bordély is üzemelt, amelyet a városi előljárók bezártak. (Az ácsokat és kőfaragókat annyira feldühí-

tette ez a lépés, hogy a bordélyt végül a város egy kevésbé feltűnő helyén újra kellett nyitni.)

– Egyáltalán nincs kerítésünk, udvarunk, semmi kényelmünk – írta Abigail a lányának. – A fölépcső nem épült meg, és ezen a télen már nem is fog.

Amikor Abigail Adams beköltözött a Fehér Házba, úgy tippelte, hogy legalább harminc szolgára lesz szükség, hogy minden rendben menjen. (Ma közel százan dolgoznak benne.) Az első időkben az elnöki családok gyakran hozták magukkal saját szobalányaikat, szakácsaikat és inasaikat, és maguk fizették őket. Az utóbbi évtizedekben is voltak elnöki családok, akik magukkal hoztak egy-két lojális alkalmazottat az elnökké választás előtti életükből, de legtöbbször megbíznak a rezidencia alkalmazottainak szakértelmében.

1814-ben, az 1812-es brit-amerikai háború vége felé a britek porig égették a Fehér Házat. James Madison elnök megkérte Hobant, hogy segítsen újjáépíteni az épületet, amely addigra már nemzeti ikonnak számított. Azóta minden elnök igyekezett rajtahagyni a kézjegyét a Házon. A tizenkilencedik században különféle viktoriánus díszítmenyeket kapott, de 1902-ben Theodore Rooseveltt felfogadta a híres New York-i építészeket, McKim, Mead & White-ot, hogy az eredeti neoklasszicista stílusban újítsák fel. Rooseveltt alakíttatta ki a harmadik szinten a vendégszobákat, és lebontatott egy sor hatalmas üvegházat – amelyekben gyümölcsöt és virágot termesztettek az elnöki család részére –, hogy helyet csináljon a bővítésnek, amit Nyugati szárny néven ismerünk. Később ugyanabban az évben Rooseveltt átköltöztette az irodáját a rezidencia második szintjéről a Nyugati szárnyba; az elnöki székben őt követő William Howard Taft építtette az Ovális irodát, amit 1909-ben fejeztek be.

Az utolsó nagyobb felújítás a Truman-kabinet idején történt, amikor a tejő beomlott és fennállt a veszély, hogy az egész ház összedől. A dolgok kezdtek annyira veszélyessé válni, hogy egyszer, amikor

a *First Lady* teára látta vendégül az Amerikai Forradalom Leányait a Kék szobában, a csillár –, ami akkora volt, mint egy hűtőszekrény – vadul kilengett a mit sem sejtő hölgyek feje fölött, részben azért, mert az elnök éppen fürdött fölöttük a második szinten. Ráadásul Margaret Truman egyik zongorájának lába egy különösen átszellemült gyakorlás során szó szerint átfúrta a nappali rothadó padlóját. Truman kicseréltette a ház eredeti faszerkezetét acélra, és hozzáépíttetett egy új, emeleti, nyílt teret, amely a Déli pázsitra néz és Truman-erkély néven vált ismertté. Ez máig az elnöki családok egyik kedvenc pihenőhelye.

A Fehér Ház egyetlen modern kori lakója sem vitt végbe akkora változtatásokat a házon, mint Jacqueline Kennedy, aki közösségi mozgalmat indított a belső tér felújítása céljából (nem szerette az újradekorálás kifejezést), aminek célja az volt, hogy a Fehér Ház az ország „legtökéletesebb háza” legyen. Megkérte barátnőjét, Rachel „Bunny” Mellont, hogy tervezze újra a Rózsakertet és a Keleti kertet, Mamie Eisenhower rózsaszínjét törtfehérre és halványkékre cserélte. A fehér házi személyzet mellé beszervezte Sister Parish, elismert belsőépítész, hogy segítsen a felújításban, fésülje át a házat „kincsek” után és szabaduljon meg a „szörnyűségektől”.

– Ha van valami, amit ki nem állhatok, azok a Viktória korabeli tükrök. Borzalmasak! Le velük a pincébe – tréfált Jackie, kitartva amellett, hogy a Fehér Házban csak olyasmi maradhat, aminek oka van, hogy ott legyen.

Felkérte Henry Francis du Pontot, a régi amerikai bútorok neves gyűjtőjét, nagy családi vagyoni örököst, hogy vezesse a Fehér Ház Szépművészeti Bizottságát, amit kevesebb, mint egy hónappal a beköltözésük után hozott létre. A bizottság tagjainak feladata az volt, hogy muzeális értékű darabokat kutassanak fel országszerte és meggyőzzék azok tulajdonosait, hogy adományozzák a tárgyakat a Fehér Háznak. Ezen kívül létrehozta a Kurátori irodát, amely azt biztosította, hogy a

ház berendezését és az itt elhelyezett művészeti alkotásokat megfelelően katalogizálják és gondozzák. Amikor 1962-ben, a történelem során először televíziós túravezetést rendezett a házban, nyolcvanmillióan nézték a műsort, amely nagyban hozzájárult, hogy az ország egyik legnépszerűbb *First Lady*jévé lett. Csupán harminckét éves volt akkor.

A mai Fehér Ház még mindig magán viseli Jackie Kennedy keze nyomát. Fogott egy köznapivá szürkült épületet, és a történelmi érzékenységet és modern eleganciát ötvöző hozzáállásával divatosá tette. Új, kontinentális stílust hozott a Fehér Házba, amikor felfogadta René Verdon francia konyhafőnököt és Oleg Cassinit a hivatalos ruhatervező posztjára. Figyelme a magánlakosztályokat sem kerülte el: amikor az alsó szinten található Régi családi étkezőt túl ridegnek találta ahhoz, hogy fiatal családja gyülekezőhelyül szolgáljon, kiválasztott egy második emeleti helyiséget, amely korábban Margaret Truman hálószobája volt, és konyhát és étkezőt alakított ki a helyén.

Ma az alkalmazottak ugyanolyan tisztelettel beszélnek magáról a házról, mint amilyet általában a kedvenc elnöki családjuknak tartanak fent. Egyikük arról számolt be, hogy mindig, amikor barátokat vezetett körbe a Fehér Házban, a túra végén azt mondta nekik, most nézzenek szét, és engedjék, hogy átjárja őket a ház hangulata: – Pontosan ugyanazokon a helyeken haladtatok végig, amelyeken minden amerikai elnök John Adams óta.

Elmondása szerint ebbe minden alkalommal „beleborzongott”.

*

A Fehér Ház személyzete büszke arra, hogy a ház minden négyzetcentiméterét ismeri, kevésbé közismert szögleit és történelmi titkait is beleértve. Az alagsori öltözők, ahol a komornyikok ropogós szmokingjaikat, a szobalányok pedig (pasztellszínű blúzból és fehér nadrágból álló) egyenruháikat tartják, csak egy karnyújtásnyira van a Keleti szárny alatti bombabiztos menedéktől, amelyet Franklin

Roosevelt elnök számára építettek a második világháború alatt; ez a helyiség ma az elnök válságkezelő műveti központja, amelyet úgy építettek meg, hogy a nukleáris robbanásnak is ellenálljon. Ez a cső alakú bunker az a hely, ahová az elnököt támadás esetén menekíthetik. A földszinti Térképszoba valaha billiárdszoba volt, mielőtt a második világháború alatt az elnök Titkos tervezési központjává alakították át; ezen a helyen, az amerikai és ellenséges erők hadműveleteit ábrázoló térképektől körülvéve fontolgatta Franklin D. Roosevelt a normandiai partraszállást. Keveseknek adatott meg a lehetőség, hogy ide egyáltalán bepillantsanak.

– Amikor a szobát takarítani kellett – írta J. B. West, személyzeti főnök –, a biztonsági őrség terítőkkal takarta le a térképeket, és őrt álltak végig, amíg a takarító felmosta a padlót. – Évtizedekkel később ebből a helyiségből közvetítette a tévé Bill Clinton esküdtszék előtt tett tanúvallomását a Lewinsky-ügyben; ma arra használják, hogy az ünnepi összejövetelek vendégei itt várakozzanak, amíg sorra kerülnek, hogy lefényképezzék őket az elnökkel és a *First Lady*vel a szomszédos Diplomáciai fogadószobában.

Más szobák megint más történeteket mesélnek, melyek átfogják az egész amerikai történelmet. Abigail Adams arra használta a grandiózus, de huzatos Keleti szobát – a Fehér Ház legnagyobb helyiségét –, hogy ruhát teregessen benne. A szoba, melyet a polgárháború idején ideiglenesen még katonák elszállásolására is használtak, ma az elnöki sajtókonferenciáknak szolgál helyszínül. A Díszterem, amelyben gyakran rendezik az utolsó mozzanatig megkoreografált, nagyszabású díszvacsorákat, melyek során jelentős katonai és kereskedelmi megegyezéseket írnak alá, valaha Thomas Jefferson irodája volt. A Zöld szoba, amely ma egy nappali az első emeleten, úgy kezdte, mint Jefferson háló- és reggelizőszobája; James Monroe kártyaszobának használta, később itt ravatalozták fel Abraham Lincoln szeretett, tizenegy éves kisfiát, Willie-t, kaméliákkal a kezében,

arcát csak halvány gyertyafény világította meg. A kis, Viktória stílusú Lincoln-nappalit a második emeleten telegráfszobaként használták a tizenkilencedik század végén; a Watergate-ügy legsötétebb napjaiban Richard Nixon szokott ide menekülni, órákat töltött el a nehéz drapériák és sötét színű bútorok között, miközben bömbölve szólt a zene, a kandallóban lobogott a tűz, a légkondicionáló pedig a legerősebb fokozaton működött.

A harmadik szinten, a Déli oszlopcsarnok tetején van egy kíváncsi tekintetek elől elrejtett, védett zug, amelyből 180 fokos kilátás nyílik a Mallra és a Washington- emlékműre. Grace Coolidge *First Lady* tervezte, ez volt az ő „tetőszalonja”. Ma Napos szobaként ismert ez a légies menedék, és az elnöki család családi helyiségeként funkcionál. Ide járt óvodába Caroline Kennedy, itt lábadozott Reagan elnök, miután egy merényletkísérlet során meglőtték, és itt tart pizsamapartit a barátaival Sasha és Malia Obama.

*

Azok közül, akikkel interjút készítettem, egyetlen fehér házi alkalmazott sem bánta, ha háztartási alkalmazottnak neveztem. Semmi lealacsonyító nincs abban, ha valaki a Fehér Házban dolgozik, *bármilyen* beosztása legyen is. – Amikor az ember egyébként nem engedhetné meg magának, mégis az országban fellelhető legkiválóbb bútorokkal és amerikai műkincsekkel körülvéve éli az életét nap mint nap, az azért nem rossz – mondja Ronn Payne, virágkötő.

Roland Mesnier vezető cukrászmester számára, aki öt elnöknek készítette a komplikált desszerteket, ez volt pályája csúcsa. – A Fehér Ház a csúcok csúcsa. Ha nem a Fehér Házban vagyok a csúcson, akkor hol?

Az itt dolgozóknak ez a megkérdőjelezhetetlen elkötelezettsége és büszkesége teszi lehetővé Amerika elnöki családjainak, hogy bizalommal és biztonságban éljenek a Fehér Ház komplexumában és

együtt élvezhessék a nyugalom értékes pillanatait. A rezidencia alkalmazottainak történeteinek bepillantást kínálnak elnökeik és családjaik életébe, abba, hogy élnek a hivatal korlátai között – szó szerint és átvitt értelemben is. Hihetetlen történeteik – legyenek szívmengetők, vidámak vagy éppen tragikusak – helyet érdemelnek az amerikai történelemben.

ELSŐ FEJEZET

Kontrollált káosz

Az egyik adminisztrációról a másikra való átállás a házban olyan, mint a hirtelen halál. Azt értem ez alatt, hogy valami rejtélyes ürességet hagy az emberben.

A reggelit még annak a családnak szolgálom fel, amellyel éveket töltöttem együtt.

Délben ez a család már ki is lépett az életemből, és itt vannak az új arcok, az új felállás és az új rokonszenvek és ellenszenvek.

ALONZO FIELDS, KOMORNYIK ÉS FŐPINCÉR, 1931–1953

MY 21 YEARS IN THE WHITE HOUSE CÍMŰ KÖNYVÉBŐL

Ez volt az egyetlen eset, amikor az állás hagyott ott engem.

WALTER SCHEIB, KONYHAFŐNÖK, 1994–2005

Tíz évben egyszer vagy kétszer, egy gyakran csontig hatóan hideg januári napon az amerikaiak figyelme az újonnan megválasztott elnök nyilvános hatalomátvételére irányul. Emberek százazrei lepik el a National Mallt, hogy megnézzék, ahogy a megválasztott elnök leteszi a hivatali esküjét egy visszafogott és gondosan megkoreografált ceremónia keretében, amelyet Lady Bird Johnson „a nagy négyéves amerikai parádénak” nevezett.

A színpalak mögött ugyanakkor ez a nyugalmas szertartás elképesztő mennyiségű komplex logisztikai feladatot von maga után. Laura Bush szerint a „családcseré” egy „hihetetlen sebességgel lebonyolított koreográfiai mestermű”, és sikeres kivitelezése teljes mértékben a rezidencia alkalmazottainak helyismeretén és rugalmasságán múlik. A beiktatás napján a Fehér Házban még a szokásosnál is korábban megkezdődik a serénykedés, a dolgozók már hajnalhasadás előtt a helyükön vannak. Mire a munkanapjuk véget ér, az amerikai történelem új korszaka elkezdődött.

A Fehér Ház délig a távozó családé, akkor elkezdődik az új elnök időszaka. A beiktatás reggelén az elnök szűk körben együtt kávézik az új elnöki családdal. Mielőtt az elnöki család eltávozna, a személyzet tagjai bezúfolódnak a fényűző Díszterembe, ahol oly sok díszvacsora során felszolgáltak, hogy elbúcsúzzanak a családtól. Gyakran előfordul, hogy sokakat elragadnak az érzései – hat röpke óra leforgása alatt lecserélik a főnököket, bizonyos esetekben barátjukat. Sok esetben nyolc évük volt, hogy szívükhöz nőjön a távozó család; ritkán van arra alkalmuk, hogy a ház új lakóit előre megismerjék. Nemigen marad szem szárazon a helyiségben – még ha sokan izgalommal tekintenek is a jövőbe.

– Amikor a Clinton család Chelsea-vel együtt lejött, nem szóltak egy szót sem – idézte fel Christine Limerick fő házvezetőnő a 2001-es elnöki beiktatás napját. – Még ma is elérezékenyülök, ha rá gondolok... [Clinton elnök] minden egyes embernek egyenesen a szemébe nézett, és azt mondta, „Köszönöm”. A teremben mindenki könnyezett.

A búcsúzás során a rezidencia dolgozói ajándékot adnak a családnak, van, amikor az elnök beiktatásának napján a Fehér Ház díszítő lobogót egy gyönyörűen faragott dobozban, amely a Fehér Ház asztalosainak keze munkája. 2001-ben Limerick, Nancy Clarke, vezető virágkötő és Betty Monkman, főkurátor egy nagy párnát ajándékozott Hillary Clintonnak, amelyet a *First Lady* által a ház

különböző helyiségeinek dekorációjára kiválasztott textilek darabjaiból varrtak.

Nagyon kevés idő jut az emlékezésre. Tizenegy óra körül a két elnöki család a Fehér Házból a Kapitóliumba megy. Ettől kezdve körülbelül délután öt óráig – amikor is az új elnök és családja visszatér, hogy megpihenjen és felkészüljön a beiktatási ünnepségre – a személyzetnek el kell végeznie az egyik család kiköltöztetését és a másik család beköltöztetését. Ebben a ritka pillanatban, amikor Washington és a világ figyelme a Fehér Háztól a Kapitólium felé fordul, a személyzet kifejezetten hálás, hogy a rezidencia falai közt zajló viharos tevékenység ideiglenesen kikerül az érdeklődés középpontjából.

Profi költöztetőket bérelni erre a napra nem lenne praktikus, hiszen biztonsági ellenőrzések egész sorát vonná maga után, ezért kizárólag a rezidencia személyzete felel az újonnan megválasztott elnök beköltöztetéséért és a távozó elnök és családja kiköltöztetéséért. Semmiféle külső segítség nem engedélyezett. A nap folyamán, miközben az eredeti feladataikat is ellátják, a rezidencia dolgozói profi költöztetőként is működnek, és csupán hat órájuk van rá, hogy mindennel végezzenek. A feladat olyan nagy és fizikailag annyira megterhelő, hogy ezen a napon mindenkit behívnak: konyhai mosogatók bútorokat cipelnek, és asztalosok bekeretezett fényképeket rendezgetnek a kisasztalokon. A munka olyan intenzíven folyik, hogy a Clinton család beköltözésének napján az egyik alkalmazott súlyos gerincsérülést szenvedett egy kanapé megemlése közben, melyből hónapokig tartott felépülnie.

A beiktatás napja Tony Savoy működési osztályvezető pályafutásának legfontosabb napja. A működési osztály dolgozóinak feladata rendes körülmények között az, hogy a fogadások, vacsorák alkalmával átrendezzék a termeket és tévéinterjúk, szabadtéri események során igény szerint hozzák-vigyék a bútorokat, de a beiktatás napján ők azok, akik „beköltöztetik ezeket és kiköltöztetik amazokat”,

mondja Savoy. Amint az új család ingóságait szállító kamionok begördülnek a kapun, a működési osztály alkalmazottai, technikusok, asztalosok és villanyszerelők tucatjai rohannak, hogy lerakják a bűrt a járművekről és pontosan oda tegyék, ahová az elnöki család lakberendezője mondja.

Az elnöki család távozása és az újonnan megválasztott elnök és családja érkezése közötti hat óra alatt a személyzet elhelyezi a friss szőnyegeket és a vadonatúj matracokat, fejtámlákat, leszedi a festményeket a falakról, és alapvetően az érkező család ízléséhez igazítja a dekorációt. Kicsomagolja a család dobozait, szépen összehajtogatja a ruháit, és elhelyezi a szekrényekben és fiókokban. Még fogkrémet és fogkefét is tesz a fürdőszobapolicokra. Egyetlen részlet sem kerüli el a figyelmét.

Bob Scanlan virágkötő Clinton elnök és George W. Bush átköltöztetésénél segédkezett 2001-ben. A költözések sorában Bushék helyzete aránylag egyszerű volt, hiszen jobban ismerték a terepet, mint a legtöbbben. George W. Bush gyakori látogatója volt a rezidenciának, amikor édesapja volt az elnök. Ezen kívül a Bush család hozzá volt szokva, hogy nagyszámú személyzet gondoskodik róluk, és Laura Bush is elismerte, hogy „hatalmas előnnyel indultak” a többi elnöki családhoz képest, mert sok időt töltöttek a Fehér Házban, amikor az első Bush elnök („az öreg Bush”, ahogy alkalmazottak kedvesen nevezik) volt hivatalban. Rajtuk kívül egyetlen családnak adatott meg ez az előny, John Quincy Adamsnak és feleségének, Louisának.

Bill Clinton tisztában volt vele, hogy Bushék ismerősként mozognak a házban és a személyzet között, és azzal tréfálkozott, hogy Bush még azt is tudja, hol vannak a villanykapcsolók. Másfelől, Clinton csak néhányszor fordult meg a Fehér Házban beiktatása előtt: egyszer az Amerikai Légiónak Fiúszervezetének tizenéves tagjaként, amikor fénykép is készült róla, amint kezét fog Kennedy elnökkel; egyszer a Carter család vendégeként 1977-ben (ami egyben Hillary Clinton első látogatása is volt); és néhányszor a Kormányzók Ország-

gos Szövetségének vacsorái alkalmával, Arkansas állam kormányzójaként. Hillary elmondása szerint beköltözésük előtt egyetlenegyszer járt a második emeleten, amikor Barbara Bush körbevezette, miután férje megnyerte az elnökválasztást. A harmadik emeletet nem is látta. Amikor beköltöztek, Hillary beleásta magát a ház történetébe, megkérte a kurátorokat, hogy lássák el olyan könyvekkel, anyagokkal, amelyekben utánanézhethet, hogyan néztek ki az egyes szobák a történelem során, egészen a legkorábbi fényképekig és rajzokig.

A modern korban mégis Barack Obama az az elnök, aki számára a beköltözés a legnagyobb kihívást jelentette. Családjával Chicago Hyde Park nevű városrészében lévő otthonukból költöztek egyenesen a Fehér Házba. Az Obama család még kevésbé volt hozzászokva a háztartási személyzethez, mint a Clinton család: Chicagóban volt egy takarítójuk, de nevelőnőjük nem volt. Lányaikra, Sashára és Maliára Michelle édesanyja, Marian vigyázott a kampány idején. Mivel nem adatott meg számára az az előny, hogy egy elnök fiaként nőjön fel vagy egy kormányzó házának viszonylagos fényűzésében, Obamának és családjának időbe telt, amíg hozzászokott új életéhez.

*

2009. január 20-án 1,8 millió ember gyűlt össze a mínusz két fokos hidegben, hogy végignézzék, amint Barack Obama, az első afroamerikai elnök leteszi hivatali esküjét. Nemcsak a legnagyobb tömeg volt ez, amely elnöki beiktatáson összegyűlt, hanem a bármilyen eseményre valaha összegyűlt legtöbb érdeklődő is Washington D. C. történetében.

A legtöbb amerikai 2004-ig nem is hallott Barack Obamáról, amikor Illinois állam szenátoraként mondott sodró erejű vezérszónoklatot a Demokraták országos konvencióján. Pályájának gyors felívelése igen kevés időt hagyott az Obama családnak, hogy felkészüljön új életére a Fehér Házban. Tudván ezt, a rezidencia személyzete mindent megtett, hogy megkönnyítse számukra az átállást. Szinte szürreális érzés lehetett

Obama számára, amikor elnökként először haladt át az impozáns Északi oszlopcsarnokon, és a személyzeti főnök így szólt hozzá „Jó napot, elnök Úr, Isten hozta új otthonában!” Aznap délután és este a Pennsylvania Avenue-n tartott parádé megtekintése és az első beiktatási bál között adódó röpke nyugodt pillanatokban az Obama családnak tökéletes büfé állt rendelkezésére a Régi családi étkezőben.

Ez a nap hosszú hónapokig tartó, gondos tervezés eredménye volt. A rezidencia dolgozóinak a következő adminisztrációra való átállás úgy tizennyolc hónappal a beiktatás előtt kezdődik, amikor a személyzeti főnök előkészíti a könyveket a jövőbeli elnök és *First Lady* számára (komoly kihívást jelent, hogy nem tudhatja, kik lesznek azok), amelyek tartalmazzák a Fehér Ház részletes térképét, a személyzet névsorát és az Ovális irodán véghezvihető megengedett változtatások áttekintését.

Gary Walters, aki 1986-tól 2007-ig dolgozott személyzeti főnökként, már az előválasztás idején elkezdte gyűjteni az információkat a jelöltekről, jóval azelőtt, hogy az elnökjelölteket megnevezték volna. Különösen nehéz átmenet volt, amikor Ford elnököt, Carter elnököt és George H. W. Bush elnököt nem jelölték újra. – A tulajdonosi jogok az épp bent lakó családot illetik, de folyamatosan figyelni kell a dolgok alakulását – mondta Walters.

Decemberben, a választás után és a beiktatás előtt Walters megszervezi a bejövő család részére, hogy a hivatalban lévő *First Lady* körbevezesse őket a Fehér Házban. Ekkor kapja meg az új *First Lady* a könyvet, amelyben a rezidencia összes dolgozójának neve és fényképe szerepel. A könyv segít az elnöki családtagoknak, hogy megtanulják a nevét mindenkinek, aki a házban dolgozik – ez részben biztonsági intézkedés is, hogy ha bárki ismeretlent látnak, riaszthassák a titkosszolgálatot.

A távozó elnöki család fizet azért, hogy személyes tárgyait elszállítsák a Fehér Házból. A beköltöző elnök szintén maga fizeti ingóságainak szállítását, vagy saját pénzből, vagy a kampány és az elnökváltás

költségeire gyűjtött forrásokból. A beköltöző család feladata egyeztetni a titkosszolgálattal, hogy személyes ingóságai a beiktatás reggelén eljussanak a Fehér Házba.

Minden beiktatás alkalmával nagy logisztikai kihívás az új elnöki család bútorainak és nagyobb méretű tárgyainak elszállítása a Fehér Házba. Az 1960-as választás után Kennedység hivatalos eseményekért felelős titkára, Letitia Baldrige egy memóban tudatta Jackie-vel, hogy beszélt Eisenhowerék titkárával, Mary Jane McCaffreevel. „Megkérdeztem, nem csempészhetnék-e be a dolgok nagy részét anélkül, hogy [Eisenhowerék] tudomására jutna, és ő azt mondta, a személyzeti főnök el tudja raktározni a dobozokat, bőröndöket... stb. olyan helyen, ahol nem lesznek szem előtt, aztán meg könnyedén előkapja őket, amikor az óra elüti a deket. Hát nem csodálatos??? Mint egy Hitchcock-filmben.” Baldrige felidézte azt a pillanatot, amikor Jackie komornájával, Providencia Paredesszel, és Jack Kennedy inasával, George Thomasszal megérkezett a Fehér Házhoz abban a kocsiban, amely a beiktatási bálra szánt ruhákat és Kennedység poggyászát vitte. Akkor érkeztek, amikor mindenki más a Kapitóliumban gyülekezett a beiktatási szertartás előtt. A hófödte Déli park ragyogó napfényben fürdött. – Úgy időzítettük a zarándoklatunkat Georgetownból a Fehér Házba, hogy ne érkezzünk déli tizenkettő előtt, mert az új elnök hivatalosan délben veszi birtokba a Fehér Házat.

Ma, közel fél évszázaddal később, ugyanezek a feltételek érvényesek. Az Obama család tanácsadói röviddel a választás után kezdtek el ismerkedni a rezidencia személyzetével, és a beiktatás előtt egy héttel Obamáék bútorainak nagy része már el is volt szállítva a Fehér Házba, ahol a holmit a földszinti Porcelános szobában helyezték el, hogy majd gyorsan fel lehessen hordani az emeletre. Bushék azt mondták Stephen Rochon személyzeti főnöknek, hogy szeretnék a költözést mindenki számára megkönnyíteni, amennyire csak lehet, de Rochon mindent megtett azért, hogy a Bush család sose érezze úgy, hogy út-

ban vannak. – Igyekszünk elrejteni a dolgokat a bent lakó család szeme elől. Nem mintha nem tudnának róluk, de nem akarjuk, hogy úgy érezzék, ki akarjuk őket tenni.

Obama más munkatársai is felvették a kapcsolatot a rezidencia személyzetével. Több mint két hónappal a beiktatás előtt Nancy Clarke, vezető virágkötő találkozott az Obama család dekorátorával, Michael Smithszel, hogy megbeszéljék azoknak a szobáknak a virágdíszítését, ahol a beiktatás éjszakáján barátok és családtagok fognak megszállni.

– Nagyon korlátozott idő áll rendelkezésre, hogy a házat felkészítsük, ezért egy egész csapat dolgozik azon, hogy adott idő alatt minden olyan tökéletes legyen, amilyen csak lehet – mondta Desirée Rogers, hivatalos eseményekért felelős titkár, aki már Chicagóban is közeli bizalmi embere volt az Obama házaspárnak. – A beiktatás napján, amilyen korán csak lehetett, már ott is voltunk a házban – emlékszik vissza. – Elrendeztük a tárgyakat, mindent elkészítettünk, beraktuk a ruhákat a helyükre.

Hetekkel a beiktatás előtt Rogers találkozott a virágkötőkkel, és megbeszélték, milyen virágok legyenek a kávézóasztalokon, milyen gyertyatartók és gyertyák díszítsék a helyiségeket azokban az értékes pillanatokban, amikor az elnöki család a beiktatási bálra való készülődés előtt élvezheti kicsit új, mámorító környezetét.

– Ezek az apró dolgok azok, amelyek kényelmessé és otthonossá teszik a helyet – mondta Bob Scanlan, virágkötő.

Az új elnök az elnöki kampány és addigi politikai pályafutása idején neki dolgozó lojális munkatársaival töltötte meg a Nyugati szárnyat. Köztük volt Robert Gibbs, aki hosszú ideje dolgozott szóvivőjeként – őt nevezte ki első fehér házi sajtótitkárává –, és közeli barátja, Valerie Jarrett, akit rangidős tanácsadóként hozott a fedélzetre. Michelle Obama is magával hozta saját munkatársait, akik közül sokat hosszú évek óta ismert. Néhány nappal a beköltözésük után Michelle megkérte a Keleti rezidencia teljes személyzetét, hogy jelenjenek meg

a Keleti szobában. Katie McCormick Lelyveld, a *First Lady* akkori sajtótitkára ma is jól emlékszik, hogyan tette világossá a főnöke, kinek mi a dolga.

– Ez az a csapat, amellyel érkeztem – mondta a *First Lady* a rezidencia régi dolgozóinak, miközben politikai munkatársai kis csoportjára mutatott. – Maguk pedig az új csapatunk tagjai – tette hozzá, aztán saját munkatársaihoz, köztük Lelyveldhez fordult: – A maguk dolga most az, hogy mindenkit megismerjenek itt. Ők voltak itt hamarabb, és ők azok, akik működésben tartják ezt a helyet. Most mi vagyunk az ő területükön. – A *First Lady* munkatársai ezután körbejártak a szobában, és mindenkinek bemutatkoztak.

– Az egésznek az volt a lényege, hogy megismerjük őket, azt, hogy kinek mi a feladata és hogyan illeszkedik a rendszerbe – mondta Lelyveld. – Mi voltunk az új fiúk.

Lelyveld az első napoktól fogva a rezidencia dolgozóihoz fordult tanácsért. Amikor ki kellett találnia, hogyan szervezze meg az Obama házaspár első díszvacsorai menüjének sajtóbemutatóját, lement a konyhába, és megkérdezte Cristeta „Cris” Comerford konyhafőnököt, szerinte hogyan lehetne úgy berendezni a helyiséget, hogy az újságírók lássák, mit készít, anélkül, hogy elvonnák figyelmét a munkájáról. Amikor azzal kereste meg a Műszaki és működési részleg munkatársait, hogy egy tévéinterjúhoz át kell rendezni az első emeletet, emlékeztették, hogy a Fehér Ház nem egy átlagos háztartás. – Egy múzeumban dolgozunk – mondta. – Nem egyszerűen arról van szó, hogy kell két szék az interjúhoz, hanem arról a két székről van szó a Kék szobában, amelyek öregebbek, mint te magad – évszázadokkal öregebbek –, és most óvatosan át kell őket helyezni. Úgyhogy a legjobb, ha az ember rábízza azokra az alkalmazottakra, akiknek az a feladata, hogy erről gondoskodjanak. – (A berendezés egyes darabjai annyira értékesek, hogy az egyik takarítónak egyszer azt mondta a felettese, ha kárt tesz a francia aranyozott bronzóra-

ban, amely 1817 óta van kiállítva a Fehér Házban, többé már ne is jöjjön be dolgozni. Egész életében nem tudna annyit keresni, hogy megtérítse a kárt.)

A beiktatását követő pénteken Obama elnök előzetes egyeztetés nélkül körbejárt a házban, hogy bemutatkozzon. Amikor a második emeleti konyhához ért, néhány komornyikot a tévé előtt talált. Játékosan beleboksolt James Jeffries vállába.

– Mit néznek? – kérdezte.

– Azt nézzük, mi volt a Lincoln emlékműnél a beiktatás előtt – válaszolta Jeffries. – Gratulálok az elnökké választásához.

– Köszönöm – mondta Obama a védjegyévé vált fültől-fülig mosollyal, és kiment a helyiségből.

Néhány perccel később, amikor az elnök visszajött a konyhába, Jeffries összeszedte a bátorságát és így szólt: – Én most gratuláltam önnek. Holnap ön gratulálhat nekem, mert holnap lesz ötven éve, hogy itt dolgozom.

– Nem is kell holnapig várnunk – válaszolta Obama kapásból. – Megtehetem itt és most. Gratulálok.

Bár Desirée Rogers szerint kapcsolatuk a személyzettel „nagyon-nagyon szívélyes”, az új elnök lényegesen távolságtartóbb és kevésbé beszédes, mint közvetlen elődei voltak. Egyes alkalmazottak azt mondták, az a könnyed bajtársiasság hiányzott nekik, amelyet Bush, Clinton és Bush elnökkel ki tudtak alakítani. – Bushék azt akarták, hogy úgy érezzük, közel állunk egymáshoz – mondta Rochon személyzeti főnök. – Obamáékkal a kapcsolatunk tisztán munkakapcsolat.

Ennek ellenére Obamáék is összebarátkoztak egy-két alkalmazottal, aki a színfalak mögött dolgozik, és James Jeffries komornyik azt mondta, hogy hallgatólagos egyetértés van az Obama házaspár és a nagyrészt afroamerikai komornyikok között azzal kapcsolatban, hogy mit jelent Amerikában feketének lenni. Obama elnök ezt azzal a kijelentésével is alátámasztotta, miszerint a komornyikok egy részé-

nek ragaszkodása a családjához onnan ered, hogy ránéznek Maliára és Sashára és azt gondolják „ez itt pont olyan, mint az unokám, vagy úgy néz ki, mint a lányom”.

1988 és 2009 között minden hétfőn és kedden Vincent Contee, nyolcvannégy éves portás vitte felvonóval az elnököt az Ovális irodába. – Jól kijöttünk egymással – emlékezik vissza. – Reggelente találkoztam az elnökkel, ő megszólított, megkérdezte, hogy telik a napom. – A Fehér Házban töltött huszonegy éve alatt Contee nem engedhette meg magának, hogy különösebben meghatódjon egy híres ember látán. Azon túl, hogy rendszeresen beszélgetett elnökökkel, olyan nagyságokat kísért, mint Nelson Mandela és Elizabeth Taylor. Ő vitte fel őket a felvonóval az elnöki család magánlakosztályaihoz. Elmondta, hogy néha még az elnökök sem tudják leplezni kimerültségüket. Az ő szolgálati idejében hivatalban lévő minden elnök életében eljött az a pillanat, amikor a rövid liftezés során így szólt hozzá: „Olyan jól esne visszamenni és átaludni az egész napot!”

Útban az Ovális iroda felé Obama sportról beszélgetett Conteevel. – Tudta, hogy imádom a futballt. A Redskins a csapatom. Ha kikaptak, mindig elmondta, mit csináltak rosszul vagy mit kellett volna csinálniuk. – Obama elnök néha megkérte, hogy vigye ki portugál vízikutyájukat, Bót sétálni. Amikor végeztek, Contee visszavitte Bót a harmadik emeleti lakosztályba.

Obamáék különösen zárkózott családnak bizonyultak, és Rochon személyzeti főnök bizonyos fokú távolságtartást érzékelt a személyzet és az új elnök között. Elmondása szerint úgy tűnt, hogy Obamáék „kényelmetlenül” érzik magukat attól, hogy „ennyi komornyik és takarító áll a rendelkezésükre állandóan”. Egy olyan házaspár részére, akik nemrég fejezték be saját diákkölcsönük visszafizetését, az a szintű kiszolgálás, amelyet a Fehér Ház személyzete nyújt, valóban feszélyező lehet. – Nem szabad zavarnunk őket – mondta Contee. – Röviden megbeszéljük, amit kell, aztán ők erre, mi meg arra.

Az Obama házaspár különösen fontosnak tartja, hogy lányaik a lehető legnormálisabb környezetben nőjenek fel, még egy olyan háztartásban is, ahol szakácsok, komornyikok és szobalányok tucatjai veszik őket körül. 2011-ben Michelle Obama azt mondta egy riporternek, hogy nagyobbik lánya, Malia, aki akkor tizenhárom éves volt, mostantól maga mossa a ruháit, és hogy a *First Lady* édesanyja, Marian Robinson fogja erre megtanítani, aki velük lakik a Fehér Ház egyik harmadik emeleti lakosztályában. – Anyám máig maga mossa a ruháit. Nem szeretné, hogy idegenek nyúljanak az intim ruhadarabjaihoz. – A *First Lady* korábbi fodrásza, Michael „Rahni” Flowers is megerősítette, hogy Michelle, csakúgy, mint az édesanyja, nagyon háztartozott anya. – Csak ránéz az emberre azzal a bizonyos pillantásával, és az illető máris kövé dermed.

Katie McCormick Lelyveld felidézte, hogyan fektette le a *First Lady* a lányaival kapcsolatos szabályokat. – Bár értékelte, hogy a személyzet a rendelkezésére áll, hogy a részletekről gondoskodik, mégis úgy tartotta, hogy az alkalmazottak nem a gyerekekért vannak ott. – Michelle azt mondta a lányoknak: – Ne szokjatok hozzá, hogy valaki más ágyaz be helyettetek, ez a ti feladatotok.

Persze, két év kimerítő kampányolás és észveszejtő tempó után azért Obamáéknak is jól jön a segítség. – Vannak egyszerű dolgok, amelyek nagyban megkönnyítik az egyébként nagyon hosszú napokat, mint például, ha valaki kézben tartja a vacsoraprogramok szervezését – magyarázta Lelyveld.

Az elnöki rezidencián nehéz megváltoztatni a hagyományt. Amikor Obamáék azt mondták a komornyikoknak, hogy kikeményített szmokingjukat egyszerű ingre és nadrágra cserélhetik hétvégeken, nem mindenki élt ezzel a lehetőséggel. – Néhány idősebb gentleman, aki a hetvenes, nyolcvanas éveit tapossa, annyira hozzá van szokva a szmokingjaihoz, hogy bármi más furcsának tűnik számára. Ők valószínűleg a szmokingot érzik kényelmesnek – mondta Lelyveld.

Miután sok komornyik ragaszkodott formális öltözkéhez, Lelyveld kezdte kényelmetlenül érezni magát mellettük szafariruhájában vagy farmerében, pedig a kampánykörút során ő ehhez a kényelmesebb viselethez szokott hozzá. – Tiszteletben tartottam azt a tiszteletet, amellyel a munkájukhoz viszonyultak.

Obamáéknak egyértelműen hiányzik chicagói életük. Barack Obama azt mondta, hogy minden elnök nagyon is tudatában van annak, hogy csak ideiglenes lakója a Fehér Háznak, „csak bérlők vagyunk itt”, tette hozzá. Két, kimerítő kampánnyal a háta mögött az elnök kezen elutasítja, hogy hetente kettőnél több családi vacsorát kihagyjon. Ezeket az esti étkezéseket Chicagóból érkezett szakácsok, Sam Kass készítette egészen 2014 decemberéig, amikor is kilépett állásából és New Yorkba költözött.

Reggie Love, az elnök korábbi személyi titkára felidézi, hogy miközben átsétált a lakosztályoktól a Nyugati szárnyba, Obama mindig kikérdezte Stephen Rochon személyzeti főnököt az aktuális háztartási problémákról. Azokról a dolgokról, amelyekkel mindannyian nap mint nap szembesülünk attól függetlenül, hogy az elnöki lakóhelyen vagy egy külvárosi zsákutcában élünk. – Az ember egy házban lakik, és a ház karbantartásáért valaki felel. Tehát, ha a víznyomás nem elégséges vagy nem működik a Wi-Fi, valakinek szólni kell, nem?

Az első napokban az elnök egyik fő gondja a fehér házi kosárlabdapálya volt. 2008-as kampánya során Obama bevezetett egy szertartást, miszerint az elnökjelölt-választások és választmányi gyűlések napján mindig lejátszott egy spontán kosármeccset. Ez csak kétszer maradt el, New Hampshire-ben és Nevadában, és mindkétszer alulmaradt a politikai megmérettetésben. Nem sokkal hivatalba lépése után közölte Rochonnal, hogy a Déli pázsit fenyőfákkal körülvett tenispályáját rendes méretű kosárlabdapályává szeretné átalakíttatni. Felszerelték a kosárlabdapalánkokat, új vonalakat festettek a pályára,

és megrendelték a Fehér Ház pecsétjével ellátott kosárlabdákat. A vállalkozás 4995 dollárba került.

A folyamat több hónapon át elhúzódott. Végül Obama elvesztette türelmét, és egyik reggeli sétájuk alatt így szólt Rochonhoz: – Tudja, admirális, ez azért nem rakétatudomány!

Egyik reggel Rochon nem hozta szóba a pálya alakulását. Amikor az elnök maga kérdezett rá, „hogyan állnak a palánkjai”, Rochon így válaszolt: – Ami azt illeti, elnök úr, örömmel jelenthetem, hogy ma tizenegy harmincra elkészül a pálya.

Obamának felragyogott a szeme. Tíz harminckor, egy órával a tervezett befejezés előtt már ott kosarazott a pályán Love-val, aki korábban a Duke Blue Devils csatára volt.

*

Michael „Rahni” Flowers Michelle Obama fodrásza. A *First Lady* tinnédzser kora óta vele csináltatja a frizuráját, és a beiktatás alkalmával is őt választotta. Bár a fodrászok nem tagjai hivatalosan a rezidencia személyzetének, egyedi perspektívából tudnak beszámolni az emlékezetes nap eseményeiről.

Flowers hajnali négykor kezdte a napot Blair House-ban, abban a Fehér Házzal szemben épült, elegáns házban, ahol a megválasztott elnök és családja hagyományosan az elnöki lakóhelyre való hivatalos beköltözés előtt tartózkodik. Aznap reggel elkészítette Michelle, a lányok és Michelle édesanyjának a frizuráját, majd a családdal tartott egész nap. Velük volt a Kapitóliumnál és mind a tíz hivatalos beiktatási bálon aznap este.

Flowers rögtön felfigyelt rá, mennyire izgatottak a nagyrészt afro-amerikai komorníkok az új elnök személye miatt. – Mérheterlenül büszkék voltak, olyasmi történt, amiről nem is álmodtak volna – mondta Flowers, aki maga is fekete. – Láttam, ahogy beszéltek, ahogy jártak. Látszott a mosolygó arcukon, hogy ez még a legmerészebb álmaikat is felülmúlja.

Mindenki nyugodtnak látszott aznap reggel, mondta, kivéve Marian Robinsont, a *First Lady* édesanyját. Robinson drámai változás előtt állt: a közelmúltban atlétikai klubot alapított idősek számára Chicagóban, és nemrég egy atlétikai versenyt is megnyert, de Michelle megkérte, hogy lakjon velük a Fehér Házban, segítsen a lányok nevelésében, ezért most arra készült, hogy elhagyja otthonát egy új, nagyon szigorúan beosztott életért.

– Ő nagyon független asszony – mondja Flowers, aki szerint nem Robinson asszony választotta ezt a megoldást. – Azt mondta, hogy Michelle szeretné, ha velük menne, meg aztán a gyerekekre is gondolnia kell.

Amikor szeretett Chicagóját elhagyta, Robinson asszony ezt mondta: – Ők rángattak magukkal, és nem érzem magam túl jól a bőrömben, de pontosan azt teszem, amit mások is tennének, amit tennem kell.

Úgy látszott, hogy az új elnököt viszont nem rázta meg különösből a drámai változás. Miután elmondta nagyívű beiktatási beszédét – amelyben olyan politikai célokat boncolgatott, mint az egészségügyi reform, s visszatért arra a nagyszabású ígéretére is, hogy változtatni fog Washington megosztó retorikáján –, a végén könnyedén megkérdezte: – No, milyen voltam?

– Barack nagyon nyugodt ember, a hangulata mindig kiegyensúlyozott – mondta Flowers. – Michelle impulzívabb típus.

Mivel hiba csúszott a rendezésbe (nem számoltak azzal, mennyi időt vesz igénybe a hivatali esküt követő hagyományos kapitóliumi beiktatási ebéd), Obamáéknak csak negyvenöt percük maradt, hogy felkészüljenek az esti bálokra. Ahogy kapkodva készülődtek, az elnök megállt egy pillanatra a Fehér Ház második emeletén lévő szépségszalonban, hogy megkérdezze a feleségét, melyik csokornyakkendő viselje.

– Tetszeni akarok neked – monda.

Amikor az elnök elindult kifelé, Flowers észrevette, hogy az egyik mandzsettagombja nincs rendesen átbújtatva.

– Barack, igazítsd meg a mandzsettádat – szólt utána Flowers.

– Ó, kösz, hogy szólsz – mondta Obama kedvesen.

Amikor Ikram Goldman, a *First Lady* ruhatervezője, akinek felső kategóriás chicagói butikját Michelle Obama gyakran látogatta, mielőtt a Fehér Házba költözött volna, meghallotta, hogy Flowers „Baracknak” szólítja az elnököt, ráförmedt. – Azt mondta, „elnök úrnak” kell szólítanom – emlékezett vissza Flowers. – Amikor „Baracknak” szólítottam, ő mosolygott. Ott voltam az esküvőjükön, találkoztam Michelle apjával, ő ugyanúgy viselkedik velem, mint eddig – sorolta Flowers, akinek szemmel láthatóan még mindig fáj a rendreutasítás. – Természetellenes lett volna, ha elnök úrnak szólítom.

Az keresztnevekről hivatalos titulusokra való átállás a jövődöbeli elnök sok barátja részére felér egy beavatási szertartással. Kennedyék társadalmi kapcsolatokért felelős titkára, Letitia Baldrige – későbbi etikettguru – számára a házaspár mindig is „Jack és Jackie” volt, de közvetlenül az 1960. novemberi elnökválasztás után „elnök úr és Mrs. Kennedy” lettek. – Igaz, hogy az elnök és Mrs. Kennedy fiatalok voltak és régi jó barátaim, de a méltóság új aurája vette körül őket. – Mára már Obama elnököt is kevesen szólítják a keresztnevéen.

*

A beiktatás napja – ez a minden új elnök számára lenyűgöző esemény – órákkal azelőtt elkezdődik, hogy a hivatali eskütétel lezajlasson a Kapitóliumban. A kora reggeli órákban a megválasztott elnök nemzetbiztonsági tájékoztatót hallgat meg a leköszönő elnök és a saját jövődöbeli nemzetbiztonsági tanácsadójától. A beszámoló után a Fehér Ház katonai hivatalának rangidős tisztje elmagyarázza azokat a szigorúan titkos kódokat, amelyekre nukleáris csapás indítása esetén van szükség. Miután az elnök felesküdt, egy szárnysegéd min-

dig a közelében lesz a „futballal” – azzal a bőrrönddel, amelyben a kódok vannak. (Felesketés után az elnök megkapja azt a kártyát is, amelynek segítségével gyakorlatilag elindíthatja a rakétákat.) Mindez még a reggeli istentisztelet előtt lezajlik.

Miközben új állása súlyához alkalmazkodik, az elnöknek egy új életvitelhez is hozzá kell szoknia a rezidencián. A beiktatását követő napon Obama elnök a Keleti szobában fogadta a személyzetet, hogy bemutatkozzon. Az elnök arcán meglepetés tükröződött, Bob Scanlan virágkötő így emlékezett: – Látszott, hogy azt gondolja „a mindenit!”. Nem hitte volna, hogy ilyen sokan vagyunk. – A személyzet tagjai, akikkel Obama aznap találkozott, nemcsak a magánlakosztályok kiszolgálásáért felelnek, ők tartják rendben az első emeletet is, ami a nyilvános látogatások folyamatos forgalma miatt nem könnyű feladat.

A Nyugati szárnyban dolgozó munkatársak, akik közül sokan hozzászoktak a kampány során kialakult, meglehetősen rendszertelen életmódhoz, hirtelen új szerepbe kerülnek anélkül, hogy tudnák, mi hogy működik. Katie Johnson, Obama személyi titkára számára már maga a beiktatás napja „komplett káosznak” tűnt. Amikor aznap reggel megérkezett a Fehér Házba, azt mondták neki, hogy nincs átvilágítva. – Itt kezdődött az én saját, személyes gyorstalpalóm – mondta. (Denis McDonough, a Fehér Ház kabinetfőnöke végül átvitte a biztonsági ellenőrzésen.) De a gondjai itt nem értek véget. – Ha most végiggondolom, a Nyugati szárny nem nagy – mondja –, de akkor úgy éreztem magam, mint valami labirintusban. – Miután elhelyezkedett az Ovális iroda melletti kis „Külső ovális irodában”, a nap nagy részét azzal töltötte, hogy megpróbálta minél gyorsabban megtanulni, hogyan kell használni a „sokkolóan bonyolult” telefonrendszert. Az adminisztráció első néhány hete alatt megtörtént, hogy képtelen volt kapcsolni egy magas rangú hivatalos személy hívását az elnökhöz, aki éppen az *Air Force One* fedélzetén volt. A hívás nem ért célba, és végül

magának Obamának kellett felhívni az illetőt a repülőről. – Teljesen pánikba estem – mondja Johnson.

A rezidencia személyzetének életében természetesen nem ez volt az első ilyen rodeó, így ők le tudták csillapítani Johnson felborzolt idegeit. A Nyugati szárny alkalmazottai bátran támaszkodhatnak a személyzeti vezető irodájára a beköltözés során, és Johnsonnak voltak is kérdései. Például, hogy hol találja a virágkötő műhelyt, mert meg kell kérnie őket, hogy pótolják az elnök Gála almáit az Ovális irodában. – Bármilyen kérdés merült fel, mindig a személyzeti vezető irodáját hívtam fel – emlékszik vissza. – Ha valaki egy bizonyos fajta bort kívánt az Oválisban, felhívtam a személyzeti vezető irodáját, és ők megszerezték.

Néha abban is az inasok és személyzeti vezetők segítségére szorult, hogy fontos elnöki feljegyzéseket tartalmazó papírokat megtaláljon. – Valahányszor pánikba estem, mert reménytelenül kutattam valami cetli után, és az elnök, mondjuk, úton volt, tehát tőle nem kérdezhettem meg, hol van, megkértem őket, hogy nézzenek utána – mondja Katie Johnson. – Ők elkezdték keresni, és az esetek kilencven százalékában meg is találták.

Reggie Love arra emlékszik vissza, milyen türelmesek voltak a személyzetisek, amikor segítettek neki „eligazodni a Fehér Ház személyzeti részlegén”. – Minden teremnek, minden szobának van egy beceneve – mondja. – Képtelenség elsőre megjegyezni.

Néhány nap elteltével, Obamák elkezdtek „apránként felfedezni a házat”, ahogy Scanlan fogalmazott, általában olyankor, amikor a turisták és a személyzet nagy része már elment. – Ez számukra is egy hosszabb folyamat. Nem könnyű megismerni majdnem száz embert, főleg úgy, hogy sosem látják őket egyszerre. Egyszerre mindig csak egy takarítót, egy virágkötőt... Lehet, hogy odafönt csak egy szakács főz. Nem ismerik a többiek, akik lent dolgoznak a mindenféle műhelyekben, és alkalmasint találkoznak is majd velük, de addig eltelik némi idő.

És fokozatosan hozzászoktak a segítséghez, vagy legalábbis megtanultak együtt élni vele. – Úgy gondolom, hogy a Fehér Ház személyzetének tényleg sikerült megtalálni a módját, hogy a családok otthon érezzék magukat és életmódjukat olyan normálisnak találják, amilyennek csak lehet egy olyan helyzetben, amikor emberek tucatjai rakosgatnak virágokat, porszívóznak és szerelnek valamit körülöttük állandóan – mondta Michelle Obama. – Egy idő után az ember sok tekintetben úgy veszi őket, mintha a családhoz tartoznának, és ez ennek a helynek a szépsége.

Minden elnöki család másképp viselkedik a személyzettel. Az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején Herbert Hoover és családja inkább azt szerette, ha a dolgozók nincsenek szem előtt; három csengetés figyelmeztette a szobalányokat, komornyikokat és takarítókat, hogy hamar tűnjenek el a kamráikban. Franklin D. Rooseveltnél és Truman lazábban vette mindezt, ők azt mondták a személyzetnek, hogy teljesen rendben van, ha tovább dolgoznak, amikor ők a szobába lépnek.

Manapság az elnöki család és a személyzet közti viszony már sokkal relaxáltabb. Ivaniz Silva szobalány elmondása szerint a *First Lady* általában egy hét alatt megtanulja mindenkinek a nevét – legalábbis a kb. tucatnyi szobalányét és komornyikét, akik rendszeresen megfordulnak a második és harmadik emeleten.

Egy nap Silva éppen takarított, amikor Barbara Bush belépett a helyiségbe és megszólította.

– Én magát még nem láttam – mondta Mrs. Bush.

– De hát benne vagyok a könyvben – válaszolta Silva.

– Biztos benne? – A *First Lady* elment a személyzeti főnök által összeállított kötetért, amely tartalmazza a személyzet összes tagjának fényképét és adatait. Pár perc múlva visszatért.

– Hát, ez nem valami jó fénykép magáról. Ezért nem ismertem meg! – évődött a szobalánnyal Mrs. Bush.

Az új bútorral és falfestéssel együtt minden család más hangulatot is hoz a Fehér Házba. Az Eisenhower és a Kennedy család közt például ég és föld volt a különbség első ránézésre is – az 1950-es éveket megszemélyesítő nagyszülőket egy kétgyermekes, gyönyörű ifjú pár váltotta fel –, és a dolgok gyakorlati részét tekintve is. A személyzetnek hozzá kellett szoknia Kennedycék lényegesen lazább társasági stílusához: a frakkot felváltotta a szmoking, vacsora előtt koktélokat szolgáltak fel, és mindenütt lehetett dohányozni. A hivatalos vacsorák Eisenhowerék idejében hat fogásból álltak, és a vendégeket egy óriási E alakú asztal köré ültették. Kennedycék hamar eldöntötték, hogy a vendégeket tizenöt darab kerek asztalnál fogják nyolcasával, tízesével elhelyezni, és a vacsora fogásainak számát is lefaragták négyre.

Jackie Kennedy, aki hozzá volt szokva a gazdagsághoz és a kiszolgáló személyzethez, egyből belevetette magát a százharminckét szobás ház vezetésébe. A férje beiktatása utáni reggelen megkereste J. B. West személyzeti főnököt. – Szeretnék ma találkozni a személyzet összes tagjával – mondta. – Lenne szíves körbevezetni a Fehér Házban, hogy munka közben láthassam őket?

West nem szerette volna előzetes figyelmeztetés nélkül bevezetni a *First Lady*t a műhelyekbe, ezért azt ajánlotta, hogy hármas csoportokban mutatja be neki a dolgozókat. Minden csoport tagjai, inasoktól és komornyikoktól a szobalányokig és szakácsokig, hihetetlenül idegesek voltak a hivatalos bemutatkozás miatt. Amikor kiszálltak a liftből, döbbenten látták, hogy a *First Lady* nadrágot visel (ez akkoriban kifejezetten sokkoló látványnak számított) és barna bakancsot, a haja pedig kócos. Ahogy a dolgozók egyenként bemutatkoztak, West emlékezete szerint Jackie próbálta kitalálni, mi alapján jegyezze meg a nevüket. Minden nevet lassan elismételt, és bár nem jegyzetelt, mégis megjegyezte mindet. Az egyik szobalány, aki aznap találkozott

vele, Lucinda Morman, ügyes varrónő volt; a *First Lady* egy későbbi alkalommal megkérte, hogy alakítsa át egyedi Oleg Cassini ruháit.

Jackie Kennedy maximalista volt, és komolyan érdekelte a rezidencia napi működése. Éjjelente feljegyezte a tennivalókat, majd a nap folyamán kipipálta azt, ami elkészült vagy megoldódott. Westnek napi feljegyzéseket írt egy sárga jegyzettömbbe, amelyet mindenüvé magával vitt.

– Mindig volt számomra egy listája – emlékezett vissza West. – Fel volt írva mindenkinek a neve, aki valamilyen részfeladatért felelt, és a nevek alatt a lista, kivel mit szeretne megbeszélni.

Mrs. Kennedy arra is figyelte, hogy néhány dolgozó nagyon feszélyezetten viselkedik az elnöki család társaságában. Ezt a feljegyzést írta a szobalányokkal kapcsolatban: „Annyira meg vannak rémülve attól, hogy a Fehér Házban vannak – rettegnek az elnöki családtól stb. –, hogy szinte lemerevednek és pánikba esnek, még Lucinda is, aki pedig jól ismer, tíz percen keresztül kéri az elnézést, ha leejt egy tűt.” Hogy segítsen nekik legyőzni a félelmüket, azt javasolta, hogy jöjjenek gyakrabban a második és harmadik emeletre, hogy hozzá szokhassanak a család közelségéhez. „Nem tudom megtanítani őket semmire – és időm sincs rá –, ha folyton ennyire félnek.”

*

Preston Bruce portás hozzá volt szokva Eisenhowerék kiszámíthatóságához, akik általában este tízkor lefeküdtek. Amikor Kennedycék hajnali kettőkor értek haza a beiktatási bálokról, Bruce biztos volt benne, hogy kimerültek lesznek. Ehelyett barátokat hoztak magukkal és a második emeleten folytatták az ünneplést – nem gondoltak arra, hogy a rezidencia dolgozóinak addig talpon kell maradniuk, amíg az elnöki pár biztonságban le nem feküdt. Hajnali negyed négykor Bruce kikísérte az utolsó vendéget, és lekapcsolta a villanyokat a Nyugati szalonban. Amikor az elnök hálósobájába ért, üresen találta azt.

– Maga az, Bruce? Itt vagyok a Lincoln-hálóban – kiáltotta az elnök. Bruce nem hitt a fülének. A dolgozók úgy tartották, hogy a Lincoln-háló el van átkozva. Kennedy kért egy kólát és megkérte Bruce-t, nyisson ablakot, hogy bejöhessen a hűvös éjszakai levegő. Jackie a Királynői hálóból szólt ki, és egy aperitifet kért a mindig előzékeny Bruce-tól, aki végül reggel négy után ért haza.

A hosszúra nyúlt első éjszaka ellenére Bruce megtanulta szeretni a Kennedyeket, és mivel éjszakánként dolgozott, bepillantást nyert a család meghitt pillanataiba is. Nevetett, amikor felhozta a vacsora utáni italukat, és szemtanúja volt, ahogy a gyönyörű fiatalok késő éjszaka átszaladnak egymás hálósobájába. („Ne aggódjon, Bruce, hiszen maga is nő, nem igaz?”, mondta Jackie Kennedy csillogó szemekkel.)

1953 és 1977 között Bruce délután háromkor érkezett a Fehér Házba, ő üdvözölte az ajtóban a méltóságokat, ő nyugtatta meg az ideges látogatókat, mielőtt az elnökkel találkoztak volna, ő kísérte az elnököt az Ovális irodából a rezidenciába este, és megvárta, míg nyugovóra tér, csak ezután mehetett haza. Ő volt a Fehér Ház sztárja. A személyzet többi tagja dicsérte eleganciáját és azt, hogy mindig meg tudta őrizni nyugalma a hivatásából eredő hatalmas nyomás ellenére. Lynwood Westray komornyik „született diplomatának” nevezte.

– Ezért szerették annyira. Van, akiben ez megvan, van, akiben nincs. Őbenne megvolt.

A Kennedy beiktatását követő napon vacsora után Bruce kísérte fel az elnököt és a *First Ladyt*. Megkönnyebbülten felsóhajtott, amikor arra gondolt, hogy ma talán időben hazaér. „Bumm! A személyzeti főnök irodájával szembeni lift ajtaja kivágódott. A liftből az elnök ugrott ki, és végigrohant a csarnokon, nyomában a titkosügynökökkel”, írta Bruce. Kennedy késő esti sétára vágyott, és az Észak-nyugati kapun át kísért a fagyos estébe, kabát nélkül. „Csak huszonnégy órája volt a Fehér Házban, és máris menekült.”

A titkosszolgálatnak kellett megzaboláznia Kennedy elnököt és elmagyarázni neki, hogy sétáit a Fehér Ház körülvéő hét hektárra kell korlátoznia. Ettől fogva Bruce mindig két kabáttal állt készenlétben: egyet az első emeleti ajtó közelében tartott arra az esetre, ha az elnök arra indul sétálni, és egy másikat a földszinti bejáratnál, ha esetleg azt választaná. Valahányszor feljárnotta az elnöknek a kabátot és a sárcipőt, a főparancsnok ellenkezett. „Olyan volt, mint egy kis iskolásfiú, aki folyton kabát nélkül akar kiszaladni a hidegbe.”

*

Nem minden elnöki család számára volt olyan örömteli a megérkezés, mint Kennedyéknek. Az 1992-es választás napja utáni hétfőn Clintonék felhívták Kaki Hockersmith lakberendezőt, és megkérték, hogy vállalja el a Fehér Ház újradekorálásának monumentális feladatát. Bár korábban ő rendezte be az arkansasi kormányzó házát, ez a hívás mégis váratlanul érte – „nagyon-nagyon meg volt lepve” –, de elfogadta a felkérést. A választás és a beiktatás közötti időszakban többször is ellátogatott a kormányzó házába, hogy megmutassa Clintonéknak a különféle textileket és berendezési tárgyakat, amelyeket összeválogatott.

– Az első ilyen alkalommal Clinton elnök éppen értekezletet tartott a két adminisztráció közötti váltást előkészítő csapattal, és Hillary kihívta az ülésről – mesélte Hockersmith. Kirakosgatta a drapériamintákat és szőnyegdarabokat a konyhapultra, hogy Clinton megnézhesse. (Egyébként nem túl gyakori, hogy az elnök ennyire érdeklődjön a lakberendezés iránt.) Az elkövetkező hetekben Hockersmith többször is ellátogatott a Fehér Házba, hogy egyeztessen a kurátorokkal. Elvitték őt a hatalmas, klimatizált raktárba, körülbelül tizennyolc kilométerre Washingtontól, a marylandi Riverdale-be, ahol az összes olyan bútort raktározzák, amely valaha használatban volt a Fehér Házban. A beköltöző családok kiválaszthatják, mely darabokat kívánják innen visszavinni a rezidenciába.

A riverdale-i raktárban a bútorok módszeresen kategóriákba vannak rendezve, egymás mellett sorakoznak az asztalok, íróasztalok, szekrények és szőnyegek, amelyek a különböző adminisztrációk idején a Fehér Házban voltak. A különféle korokból származó tárgyak eredetiségét gondosan ellenőrizték, minden egyes darabot aprólékos leírással láttak el és katalogizáltak. A kurátorok pontosan tudják, hol található egy-egy gyertyatartó vagy kisasztal a hatalmas térben. Még egy röntgenfelszereléssel ellátott karbantartó műhely is van itt, ahol fényképeket lehet készíteni a bútorokat bemutató kézikönyvek számára. Hatalmas különbség ez ahhoz a düledező raktárhelyiséghez képest, amely a megdöbben Jackie Kennedyt fogadta Fort Washingtonban, a Potomac folyó partján, Marylandben, ahol elsörnyülködve tapasztalta, hogy az értékes antik bútorok a dőnögölt földpadlón állnak.

Hockersmith elvitte magával minden emelet részletes alaprajzát, amelybe bejelölgette, hová kerülhetnek azok a bútorok, amelyek már a házban vannak, és az új darabok, amelyeket a raktárból kiválasztottak. – Meglehetősen ambiciózus terveink voltak – mondta Hockersmith, és hangjából kicsengett, hogy belefárad, ha csak rágondol.

A Clinton család ökumenikus istentisztelettel kezdte a beiktatás napját, majd megálltak a Blair House-ban. A Fehér Házba 10 óra 27 perckor – huszonhét perc késéssel – érkeztek meg. A Bush házaspár az Északi oszlopcsarnoknál várta őket.

– Üdvözöllek új otthonodban – mondta George H. W. Bush a tizenkét éves Chelsea-nek, aki Bush springer spánieljét, Millie-t simogatta. A távozó elnök jó szerencsét kívánt utódjának, és a hagyománynak megfelelően hagyott számára egy jó tanácsokat tartalmazó üzenetet az Ovális iroda íróasztalán. (Amikor Clinton nyolc évvel később elhagyta hivatalát, ő is írt egy üzenetet George W. Bush elnöknek, és mellé tette azt is, amit a megválasztott elnök édesapja hagyott ott az ő részére annak idején.) Az üzenetek tartalmát nem hozták nyilvánosságra.

A nagy napon Hillary Clinton azt mondta Hockersmithnek, hogy nem szeretné, ha lemaradna a beiktatási szertartásról, amelyet a Kapitólium nyugati frontján tartanak. Viszont amint vége, minél előbb vissza kell majd jutnia a Fehér Házba.

– Ki kell találnunk, hogyan tudjuk magát gyorsan kijuttatni a felfordulásból és visszavinni a Fehér Házba – mondta Hillary.

Az egyórás beiktatási szertartás után Hillary szólt Hockersmithnek, hogy egy ezredes várja a sarkon egy furgonban, ő majd hamar visszaviszi a Fehér Házba, hogy felügyelhesse a költözést.

– Azon gondolkoztam, vajon ezt hogy fogják megoldani – mondta Hockersmith.

Meglehetősen elképedt, amikor az 1993. január 20-án a Kapitólium körül összegyűlt éljenző tömegben keresztül meglátta a rá várakozó furgont. Valahányszor egy biztonsági kordonhoz értek, a rendőrök utat nyitottak nekik. A Pennsylvania Avenue-n az új elnökre várakozó tömeg izgatottan integetett a furgonnak. – Meg voltak győződve róla, hogy csakis nagyon fontos valaki ülhet benne.

– Éppen egyszerre érkezünk a Déli pázsitra két, „Little Rock, Arkansas” feliratú költöztetőkamionnal. Izgalmas utazás volt.

Clintonék durván négyszázezer dollárt költöttek a Fehér Ház átrendezésére, amit teljes egészében magánadományokból fedeztek. De a vállalkozást házon belül és kívül egyaránt idegenkedéssel fogadták. Még a rezidencia általában diszkrét alkalmazottai is szervezetlennek nevezték Hockersmith erőfeszítéseit, elvárásait pedig messzemenően eltűzlöztnek.

Bill Cliber, a villanyszerelők főnöke, aki kilenc költözésen dolgozott, azt mondta, hogy Clintonék érkezése volt a legbonyolultabb. Röviddel a beiktatás előtt Hockersmith azt mondta neki, hogy hozza az embereit, mert ki kell cserélni hét csillárt – *most azonnal*.

– Miért kell mindet most rögtön átszerelni? Miután lezajlott a költözés, egyenként megcsináljuk – mondta Cliber.

– Nem, azt akarják, hogy mire belépnek az ajtón, mind ki legyen cserélve – válaszolta a lakberendező.

Clibernek nem volt választása. Felment a második emeleti Szerződés-szobába, amelyet Clinton magán-dolgozószobájának szántak, hogy elkezdjen dolgozni az ott lévő csilláron.

Szinte abban a pillanatban, ahogy Clintonék visszatértek a beiktatási ünnepségről, Hillary megjelent a Szerződés-szobában.

– Meddig lesz még ebben a szobában? – kérdezte Clibertől.

– Ami azt illeti, úgy nézem, hogy még olyan négy órára lesz szükségem – mondta ő, miközben a bonyolult kristálycsillárral foglalatostkodott, amelyet már leszerelt és most a padlón hevert.

– No, majd meglátjuk – mondta a *First Lady*, és kiviharzott.

Rövidesen Hockersmith dugta be a fejét és ráparancsolt, hogy húsz percen belül hagyja el a szobát. Cliber közölte vele, hogy már csak ahhoz is több időre van szüksége, hogy összeszedje a több száz, értékes kristálycsüngőt, ami szétszóródott a padlón. – Ne törődjön velük – jött a válasz –, pótolhatók.

– Nem, asszonyom. Ez a kristály pótolhatatlan – válaszolta a szakember felháborodottan.

Cliber végül azt tette, amit mondtak neki, elhagyta a Szerződés-szobát, a padlón hagyva a kristályokat. De nem hagyta, hogy a *First Lady* vagy a lakberendezője mondja ki az utolsó szót az ügyben. Rex Scouten főkurátor (akit a személyzet körében igen nagyra becsültek, és aki korábban személyzeti vezetőként, majd személyzeti főnökként dolgozott 1969-től 1986-ig, mielőtt a kuratori posztot megkapta volna) bezárta az ajtót, hogy védje a csillárt, amíg Cliber visszatérhet feladatához. A szakembert három hétig nem engedték vissza a helyiségbe.

Gary Walters mindig óvakodik attól, hogy bármelyik adminisztrációt kritikával illesse. De amikor megkérdeztem tőle, hogy ment Clintonék beköltözése, hosszú szünet után válaszolt csak: – Akkor van

a legtöbb bonyodalom, amikor az egymást váltó elnökök más-más politikai párthoz tartoznak. – Majd hozzátette: – Clintonéknak elképzelésük sem volt arról, milyen a Fehér Ház. Naponta többször is fel kellett mennem a rezidenciába, hogy megválaszoljam a kérdéseiket.

Nancy Mitchell, személyzeti vezető volt szolgálatban kora reggel, amikor az elnöki pár hazaért a beiktatási bálokról. – Clinton elnök telefonálni akart, ezért felmentem, és megmutattam, honnan telefonálhat. Egyszer csak utánam kiáltott „Nancy!”, én meg „Igen, uram?” mire ő „Hogy kell innen telefonálni?” – Amikor az elnök felemelte a kagylót, a megszokott vonalhang helyett a fehér házi telefonközponthangja fogadta. Megdöbbsent, hogy miért nem tárcsázhat ő maga. Röviddel ezután az egész telefonrendszert megváltoztatták.

Az sem igazán segített, hogy Clintonék meghívták néhány Little Rock-i barátjukat (a „FOB”-kat, aminek jelentése „*friends of Bill's*”, tehát Bill barátai), hogy segítsenek a kicsomagolással. Ez inkább csak tovább bonyolította a dolgokat.

– Mi kétszáz éve csináljuk már ezt – mondta Chris Emery, személyzeti vezető. – Ők meg megígérték mindenféle embereknek, hogy jöhetnek segíteni. Persze dühösek voltunk, hatalmas volt a felfordulás. – Emery, aki nem volt jó viszonyban Clintonékkal, és akit idővel ki is rúgtak állásából, azt mondta, hogy sok FOB-nek történetesen priusza volt. Emery elmondása szerint a titkosszolgálat többször is felhívta a személyzeti vezető irodáját, hogy bejelentse, az arkansasi vendégek egyike vagy másika fennakadt az átvilágításon és „nem beengedhetőnek” bizonyult. Emery azt mondta az ügynököknek: – Az elnök várja őket. Legyen, ahogy ő akarja. – A végén már minden emeletre titkosügynököket kellett állítaniuk. – Ugyanis, ha olyan dolgozó kerül a házba, akinek „találata volt” [az átvilágítás során] kísértő kell mellé állítanunk. – Nem telt el sok idő, és, Emery nagy bosszúságára, több olyan emberi is volt a házban, akinek „találata volt”.

Hockersmith kizárólagos döntési jogot tartott fenn magának az átrendezés bizonyos elemeivel kapcsolatban, beleértve Clintonék személyes fényképeinek és dísz tárgyainak elhelyezését is, amelyeket Little Rockból hoztak magukkal. Ezek közé tartozott egy elhíresült békagyűjtemény is. Amikor a házaspár megismerte egymást, Bill egyik gyermekkori története szemmel láthatóan nagyon megragadta Hillaryt. A történet poénja ez volt: „Nem tudhatod, meddig ugrik egy béka, amíg meg nem bököd.” Magyarán: sosem tudhatod, meddig juthatsz, ha ki nem próbálod – ami igazán találó anekdota az ambiciózus fiatal pár számára. Amikor férje először szállt ringbe a hivatalért, Hillary egy rajzot adott Billnek, ami egy békát ábrázolt, amelyet „megböktek” és éppen ugrik, a kép alatt a mondással. 1993-ban Hillary születésnapjára Bill egy koronát viselő üvegbékát adott, s mellé egy üzenetet: „Ez lett volna belőlem, ha nem találkozunk.”

Hockersmith számára, aki eleinte nem tudott szentimentális jelentésükről, a békák elhibázott ajándékok egyvelegének tűntek. – Valaki belép a házába, és azt gondolja „Hű, ezek aztán szeretik a békákat.” Így hát ő is békát ad a születésnapodra. – Igyekezett kihozni belőlük, amit csak lehetett.

Amikor az elnök és családja a díszszemle tribünjéről visszatér a Fehér Házba, mindenki más eltűnik. A rezidencia dolgozói, akik egész nap azon munkálkodtak, hogy a ház tökéletes legyen, visszahúzódnak a műhelyeikbe, hogy a család élvezhesse az annyira áhított nyugalmat.

Hockersmith állandó tartozéka lett a Fehér Háznak. Bill Clinton fehér házi nyolc éve alatt időről időre megjelent a Királynői hálóban, és folytatta az átrendezést. Második emeleti vendégszobáját a rezidenciát keleti és nyugati oldalra osztó tolóajtó választotta el a család lakásától. Megpróbálta világosabbá tenni a házat, különösen sok energiát fordítva arra, hogy egy szürke személyzeti szobát étkezővé alakítson, ahol Chelsea írhatja a házi feladatait. De átrendezési tervei

vegyes fogadtatásban részesültek, a Lincoln-nappali cikornyás, Viktória korabeli berendezése pedig kifejezetten sok kritikát kapott.

*

A modern kori emlékezetnek nem volt még egy olyan sokkoló elnökváltása, mint az a hirtelen és erőszakos kavargás, amely közepette Lyndon B. Johnson és családja érkezett a Fehér Házba. A rezidencia személyzetének feladata volt, hogy segítsen kiköltözni az összetört *First Lady*nek és két gyermekének, miközben ők maguk is gyászoltak, és ugyanakkor Johnsonék beköltözését is le kellett bonyolítaniuk. És mindezt úgy kellett végigcsinálni, hogy Mrs. Kennedy ne érezze azt, hogy sürgetik, s a Johnson család se érezze mellőzve magát. – Szerepeltem együtt más, korábbi társadalmi kapcsolatokért felelős titkárokkal, és ahogy ők elmondták, annyira izgalmasnak hangzott a megérkezés a Fehér Házba – mondta Lady Bird Johnson társadalmi kapcsolatokért felelős titkára, Bess Abell. – Az én beköltözésem egészen más körülmények között zajlott. A beiktatás izgalma és lelkesedése helyett a gyász uralkodott a házban, minden csillárt és oszlopot fekete gyászfátyol borított.

Lady Bird Johnson, az új *First Lady* gyakran panaszkodott, mennyire nehéz helyzetbe került hirtelen a családjá. – Az emberek az élőket látják, és visszakívánják a holtakat – szokta mondani.

Az elnök özvegye iránti tiszteletből Lyndon B. Johnson – akit Kennedy emberei nemigen kedveltek – egészen 1963. december 7-ig nem költözött be a Fehér Házba. November 26-tól kezdett az Ovális irodában dolgozni, az előtt pedig a Fehér Ház melletti elnöki végrehajtó és adminisztratív épület 274-es szobáját használta. Johnson néhány tanácsadója ellenezte a december 7-i költözést, mondván, hogy nem szerencsés éppen a Pearl Harbor elleni szörnyű támadás huszonketedik évfordulójának napján bevonulni a rezidenciára. Mások egyszerűen Mrs. Kennedynak szerettek volna több időt adni, mielőtt elhagyja a Fe-

hér Házat. Johnsonék minden egyes lépése gyötrelmes lehetett, mivel bármit is tettek, nem segített, hogy megkedveltessék magukat Kennedy elnök elkeseredett munkatársaival.

Luci Baines Johnson, aki akkor csak tizenhat éves volt, emlékszik, hogyan hallgatta ki szülei, ahogy ő mondja, „egyetlen veszekedését”, amire vissza tud emlékezni. – December hetedikén kell beköltöznünk, Bird – mondta Johnson a feleségének. – Bármikor, csak ne épp azon a napon, Lyndon. Ne épp akkor – könyörgött az édesanyja, de hiába.

Amikor a Johnson család végül megérkezett, lányuk, Luci hozta kabriójában a két beagle kutyájukat, Himet és Hert. Lady Bird, Bess és Liz Carpenter sajtótitkár hozták a törékeny holmikat és Sam Rayburn házelnök portréját, aki Johnson mentora és texasi földije volt.

Johnsonék eleinte óvatosan kezelték a Fehér Házat, mintha szent földet bitorolnának. De a rezidencia személyzete, Kennedy politikai munkatársaival ellentétben, sosem érezte velük, hogy betolakodók lennének. – Sosem éreztem azt, hogy „Hogy kerülsz te ide?” – mondta Luci. – A hozzáállásuk inkább azt sugallta: „Milyen nehéz lehet így ide kerülni. Hogyan segíthetnénk? Mit mutassunk, mit tanítsunk meg?”

De nem mindenki volt befogadó. Kennedy meggyilkolása után Traphes Bryant villanyszerelő, aki Kennedyék idejében kezdett el az elnöki család kutyáival is foglalkozni (volt idő, amikor Kennedyéknek kilenc kutyájuk volt), és ezt a tevékenységet egészen a Nixon családig folytatta, nem bízott Johnson elnökben. – Elvesztettem egy kutyát, és kaptam egy elnököt, akit nem ismertem. Nemcsak hogy nem ismertem, de úgy gondoltam, nem is akarom megismerni. Nem volt olyan kisfiús és jó kedélyű vagy gyors észjárású, mint Kennedy, és hallottam őt szitkozódni, ha a kiszolgálás nem volt elég gyors. – Bryant így írja le a gyors váltást a Fehér Házban, amit az új elnök beköltözése hozott: – Terrierrek ki, beagle-ök be. Jackie rózsaszínje ki, Lady Bird sárgája

be. Halleves ki, helyette jött a chili. – Azt remélte, hogy egy dolog változatlan marad, és Johnson is értékeli majd, hogy Bryant betanította a kutyákat, hogy a Déli pázsiton üdvözljék a tengerészeti helikopterrel hazatérő gazdáikat. Kennedy elnök nagyon élvezte ezt a hagyományt. Mindig széles mosollyal üdvözölte az ott várakozó kutyákat, „mintha ők lennének nagyra becsült házigazdái”.

Kennedyék hirtelen távozása után megható módon így ír: „A totyogók eltűntek, és helyettük itt voltak a tinédzserek”, hiszen Caroline és John-John utódai a Fehér Házban Johnsonék tizenéves lányai, Luci és Lynda voltak. Végül azonban Bryant megkedvelte a Johnson családot.

Memoárjában Lady Bird Johnson arról ír, hogy szinte teljesíthetetlen feladat volt megpróbálni helyettesíteni Jackie-t, és csodálattal említi, micsoda „acélos kitartás” jellemezte elődjét. Úgy érezte, mintha „hirtelen a színpadon találta volna magát egy olyan szerepben, amelyet egyszer sem volt alkalma elpróbálni”.

Miközben az új elnök ideiglenes irodájában dolgozott, a Fehér Ház személyzete csendben előkészítette az átköltözést. J. B. West személyzeti főnök már négy nappal a merénylet után meglátogatta Lady Birdöt washingtoni házukban, amelynek a Szilfák volt a neve, hogy megbeszéljék, milyen bútorokat tervez magával hozni a család a Fehér Házba.

Ugyanazon a napon, késő délután Mrs. Johnson együtt teázott JFK özvegyével a Fehér Házban. A kiköltöző *First Lady* jóindulatúan körbevezette utódát a második emeleten, hogy fel tudja mérni, hogyan fognak mutatni bútorai abban a hálósobában és nappaliban, amelyet Mrs. Kennedy majdnem három éve használt. – Ne féljen ettől a háztól, a házasságom legboldogabb éveit töltöttem itt, ön is boldog lesz itt – mondta Jackie. Lady Bird szerint annyiszor elmondta ezt a látogatása során, hogy úgy érezte, „biztatni, bátorítani próbálja őt”.

Jackie elmondta azt is, hogy a rezidencia személyzetének két legmegbízhatóbb tagja J. B. West és Jim Ketchum, kurátor. Ketchum, aki

1963 és 1970 között a Fehér Ház főkurátora volt, szeretettel emlékezik első találkozására Lady Birddel, amelyre röviddel azután került sor, hogy a család beköltözött: A négyfős kuratórium egyik tagjaként Kechum feladata volt a Fehér Ház magángyűjteményébe tartozó minden egyes bútordarab és művészeti alkotás katalogizálása és védelme, John Singer Sargent remekműveitől kezdve a George Washington korabeli porcelánig.

Lady Bird megkérte Ketchumot, hogy beköltözésük után találjanak időt a „közös tanulmányi sétákra”, melyek során végigmennek az összes szobán, és a *First Lady* megtanulhatja a helyiség és berendezése történetét. Azt mondta, szüksége van arra, hogy ismerje a rezidenciát, hiszen egyik feladata *First Lady*ként éppen az, hogy a barátokat és vendégeket körbevezesse a házban. Új szerepét nagyon komolyan vette, ami nem meglepő, hiszen már korábban nevet szerzett magának mint Jackie Kennedy beugrója. Ha Jackie-nek nem volt kedve valamihez, Lady Bird kötelességtudóan helyettesítette.

Ketchum első találkozása az új *First Lady*vel egyáltalán nem mondható elegánsnak. Ketchum így emlékezik az esetre, amikor Lady Bird leszólt a kurátori irodába, és megkérte, hogy jöjjön fel hozzá: – A hálósobája és a nappali közötti folyósón találtam rá, négykézláb egy nyitott kartondoboz mellett. Körülötte vagy húsz darab porcelánmadár egyesével, gondosan becsomagolva, ahogy a Szilfákból elhozták. – Ketchum odatért a *First Lady* mellé, hogy segítsen őket kicomagolni.

– Egyikünk sem gondolt arra, hogy a folyósó világításának kapcsolója az ajtófélfába van beépítve. Amikor már éppen odáig jutottunk, hogy a madarak ott sorakoztak szépen a padlón, Bonner Arrington, az asztalosok csoportvezetője és az egyik kollégája, akik egy díványt próbáltak keresztülvinni a folyósó előtti szűk folyosón, ránk csukták az ajtót. Mi meg ott maradtunk a sötétben tapogatózva, és megpróbáltunk úgy talpra vergődni, hogy közben ne tapossunk a madarakra

– meséli Ketchum nevetve. Végül sikerült felkapcsolniuk a villanyt és csodával határos módon a madarak is sértetlenül megúszták.

Röviddel a beköltözésük után az elnök és a *First Lady* vacsorameghívást kapott Walter Jenkins házába. – Távollétünkben a fehér házi személyzet tagjai, akik bizonyára nehéz szívvel végezték feladataikat, lélegzetvételnyi szünethez jutottak – mondta Lady Bird.

Jenkinsék lánya, Beth jó barátnője volt Lucinak, és azon az estén átjött a Fehér Házban, hogy ott aludjon. – Számomra ez az egész átmenet komoly kihívás volt és súlyos teher – mondta nekem Luci.

Luci fehér házi szobájában kandalló állt – Azelőtt sosem volt még kandallóm a hálósobámban, és nagyon tetszett a dolog. – A két lány begyújtott, de egyikük sem tudott sokat a kandallókról, és a szoba hamarosan megtelt füsttel. Luci kétségbeesetten próbálta eloltani a tüzet előbb egy pohár víz, majd egy szemétláda segítségével. Végül felmászott az asztalára és kinyitotta az ablakot, hogy kimenjen a füst, és rémülten látta, hogy a Fehér Ház egyik rendőre ott áll és őt nézi, amint ott áll egy szál hálóingben. Amint a személyzet észlelte, hogy mi történik, rohantak a lányok segítségére.

– Anyám úgy találta helyesnek, hogy ezek után segítsek letakarítani a füstnyomokat a szobám faláról – mesélte Luci, akit még így, évtizedek múltán is zavarba hoz az eset. – Szó szerint tűzkeresztségen estem át. – Ott súrolta a falat a szobalányokkal együtt, akik azonban egy szó szemrehányással sem illették.

*

Kicsit több mint egy évtizeddel később a rezidencia személyzete újfent egy hirtelen és ceremóniamentes elnökváltással találta szemben magát, amikor 1974. augusztus 8-án Richard Nixon elnök bejelentette lemondását.

– A hatalomátvétel váratlan volt, de rendezett, csakúgy, mint Kennedy elnök meggyilkolása után – írta Preston Bruce portás. Igen, an-

nak ellenére, hogy Watergate-botrány már két éve tombolt és a Nixon lemondását követelők a nyár folyamán egyre hangosabbak lettek, a Fehér Házban mindenkit váratlanul ért a döntés. Végül is, korábban sosem történt meg, hogy egy elnök lemondott volna. A személyzetnek fogalma sem volt semmiről mindaddig, amíg Pat Nixon le nem szölt, hogy kartondobozokra lenne szüksége.

Reggel hét harminckor, miután bejelentette lemondását, Nixon mezítláb, pizsamában ült egyedül a családi konyhában, ott talált rá Henry Haller konyhafőnök. Az elnök általában könnyű reggelit fogyasztott, gabonapelyhet, narancslevet és friss gyümölcsöt, de aznap reggel vagdalt marhahúst rendelt és buggyantott tojást.

Nixon odalépett Hallerhez, megszorította a kezét és így szólt: – Séf, én már végigettem a világot, de a maga főztje a legjobb.

Késő délelőtt, mielőtt a híressé vált „V-t”, a győzelem jelét felmutatva beszállt volna a Déli pázsiton rá várakozó helikopterbe, Nixon érzelmes búcsút vett személyzetétől a Keleti szobában. Ahogy a személyzet gyülekezni kezdett az alkalomra, Cletus Clark festő váratlanul a dráma középpontjában találta magát. – A Keleti szobában voltam, az emelvényt festettem. Én voltam bent egyedül a személyzet tagjai közül – mondta. – A következő pillanatban felnéztem, és láttam, hogy özönlík a nép a helyiségbe, nem tudtam kimenni! A festék meg még meg sem száradt!

Mindenesetre szólt a titkosszolgálatnak, hogy ügyeljenek rá, ne hogy az elnök hozzáérjen a friss festéshez.

– A szoba kezdett megtelni. Fogtam a kis vödörmet, átmentem a szoba déli oldalára és elvegyültem a tömegben. Letettem a vödört, és ott maradtam.

Tetőtől talpig fehér munkaruhában hallgatta végig Clark, amint az Egyesült Államok harminchetedik elnöke elkezdte búcsúbeszédét, mégpedig a rezidencia dolgozóinak dicséretével, akik szokás szerint most is a háttérben maradtak. – Ennek a háznak nagy szíve van, és ezt

a szívet azok működtetik, akik itt dolgoznak. Nagyon sajnálom, hogy nem jöttek le ide; odafent búcsúztunk el tőlük – mondta Nixon már is szomorúan. – Ők mindnyájan tényleg nagyszerűek. Emlékszem, hányszor megtörtént, hogy egy-egy nehéz beszédem vagy egy hosszú, fárasztó nap után ők vidítottak fel. Mert még ha én levertem voltam is, ők mindig mosolyogtak.

A rezidencia személyzetének tagjai aznap felöltötték a már ismerős költöztetői szerepet, összecsomagolták az elnöki család holmiját, és igyekeztek annyira zökkenőmentesen véghezvinni a váltást, amennyire csak az adott körülmények között lehetett.

Barbara Bush, akinek a férje akkor a Republikánus Nemzeti Tanács elnöke volt, döbbenten tapasztalta, milyen gyorsan lezajlott a Fehér Ház Fordéknak való átadása.

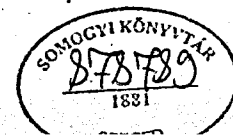
– Azon a napon, amikor Nixon elnök lemondott, átmentünk a Fehér Házba, jelen voltunk, amikor az elnök leköszönt, és pár órával később már Jerry Ford felesküdt. Mire Nixonékat elbúcsúztattuk, a falakon már Jerry Ford családjának portréi lógtak. Miközben mi a helikopter után integettünk, a személyzet már ki is cserélte a képeket.

*

Nixonék tartózkodó stílusát felváltotta Gerald és Betty Ford lazább hozzáállása, akik például megengedték négy gyermeküknek, hogy farmert viseljenek bárhol, a Fehér Ház egész területén. Susan Ford még görkorcsolyázott is az első emelet ősi folyosóin, amit ma némileg szégyenkezve vall be.

Betty Ford határozott, független asszony volt, és amikor körbevezették a második emeleti családi lakosztályokban, rögtön visszautasította, hogy külön hálószobában aludjanak a férjével. – Erre nem lesz szükség – mondta egyszerűen a személyzeti főnöknek.

Sehogy sem értette, miért viselkedik olyan csendesen körülötte minden szobalány és komornyik. Attól tartott, hogy nem kedvelik őt.

De aztán rájött, hogy Pat Nixon szoktatta rá erre a személyzetet, mert neki így felelt meg.

Milton Frame asztalosra nagy hatással volt Betty Ford közvetlen modora. – Emlékszem, hogy Mrs. Ford teával kínált – mondta szeretettel. A *First Lady* megkérdezte tőle, honnan származik, és elcsevegett vele, ami bizony olyan fokú kedvesség volt, amire elődje sohasem vetemedett volna.

Másik jellemző vonása az volt, hogy szerette ugratni a személyzetet. Egy alkalommal Seila Rabb Weidenfeld, a sajtótitkára felfigyelt a magánlakosztály egyik virágvázájára. A váza díszé két angyal figura volt, egymás felé nyújtott karokkal, kezük majdnem összeért. Egyikük kezébe valaki egy cigarettát dugott. – Ó – mondta nevetve a *First Lady* –, az én voltam. Így szoktam ellenőrizni, rendesen takarítanak-e a szobalányok!

Az új családoknak hozzá kell szokniuk a nagy személyzethez – és a hihetetlenül magas havi számlák fizetéséhez. A közvélekedéssel ellentétben ugyanis az elnöki család maga fedezi a személyes kiadásait. És majdnem minden *First Lady* előbb-utóbb azért könyörög a személyzeti főnöknek, hogy próbálja meg csökkenteni a költségeket.

A család fizeti a ruhatisztítás számláit, amit a fő házvezető vagy a család által választott helyi tisztítószalon végez. Az első Bush- és a Clinton-adminisztráció idején, ahogy Christine Limerick, fő házvezetőnő mondja, gyakran fordultak a közeli Willard Hotelhez ez ügyben. Még ezt az egyszerű szolgáltatást is a legnagyobb diszkrécióval kell véghezvinni: a család ruháit a működési osztály alkalmazottai vitték el és hozták vissza feltűnés nélkül.

Az elnöki családnak kell fedeznie személyes étel- és ital-költségeiket is. Ez nemcsak saját fogyasztásukat, hanem személyes vendégeik ellátását is magába foglalja, ami esetenként barátok és rokonok

tucatjait is jelentheti, például a beiktatás vagy az ünnepek alkalmával. Walters arról számolt be, hogy minden egyes *First Lady*, Barbara Bush kivételével, nagyon meglepődött és nem volt túl elégedett, amikor ezzel szembesült. Sokan kérték, hogy olcsóbb húsfajták szerepeljenek az étlapon, hogy ezzel is csökkentsék a hatalmas havi kiadásokat; Cartérék egyenesen azt kérték, hogy a hivatalos étkezésekről maradt ételt szolgálják fel a családnak.

Még Jackie Kennedy is úgy utasította a személyzeti főnököt, hogy „úgy vezesse ezt a házat, mintha a valaha megválasztott legzsugoribb elnök lakna benne!” Majd komikusan suttozva hozzáfűzte: „Messze nincs annyi pénzünk, mint amennyiről az újságok írnak!”

Férje megszállottja volt az élelmiszerszámláknak, hyannisi házukban mindig részletesen megtárgyalta a házvezetővel, hogyan lehetne kevesebbet költeni például a tejre. Kennedyék társadalmi kapcsolatokért felelős titkára, Nancy Tuckerman elmondta, hogy sosem látta az elnököt egy helyben ülni vagy öt percnél hosszabb ideig kitartóan foglalkozni bármi mással. Az italszámla sokszorosára emelkedett Kennedy elnöksége alatt, mégpedig azért, mert mielőtt Kennedy elfoglalta hivatalát, a Fehér Ház meglepő és nagyon diszkrét módon csempészett whiskey-t fogyasztott. Egy új rendelet lehetetlenné tette, hogy a Fehér Ház továbbra is a nyilvánosság kizárásával folytassa ezt a gyakorlatot, ezért az elnök gyorsan véget vetett neki, és elküldte Anne Lincoln házvezetőnőt, hogy vásároljon valami olcsó italt. Kennedynak volt saját bárszekrénye egy félreeső, harmadik emeleti kis szobában, amihez csak Lincolnnak és az elnök inasának volt kulcsa. Kennedy elnök mindig törődött a Fehér Ház megélhetési költségeivel, bár az alkohol nagyobb részéért nem neki kellett fizetnie, hiszen többnyire hivatalos vendéglátás során fogyasztották.

Obama személyi titkára, Reggie Love huszonhét éves volt, amikor a Fehér Házba érkezett, és jól emlékszik arra, amikor Rochon admirális először megmutatta neki Obamáék havi számláját. – Megláttam

az összeget, és azt gondoltam: „Látom a számokat, látom a tételes felsorolást, de számomra, aki egyszemélyes, gyermektelen háztartásban élek, egyszerűen lehetetlen, hogy azt mondjam, igen, úgy látom, ez így nagyjából rendben van.”

A konyhafőnök minden vasárnap felküldi a *First Lady*nek a heti menüt. Amennyiben valami olyasmi szerepel rajta, amit a *First Lady* nem szeret vagy amit túl extravagánsnak talál a család számára, megkérheti a séfet, hogy javasoljon valami mást.

Luci Baines Johnson szerint édesanyja „folyton” arról beszélt, milyen elképesztő kiadásokkal jár az élet a Fehér Házban. Miután Luci férjhez ment, családjával Camp Davidbe látogatott egy hétvégén – és a végén számlát kapott az ételről, amit ottlétük alatt elfogyasztottak. Meg volt döbbenve.

– Ő igen, mindig is fizettünk azért, amit elfogyasztottunk, de amíg kiskorú voltál és velünk laktál, mi fizettük a te részedet is – mondta Lady Bird felháborodott lányának.

– Anyám azon lepődött meg, hogy én meglepődtem! – mondta Luci nevére.

Valahogy, amikor tételes felbontásban látja az ember a havi fogyasztását, az árak magasabbnak tűnnek, mintha a család magának vásárol vagy étteremben eszik. Ford elnök lánya, Susan azt mondta, hogy apja az orra alá dugta a számlát és így fenyegette: – Légy szíves, gondolj arra, hogy valahányszor idecsődíted a barátaidat, én ezt kapom!

Rosalynn Carter élénken emlékszik az első havi számlára, amit családja kapott: hatszáz dollár. – Lehet, hogy most nem tűnik nagyon soknak, de 1976-ban ez egy vagyon volt! – Azt gondolta, a Fehér Házban talán azért magasabbak az árak, mint házon kívül lennének, mert az élelmiszereket meg kell vizsgálni, nincsenek-e megmérgezve.

Ronn Payne virágkötő szerint nem az élelmiszerszámla volt az egyetlen költség, ami nyugtalanította Carteréket. Jimmy Carter a

virágokból is az olcsóbbat akarta. Annak ellenére, hogy a virágokért nem a család fizet, Carter úgy gondolta, szükségtelen a kormányt mindenféle bonyolult virágkötészeti csodák költségeivel terhelni. – Kénytelenek voltunk kimenni és virágot szedni a vacsorákhoz – emlékezik vissza Payne. – A közparkokba mentünk virágért. – Kollegáival a Rock Creek parkba ment nárciszért meg az állatkertbe vadvirágokat szedni. – El is kaptak a rendőrök. Az egyik srácot letartóztatták, úgy kellett elmenni érte és kijuttatni a börtönből, ahová azért zárták, mert nárciszt szedett a vacsorához azon a nagy domboldalon, a Rock Creek parkban. – A Fehér Ház közbenjárására persze kiengedték, mondta el Payne.

– Szárított virágokat vettünk a piacon, vagy megkértük a kertészeti klub hölgyeit, hogy szárítsák meg a kertjükből származó virágokat, és ezeket használtuk. – Más adminisztrációk alatt nem volt ritka, hogy ötvenezer dollárt is elköltöttek egyetlen díszvacsora virágdíszre, ezen belül egyetlen kompozíció több ezer dollárba került.

Barbara Bush, aki minden ízében előkelő úrinő, nem tud együtt érezni azokkal a *First Lady*ekkel, akik meglepődnek a család havi élelmiszerszámlájára láttán. Vagy bármilyen számla láttán, ami azt illeti. – Ha meglepődtek, valami nincs rendben velük – mondta szigorúan. – Nagyon sok vendégünk volt, és George W.-nak is, és mindig mi fizettünk a privát vendégeink fogyasztásáért. De amikor megérkezett a számla, ez állt rajta: „Egy tojás: tizenhét cent.” Mrs. X.Y. egy tojást és egy darab pírítóst evett. A Fehér Házban étkezni olcsóbb. – Rámutatott arra is, hogy míg az elnöki családnak fizetnie kell az étkezésért és a ruhatisztításért, nem kell fizetniük az áramért, légkondicionálásért, virágokért, komornyikokért, vízvezeték-szerelőkért vagy a ház körüli munkaerőért, ami aránylag elviselhetővé teszi a megélhetési költségeket – főként egy olyan család esetében, mint Bushék, akik hozzá voltak szokva, hogy alkalmazottaik vannak. – Én úgy éreztem, hogy kifejezetten olcsó a Fehér Házban élni!

– mondta. – Szívesen visszamennék, hogy ott éljek, és ne engem terheljen mindenért a felelősség.

Laura Busht felkészíthette volna anyósa, hogy mit várhat a Fehér Házban való élet költségeivel kapcsolatban, de ő mégis meglepődött, amikor kézhez kapta első számlájukat. Megjegyezte, mennyire drága mulatság volt születésnapit rendezni a férjének, mert másfél-szeres óráért kellett fizetniük azoknak az alkalmazottaknak, akik délután öt után is dolgoztak.

Walter Scheib konyhafőnök szintén arról számolt be, hogy időnként felhívta őt a személyzeti főnök, mondván, hogy a *First Lady* hivatala arra kéri, kevesebb pénzt költsön a hozzávalókra, vagy az a kívánsága, hogy kevesebb szakácsot alkalmazzon a konyhában.

– Séf, biztos, hogy ennyi emberre volt szüksége a konyhában, hogy előkészítsék ezt az eseményt? – szokta kérdezni Gary Walters, személyzeti főnök.

– Hát, Gary, lehet, hogy nem. Lehet, hogy kevesebb emberrel is megtudtuk volna oldani – válaszolta ilyenkor Scheib, aki nem a kompromisszumkésztségéről volt híres. – Képzeljük el a következő helyzetet: elköveltünk egy hibát egy fehér házi eseményen, és most ott ülünk Mrs. Bushsal vagy Mrs. Clintonnal szemben, és azt próbáljuk megmagyarázni neki, miért az ő nevével van tele minden késő esti kabaré. „De van egy jó hírünk is, Mrs. Bush vagy Mrs. Clinton, sikerült megtakarítanunk ötszáz dollárt!” Gondolja, hogy ezzel sikerünk lenne az adott helyzetben?

Ahogy Scheib elmondta, az elsődleges cél az volt, hogy az elnöki család soha ne kerülhessen kínos helyzetbe. Az ár nem számított.

*

Amikor egy új család költözik be, a napi munkamenet hirtelen megváltozik. Obamáék például kicsit későbbre tették az ébredés időpontját, mint közvetlen elődeik; szeretik maguk lekapcsolni a villanyt

éjszaka, és az Ovális irodában a szokásos virágok mellett mindig kell lennie Gála almának is az asztalon. Ezek az almák új feladatot jelentettek a virágkötő részleg számára: a gyümölcsöt mindennap ellenőrizni, szükség esetén pótolni kell, mert az elnök megkínálja vele a vendégeit és a készlet gyorsan fogy. A virágkötők legkésőbb reggel 7:30-kor elhagyják az Ovális irodát, ekkor Obama elnök általában már úton van a hivatalába.

Míg az Obama család kívánságai nem térnek el túlságosan a korábbi családokéitól, első társadalmi kapcsolatokért felelős titkáruk, Desirée Rogers, aki velük együtt érkezett 2009-ben, azt tűzte ki céljául, hogy felrázza a hagyománytisztelő házat, új energiát és új ötleteket visz a hűvös elnöki rezidenciába. Rogers, egy kreol vudu papnő leszármazottja a Harvardon szerzett diplomát, és ő volt az első afroamerikai társadalmi kapcsolatokért felelős titkár, így már a pusztán jelenlétével megdöntötte a hagyományt. Az első hatvan napban, amit ezen a posztján töltött, több mint ötven eseményt rendezett. Ez kétszer annyi, mint amennyit George W. Bush tartott első hivatali idejének ugyanilyen időszaka során, de megelőzte vele még a partikédvelő Clintonékat is. Arra törekedett, hogy megváltoztassa a Fehér Ház működését. Különböző időszakokból származó porcelánokat kombinált a hivatalos vacsorákhoz, és minden kongresszusi eseményre republikánusokat is meghívott. Olyan részletekbe is belefolyt, amelyek hagyományosan a rezidencia személyzetének feladatát képezik, ezzel mélyen megsértve némelyiküket.

– Ez a nő tényleg a saját kis világában élt, amikor belépett azon az ajtón – mondta Bob Scanlan, virágkötő. – Világosan kijelentette, hogy nem tetszik nekik az, amit addig csináltunk, és valami újat akarnak. Meg se tudom mondani, hányszor hallottuk tőle, hogy „úgy nézzen ki minden, mint a Four Seasonsben”. – A szakember úgy értelmezte Rogers rendelkezését, hogy modernebb virágkompozíciókat szeretne, mindenféle szögben elhelyezett virágokkal a hagyományos

megoldás helyett, amikor tűzőhab segítségével rendezik csokorba a friss vágott virágokat. Scanlan elmesélte, hogy ő és kollégái igencsak dühbe gurultak, amikor több hétre a nyakukra ültettek egy nőt azzal a céllal, hogy „alakítsa át az egész virágkötő műhelyt”, mert „a műhely dolgozói a múltban élnek”.

Scanlan elmondása szerint sok virágkötő úgy látta, hogy Rogers semmibe veszi a ház nagy múltú hagyományait, és boldogan nyugtázták, amikor tizenöt hónappal később mennie kellett (egy botrány kapcsán, amely bizonyos hívatlan vendégekkel volt kapcsolatos, akiknek sikerült meghívó nélkül bejutniuk Obama első hivatalos vacsorájára). – Amikor valaki virágkötőként dolgozik a házban, tudatosítania kell, hogy vannak bizonyos alapok, van egy látványvilág, ami kizárólag ennek a háznak a sajátossága. A virágok nemcsak az elnöki családnak szólnak, a nagyközönségnek is. Mi az egész országnak készítjük a csokrainkat.

Rogers kicsit másképp emlékszik az virágokkal kapcsolatos ellentétre. Azt állítja, nem kért azonnal változtatásokat, és tartotta magát a hagyományokhoz, legalábbis a beiktatás napján. – A virágrendezésnek volt egy bizonyos bevett módja a házban – mondta, hozzátéve, hogy a beiktatás napján semmit sem változtattak ezen.

Amikor megkérdeztem a személyzeti főnököt, Rochon admirálist, milyen volt együtt dolgozni Rogersszel, azt mondta, jobb, ha az ember egyből bevesz egy fejfájás-csillapítót. Rogers sikeres üzletasszony volt, de a Fehér Ház átalakításával kapcsolatban irreális elvárásai voltak.

– Nem arról van szó, hogy munkaigényes volt, amit elképzelt, hanem egyszerűen kivitelezhetetlen – mondta Rochon, már a visszaemlékezéstől is bosszúsan. – Azt akarta például, hogy a falakat fessék át és száradjanak is meg, mire Obamáék visszaérnek a beiktatási parádéről. Alig tudtuk meggyőzni, hogy nem, nem lehet átfesteni a falat, mert ilyesmit csak azután csinálhatunk, amikor Bush elnök már elhagyta a rezidenciát.

Az új család nem változtathat a történelmi első emeleten és a földszinten, de miután beköltöztek, a második és a harmadik szintet úgy alakítják át, ahogy szeretnék. A személyzet még egy falat is felhúzott Malia szobájában, mert annak ajtaja egy nyitott folyosóra nyílt, és a tinédzsert ez zavarta. Az ilyen változtatásokkal azonban meg kell várni, amíg a kiköltöző családot szállító limuzin elhajt.

Roland Mesnier vezető cukrászmester bőséges tapasztalatot szerzett a szállodaiparban, dolgozott a londoni Savoyban és a virginiai Allegheny-hegységben lévő Homestead Hotelben, és azzal szerzett hírnevet magának, hogy nagyon hamar ráérez, mit szeretne az elnök. Ahelyett, hogy Obama politikai tanácsadóira hallgatott volna, akik mind azt állították, hogy tudják, milyen ételeket szeret az elnök és a *First Lady*, ő inkább a családtagokat környékezte meg diszkréten, amikor a Fehér Házba látogattak.

George W. Bush egyik munkatársa azt mondta Mesnier-nek, ne készítsen bonyolult születésnap tortákat. Inkább süssön egy epres piskótatortát. – Hát, én bizony nem készítettem epres piskótatortát! – mondta Mesnier, a pirosposzgás, nagydarab, heves francia. – Amikor meglátják, mire képes az ember, úgylis elfelejtik, mit szerettek azelőtt.

*

Miután az amerikai választók megválasztják az új elnököt, mindenki azt figyeli, mit hoz a jövő. A rezidencia dolgozói számára az élet megy tovább. David Hume Kennerly, Ford elnök fehér házi fotósa és a Ford család közeli barátja úgy fogalmazott, hogy a Fehér Házban dolgozni olyan, mintha az ember egy mozifilmben szerepelne: – Amikor a film kész, jöhet a következő meló.

A rezidencia személyzetének nem mindig könnyű a családok forgóajtáját kezelni. A beiktatás napja számukra olyan, mintha új állást kapnának – továbbra is a világ legnagyobb hatalmú családjának dolgoznak, de nem lehetnek biztosak benne, mit várnak tőlük. Vajon a

First Lady, aki sokkal közvetlenebb kapcsolatban van a személyzettel, mint az elnök, talál-e kivétlenül az ételben vagy a virágkompozíciókban, esetleg abban, ahogy az ágyakat bevetik? – Ezer efféle dolog szalad át az ember agyán – vallotta be Scanlan. – Lehet, hogy odatelefonál, és azt mondja, „ez egyáltalán nem tetszik”? Bármit megtehetnek, amit csak akarnak.

Walter Scheib konyhafőnököt Hillary Clinton vette fel és Laura Bush rúgta ki. Számára a Bush családra való átvétel igen fájdalmas volt. Miután Clintonéknak szinte a két hivatali időszak teljes hosszán át amerikai *haute cuisine*-t szolgált fel, nem tudta, mit várnak tőle Bushék. Szinte egyik napról a másikra kellett áttérnie az olyan ételekről, mint a rakott késő nyári zöldségek citromfűvel és vörös curryvel a Tex-Mexre meg a salonnás-salátás-paradicsomos szendvicsekre (Clinton elnök nagyrészt akkor elégítette ki egészségtelen ételek iránti vágyait, amikor úton volt, távol a *First Lady* figyelő szemétől, aki még azt is megkövetelte, hogy a családi vacsora menülapján tüntessék fel az ételek kalóriatartalmát.)

– Ez volt az egyetlen eset, amikor az állás hagyott ott engem: a konyha berendezése ugyanaz maradt, ugyanazok a fazekak és serpenyők, ugyanaz a hűtőszekrény, minden tűzhely ugyanaz, de már nem tudtam, mit kell csinálnom. Szó szerint egyetlen délután alatt kellett újratanulnom a munkámat.

Mesnier szerint a távozó család elbúcsúztatása „majdnem olyan volt, mint egy temetés”.

A Fehér Ház elhagyása sokszor magának az elnöki családnak sem könnyű. George H. W. Bush könnyekre fakadt, amikor meglátta a búcsúztatására összegyűlt személyzetet. Nem talált szavakat. – Elszorult a torkunk, nem tudtuk elmondani nekik, mit érzünk, de azt hiszem, anélkül is tudták, mennyire a szívünkhöz nőttek mindannyian – emlékezett Barbara Bush. Mielőtt elindultak volna a Kapitóliumba, végigszaladt a Vörös és a Kék szobán, hogy külön-külön megöleljen

minden komornyikot. – Onnantól kezdve már ment minden, mint a karikacsapás, a nehezén túl voltam.

A visszatérés a civil életbe nem könnyű, attól függetlenül, hogy az elnökök és *First Lady* általában azt hangoztatják, mennyire vágnak rá, hogy újra legyen magánéletük. Amikor Reaganék elbúcsúztak a rezidencia személyzetétől a Díszteremben, az elnök így tréfálkozott: – Tudják, az egyetlen gondom a Fehér Ház elhagyásával az, hogy amikor holnap reggel felkelek, hogyan fogom felkapcsolni a villanyt. Nyolc éve nem csináltam ilyet. Mindig maguk tették meg helyettem. Hogy fogom megtalálni a kapcsolót? Nem tudom. (Nancy Reagan elmesélte, hogy férje nagyon jól érezte magát a rezidencia luxuskörülményei között, úgy emlegette, mint nyolccsillagos szállót. És ezzel a *First Lady* is egyetértett. – Minden este, amikor fürödni mentem, jött a szobalány és elvitte a levetett ruháimat kimosni vagy tisztíttatni. Az ágy mindig meg volt vetve. Öt perccel azután, hogy Ronnie hazaért és felakasztotta az öltönyét, az öltöny eltűnt a szekrényből, hogy kivasalják, kitisztítsák vagy kikeféljék.)

Memoárjában Barbara Bush arról is ír, mennyire elkényeztetetté válik az elnöki család, miután évekig szakácsok, szobalányok és komornyikok veszik körül. Bushék évtizedeket töltöttek állami szolgálatban és teljesen elszoktak attól, hogy maguknak vásároljanak élelmiszert. (1992-es újraválasztási kampánya során nagy derűtséget keltett, amikor Bush rácsodálkozott egy bolti árleolvasóra.) Nem sokkal a hivatal elhagyása után, meséli Barbara Bush, férje elindult első bevásárlóújtjára a Sam's Clubba, és vacsorára „megvette a legnagyobb üveg spagettiszószot, amit talált”.

Otthon leült tévét nézni, az ex-*First Lady* pedig hozzálátott, hogy vacsorát főzzön. Véletlenül lelökte a pultról a hatalmas üveg szószot, ami csörömpölve tört röpítjára a konyhakövön. A vacsoraterveik így dugába dőltek, más alternatívát kellett találniuk. – Ez volt az az este, amikor George és én egy csodálatos felfedezést tettünk: lehet telefonon pizzát rendelni!

Van, amikor a búcsú mulatságosra sikeredik. Lyndon Johnson legfiatalabb lánya, Luci, aki ma hatvanhét éves, akkor kezdte ápolónői tanulmányait, amikor családjával a Fehér Házban lakott, és hónapokig a harmadik emeleti Tetőszalon hűtőjében tartotta a macskaembriót, amit a boncolásóráról csempészett haza. Az embriót nagy szeretettel Crunchyként emlegette, mert egy Crunchy ropogós moogyoróvajás dobozban tartotta. Távozásuk napján a személyzet egyik tagja, az egyik szobalány, Clara, akivel nagyon összebarátkoztak, a kezébe nyomta a dobozt és így szólt – Ez az egyetlen jó dolog abban, hogy elköltözik. – Aztán összeölelkeztek, és „kisírták a szemüket”.

– Tudtam, hogy sosem lesz már olyan, mint volt – mondta Luci. – Tudtam, hogy amint én kiléptem az ajtón, energiáit, alkalmazkodóképességét, finomságát a Nixon lányokra fogja fordítani. Hogy ők is olyan otthon érezzék magukat, ahogy én. Az a hűség, amivel a Fehér Ház alkalmazottai a Fehér Házhoz, a benne lakó elnökhöz és családjához viszonyulnak, olyasvalami, ami miatt az ember büszke arra, hogy amerikai.

A Fehér Ház villanyszerelője és kutyagondozója, Traphes Bryant, aki olyan szkeptikusan ítélte meg Lyndon B. Johnstont, amikor családjával megjelent a rezidencián, egészen maga alatt volt, amikor Johnsonék 1969-ben visszaköltöztek Texasba. „Vége volt. Tényleg vége volt. Megkönnyebbülés volt. És mégsem volt megkönnyebbülés. Olyan volt, mintha valaki azt mondaná, sosem láthatom újra a családom egyik tagját”, írta memoárjában. „Megismertem Lyndon B. Johnstont (LBJ-t), és úgy éreztem, mintha a testvérem lenne. És most, ha esetleg újra találkozunk, olyanok leszünk, mint két idegen. Elveszettnek éreztem magam, aztán meg szabadnak, amikor tudatosítottam, hogy nem kell többé elviselnem a hülyeségeit.”

*

Némely átköltözés könnyebb. George W. Bush elnök és családja csak egy komódot és néhány családi fotót hozott magával, mert Laura Bush szerint a Fehér Házba való beköltözésben „éppen az a jó”, hogy az ember elmegy a marylandi raktárba és a fehér házi gyűjteményből összeválogatja a megfelelő darabokat a ház berendezéséhez. Persze sokat segített, hogy Bushék már ismerték a ház beosztását. – Mire észbe kaptunk, már készen is voltunk – mondta Bob Scanlan.

Mielőtt azonban a Bush család nekiláthatott volna összeválogatni a bútorait, egy váratlan komplikációval kellett szembesülniük: a 2000-es szavazat újraszámolása egészen december 12-ig bizonytalanságban tartotta őket a választások eredményét illetően. Ez több mint egy hónapot jelentett a szavazatok leadásától számítva. Talán magukon a jelölteken kívül senki sem követte olyan figyelemmel az elnökválasztás drámai fejleményeit, mint a rezidencia dolgozói. A választások napja és a Legfelsőbb Bíróság Bush javára történt döntésének kihirdetése közötti időszakban Walters folyamatosan figyelte a híreket, türelmetlenül várva, ki lesz a ház új lakója, George W. Bush vagy Al Gore. Miután a döntést meghozták, Laura Bushnak a szokásosnál kevesebb idő állt rendelkezésére, hogy felkészüljön a költözésre.

Az újraszámolás nagy vitákat kavart, az egész ország a floridai eredményekre figyelt, és amikor az ítélet Al Gore ellen döntött, Bill Clinton csapata örjögött. A fiatalabb Clinton-munkatársak nyíltan hangot adtak az új elnökkel szembeni megvetésüknek. Egyikük minden kertelés nélkül azt kiabálta Mesnier konyhafőnöknek, hogy Bush egyciklusos elnök lesz: – Kipenderítjük innen, amint lehet! – ordította a séfnek. Ragaszkodva a rezidencia személyzetének krédójához, miszerint a politikai véleményét mindenki megtartja magának, Mesnier azt mondta: – Hagytam, hadd ordibáljon, én nem szóltam semmit. – (Elmondta, hogy jóllehet lojalitásukat fejezték ki, magukat Clintonékat is zavarta munkatársaik viselkedése.)

Attól függetlenül, ki nyerte meg a választásokat, Clintonék nem szívesen távoztak. Hillary Clinton azt mondta, hogy még azután is, hogy nyolc évig élt a rezidencián, amely nyolc évben hihetetlenül fájdalmas időszakok is voltak, még mindig úgy tekint a Fehér Hátra, mint kislány korában, amikor lenyűgözve szorította arcát a kerítéshez, hogy mindent jól lásson. Az egész család, Chelsea-vel együtt kihasználta az utolsó lehetőséget, hogy élvezzék saját magánmozijukat, és George W. Bush beiktatásának napja előtt jóval éjfél utánig nézték az Ennyi! (*State and Main*) című filmet. Egy percet sem akartak elmulasztani abból az érzésből, hogy a ház még az ő ideiglenes tulajdonukban van. – Az éjszakai szórakozástól aztán olyan fáradtak voltak, hogy amikor Barbara, Jenna és én átlestünk Billre George beiktatási beszéde alatt, láttuk, hogy szunyókál – idézte fel Laura Bush.

Clinton elnök bevallotta Bushéknak a beiktatás reggelén, hogy addig halogatta a csomagolást, ameddig csak lehetett, majd végül „egyszerűen kihúzogatta a fiókokat, és beleborította a tartalmukat a dobozokba”.

Bár Hillary Clinton számára mindig sokat jelentett a Fehér Ház gazdasztossága, voltak dolgok, amelyeket utólag megbánt. Laura Bushnak elmondta, hiba volt ragaszkodnia hozzá, hogy saját irodája legyen a Nyugati szárnyban, és az is hiba volt, hogy bizonyos meghívásokat visszautasított arra hivatkozva, hogy túlságosan tele van a naptára. Különösen kínoztta a bűntudat, amiért nem fogadta el Jackie Kennedy meghívását egy balettelőadásra. Jackie néhány hónappal később meghalt. Mrs. Clinton ezt a tanácsot adta Mrs. Bushnak: – Igyekezz mindig jól megítélni, mi a fontos.

A Fehér Ház dolgozói nemegyszer találták magukat világgraszoló események középpontjában. Betty Monkman 1967-től 2002-ig a kurátori irodában dolgozott, és idővel ő töltötte be a főkurátor posztját.

Ő ellenőrizte azokat, akik összeszedték és elhelyezték a művészeti alkotásokat a házban az új elnöki család érkezésekor. Emlékszik, hogy amikor Carter elnököt Ronald Reagan váltotta, a személyzet az összes tévét bekapcsolta a rezidencián, hogy tanúja lehessen a iráni túszedrma záróakkordjainak. – Carter elnök egész éjjel az Ovális irodában volt a munkatársaival, és épp csak arra volt ideje, hogy hazaugorjon átöltözni a Reagan elnökkel tíz órakor tartandó találkozója előtt – mondta Monkman. – Senki sem tudta, mi fog történni. Az egész ország várt. – Az irániak pár perccel azután engedték el a maradék ötvenkét túszt, hogy Ronald Reagan, az ország negyvenedik elnöke letette esküjét – még egy utolsó döfés volt ez Carternek, aki éjt napallá téve dolgozott, hogy még hivatali idejének lejártá előtt elérje a túsok szabadon engedését.

Függetlenül attól, mi történik a Fehér Házon kívül, a személyzet mindig elsősorban a költözésre összpontosít. – Folyamatosan talpon voltunk – mondta Monkman. – Egyszer, a Ford-adminisztráció idején Susan Ford hálósobájában dolgoztunk, és az elnök éppen akkor ért oda, amikor az emberek elkezdtek volna szétszedni a berendezést. Azért jött, hogy elbúcsúzzon a házbéli személyzettől. Fontosnak érezte, hogy mielőtt távozik, mindenkihez odamenjen és megköszönje a munkáját, és ez olyasmi, amit a személyzet nagyra értékel. – Persze amint kilépett a helyiségből, a költözési hajsza folytatódott.

Bár igyekezzenek nem túl közel kerülni a ház aktuális lakóihoz, a személyzet tagjai gyakran szurkolnak a hivatalban lévő elnöknek, hogy újraválasszák, függetlenül attól, hogy demokrata vagy republikánus. Amikor Bill Clinton legyőzte az első Bush elnököt, Mesnier séf úgy érezte, az eredmény „valóságos katasztrófa”. Jómaga annyira közel került a Bush családhoz, hogy abban sem volt biztos, ki tud-e egyáltalán szolgálni egy másik elnököt. Ezzel nem volt egyedül: amikor a rezidencia más dolgozói Bill Clinton megválasztása után beteg jelentettek, az a vicc járta, hogy elkapták a „republikánus náthát”.

Ez részben annak köszönhető, hogy az új család érkezése után félre kell tenni mindent, amit a távozó elnöki család összes tagjáról megtanultak, és újra kell kezdeni az egészet. De a többség egyetért abban, hogy a rezidencia dolgozóinak vonzódása George H. W. Bushhoz több volt az általában szokásosnál – őszinte, mondhatni, mély kötődés alakult ki iránta. A Bush családnak általában könnyű volt a kedvében járni, és a rezidencia dolgozói hamar rájuk hangolódtak. Még mielőtt beköltöztek volna a Fehér Házba, Gary Walters személyzeti főnök arról számolt be, Barbara Bush biztosította őt, hogy semmiféle változást nem fog bevezetni a konyhában. – Még sosem ettem rossz ételt [a Fehér Házban], tehát mondja csak meg a szakácsoknak, hogy bármit főzhetnek, legalább minden este meglepetés lesz a vacsora.

– És ha valami nem fog ízleni? – kérdezte Walters, akit Nancy Reagan után váratlanul ért az új *First Lady* lezser hozzáállása.

– Akkor majd megmondjuk a szakácsnak, hogy ezt többé ne főzze – hangzott a válasz.

*

1968. november 11-én, napokkal azután, hogy Richard M. Nixon megnyerte az elnökválasztást, ő és felesége, Pat Johnsonék vendégei voltak a Fehér Házban. Johnson és Nixon kemény politikai ellenfelek voltak, de a négyórás étkezés alatt erőt vettek magukon. Johnson még a feleségét is meglepte udvariasságával. – Úgy éreztem, Lyndon nagyvonalú, szinte atyai módon viselkedik – mondta Lady Bird. – Arra gondoltam, hogy ez nem annyira Nixonnak szól, hanem az ország következő elnökének.

Lady Bird megmutatta a jövődöbeli *First Lady*nek a második és a harmadik emeletet, és biztosította őt a rezidencia személyzetének „alkalmasságáról, elhivatottságáról és személytelen profizmusáról”.

Többször előfordult, hogy a stresszes és feszült költözés során az alkalmazottak látták, amint a *First Lady* néhány csendes percet lop

magának a beiktatás reggelén. – Elgondolkodik az ember, mi járhat ilyenkor a fejükben – mondta Christine Limerick, fő házvezetőnő. Johnsonék különösen szerették az életet a rezidencián. Lady Bird felidézte, hogy a beiktatás napján, a házban töltendő utolsó napjának kora reggelén a második és harmadik emelet szobáiban bolyongott köntösben, egy csésze kávéval a kezében. Kicsit kevesebb mint öt évvel korábban ő és családja egy gyászba borult Fehér Házba költözött be. 1963. december 7-én este, amikor Jackie Kennedy kiköltözött, Lady Birdöt bizonyára könnyekig hatották a *First Lady* hátrahagyott üzenetének szavai: „Sok boldogságot kívánok az új otthonában, Lady Bird”, írta Jackie. „Ne feledje, nagyon boldog lesz itt.” Most, évekkel később újra rátört az első néhány hónap szomorúsága.

Megállt a Sárga ovális szobában, majd a Lincoln-nappaliban, hogy még egyszer, utoljára magába szívja gazdag történelmüket. Búcsút mondott a helynek, amely annyi éven át adott otthont családjának. – Egyrészt háziasszonyként szét akartam nézni, nem hagyunk-e ott valami személyes holmit – mondta –, de főleg magamba akartam szívni a ház hangulatát.

Lady Bird bekukkantott lánya, Luci szobájába, amely tele volt félig pakolt táskákkal és dobozokkal, aztán belelapozott egy vendégekönyvbe, amely tartalmazta mindazok nevét, akik az évek során meglátogatták őket. Amikor felment a Tetőszalonba, meglepte, mennyire más-ként fest a helyiség a bútoraik nélkül. – Eltűnt az otthonossága, most hideg, kórházi hangulata volt, pedig micsoda tarka, vidám szoba volt ez! A fiatalok menedéke. – Az első emeleten, ahol szobalányok, komornyikok és majdnem mindenki más nekilátott, hogy felkészítsék a házat Nixonék érkezésére, tisztítószerek szaga terjengett.

Miközben tartott a beiktatási parádé, a személyzet egy szokatlan kívánságot teljesített. A távozó elnök nagyon szeretett tévéhíradót nézni, és telerakatta a Fehér Házat televíziókészülékekkel. – Lyndon Johnson ott ült, mint egy király, előtte négy tévé egy sorban, és önma-

gát nézte – mondta Bryant. – Kommentálta a híreket, hol az egyiket hangosította fel, hol a másikat, vagy több adót is nézett egyszerre, jó hangosan. – Richard Nixon, épp ellenkezőleg, arról volt híres, hogy nemigen találja meg a hangot a sajtóval, és megválasztása után a rezidencia személyzetét utasították, hogy a készülékek többségét távolítsák el a házból. Némelyiket úgy húzták ki a konnektorból, hogy a személyzet közben próbált elcsípni egy-egy mozzanatot a tévében közvetített parádéból.

Aznap késő délelőtt, amikor Johnson elnök és Nixon, a megválasztott elnök együtt elindult a Kapitóliumba, Lady Bird Pat Nixon-nal ment egy autóban. Amint elhajtottak, az utolsó dolog, amit Lady Bird látott a kocsí hátsó ablakán át, John Ficklin főpincér és Wilson Jerman komornyik volt, akik nézték Johnsonék távozását. Csókot dobott nekik. Furcsa érzés lehetett arra gondolni, hogy legközelebb már csak mint a vendégek egyike térhet vissza szeretett Fehér Házába.

MÁSODIK FEJEZET

Diszkréció

Titoktartás, lojalitás és diszkréció – ez a legszerényebb beosztásban lévő alkalmazottra nézve is kötelező. Nem is annyira a hivatalban lévő elnökkel szembeni személyes lojalitásról van szó, hanem magával az elnöki intézménnyel szemben kell lojálisnak lenni. A ház légköre elviselhetetlen lenne, ha az elnöknek a személyzet minden tagjára úgy kellene néznie, mint potenciális hallgatózóra – magától értetődőnek kell tekintenie a lojalitásukat. A személyes és államtitkokat persze nem kiabálva tárgyalják meg, de egy olyan házban, ahol ennyi bizalmas közlés hangzik el naponta, még a legutolsó alkalmazott fülébe is eljuthat valami.

IRWIN „IKE” HOOVER, SZEMÉLYZETI FŐNÖK, 1913–1933: WHO’S WHO, AND WHY, IN THE WHITE HOUSE, SATURDAY EVENING POST, 1934. FEBRUÁR 10.

Kérdés: – Hogy lehetséges, hogy ön nem szerepel egy csomó fényképen?

Válasz: – Űgy, hogy mindig tudtam, hol vannak a fényképezőgépek.

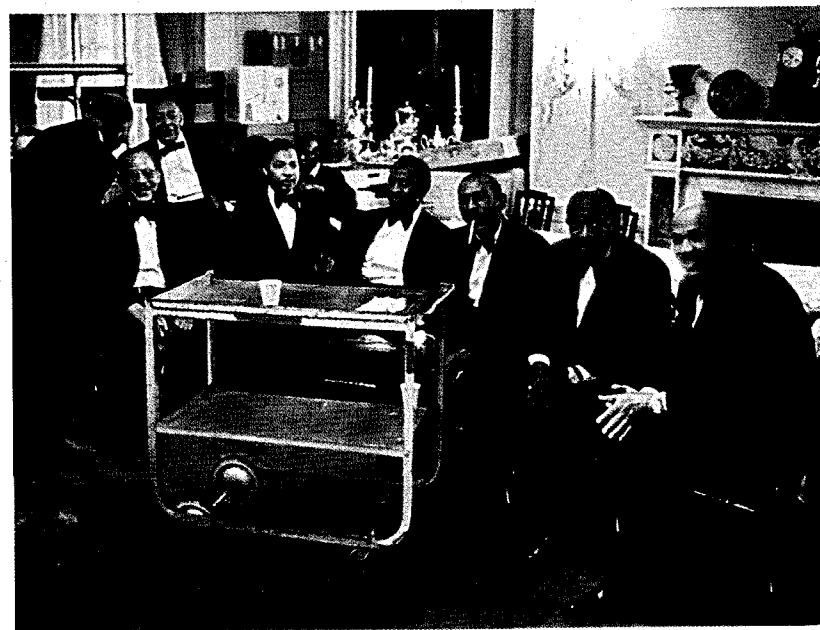
NELSON PIERCE, SZEMÉLYZETI VEZETŐ, 1961–1987

Nem lát, nem hall, nem beszél – a rezidencia dolgozói gyakran válaszolják ezt, ha arra kérik őket, mondjanak valamit az elnöki családok magánéletéről. Ha van valami, ami közös bennük, az, hogy tudnak titkot tartani, főként, amíg alkalmazásban vannak. James Jeffries volt az egyetlen, aktuálisan is a rezidencián dol-

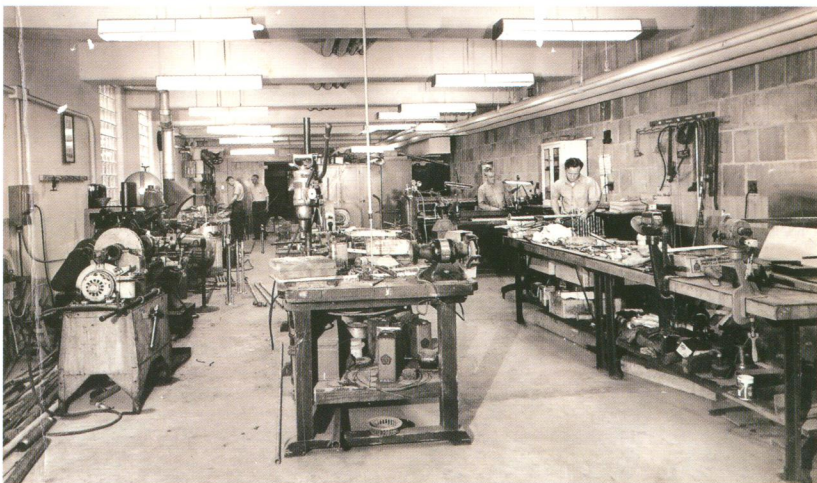
gozó alkalmazott, aki hajlandó volt megosztani tapasztalatait; még a már nyugalomba vonult alkalmazottakkal is gyakran előfordult, hogy több megkeresésemet is visszautasították, mielőtt beleegyeztek volna, hogy mesélnek emlékeikről, és néhányan még akkor is megpróbálták a fájdalmas vagy negatív kicsengésű történeteket jó fényben feltüntetni, bár látszott rajtuk a feszültség. A kötet lapjain megosztott történetek azok, amelyekről úgy érezték, közzé tehetik, és majdnem minden esetben azt az igyekezetet tükrözik, hogy tapasztalataikat megfontolt módon adják elő. Visszaemlékezéseik még így is sok mindenről lerántják a leplet, és magával ragadó, néha megdöbbenő bepillantást engednek az elnöki rezidencia lakóinak életébe.

A komornyikok, a szobalányok és az inasok azok, akik a legközelebb kerülnek az elnöki családhoz. Ugyanakkor ők azok, akiket a legnehezebb szóra bírni, mert a család beléjük vetett bizalma különösen fontos számukra. Reggel ők találkoznak elsőként az elnöki család tagjaival, és éjjel ők búcsúznak el tőlük utoljára. A rezidencia ezen alkalmazottai – és még néhányan, mint például a család szakácsai – úgy látják az elnököt és a *First Ladyt* mint házastársakat, akik veszekednek, együtt nevetnek és sírnak, és akik egymás legmegbízhatóbb tanácsadói. Ezek az alkalmazottak minden bizonnyal számos titkot visznek magukkal a sírba.

Egy sokatmondó példája annak, mennyire fontos az alkalmazottak diszkréciója, nem egy dolgozótól származik, hanem egy elnöki családtagtól. Ron Reagan emlékezett vissza arra az esetre, amikor az „Irán-kontra botrány” idején látogatta meg szüleit a Fehér Házban, még mielőtt apja adminisztrációja elismerte volna, hogy fegyvereket adott el Iránnak cserébe a túszok szabadon bocsátásáért, és a befolyt pénzből a nicaraguai ellenzéket, a kontrákat támogatta gerillaakcióikban. A látogatás ideje alatt az elnök fia, aki akkor húszas éveinek közepén járt, csodálkozott, mennyire nyíltan beszél családja a személyzet előtt. Aznap este együtt vacsoráztak a második emeleti

A Fehér Ház komornyikjai 1976-ban, a Valéry Giscard d'Estaing francia elnök tiszteletére adott díszvacsora fogásainak felszolgálása között

Reds Arrington, vízvezeték-szerelő (*jobbra elöl*) munka közben, a vízvezeték-szerelő műhelyben, a Fehér Ház alagsorában, 1952-ben. Arrington ideg-összeroppanást kapott Lyndon Johnson elnöknek a Fehér Ház zuhanyával kapcsolatos, véget nem érő igényei miatt. „Ha én képes vagyok tízezer katonát elmozdítani egy nap alatt, akkor magának képesnek kell lennie olyanra alakítani a fürdőszobámat, amilyenre én akarom!”, ordította az elnök Redsnek az egyik kirohanásakor

Jobbról a második: Lynwood Westray komornyik felszolgálás közben egy szabadtéri pikniken, a Fehér Ház parkjában, 1970. július 29-én. Westray, aki most kilencvenhárom éves, meghatottan emlékszik vissza egy estére, amikor a brit királyi család egyik tagja ragaszkodott hozzá, hogy ő töltsön egy italt a komornyiknak. „Hihetetlen volt!”, mondja az esetről, amely harminckét éves pályafutásának egyik nagy élménye volt

A fiatal és jóképű megválasztott elnök, John F. Kennedy és Dwight D. Eisenhower elnök 1961. január 20-án a beiktatási ceremóniára indul a Fehér Házból. Preston Bruce, a Fehér Ház makulátlanul öltözött portása, aki később a Kennedy család közeli barátja lett, tartja nyitva az Északi oszlopcsarnok ajtaját

Az ifjabb John Kennedy fára épített házikójának lépcsőjén, a Déli pázsiton, dajkája, Maud Shaw és Charles Ficklin főpincér felügyelete alatt. Kennedyek kilenc kutyájának egyike, egy Charlie nevű welsh terrier is részt vesz a mókában

Zephyr Wright szakács, aki hosszú időn át főzött Johnsonéknak, a rezidencia dolgozóinak találkozóján, a Washington közelében lévő Smokey Glen farmon, 1983-ban. Wright egyike volt az azon keveseknek, akik szembe mertek fordulni Lyndon Johnsonnal. Azt mondta, ő már akkor rájött, hogy Johnsonnal egyenesen kell beszélni, mielőtt még elnökké választották volna

A Fehér Házban töltött utolsó napjukon Jacqueline Kennedy és John-John könnyes búcsút vesz a rezidencia dolgozóitól, köztük Preston Bruce portástól, aki Jackie bal oldalán áll

Caroline Kennedy (a bal szélén) a rezidencia harmadik emeletén lévő Tetőszalonban kialakított óvodában. A fénykép kevesebb mint egy hónappal édesapja meggyilkolása után készült

Lynwood Westray (a bal szélén állva) komornyiktársával és barátjával, Samuel Washingtonnal (balról a harmadik) egy ünnepi fogadáson Johnson elnökkel, 1964. december 16-án

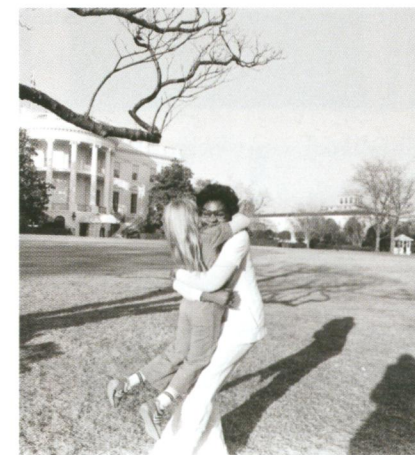

Nixon elnök Frankie Blair konyhai alkalmazottal. Egy este hajnali kettőig tekéztek. „Elképzелhető, hogy egy üveg whisky is jelen volt az eseményen”, emlékezett az egyik alkalmazott

Steve Ford beszélget (jobbról haladva) Johnny Johnson komornyikkal, Henry Haller főszakáccsal, Eugene Allen komornyikkal és Alfredo Saenz komornyikkal (bal oldalon) a rezidencia második emeletén lévő családi konyha előtt.

1977. február: Amy Carter dadusával, Mary Prince-szel játszik a Déli pázsiton. Prince gyilkosságért ült börtönben, amikor Cartérket megismerte. Amyvel elválaszthatatlanok voltak az első pillanattól fogva

Frederick „Freddie” Mayfield portás kezét ráz a legendás Muhammad Alival a Kék szobában, az I. Huszein jordán király és Alia királynő tiszteletére 1976. március 30-án adott díszvacsora után. Mayfield annyira elhivatottan végezte munkáját, hogy elhalasztotta a koszorúérműtétjét, nehogy hiányoznia kelljen a munkahelyéről. Túl sokáig halogatta – 1984-ben, csupán ötvennyolc évesen, szívrohamban hunyt el

Jimmy Carter elnök és Rosalynn Carter fehér házi alkalmazottakkal az iráni Shah és Shahbanu tiszteletére 1977. november 15-én adott díszvacsorán. A bal felső képtől az óramutató járásának irányában haladva: Viola Wise szobalány, Wilson Jerman komornik és portás, Frederick „Freddie” Mayfield portás és Frankie Blair konyhai alkalmazott

családi étkezőben, majd a Nyugati társalgóba vonultak vissza – ez a kényelmes szoba szintén a második emeleten van, és egy fantasztikus, padlótól a plafonig érő félköríves ablaka, a Nyugati oszlopcsarnokra és a Nyugati szárnyra nyílik. Az ifjabb Reagan az Irán-kontra helyzet-ről kezdte faggatni édesapját.

– Kissé túlságosan is belemelegedtem a témába – meséli –, amikor hirtelen, miközben épp az apámat szidtam, észrevettem, hogy ott áll valaki egy tálca sütivel. Rögtön belém hasított, hogy „ó, Istenem, ezt nem lett volna szabad, nyilvánosan ilyeneket mondani”! – De legnagyobb meglepetésére szüleit szemmel láthatóan „egyáltalán nem feszélyezte” a szolgálók jelenléte. – A ház személyzete annyira diszk-rét, hogy tényleg nem kellett amiatt aggódni, hogy most valaki szalad és elmondja a történeteket az újságoknak. Ez a diszkréció feltétlenül szükséges – fűzi hozzá Reagan. – Ha az elnöknek folyton amiatt kelle-ne aggódnia, hogy a személyzet fecsegni fog a sajtónak, az élete szinte elviselhetetlen lenne. Az embernek szüksége van egy helyre, ahová visszavonulhat és ahol nem figyelik állandóan.

Időbe telhet, amíg a bizalom erre a szintre eljut, és minden adminisztráció más ebből a szempontból. A személyzet tagjai jól tudják, mikor jön el a pillanat, amikor az elnöki család megbízik bennük, mondja Gary Walters, személyzeti főnök. Walters azt a pillanatot ked-veli leginkább egy-egy elnökváltás után, amikor az új elnök elkezd a keresztnévén szólítani.

– A rezidencia személyzete tudja, mikor éri el a közvetlenség azt a pontot, amikor mindnyájan fellélegezhetünk. Általában a komornyikok vagy a személyzeti vezetők tapasztalják meg, hogy amikor egy eszmecsere közepén belépnek a szobába, a beszélgetés nem szakad félbe, hanem folytatódik. Ez a fellélegzés pillanata, ilyenkor tudjuk, megbizonyítottuk, hogy méltók vagyunk a bizalomra.

Mégis vannak helyzetek, amikor az elnöknek teljes magányra van szüksége. Ahogy Herman Thompson komornik visszaemlékszik,

még az egyébként nagyon közvetlen George H. W. Bush is azt mondta egy-egy alkalmazottnak időnként: „Köszönöm szépen!” – Ez azt jelentette, hogy hátra arc és kifelé.

Minden elnöknek megvan a kedvenc komornyikja, és George W. Bush számára ez James Ramsey volt vagy egyszerűen csak „Ramsey”, ahogy a rezidencián mindenki szólította. Tökéletes profi volt, de szeretett civódni George W. Bush elnökkel, és kapcsolatuk erős kötelékké fejlődött; Ramsey egyike volt a rezidencia azon kevés alkalmazottainak, akit Bushék meghívtak, hogy repüljön velük az *Air Force One* fedélzetén a Texasban lévő crawfordi farmjukra, hogy ott is segítségükre legyen. Buzgón védte a család privát szféráját, sosem beszélt a sajtónak vagy adott más okot arra, hogy az elnök kételkedjen lojalitásában. Még inni sem ment el a kollégáival, mert, ahogy mondta, „mások könnyen bajba hozhatják az embert”.

Ramsey-nek vidám, szívélyes mosolya volt, és őszinte áhítattal csüngött a családokon, akiket három évtized alatt kiszolgált a Fehér Ház komornyikjaként. Reggie Love, Obama elnök fiatal, jóképű és társaságkedvelő személyi titkára leginkább Ramsey csípős humorára emlékezik. – Azt mondta, én hetvenéves vagyok. Amikor majd te ennyi idős leszel, remélem, kinézel majd fele olyan jól, mint én most.

Ramsey ragyogó ezüst bajuszt viselt, amit csak 2010-ben, nyugalomba vonulása után borotvált le. Minden egyes ruhadarabját tisztította, még az alsóingeit is, és mindig gondja volt rá, hogy a körmei ápoltak legyenek, mert az emberek a kezét látták, amikor felszolgált nekik. Egyáltalán nem szégyellte, hogy ilyen kényes a külsejére: – Azt akartam, hogy mindenem jól nézzen ki: ápolts körömök, gondozott haj – mondta. – Komornyik voltam a Fehér Házban!

Ramsey-nek, aki saját elmondása szerint nagy nőcsábász volt, válása után jó néhány barátnője volt, akik közül néhányat még George W. Bush elnöknek is bemutatott a személyzet ünnepi partijain. Néha Bush lányainak mesélt a barátnőiről. – Jenna és Barbara! Oda

JAMES RAMSEY

voltam értük. A barátaim voltak... Ők kérdezgettek, én meg elmeséltem nekik: „Új barátnőm van. Na, ugye, hogy nem is vagyok még olyan öreg?”

George W. Bush, akit Ramsey kedvesen csak „a fiatal Bushnak” hívott, könnyörtelenül csipkelődött vele, de Ramsey sem maradt adósa. Szeretettel idézte fel azt a napot, amikor a Déli pázsiton egy T-ball-meccsen szolgált fel frissítőket. Az elnök kilépett a Diplomáciai fogadószobából, és odakiáltott neki – Gyerünk, Ramsey, ne lazálj! – Ilyen volt kettejük kapcsolata, mondta: lezseren viselkedtek egymással, még ha egyértelmű is volt, hogy ki a főnök.

George W. Bush elnök szeretett viccelődni a rezidencia dolgozóival. Oldalukra fordította a bekeretezett fényképeket, amikor a komornyikok vagy szobalányok nem figyeltek oda, vagy képzeletbeli legyeket hajkurászott légycsapóval, amikor éppen arra mentek. – Jó kis ugratások voltak, amiket az elnök a komornyikokkal űzött – emlékezett Andy Card, Bush kabinetfőnöke.

– A Bush család – mondta Ramsey, majd elhallgatott. – Sosem fogom őket elfelejteni. Ha száz évig élek se.

Ramsey kis lakásában, amit ő „legénylakásnak” hív, a falakat elképesztő fotók borítják, amelyeken Ramsey elnökök és más történelmi személyiségek, köztük Nelson Mandela társaságában látható („Ó, kedveském, van ezekből egy csomó!”), valamint személyes üzenetek Reagan elnöktől és Hillary Clintontól, amelyekben megköszönik a díszvacsorák alkalmával nyújtott segítségét. Az egyik fotót Obama elnök dedikálta: „Egy kiváló barátnak, aki hiányozni fog”.

Annnyira büszke volt fehér házi munkájára, hogy barátja és komornyik társa, Buddy Carter tréfásan azt mondta róla: – Ramsey, aki a fehér házi belépőjében alszik!

Ha az elnöki család tagjai a második és harmadik emeleti magánlakosztályaikban tartózkodnak, egy komornyik majdnem mindig kéznél van – a második emeleti személyzeti szobában vagy annak közelében –, hogy szükség esetén segítsen. A szobákban csengők vannak, amelyek a személyzeti szobában szólnak, de Ramsey-nek ritkán volt erre szüksége: – Megéreztem, ha akartak valamit.

Könnyű megérteni, miért szerették Ramsey-t ennyire. Az észak-karolinai Yanceyville-ben töltött gyermekkorából megőrizte kedves déli akcentusát. Mostohaapja dohánytermelő volt (édesapjával sosem találkozott), és gyermekkorának nagy részét a dohányföld szántásával töltötte a család öszvéreinek társaságában.

– Kemény élet volt. Azt mondtam az apámnak: „Amint befejeztem az iskolát, én elmegyek. Nem tudok itt maradni.” Mire ő: „Miből fogsz élni?” Erre azt válaszoltam: „Szerencsét kell próbálnom.” Úgyhogy feljöttem Washingtonba, nem ismertem itt senkit.

Húszéves volt, amikor Washingtonba került. Nem volt hol laknia, amíg meg nem ismert egy jószívű benzinkutast, aki megengedte neki, hogy a töltőállomáson aludjon és a mosdóban tisztálkodjon. Azután talált egy szobát a Rhode Island Avenue-n heti tíz dollárért,

és amíg ott lakott, összebarátkozott valakivel, aki a pompás art deco stílusú Kennedy-Warren apartmanházban dolgozott, Washington északnyugati részében. Mondta a barátjának, hogy ő is tud keményen dolgozni, mire az megszervezett neki egy meghallgatást. Ott, helyben fel is vették.

Nem sokkal később egy partin találkozott valakivel, aki a Fehér Házban dolgozott. Ramsey megkérdezte tőle, nem tudna-e neki is állást szerezni ott. Az első dolog, amit a fehér házbéli szolgálgó megkérdezett Ramsey-től, ez volt: „Van priuszod?”

– Dehogya is, ember, semmiféle priuszom nincs – válaszolta Ramsey.

– Mert ha van, akár ki se töltsd a papírokat – mondta amaz szkeptikusan. – Nem vesznek föl senkit, ha bármiféle priusza van.

(Tony Savoy, működési osztályvezető mesélte, mennyire megdöbbsent, amikor megtudta, hány jelentkezőnek van komoly priusza. – Amikor odajönnek, mindnek tiszta az előélete. Egészen addig, amíg az átvilágítás meg nem történik. Akkor aztán elkezdnek potyogni kifelé a kis csontvázak a szekrényből. A Clinton-adminisztráció idején jelentkezett egy fiú, aki az utolsó pillanatban vallotta be, hogy nemi erőszakért ült börtönben. Az emeleten meg ott van a tizenhárom éves Chelsea! Ez a jelentkezés egyenesen ment a kukába.)

Ramsey előélete feddhetetlen volt, így hát kitöltötte a jelentkezési ívet és várta. – Útban a Kennedy-Warren felé ott mentem el a Fehér Ház mellett, istenem, két vagy három éven keresztül, és folyton azon gondolkodtam „vajon milyen lehet ott dolgozni?” – mondta mosolyogva. De több évbe telt, mire a Fehér Házból végre megkeresték. Miután meghallgatták, Eugene Allen, főpincér és Rex Scouten, akkori személyzeti főnök azonnal alkalmazta.

Ramsey komornyikként kezdett Carter elnöksége alatt, és harminc éven át dolgozott a Fehér Házban, hat elnököt szolgált ki: Jimmy Cartert, Ronald Reagant, George H. W. Busht, Bill Clintont, George W. Busht és Barack Obamát. Elmondása szerint Eugene Al-

len úgy beszélt vele, mintha a fia volna. Azt tanácsolta neki, hogy kerülje a bajt, és amit a rezidencián hall, tartsa meg magának. (Lee Daniels 2013-as, *A komornyik* című filmje nagyrészt Allen élettörténetén alapszik.)

Ramsey még évtizedekkel később sem szegte meg Allen utasítását – soha nem árult el semmilyen magánjellegű információt azokról, akiket szolgált. – Nem a McDonald'snál dolgozol vagy Ginónál, itt dolgozol, a házban – mondta Allen Ramsey-nek. – Ha bajba kerülsz vagy valami rosszat mondasz, véged van.

Ezt a titoktartási kódexet a kollégáival szemben nem alkalmazta. Stephen Rochon személyzeti főnök elmondta, hogy Ramsey volt az első a rezidencia alkalmazottai közül, aki üdvözölte és mindent megtett, hogy felvilágosítsa Rochont, mi történik a második és harmadik emeleten.

*

Az olyan lojális alkalmazottak, mint a beszélgetésünk idején nyolcvanöt éves, barátságos Wilson Jerman, mindig tudatában voltak annak a felelősségnek, ami azzal jár, hogy szabad bejárásuk van az elnöki család belső szentélyébe. Ő 1957-ben lett háziszolga a Fehér Házban, és 1993-ban, komornyikként vonult nyugalomba, majd 2003-ban (mert hiányzott neki „a ház”), újra munkába állt mint részmunkaidős portás, és egészen 2010-ig dolgozott. Akárcsak bármely más épület portása, ő is látott mindenkit, aki érkezett és távozott, és hűségesen őrizte titkaikat.

Jerman szerint az elnöki család iránti lojalitása és diszkréciója nem más, mint a belé vetett bizalomra adott magától értetődő válasz. – Nagyon jó érzés, hogy felmehetsz az emeletre, beszélhatsz a *First Lady* hálószobájába és lehozhatod neki azt, amit kért.

Katie Johnson, Obama elnök korábbi személyi titkára mesélte, mennyire szerette a régi időkről kérdezgetni a komornyikokat. Ami-

kor egyiküktől megkérdezte, mi az, ami a leginkább megváltozott a Fehér Házban több évtizedes szolgálata alatt, két dolgot említett: több a nő és ebédidőben nincs alkohol.

– Régebben az emberek napközben is rendesen ittak – mondta neki. – Ez volt az egyik oka annak, amiért ilyen nagyszámú személyzetre volt szükség: martinit kellett keverni a napközben tartott üléseken. Ez manapság nem történhetne meg – fűzte hozzá. – El tudná képzelni, hogy valaki a kormányülésen egy száraz martinit kérjen?

Nelson Pierce, aki huszonhat éven át volt személyzeti vezető a Fehér Házban és 2014-ben, nyolcvankilenc éves korában hunyt el, gyakran vitt az elnöknek „saját kézbe” jelzéssel ellátott dokumentumokat, amelyek annyira bizalmasak, hogy csak és kizárólag az elnöknek van joga látni azokat. Nagy szerencsémre még alkalmam nyílt elbeszélgetni Pierce-szel. Elmondta, hogy egy nap egy munkaebéd közben kellett valamit aláíratnia Lyndon Johnson elnökkel. Dean Rusk külügyminiszter, Robert McNamara védelmi miniszter és még legalább egy fél tucat egyéb tanácsadó volt jelen, és majdnem biztos, hogy Vietnamról beszéltek.

Pierce ott állt az elnök mellett és várta, hogy aláírja az iratot, amikor valami szokatlanra figyelt fel: – McNamara miniszter hangosan kiabált az elnökkel. Valami miatt nagyon dühös volt. Nem tudnék megismételni egyetlen szót sem abból, amit mondott vagy amit az elnök mondott neki. Fogalmam sincs, miről volt szó, és egy egész rakomány bibliára megesküdnék, hogy nem emlékszem egyetlen elhangzott szóra sem, mert az kitörlődik az ember agyából. Azt hiszem, még hipnózis alatt sem tudnának kiszedni belőlem semmit.

Évtizedekkel később, ahogy Andrew Card fehér házi kabinetfőnök mondta, az Ovális irodában tartott találkozók során George W. Bush tanácsadóit idegesítette, ha komornyikok vagy a rezidencia más alkalmazottai léptek a helyiségbe.

– Próbáltak ők a lehető legkevesebbet alkalmatlankodni, ugyanakkor valahogy fel kellett szolgálniuk. Azt hiszem, mások kényelmetlenebbül érezték magukat egy komornyik jelenlétében, mint az elnök és a *First Lady* valaha is. Nem tudták, hogy beszélhetnek-e előttük!

Azonban az, amire a személyzet tagjai a legbüszkébbek – az a képességük, hogy szinte beleolvadjanak a háttérbe –, időnként megalázó helyzeteket is szülhet. Az elnök számol vele, hogy ők képesek ki kapcsolni, nem odafigyelni arra, ami körülöttük elhangzik, s ez néha olyan érzést kelt bennük, mintha nem is léteznének.

– Bármit kimondanak a fülünk hallatára. Nagyon meglepődtem – mondta Herman Thompson komornyik, aki részmunkaidősként dolgozott a házban a Kennedy-érától az első Bush-adminisztráció végéig. – Néha olyan dolgokról folyt a beszélgetés a Díszteremben, miközben mi ott dolgoztunk, amelyekről az ember azt hinné, csak suttogva beszélnek. Úgy viselkedtek, mintha mi ott sem lennénk.

Egyes esetekben kifejezetten kényelmetlen helyzetek adódtak abból, hogy az elnök vagy a *First Lady* megfeledezett a dolgozók jelenlétéről. Nelson Pierce mesélte, mennyire zavarba jött egy este, amikor táskákat vitt fel Reaganék szobájába, és fültanúja volt, amint Nancy Reagan a férjével, a világ legnagyobb hatalmú férjijával kiabál. – Azért szidta, mert tévét nézett. Az elnök így szólt: „Drágám, csak a híreket nézem meg”. Amint belépett az ajtón, rögtön nekiesett a férjének. Ott, a szemem láttára. Gondoltam, az ilyesmit inkább négy szemközt kéne elintézni. A tizenegy órai híreket nézte. A felesége meg azt gondolta, hogy már aludnia kellene. Eléggé meglepődtem, úgyhogy letettem a pogyászt és leléptem, amilyen gyorsan csak tudtam.

Johnson elnök gyakran vetkőzött a személyzet előtt, sőt, az a hír járta, hogy a vécén ülve osztogatja a parancsokat. Egyszer Frank Cormier újságíró döbbenten látta, hogy az *Air Force One* személyzetéhez tartozó Paul Glynn őrmester és inas az elnök előtt térdelt, miközben a gép emelkedett, és a lábát mosta – ráadásul Johnson tudomást sem vett Glynnről.

– Johnson egész idő alatt beszélt, oda se figyelt Glynnre, csak megcserélte a lábát, amikor arra került a sor – számolt be Cormier. Ezek után Cormier már meg sem lepődött, amikor megtudta, hogy Glynn szokta levágni Johnson lábkörmeit is.

A legtöbb esetben azonban az, hogy a világ legnagyobb hatalmú családjának ilyen bizalmas közelségében dolgozhat valaki, inkább a megbecsülés érzését kelti az alkalmazottban. És az ő érdekük, hogy bármit is hallanak, ne szóljanak egy szót sem. Susan Ford, aki csak tizenhét éves volt, amikor édesapja az elnöki székbe került, azt mondta: – Ezek az emberek nem maradhatnak a helyükön annyi éven át, ha fecsegnének.

Cletus Clark, fehér házi festő, aki Nixontól George W. Bushig szolgált az elnököket, sosem szívárogtatott ki titkokat. – Olyan vagyok, mint egy szellem. Mindig is magamnak való voltam. És meg tudom különböztetni a jót a rossztól.

– Egyik elnököt szolgálják a másik után, ismerik a családjaikat, és mindig diszkrétek – mondta Laura Bush, aki sokkal higgadtabban számolt be tapasztalatairól, mint anyósa. Hozzátette, hogy az alkalmazottak még akkor is ragaszkodnak a titoktartáshoz, amikor magukkal az elnöki családokkal beszélgetnek. – Nem beszéltek a korábbi elnökökről vagy azok családtagjairól, amit igen nagyra értékeltünk, mert természetesen azt reméltük, hogy minket is ugyanígy kezelnek majd, miután elhagytuk a házat.

A mindennapi élet mozzanataival kapcsolatos emlékek, amilyeneket minden család őriz, különösen kedvesek az elnöki családok számára, akik gyakran hívták meg a rezidencia dolgozóit, hogy csatlakozzanak hozzájuk szabadidejükben. Laura Bush mesélte, hogy férje és Ron Guy, az egyik komornyik szenvedélyes horgászok voltak. – Valahányszor a komornyikok a farmunkra jöttek, ami olyankor történt, ha államfőket láttunk ott vendégül, biztos lehettem benne, hogy George és Ron Guy minden szabad percüket sügérhorgászattal fog-

ják tölteni. Van egy fényképem, amelyen George, Cheney alelnök és Ron Guy látható a kis, elektromos horgászcsónakunkban, horgászás közben.

– Mindenkit ismertünk, aki ott dolgozott. Nagyon jól ismertük őket – mondta Mrs. Bush. – Harold Hancockra jól emlékszem, ő portás volt, és nagyon szerettük őt. Annyira szelíd, kedves ember volt. Ott tartózkodásunk ideje alatt halt meg. Van egy gyönyörű fényképem róla, amint ott áll az ajtóban Spottal, a kutyánkkal és az elnököt várja... Mindig nagyszerűen bántak az állatokkal. Úgy viselkedtek, mintha imádnák mindet, ha így volt, ha nem!

Luci Baines Johnson azt mondta, nagyon szerette Wilson Jermant, és élénken emlékszik rá még most, ötven évvel a Fehér Ház elhagyása után is. – Olyan mosolya volt, ami a legfeldúltabb lelket is lecsillapította – mondta vontatott déli beszédmodján.

A diszkréciónak egyik nagyon jó példája, ahogy Jerman megoldotta, hogy távol tartsa magától a kérdezősködőket: sosem mondta meg pontosan, hol dolgozik. – Azt mondtam, a Pennsylvania Avenue 1600-ban, és az emberek kilencvenkilenc százaléka nem tudta, hogy az hol van. Azt kérdezték, valami raktár? Miféle épület az? Mire én, a belvárosban van. – Így ügyesen elkerülte a kérdések ösztüzét, ami akkor következett volna, ha megmondja a teljes igazságot.

Ramsey-hez hasonlóan Jerman is annyira aggódott, hogy valami olyat mondhat, ami miatt kirúgják, hogy inkább egyáltalán nem is beszélt a munkájáról, amíg a házban dolgozott. – Annyi mindent kérdeztek volna – mondta. – Az ember néz, de nem láthat semmit. Hall, de nem hallhat semmit. És nem tudhat semmit.

Jerman még fontos történelmi események megszületésekor is teljes mértékben a munkájára fókuszált, és úgy látszott, teljes mértékben hidegen hagyja, hogy első kézből értesül bizonyos hírekről. 1986. április 15-én, kora este Jerman és Frank Ruta szakács Reaganék vacsoráját készítette, amikor az elnök belépett a konyhába. Ez máskor

is gyakran előfordult, de most nem csak azért jött, hogy megnézzze, hogy mennek a dolgok.

– Azt akarom, fiúk, hogy tudják, öt perc múlva elkezdjük Líbia bombázását. Azt akartam, hogy maguk tudják meg elsőként – jelentette ki Reagan.

– Rendben, elnök úr – válaszolt Jerman –, és hány órakor találjuk a vacsorát?

Reagan megállt, egy pillanatra elgondolkozott, majd így szólt: – Ezt inkább a feleségemtől kérdezze meg.

Ruta nevetve emlékezett vissza Reagan meglepett arckifejezésére. Egy perccel később Mrs. Reagan kipenderítette férjét a konyhából; sosem szerette, ha túl sokat beszélgetett a személyzettel, főként, ha államtitkokat osztott meg velük.

Ruta csak huszonnégy éves volt, amikor munkába állt a Fehér Ház konyhájában. Ő készítette a Reagan család legtöbb ételét. Ő mesélte nekem, hogy Nancy Reagan hevesen védte a férjét – odaadása teljes és őszinte volt –, de attól nem kellett tartania, hogy a rezidencia dolgozói bármit is kifecsegnének. Ruta sosem pletykált, és sosem kérte a szobalányokat és komornyikokat, hogy pletykákat osszanak meg vele. – Tiszteletben kell tartanunk a magánéletüket. Nem azért vagyunk ott, hogy mi legyünk a nép szeme.

A személyzet tagjai néha nem tudják elkerülni, hogy bensőséges vagy privát pillanatok szemtanúi legyenek. Az éjszakai szolgálatot teljesítő házvezető minden este felviszi az elnök tájékoztató füzetét, ami a következő nap eseményeihez kapcsolódó, a Nyugati szárnyban dolgozó munkatársak által összeállított bizalmas háttéranyagokat tartalmazza, majd lekapcsolja a villanyt. Chris Emery házvezető emlékszik, hogy Reaganéket gyakran találta együtt a nappaliban vacsora után, amikor a tájékoztató füzetet hozta. – Volt, hogy a *Ki a főnök?*-öt nézték, a tévé nagyon hangosan szólt, mert az elnök kissé nagyot hallott. Nyolc vagy kilenc óra volt, ott ült a hatalmas, fekete SZTK szemüve-

gében meg a piros köntösében, a virágos fotelben, mellette egy tálca, tele papírokkal – dolgozott. Mrs. Reagan mellé kuporodott, és gyakran, amikor feljöttem, láttam, hogy fogják egymás kezét.

Cletus Clark festő elmondása szerint mindig igyekeztek elkerülni, hogy az elnöki családot zavarják, még akkor is, ha ez bonyolította a munkájukat. – Nem akartak folyton minket látni. Akkor kellett elvégezni a munkát, amikor lehetett. Amikor a Nyugati társalgóban voltak, és nekünk a Királynői hálósobában volt dolgunk, ami a keleti oldalon van, felmentünk a harmadik emeletre, végig a folyosón, majd lejöttünk a hátsó lépcsőn. A munkának haladnia kell.

Clark lojális hozzáállása akkor is megnyilvánult, amikor utasították, hogy végezzen el egy festési munkát Charles „Bebe” Rebozo, Nixon elnök legjobb barátjának otthonában. A sajtó hamar tudomást szerzett a dologról, hogy a fehér házi személyzetet magánjellegű munkákra veszik igénybe.

– Én csak azt tettem, amit mondtak – mondta Clark. – Nem szokásom kérdezősködni.

Barbara Bush szerint a rezidencia személyzete „valószínűleg kevesebbet pletykál, mint bárki más”. – Persze az is igaz – tette hozzá huncut mosollyal –, hogy a családuk tényleg tökéletes.

Rosalynn Carter nagyra tartotta a személyzet diszkrécióját. – Teljesen megbíztam bennük. Mind olyan jók voltak. Nem emlékszem, hogy valaha is titkolóztunk volna előttük, de arra sem emlékszem, hogy hallgatózni próbáltak volna. Gondolom, ott tevékenykedtek körülöttünk, miközben beszélgettünk, de erre egyáltalán nem emlékszem.

Ezek a dolgozók nem szerették a reflektorfényt. Nelson Pierce házvezetőnek, aki kedves mosolyú, sovány ember volt, alig volt egy-két fotója a Fehér Házban töltött idejéből, mégpedig főleg azért, mert huszonhat éven át (1961–1987) tudatosan elkerülte a fotósokat. – Nem azért voltam ott, hogy engem fotózzanak – mondta Pierce. – Háromszor ke-

rültem tévéképernyőre: egyszer, amikor az Északi oszlopcsarnokban felszerelt karácsonyi fényeket kapcsoltam be, és úgy tudtam, a kamerák nem működnek, de mégis működtek. Aztán kétszer, amikor esernyőt tartottam, egyszer az elnök, egyszer pedig a *First Lady* fölé, amikor le szálltak a helikopterről.

*

A diszkréció különösen fontos, amikor az elnöki család számára beszerzett élelmiszerekről van szó. Nagyobb rendelések esetén a Fehér Ház előre átvilágított élelmiszer-kereskedelmi vállalatokat használ, amelyek dolgozóit az FBI és a Titkosszolgálat is átvilágítja. Az árukat a Titkosszolgálat tisztjei szerzik be és szállítják el a Fehér Házba. Amennyiben az elnöknek utazásai során nagyon ízlik valami és szeretne belőle küldetni a Fehér Házba, ezt néha úgy oldják meg, hogy a rezidencia dolgozóinak otthoni címére juttatják el a küldeményt, s így senki se tudja meg, hogy az elnöknek szánták.

Ami az elnöki család rendszeres étkezéseit illeti, az alapanyagokat a rezidencia dolgozói szerzik be, biztonsági okokból inkognitóban. William „Bill” Hamilton, raktárvezető, a rezidencia közelmúltjában a leghosszabb ideig szolgáló alkalmazott (Eisenhower elnök idejében kezdte és 2013-ban ment nyugdíjba) felelt a családi étkezések és esetenként a nagyobb vacsorák alapanyagainak beszerzéséért. Hamilton, egy sovány, kopasz, hetvenhét éves férfi, aki sokkal fiatalabbnak látszik a koránál, gyakran szaladt el a helyi vegyesboltba, hogy beszerezze, amire a családnak szüksége volt, vécépapírtól az almáig bármit. Máig nem árulta el, melyik boltba járt. („A Titkosszolgálat nem hagyja, hogy elmondjam!”) Az anonimitás létfontosságú volt: senki sem tudta, hogy az elnöki család részére vásárol, az ő ételét pedig senki sem akarta megmérgezni.

Hamilton irodája az Északi oszlopcsarnok alatt helyezkedett el, szemben a Fehér Ház földszinti konyhájával. Ez megkönnyítette a

kapcsolattartást a konyhafőnökkel, aki összeállította a család számára készített ételekhez szükséges alapanyagok listáját. Amikor eljött a bevásárlás ideje, Hamilton általában egy titkosszolgálati furgonnal ment a piacra, amit úgy alakítottak át, hogy külsőre úgy fessen, mint egy közönséges haszongépjármű, és ne mint a fehér házi konvoj tiszteletet parancsoló, fekete autói. – Olyan, mint bármelyik furgon, azzal a különbséggel, hogy kiszedtük belőle az üléseket meg mindent, de külsőre teljesen átlagos.

Mivel a Fehér Ház komplexumába postai küldemény nem érkezhet, a Titkosszolgálat mindent átvizsgál a távoli Marylandben lévő épületében. Valahányszor valaki megkérdezte Roland Mesnier cukrászmestertől, hogyan küldhetnek valami különlegeset az elnöknek, Mesnier azt válaszolta, ne is törjék magukat. – Elküldheti, ha akarja, de az elnökhöz nem fog eljutni. El fogják pusztítani.

Amikor az elnök a Fehér Házon kívül eszik, általában a katonai személyzet egy tagja átvizsgálja a konyhát, figyeli az étel elkészítését és meg is kóstolja, hogy biztonságos-e. Jane Erkenbeck, Nancy Reagan asszisztense elmondta, hogy az ő hotelszobája mindig a *First Lady* mellett volt, mégpedig részben azért, hogy Mrs. Reaganhez biztonságosan és gyorsan eljussanak a szobaszerviztől rendelt ételek. Erkenbeck maga rendelte meg az ételt, és ahogy elmondta: – Mindig nekem hozták, sohasem neki. Azután én átvittem a szobájába.

*

Ha valaki a Fehér Házban dolgozik, annak meg kell tudnia őrizni a lélekjelenlétét szokatlan körülmények között is, még ha olyan beosztásban van is, amelyben nem kerül naponta az elnöki család közelébe. A vízvezeték-szerelők csoportvezetőjét, Reds Arringtont és fivérét, Bonnert, aki az asztalosok vezetője volt, előre figyelmeztette nagybátyjuk – aki az állást szerezte nekik –, mennyire fontos, hogy megtartsák a véleményüket maguknak.

– Mind befogták a szájukat – mondta Margaret Arrington, Reds Arrington özvegye, aki most, sok idő elteltével már úgy érzi, elmondhat egy-két dolgot, amit férje a csukott ajtók mögött látott.

Amikor a család a közelben volt, a férje és annak fivére általában „eltűnt”, félrehúzódott az útból. De mindent megcsináltak, amire megkérték őket. Egyszer néhány széket kellett áthordani Jackie Kennedynak. Amikor kiszálltak a liftből, a *First Lady* a folyosó végén ült törökülésben, a lábujjait babrálta és telefonált. Mrs. Kennedy nadrágban volt, és lezser viselkedése váratlanul érte a két férfit. – Annyira megdöbbenek azon, ahogy ott ült ebben a hölgyhöz nem illő pózban, hogy egyenesen nekimentek a falnak székestül! Olyan keményen beleütöttek a falba, hogy már azért aggódtak, nem tettek-e kárt valami felbecsülhetetlen értékű régiségben.

Ha a *First Lady* vagy az elnök úgy dönt, hogy rögtönzött látogatást tesz az alsó szinteken, a dolgozók megpróbálják figyelmeztetni egymást, hogy kollégáikat ne érje váratlanul a megjelenésük. Reggie Love elmondása szerint a Titkosszolgálat vagy az elnök titkára felhívja a személyzeti főnök irodáját, hogy tudassa velük, az elnök a rezidencia felé tart vagy meg kívánja látogatni valamelyik részleget.

Cletus Clark úgy emlékszik, hogy amikor Betty Ford lejött az alagsorba, hogy megköszönje munkáját, mielőtt férje elhagyta hivatalát, pár perccel korábban telefonhívást kapott a személyzeti főnök irodájából: „A *First Lady* megy lefelé, tessék megfelelően viselkedni!”

Christine Limerick fő házvezetőnő harmincnégy évig dolgozott a Fehér Házban, 2008-ban ment nyugdíjba. Néhány munkatársával ellentétben az ő delaware-i sárga farmháza nem a Fehér Házban töltött évei emlékének állított kegyhely. (Ehelyett egy egész szobát szentelt a mackógyűjteményének.) Az egyetlen utalás lenyűgöző karrierjére egy karácsonyi képeslap Clintonéktól, ami az étkező falán lóg. Limerick, ez a rövid frizurát viselő, barátságos, ősz asszony akkor találkozott férjével, Roberttel, amikor az mérnökként a Fehér Házban

dolgozott. Nem igazán hozza őt tűzbe, hogy közeli kapcsolatba került a világ leghíresebb családjaival. Azok, akikkel a hosszú évek során együtt dolgozott, egytől egyik nagyon szerették őt.

Limerick „a főnököm és a barátom volt”, mondta Betty Finney, aki 1993 és 2007 között szobalány volt a Fehér Házban. – Bármit megtett a világon, ha az embernek segítségre volt szüksége.

Christine valószínűtlen úton jutott a Pennsylvania Avenue 1600-as számú házába. 1972-ben otthagya az előkelő George Washington Egyetem kínai-történelem szakát, hogy koktélpincérnő legyen az elegáns Mayflower Hotelben, a Connecticut Avenue-n. Az apja dühös volt rá, és az sem tette boldogabbá, amikor lánya jelentkezett a szálló házvezetőképző kurzusára. – Nem azért neveltem fel a lányomat, hogy vécépucoló legyen – mondta neki.

Aztán minden megváltozott.

– Amikor megkaptam az állást a Fehér Házban, felhívtam apámat, és azt mondtam neki: – A lányod most a Fehér Ház vécéit pucolja. Ez már jobban tetszik?

Fő házvezetőnként Limerick feladata volt felvenni az új szobalányokat és (a személyzeti vezető beleegyezésével) elbocsátani azokat, akik nem feleltek meg a követelményeknek. Szolgálati ideje alatt jó néhány szobalány távozott egy-két hét után – vagy azért, mert lebénytotta őket, hogy a világ legnagyobb hatalmú házaspárja közvetlen közelében kell dolgozniuk, vagy azért, mert hiányában voltak a szükséges diszkréciónak.

– Meg kell találni az egyensúlyt a család kiszolgálása és annak felismerése között, hogy mikor kell magukra hagyni őket – mondta. – Lehet, hogy ezeknek az alkalmazottaknak egyike-másika nem nyert volna világbajnokságot beágyazásban, de tudták, mikor volt a családnak szüksége rájuk és mikor kellett elhagyniuk a terepet.

Legjobban Clintonékat szerette szolgálni. Azt mondta, ők voltak a legszenvédélyesebb elnöki pár, hírhedten viszontagságos kapcsolatuk

CHRISTINE LIMERICK

ott játszódtott a magánlakosztályokban. A Clinton-érában Limerick szerint olyan volt a munka a Fehér Házban, mint egy hullámvasút. A házaspár néha ádáz harcba keveredett egymással, durva káromkodásukkal sokkolva a személyzetet, máskor a hideg hallgatás időszakai következtek. A boldogabb időkben aztán, ha nem tudtak aludni, hajlamosak voltak éjnek évadján a rezidencia helyiségeiben barangolni cseverészve és a házat csodálva.

Ivaniz Silvát, akivel együtt dolgoztak a Mayflowerben, Limerick 1985-ben vette fel takarítónak a Fehér Házba. 2008-as nyugalomba vonulása óta a Howard Egyetem közelében lakik húgával, aki ma is a rezidencián szobalány. Amíg a Fehér Házban dolgozott, Ivaniz 5:30-kor kelt, és busszal utazott a rezidenciára, ahol 7:30-kor kezdődött a műszakja. – Ha esett egy kis hó – emlékezik –, gyalogolnom kellett. Három hét délelőtti műszakot, ami reggel fél nyolctól délután négyig tartott, egy hét esti műszak követett, déltől este nyolcig.

Mindig megtette, amit kértek tőle. Ha egy vendégnek olyasmire volt szüksége, ami már meghaladta az ő feladatkörét, mint például egy ruha beszegése, azt is megoldotta. Legtöbbször Clintonéknak és Laura Bushnak varrt.

Limerick elmagyarázta, milyen körütekintően kell mozogniuk a szobalányoknak, hogy ne zavarják az elnöki családot. – Két lépéssel mögöttük dolgoztunk – emlékezett. – Ha beléptek a szobába, rád néztek és azt mondták „Befejezheti, amit csinált, nem kell kimennie.” Ha azt mondták, maradhatsz, te gyorsan megcsináltad, amit kellett, de ami körülötted történt, arról nem vettél tudomást. Ha találkozó zajlik vagy csak egy beszélgetés az elnök és a *First Lady* között – lehet, hogy heves, lehet, hogy nem, lehet, hogy szenvedélyes, lehet, hogy nem –, te csak megkérdedezed, „Maradhatok, befejezhetem?”, teszed a dolgot, aztán vagy elfelejtetted, amit hallottál, vagy megtartod magadnak. – Ha a család egyedül akart maradni, az is gyakran előfordult, hogy a rezidencia dolgozói átmentek a szomszéd helyiségbe és ott folytatták a munkát. – Ha egyedül akartak maradni, volt, hogy csak becsukták a fürdőszobába vezető ajtót, és nem kellett elmennünk.

Limerick elmondta, hogy a szobalányok viselkedési kódexe meg egyezik a komornyikokéval: nem látnak semmit, nem hallanak semmit. Nem szólnak az elnöki család tagjaihoz vagy vendégeikhez, csak ha őket megszólítja valamelyikük, és sosem terhelik őket személyes kérésekkel.

Időnként a szobalányoknak szemet kellett hunyniuk az elnöki gyermekek ifjúkori helytelen viselkedése – többek közt a tinédzser-alkoholfogyasztása fölött. A rezidencia dolgozói általában együtt éreznek a gyerekekkel, akiknek a Fehér Házban oly kevés magánélet jut. – Én sem voltam egy angyal, amikor húsz-huszonegy éves voltam – emlékezik vissza Limerick, párhuzamba állítva saját ifjúságát az elnöki gyerekekével. – Buliznak, szeretnek együtt lenni a barátaikkal, mi meg látjuk, hogy mi történik – mondja. És a legtöbb alkalmazott

úgy gondolja, jobb, ha házon belül isznak, mint ha kint tennék, ahol veszélybe kerülhet a fizikai épségük és szüleik jó híre.

Susan Ford, aki tinédzser korában költözött a rezidenciára, úgy emlékszik, hogy a személyzet tagjai „finoman figyelmeztették”, ha helytelenül viselkedett. De, ahogy elmondta, az ő intéseik nem bírtak akkor súllyal, mint a szüleié. Néhány dologra, amit a barátaival megtett, például hogy július negyedikén tűzijátékokat lőttek fel a Fehér Ház területén (ami Washington D.C.-ben tilos), azért kerülhetett sor, mert tudták, hogy ügyis megússzák. – Ki jönne be a Fehér Ház kapuján, hogy letartóztasson? – Ford elmondta, hogy kiskorúként alkoholt fogyasztani a rezidencián nem volt nehéz: a Tetőszalon hűtőszekrénye tele volt üdítővel és sörrel a vendégek számára. – Melyik tini nem inná meg a sört, ha odateszik az orra elé?

Carter elnök három felnőtt fia sok időt töltött a Fehér Házban apjuk elnöksége idején. Ronn Pyne virágkötő, aki a Nixon-adminisztráció idején kezdett a Fehér Házban dolgozni és Clinton hivatali ideje alatt távozott azt mondta, a Carter fiúk harmadik emeleti szobájában nem csak a virágkompozíciókat kellett felfrissítenie. – Rendszeresen vittem ki a vízipipákat – mondta. (Azt, hogy az elnök házában minden gond nélkül szívták a marihuánát, a házi személyzet egy másik tagja is megerősítette, aki viszont nevének elhallgatását kérte.) Amennyiben a Carter fiúk bármelyikénél az utcán illegális drogot találnak, letartóztatták volna, de a Fehér Ház falain belül nem kellett félniük a következményektől.

Carter elnök édesanyja, Lillian és öccse, Billy szintén a Fehér Ház állandó vendégei voltak. Mindketten színes egyéniségek voltak: Lillianról, aki akkoriban nyolcvanas éveit taposta, köztudott volt, hogy kedveli a whiskyt (az elnök utasította a személyzetet, hogy tartsák távol édesanyját az alkoholtól, de ő megoldotta: elküldött egy komornyikot, hogy hozzon neki egy üveg Jack Daniel's-t egy Connecticut Avenue-i italboltból). Billy valóságos botrányhős volt bátyja elnök-

sége idején. A személyzet „Billy Beernek” nevezte Carter öccsét a sör után, amit oly lelkesen fogyasztott, és amikor részeg volt, gondoskodtak róla, hogy „ne vegye nyakába a várost”, mondta Herman Thompson komor nyílk. – Ha láttuk, hogy valaki tényleg részeg, és ez a valaki az elnök közeli hozzátartozója volt, mondjuk, egy testvér vagy unoka-testvér, az illető nem mehetett *sehova*.

Egyszer július negyedikén, George W. Bush elnöksége idején, amikor lányai, Jenna és Barbara már elég idősek voltak ahhoz, hogy hivatalosan is fogyaszthassanak alkoholt, a szüleik egyedül hagyták őket a Fehér Házban, míg ők Camp Davidben töltötték az ünnepet.

– Megengedték Jennának és Barbarának, hogy partit tartsanak a második emeleten, és mi kiraktuk az összes bútort a Sárga ovális szobából, hogy táncolhassanak. Egész éjjel fent voltak – mesélte Limerick mosolyogva. – A Lincoln-hálót és a Királynői hálót lezártuk – oda nem mehettek –, de bárhova máshova igen. Buliztak, aztán másnap reggel villásreggelit kaptak. Néhányan le sem feküdtek az éjszaka, és volt, aki kissé másnapos volt, de még mindig jobb volt, mint ha kimentek volna a városba.

A rezidencia személyzete gyakran siet az elnöki család segítségére, hogy megvédje őket a közvélemény kíváncsiságától és az esetleges szégyentől. Skip Allen házvezető emlékszik egy esetre, amikor a Titkosszolgálat ügyeleti pultjától hívták fel, mondván, hogy a Fehér Ház tetején őrt álló egyik mesterlövész valami szokatlant észlelt. A Bush lányok akkor is partit tartottak a Tetőszalonban, ami az átjáróra és a tetőre is kiterjedt, mint ahogy ez szép időben gyakran megesett. Valószínűleg két vendég fogadott egymással, hogy egyikük meg meri érinteni a zászlórudat. – Még fényes nappal sem valami biztonságos a hely. Számos kockázat leselkedik az emberre – mondta Allen. – Csak egy keskeny átjáró vezet át a tetőn, és az erős fény egyenesen a zászlóra világít, elvakítva bárkit, aki nincs hozzászokva a helyzethez.

A mesterlövészek úgy döntöttek, hogy a zavarba ejtő helyzetet, amely veszélyessé is válhat, legjobban a rezidencia személyzetének egy tagja tudná megoldani. Mire Allen felért a tetőre, a kapatos vendég már lefelé tartott.

Allen egy szót sem szólt az esetről.

*

Egy olyan házban, ahol még egy apró pletyka is országos főcímetek eredményezhet, Bill és Hillary Clintonnak nem volt könnyű megtanulni, hogy bízhat a személyzetben. Azért változtatták meg a Fehér Ház telefonrendszerét, hogy biztosak lehessenek benne, senki sem hallgat bele privát telefonhívásaikba – ez a lépés nem kevés gondot okozott a házvezetőknek, akiknek bejáratott rendszerük volt a hívások irányítására.

Amikor beérkezett egy hívás az elnöki család valamely tagja részére, a telefonközpontos felhívta a személyzeti főnök irodájában lévő telefonfülkét. – Ha, mondjuk, a *First Ladyt* keresték, akkor bedugtunk egy kis kulcsot a '*First Lady*' feliratú csatlakozóba és ez megszólaltatta az ő csengőkódját. A *First Lady* bármelyik, közelében lévő telefont felvehette, és a telefonközpontos kapcsolta neki a hívást – magyarázta Skip Allen. – Ezt a csengőkódot a Clinton-adminisztráció idején vezették be, mert annyian laktak a Fehér Házban, hogy jobb volt, ha mindenkinek van saját csengőhangja. Az elnöké egyetlen csengetés volt, a *First Ladyé* két csongetés, Chelsea-é pedig a három rövid csöngés.

Az elnököt minden reggel telefonon ébresztik a fehér házi telefonközpontosok. A legtöbb elnök fél hatkor vagy hatkor kel, és egy házvezető már fél hattól készenlétben áll arra az esetre, ha az elnöknek valamire szüksége lenne.

A Clinton elnök beiktatását követő napon akárki is ébresztette az elnököt, egy kis meglepetésben volt része. Clintonék hajnali kettőkor

érték vissza a beiktatási bálokról. Amikor a házvezető reggel ötkor felhívta, ahogy az elődjét nap mint nap szokta, az elnök felcsattant: – Hát itt már aludni sem lehet?! (Clinton valóságos éjszakai bagoly hírében állt, akárcsak korábban Johnson elnök, és szokásai megőrizték a személyzetet: volt, hogy a házvezetők éjjel kettőig nem tudtak hazamenni.)

Clintonék úgy gondolták, mesélte Allen, hogy „túl sokan tudnak belehallgatni a beszélgetéseikbe” a régi telefonrendszer miatt, ezért az összes fehér házi telefont belső körön kapcsoltatták össze, így, ha a *First Lady* a hálósobában volt, és az elnök a dolgozósobájában, a felesége telefonközpontos segítségével nélkül telefonálhatott neki az egyik szobából a másikba. – Ez tulajdonképpen teljesen felborította a telefonrendszer biztonságosságát. Bárki felvehette a felső emeleten, bármelyik szobában – mondta Allen, akit még mindig felbosszantott, ha a változtatásra gondolt.

Clintonék titoktartással kapcsolatos aggodalmi igencsak kaotikussá tették kapcsolatukat a személyzettel hivatali idejük teljes nyolc éve alatt, mondta Allen. A rezidencia egyik dolgozója, Wendy Elsser, virágkötő a szülői aggodás számlájára írja állandó nyugtalanságukat: – Azt hiszem, Chelsea-t akarták védeni, ez okozhatta a személyzettel szembeni – hogy is mondjam csak – kímérségüket.

Úgy látszik azonban, hogy Clintonéknak semmi okuk sem volt amiatt aggódni, hogy a rezidencia dolgozói esetleg kiszivárogtatnák titkaikat. A legtöbb munkatárs még most, évekkel később sem válszol, ha rákérdezzünk, mi történt a zárt ajtók mögött. A diszkréció beépült a génjeikbe; tudják, hogy önfegyelmük alapvető fontosságú az elnöki intézmény védelme szempontjából.

HARMADIK FEJEZET

Hűség

CARSON: *Downton egy nagyszerű ház, Mr. Bates, és a Crawley család egy nagyszerű familia. Tartanunk kell magunkat egy adott színvonalhoz, és ez a színvonal elsöre ijesztőnek tűnhet.*

BATES: *Természetesen.*

CARSON: *Amennyiben feszélyezné önt őlordsága jelenléte, biztosíthatom, hogy az ő kellemes modora és jóindulata hamarosan segítségére lesz, hogy az öntől telhető legjobban végezze kötelességét.*

DOWNTON ABBEY, 1. ÉVAD, 1. RÉSZ

A vasárnap és az ünnepnap csak üres szó egy fehér házi házvezető számára, jegyezte meg egyszer Irwin „Ike” Hoover, aki 1913-tól haláláig, 1933-ig szolgált személyzeti főnökként.

A rezidencia dolgozói olyan elhivatottsággal végzik munkájukat, hogy néha még akkor sem hajlandók hazamenni, amikor küldik őket. Lady Bird Johnstont annyira zavarták férje éjszakai szokásai, hogy egyik reggel, miután a komornyikokat újfent éjjel után engedték haza előző éjszaka, magához hívatta J. B. West személyzeti főnököt.

– Annyira bánt, hogy a személyzetnek olyan sokáig kell bent maradnia – mondta. – Rég feladtam már a reményt, hogy a férjem egyszer rendes időben fogyasztja el a vacsoráját. De nem lehetne, hogy

Zephyr [Johnsonék családi szakácsa] bekészít valamit, amit melegen lehet tartani, és vagy majd én megmelegítem a férjemnek, vagy ha én már alszom, ő maga is előveheti? Akkor minden este nyolckor hazaküldhetnénk a komornyikokat annak rendje és módja szerint.

Amikor West továbbadta a *First Lady* kérdését Charles Ficklin főpincérnek, az fel volt háborodva. Ők természetesen addig maradnak, ameddig az elnöknek szüksége van rájuk. – Hogy az Amerikai Egyesült Államok elnöke magának készítse ki a vacsoráját? Soha! – mondta Ficklin.

Charles fivére, John, aki maga is komornyik volt, rákontrázott: – Mindig is előírásos módon szolgáltuk fel az elnök és a *First Lady* minden egyes étkezését, legyen az pusztán egy sajtos szendvics, egy tál chili vagy egy főtt tojás. Ez a hagyomány.

Amikor West közölte Lady Birddel, hogy parasztlázadás lesz a vége, ha korábban hazaküldik őket, a *First Lady* így válaszolt: – Ilyen házat se láttam még. Először is két szakember kell ahhoz, hogy begyűjtsanak a kandallóban, sosem hagyják, hogy én csináljam. Most meg a szolgák nem akarnak este hazamenni!

Gary Walters Reagan elnöktől George W. Bushig volt személyzeti főnök. Az ő feladata volt felvenni és szükség esetén elbocsátani az alkalmazottakat. Az állásinterjú során mindig figyelmeztette a jelentkezőket: – Annyi biztos, hogy ez nem egy „kilencről ötig” típusú állás!

Ennek súlyát egyébként ő maga is érezte; elsősorban azért ment nyugdíjba, hogy végre maga határozhassa meg a napirendjét és például elmehessen vakációzni a családjával.

– Meg volt ugyan határozva, hogy egy adott alkalmazottnak mettől meddig tart a munkaideje, de mindenki tudta, hogy az elnökség működésébe bármikor beleszólhatnak a világban zajló események, és akkor neki tovább bent kell maradnia vagy korán bejönnie, vagy váratlanul hívjuk be, sőt, a szolgálata akár több napig is elhúzódhat. Minden az elnöki napirend körül forgott.

Walters megszokta, hogy megzavarják családi életét. 1991-ben egy napon éppen elindult kocsijával a Fehér Ház elől, hogy a marylandi egyetem kosárlabda-mérkőzésére menjen, amikor szóltak neki, hogy az Egyesült Államok és nemzetközi koalíciós társai megkezdték a Kuvaiban állomásozó iraki katonai erők bombázását. – Kimentem az egyik kapun, és alig hajtottam pár métert a Pennsylvania Avenue-n, már vissza is kanyarodtam a másik kapun.

Cletus Clark, festő, aki 1969-től 2008-ig dolgozott a Fehér Házban, elmondta, hogy ez alatt az idő alatt életét teljes mértékben a munkájának szentelte. Mindig be volt kapcsolva az adóvevője, és rendszeresen be is hívták hétvégenként, hogy kielégítse az elnöki család szeszélyeit. – Ha a *First Lady* át akart helyezni egy festményt és szöveget kellett verni a falba, engem vadásztak le, hogy jöjjenek és csináljam meg.

Clark szoros együttműködésben dolgozott barátjával, Tony Savoy üzemeltetési osztályvezetővel. Ha a *First Lady* úgy döntött, hogy más színűre szeretné festetni a falat, a két munkatárs úgy intézte, hogy az óriási erőfeszítést igénylő munka semmiségnek látszon. – Ki kellett ürítenünk az összes szobát, kihordani a bútorokat. Pénteken és szombaton a festők kifestettek, aztán vasárnap jöttünk mi, és mindent visszaraktunk – mondta Savoy. – Amikor a család vasárnap este vagy hétfőn hazaért, minden olyan volt, mintha mi sem történt volna.

Soha, senki nem akar nemet mondani az elnöknek vagy a *First Lady*nek. És minden *First Lady* türelmetlen. – Mindenki retteg tőlük. Nem mondják meg neki az igazat – mondja Clark. – Ha azt kérdi, „Ki tudná festeni az egész Fehér Házat egy nap alatt?”, a válasz: „Igen, asszonyom.” Nem mondanak nemet. Senki sem akarja kockáztatni az állását azzal, hogy megmondja az igazat.

Clark elmondta, hogy sosem volt elég ideje, még akkor sem, amikor olyan bonyolult feladaton dolgozott, mint hogy megtalálja a Sárga ovális szoba újrafestéséhez használandó sárga festék pontos árnyalatát. Annak idején ugyanis nem jegyezték fel, milyen színt használtak

a legutóbbi festéskor. Mivel alagsori irodájában természetes fény nem volt, ki-be kellett járkálnia a festékmintákkal, hogy lássa, hogy mutatnak a nappali fényben. Elhivatottsága nem maradt észrevétlen. Laura Bush azt mondta neki, hogy „született szobafestő”, idézte fel a mester büszke mosollyal.

A világesemények gyakran százszázalékos igénybevételnek tették ki az elnököt, és ez a rezidencia dolgozóitól is a maximumot követelte. Jimmy Carter szinte folyamatos nyugtalanságban élt a magas infláció, a benzinkutak előtti végtelen sorok és az energiaválság miatt. (Rosallynn mesélte, hogy a férje nem engedte fűteni a rezidenciát – utasítására a hőmérséklet nem lehetett tizenharc foknál magasabb –, végül az egyik szobalány annyira megsajnálta a *First Ladyt*, hogy vett neki egy bundabugyit!)

De elsősorban az iráni túsdráma volt az, ami Cartert, és az őt szolgálókat kimerítette. 444 gyötrelmes napig a rezidencia személyzetének alkalmazkodnia kellett az elnök új időbeosztásához, amelyet az Iránhoz viszonyított több mint nyolc óras időeltolódás diktált. A konyhai személyzet minden éjjel szendvicseket és sütit készített az Ovális irodába az elnök és kimerült külpolitikai munkatársai számára. Reggelente Carter már öt órakor bevonult az Ovális irodába, így a személyzetnek legkésőbb háromnegyed ötre el kellett készülnie a takarítással és a friss virágdíszekkel.

Mrs. Carter elmondása szerint a személyzet különösen figyelmes volt velük a krízis idején. – Aggódtak értünk – idézte fel Rosallynn hálásan. A személyzet arra is odafigyelt, hogy legyen idejük egymásra. Délutánonként adódtak csendes pillanatok, amikor az elnök és felesége elüldögélhetett a Truman-erkélyen és megpihenhetett egy kicsit. – Szerettük ezeket a nyugodt percekét.

Harmincöt év elteltével még mindig rossz érzés visszagondolni rá, hogy Carter alulmaradt Ronald Reagannel szemben, mondta Mrs. Carter. Az elveszített választások után több mint két hónapig a Fehér

Házban maradni gyötrelmes volt. – Az ember elveszíti a választásokat november negyedikén, aztán csak várja, hogy hazamehessen. – Ronn Payne virágkötő is emlékszik, milyen mélyen érintette a vereség a családot. – Két hétig sírtak. Nem tudták abbahagyni. Valahányszor felmentünk a második emeletre, hallottuk.

*

A rezidencián dolgozni nem egyszerűen egy állás, hanem életmód. Bill Hamilton, raktárvezető ötvenöt évig dolgozott a rezidencián, mielőtt nyugdíjba vonult. Röviddel ezután, az ötvennyolcadik házassági évfordulójuk alkalmából végre elvitte feleségét, Theresát Londonba és Párizsba. Hét gyermekük, tizenhárom unokájuk és négy dédunokájuk van. Egyikük sem járt korábban Európában – sosem volt rá idejük.

– A feleségemen kívül sosem randiztam senkivel. Ötödikben ismerkedtünk össze – mesélte elég hangosan ahhoz, hogy a felesége is hallja a szomszéd szobában. – Amikor mondtam az anyámnak, hogy ő az a lány, akit feleségül fogok venni, anyám visszakézből akkora pofont adott, hogy leestem a székről... Azt mondta, nem tudok én semmit se.

Hamilton húszévesen került a házba, mindeneként. Mint szinte mindenki más a személyzetből, ő is úgy kapta az állást, hogy ismert valakit, aki ott dolgozott. Jó barátja, Wilson Jerman vitte el őt meghallgatásra, akit akkor ismeri meg, amikor a Wardman Park Hotelben dolgozott Washingtonban. Ők ketten máig gyakran felhívják egymást, és mindig összevitatkoznak azon, melyikük szolgált hosszabb ideig.

A rezidencia egy másik dolgozója, aki nagyon jól ismeri az állással járó szokatlan követelményeket, a ma hetvenkét éves Milton Frame. Frame 1961-ben kezdte fehér házi karrierjét Traphes Bryant segédjeként, aki a Kennedy család kutyáit gondozta. Harminchat éven át ingázott napi kétszer másfél órát vidéki otthona és az asztalosműhely között. Amikor 1997-ben nyugdíjba ment mint az asztalosműhely ve-

zetője, nagy megkönnyebbülés volt számára, hogy nem kell többé hajnali négykor kelni, hogy fél hétre beérjen a munkahelyére.

Milton édesapja, Wilford Frame is fehér házi asztalos volt. Ez nagy előnyt jelentett számára a felvételi folyamat során azokkal szemben, akiknek nem volt efféle családi kapcsolata. Egy vasárnap délelőtt találkozott J. B. West személyzeti főnökkel.

– Szeretne a Fehér Házban dolgozni? – kérdezte West.

– Igen, uram. Állást keresek – válaszolta Frame. Akkoriban mindenféle alkalmi munkából élt.

– Ha felveszem magát, mikor tud kezdeni?

– Amikor mondja, uram.

Frame másnap beállhatott, és munkanapjai elejétől fogva hosszúak voltak, sokszor éjszakába nyúltak. Abbéli igyekezetében, hogy csapata lépést tudjon tartani Kennedyék nagyszabású társasági életével, West időnként váratlan próbáknak tette ki embereit. – Egyik éjjel volt egy ilyen próbajáratunk – mesélte Frame nevetve. – Egész éjjel egy színpadot építettünk a Keleti szobában, és amint elkészültünk vele, Mr. West így szólt: „Oké, most szedjétek szét!” West meg ott állt egy stopperrel, és mérte, mennyi idő alatt végezzük el a munkát. (Úgy négy órába telt felépíteni és másfél órába lebontani.)

Sok alkalmazott napját az nyújtotta még hosszabbra, hogy messze laktak a belvárostól. Tony Savoy üzemeltetési osztályvezető majdnem minden nap már hajnalhasadás előtt ott állt autójával a parkolóban, arra várva, hogy a Titkosszolgálat öt órakor beengedje. A munkaideje csak hat harminckor kezdődött, de el akarta kerülni a reggeli torlódásokat. Általában ezernyi túlórárt dolgozott le évente, néha egy álló hónapig húzta egyetlen szabadnap nélkül. 2013-ban ment nyugdíjba, és azt mondta, a terve csak annyi, hogy most „bármit csinálhat, amihez kedve van”, és ebbe az is beletartozik, hogy „esetleg nem csinál semmit”.

*

Amikor azt kérdeztem, milyen áldozatokat kellett hozniuk az állásukért, kevesen említették a pénzt. A rezidencia dolgozói szövetségi alkalmazásban vannak, és fizetésük „rendeletileg meghatározott”, nem az államigazgatási bértábla szerint számítják. Fizetésük a munkapasztalattól és az állás komplexitásától függ. Vannak, akik harmincezer dollárt keresnek évente, a bértábla csúcsán lévők, mint például a személyzeti főnök, a konyhafőnök, a főcukrász, a fő házvezető és a főpincér több mint százezer dollárt is megkereshetnek.

Roland Mesnier főcukrászmester Las Vegas-i éttermekben vagy éppen a párizsi Ritzben kínálkozó, több százezer dolláros fizetést ígérő állásokat utasított vissza azért, hogy a Fehér Házban dolgozhasson. – A háromszorosát vagy négyszeresét is megkereshettem volna annak, amit a Fehér Házban kapok!

Mesnier afféle legendává vált a személyzet körében. 1979-ben kezdett a Fehér Házban dolgozni, és 2006-ban távozott. Hihetetlenül komolyan vette munkáját, desszertjeit műalkotásokhoz hasonlított, és bonyolult neveket adott nekik. Ki tudna ellenállni az „Ausztrál Fekete Gyöngynek”, ami egy fehér csokoládéból készült kagyló, csokoládéhínárral és apró csokoládéhalakkal kiegészítve – ezt az ausztrál díszvacsora alkalmával készítette –, vagy az „Édes Derű bonszai kertnek”, ami nem más, mint meggyörsöbet és mandulamousse apró macaronokkal és nugátdarabokkal, melyet kumkvatpürével töltött friss őszibarackkal és meggyel díszített? Ez utóbbi a japán díszvacsora tiszteletére készült. Hosszú napokat töltött művei megtervezésével a harmadik emeleti irodában, amelyen a konyhafőnökkel és helyettesével osztozott. Időnként késő estig bent maradt, és végül az iroda melletti szobában töltötte az éjszakát, amelyben egy ágy és egy pamlag állt rendelkezésre hasonló esetekre. Mesnier munkaszeretete máig sem fakult meg. Hét évvel nyugdíjba vonulása után azt mondta, még most is sokat gondol az elnöki családra. Ha azt hallja, hogy díszvacsora készül a Fehér Házban, álmában újra fenséges desszerteket tervez.

Azt azonban még a legelhivatottabb alkalmazottak is belátják, hogy nagy árat kell fizetni azért, hogy az ember a Fehér Házban dolgozhasson. Mesnier bevallotta, hogy annyi születésnapot és családi vacsorát mulasztott el, hogy már összeszámolni sem tudja. Gyakran eltervezte, hogy a hétvégén elviszi vacsorázni feleségét és fiát, aztán mégis le kellett mondania róla, mert kiderült, hogy az elnöki család szülinapi zsúrt vagy medencepartit rendez vasárnap és neki ott kell lennie. Így tudta megtartani az állását – a Fehér Ház mindig prioritást élvezett. Azokat a dolgozókat, akik nem tudták a munkájukat a családi életük elé helyezni, előbb-utóbb elbocsátották, mondta Mesnier. Az elnöki család ugyanis a rezidencia bármelyik alkalmazottját bármikor, indoklás nélkül elbocsáthatja.

– A család tudja, mi folyik a rezidencián, higgye el – mondta. – Nem járhatnak a cselédfertályra mindent ellenőrizni, de vannak emberek, akik beszámolnak nekik. – Főleg a társadalmi kapcsolatokért felelős titkárok azok, akik gyakran működnek közvetítőként a rezidencia személyzete és az elnöki család között.

A maximalista séf a legnagyobb fizikai megterhelésnek a Clinton-adminisztráció idején volt kitéve. Clintonék huszonkilenc díszvacsorát adtak a Fehér Házban töltött idejük alatt, míg George W. Bush például csak hatot. Az ezredfordulás szilveszteri ünnepségükre ezeröttszáz vendéget hívtak meg. Mesnier csak másnap reggel hétkor ment haza.

– Clintonék gyakorlatilag kinyírtak. A lábaim teljesen tönkrementek. Sosem ültem, nem tudtam leülni. Mindig mozgásban kellett lennem. Egy tizenhat órás munkanap alatt úgy húsz percet ültem összesen. Enni is csak állva tudtam.

Mesnier és felesége már négy évvel a nyugdíjba vonulása előtt eldöntötték, mikor fogja abbahagyni a munkát.

Amikor végül nyugdíjba ment, akkor sem tudta rögtön elvágni a szálakat, amelyek a Fehér Házhoz kötötték. Kétszer is visszament

Laura Bush személyes kérésére. – Megcsináltam a szülinapi tortát [George W. Bush számára], aztán újra nyugdíjba mentem. Aztán két héttel később felhívott, hogy jöjjenek vissza újra, hát visszamentem, és 2006 decemberéig dolgoztam. Nem hinném, hogy ez korábban bárkivel megtörtént volna a személyzet tagjai közül.

Talán sosem volt nehezebb kielégíteni az elnöki család igényeit, mint Ronald Reagan elnöksége alatt. Nancy Reagan még a tálalást is maga akarta megtervezni, ragaszkodott hozzá, hogy sosem szabad „szürke ételt” felszolgálni, minden legyen vibrálóan színes. A díszvacsorák előtt a konyhafőnöknök minden egyes fogást egyeztetnie kellett a *First Lady*vel, ezután, több héttel az esemény előtt Reaganék felszolgálták a tervezett ételsort néhány barátjuknak, és megkérdezték, ízlett-e nekik. A *First Lady* megvizsgálta a tálalóedényeket, és utasításokat adott a séfnek: „Nem, azt hiszem, a sült húst inkább ide kellene tenni... és jobban nézne ki, ha a borsó a másik oldalon lenne.” És ha a vacsora nem pontosan úgy sikerült, ahogy ő szeretne volna, akkor „baj volt”, mesélte Skip Allen. Elmondta, hogy a *First Lady* néha felhívta a személyzeti főnök irodáját, mondván, hogy látni kívánja a konyhafőnököt a második emeleten. – És ha tényleg elszúrtuk, ha spárgát várt és zöldbabot kapott, azt nagyon meg kellett indokolni. – Mesnier is úgy emlékszik, hogy a díszvacsorák előtt egyik desszertet kreálta a másik után, míg végül Nancy Reagan elégedett volt.

Egy eset máig kísérti. Néhány nappal a keddi díszvacsora előtt, amelyet Beatrix, Hollandia királynője és Claus herceg tiszteletére rendeztek 1982 áprilisában, Nancy Reagan szeretett Tetőszalonjában ebédelt az elnökkel, és egy hosszú asztal két végében ültek. Miután Mrs. Reagan már két desszerttervet visszautasított, Roland Mesnier visszatért egy harmadik lehetőséggel. Az egész személyzet tudta, miről ismerszik meg, ha a *First Lady* nem elégedett valamivel: jobbra billenti a fejét és kissé elmosolyodik. Nancy Reagan jobbra billentette a fejét.

– Sajnálom, Roland, de ez sem lesz jó.

– Igen, asszonyom.

Reagan elnök közbeszólt az asztal túloldaláról: – Szívem, hagyd már békén a séfet. Ez egy gyönyörű desszert. Legyen ez. Ez nagyon szép.

– Ronnie, te csak edd meg a levesed, ez nem a te dolgod – mondta a *First Lady*.

Az elnök lehajtotta a fejét, és befejezte a levesét anélkül, hogy még egy szót szólott volna.

Mesnier magán kívül volt. – Visszamentem a konyhába, vasárnap volt, emlékszem, ott toporogtam a konyhában, és komolyan felmerült bennem az öngyilkosság gondolata – mesélte. – Most mit csináljak? Hány évig kell még ezt csinálnom? Nyolc évig? Igazán kétségbe voltam esve, teljesen megzavarodtam. Nem tudtam, mit készítek, nem tudtam mihez fogjak. Aztán megszólalt a telefon, és visszahívtak a Tetőszalonba.

A *First Lady* azt mondta Mesnier-nek, hogy végül eldöntötte, mit szeretne: gondosan kidolgozott cukorkosárcákat három-három cukortulipánnal. Tizenöt ilyen kosárcára volt szükség a vacsorához, minden egyes darab elkészítése több órát vesz igénybe, és akkor nem számoltuk a tulipánokat, a kosárcákban lévő desszerteket és a mellé járó süteményeket.

– Azt szeretném, ha ezt készítené el – mondta a *First Lady*, aki szemmel láthatóan meg volt elégedve saját fantasztikus ötletével.

– Mrs. Reagan, ez nagyon jó és gyönyörű, és úgy gondolom, kiváló lenne, de már csak két napunk van a vacsoráig.

Nancy Reagan elmosolyodott és jobbra billentette a fejét: – Roland, önnek két *napja* és két *éjszakája* van a vacsoráig.

Rolandnak nem volt választása. – Mit tehetsz? Azt mondod „Köszönöm a kiváló ötletet, asszonyom”, összecsapod a sarkad, hátraarcot csinálsz, és mész dolgozni.

Bevette magát a konyhába, és éjt nappallá téve dolgozott. A díszvacsora után, amikor már tudta, hogy a *First Lady* meg volt elégedve az eredménnyel, emelkedett hangulatban autózott haza. Megfelelt a kihívásnak.

Visszatekintve Mesnier nem bánja, hogy Nancy Reagan így hajtotta őt, még ha akkor pokolinak érezte is. A hazafelé vezető úton, emlékszik, az járt az eszében: *meg tudtam csinálni*. Így méretik meg az ember igazán. Az ilyen kényszerhelyzetekben. Amikor mindent megtesz a siker érdekében.

Nagy várakozás előzte meg azt a díszvacsorát, amelyet Reaganék 1987. december 8-án Mihail Gorbacsov és felesége, Raisza tiszteletére adtak. Nyikita Hruscsov 1959-es útja óta először látogatott szovjet vezető Washingtonba. Az igen fontos látogatás lebonyolításának terhe részben a rezidencia személyzetére hárult.

– Nancy Reagan és a társadalmi kapcsolatokért felelős titkára bejöttek a virágkötő műhelybe, és azt mondták nekünk, azt akarják, hogy „Raiszának leessen az álla” – mondta Ronn Payne virágkötő. – Hát oda tettük magunkat. Egy nap alatt háromszor kicseréltünk minden egyes virágot a házban: egyszer a reggeli érkezésükhöz, a délutáni löncshöz és az esti díszvacsorához. Minden egyes virágszálat háromszor.

*

Vannak alkalmazottak, akik túl nagy erőfeszítéssel próbálják eljátszani az elhivatott dolgozót, ők általában nem maradnak sokáig. Worthington White, a Virginia Tech csapatának korábbi 190 cm magas, 180 kilós védőjátékosa, aki 1980-tól 2012-ig volt házvezető a Fehér Házban, azt mondta, azért tudta ilyen sokáig megtartani az állását, mert tudta, mikor kell csendben maradnia. Ha egy alkalmazott azzal próbálkozott, hogy „azon a viccen is nevetett, ami nem is volt humoros”, vagy a kezét-lábát törte azért, hogy minél többször kerüljön szemtől szembe az elnökkel vagy a *First Lady*vel, az sosem jött be.

– Pont ezt utálták – jelentette ki White. – Ha új alkalmazott érkezett, én mindig elmondtam neki: a legrosszabb, amit tehetsz, az, hogy megjátszod magad. Ezek a világ legnagyobb politikusai. Magadat kell adnod. Lehet, hogy szeretni fognak, lehet, hogy nem, de becsapni nem tudod őket.

*

A komornyikok, szobalányok, virágkötők, szakácsok munkája talán nem tűnik különlegesnek, de a rezidencia dolgozói mind tudják, hogy 2011 szeptembere után még gondosabban kell ügyelniük az elnök és családja biztonságára. A *Washington Post* beszámolója szerint egy szobalány és nem a Titkosszolgálat ügynöke volt, aki elsőként felfedezte, hogy valaki lövéseket adott le az elnöki család magánlakosztályaira. 2011. november 11-én, egy álmos pénteki estén, kilenc előtt tíz perccel a huszonegy éves Oscar Ortega-Hernandez leparkolta 1998-as Honda Accordját a Constitution Avenue-n, letekerte a jobb első ablakot, és félautomata fegyverével rálőtt a Déli pázsit túloldalán majdnem 650 méterre álló Fehér Háza. Legalább hét golyó találta el az elnöki család második és harmadik emeleti magánlakosztályait, egy ablak is betört a család hivatalos nappalija, a Sárga ovális szoba mellett. Az elnök és a *First Lady* nem volt a városban, Malia lányuk a barátainál volt, de fiatalabb lányuk, Sasha és a *First Lady* édesanyja, Marian Robinson a rezidencián tartózkodott a lövöldözés idején. Néhány titkosszolgálati tiszt hallotta a lövéseket, de azt az utasítást kapták, hogy ne foglalkozzanak velé. Helytelenül azt feltételezték, hogy a lövéseket rivális bandák adták le egymásra és egyik sem irányult a Fehér Ház ellen.

Négy nappal később, november 15-én, kedden dél körül az egyik szobalány megkérte Reginald Dickson helyettes házvezetőt, hogy jöjjön a Truman-erkélyhez, mert az egyik ablak be van törve, és egy darab fehér vakolat hever a padlón. Amikor Dickson a helyszínre ért,

észrevett egy golyó ütötte lyukat és egy horpadást az ablakkereten, és gyorsan beszámolt a szobalány felfedezéséről a Titkosszolgálatnak. Az FBI azonnal nyomozást indított. Az egyik ablakkeretben találtak egy töltényt és az ablakpárkány fémszilánkjait. (Az ablakokban a külső üvegtábla hagyományos, a belső golyóálló fajta.) Az elnök még úton volt, de a *First Lady* aznap reggel érkezett haza és épp pihent. Dickson felment hozzá, azt feltételezve, hogy már értesítették róla, hogy valaki rálőtt az otthonára, de ez nem így volt. Obama vezető munkatársai úgy döntöttek, hogy előbb az elnökkel közlik a hírt, és hagyják, hogy ő számoljon be feleségének az ijesztő incidensről. Ez a későbbiekben nagyon rossz döntésnek bizonyult.

A *First Lady* érthető módon tombolt, amikor megtudta a hírt Dicksontól. Amikor Mark Sullivant, a Titkosszolgálat akkori igazgatóját berendelték a Fehér Háza, hogy beszámoljon róla, mit derítettek ki a lövöldözésről, Michelle Obama olyan dühös volt, hogy a csukott ajtón is áthallatszott a hangja. Ha nincs a figyelmes szobalány és a gondos házvezető, a golyókat csak sokkal később vagy talán sosem fedezték volna fel.

Dickson Stephen Rochon személyzeti főnök vette fel az állásra, aki a lövöldözés előtt néhány hónappal vonult nyugdíjba. Rochon elmondta, hogy Dickson különösen közel állt az elnöki családhoz. A nyugalmazott személyzeti főnököt nem lepte meg, hogy Dickson és a meg nem nevezett szobalány ilyen központi szerepet játszott a lövöldözés felfedezésében. – A személyzetet arra képezzük ki, hogy tartsák nyitva a szemüket, és minden szokatlan dolgot, legyen az egy törött ablak vagy otthagyt csomag a látogatói részlegen, azonnal jelentsenek a házvezetőknek. Ők pedig továbbítják a bejelentést a Titkosszolgálatnak. Nem csak azért vagyunk ott, hogy takarítsunk és felszolgáljunk az ételeket – tette még hozzá.

Egy másik ijesztő áttörés a biztonsági „falon” 2014. szeptember 19-én történt, amikor egy késsel felfegyverkezett férfi átmászott az

Északi pázsit kerítésén, elfutott több titkosszolgálati tiszt mellett, és berontott a Fehér Házba. Odabent letepert egy tisztet és elszáguldott a második emeletre vezető lépcső mellett, be a Keleti szobába. (A személyzeti főnök irodája kérte korábban, hogy a ház főbejárata melletti riasztó hangját kapcsolják ki, mert túl zajos. Ha az rendesen működött volna, a szinten lévő összes tiszt figyelmét felhívta volna a betörésre.) A behatolót, Omar Gonzalezt végül egy szolgálaton kívüli titkosszolgálati ügynök állította meg a Zöld szoba ajtaja előtt.

Skip Allent, aki mielőtt 1979-ben házvezetőként kezdett volna dolgozni, nyolc éven át a Titkosszolgálat egyenruhás egységének tagja volt, megdöbbenett, hogy a biztonsági rendszer így csütörtököt mondhat. – Egyszer, amikor már a személyzeti irodában dolgoztam, láttam egy embert, aki átugrott a kerítésen – emlékezett vissza. – Az Északi park közepéig jutott el, ott bekerítették a Titkosszolgálat tisztjei. Egyszerűen nem értem, hogyan juthat el valaki a főkaputól a Keleti szobáig anélkül, hogy bárki bármit tenne.

Az elnök és családja ellen irányuló fenyegetések között voltak más, kevésbé látványos, de ugyanolyan alattomos esetek is. Walter Scheib konyhafőnök elmondta, hogy a Fehér Ház szakácsainak dolga nem egyszerűen az, hogy egészséges ételekkel lássa el a családot, hanem, hogy életben tartsa őket. – Nem jelentéktelen tényező ez, tekintve, hogy mennyien nem kedvelik az elnököt ilyen vagy olyan oknál fogva országon belül és kívül.

Scheib, aki a Clinton családnak és George W. Bush családjának dolgozott, azt mondta, hogy senki sem fontosabb az elnök fizikai biztonság szempontjából, mint a főcukrász és a konyhafőnök. Ezzel Mesnier is egyetértett. Még a 2011. szeptemberi terrortámadás után sem alkalmaztak kóstolókat a konyhában. – Mi voltunk a kóstolók. Igazán bíztak bennünk, mi kezkeskedtünk érte, hogy semmi baj nem fog történni.

Lyndon Johnsonnak megvoltak a módszerei, hogyan játssza ki a Fehér Ház ételbeszerzési szabályait (amelyek az 1960-as években még

egyébként sem voltak olyan szigorúak). Az elnök nagyon szerette a túrós palacsintát, amit Robert McNamara védelmi miniszter felesége, Margaret készített, és Margaret időnként megkérte a férjét, vigyen egy adagot Johnsonnak, kérjen meg valakit a Fehér Házban, hogy adja át az elnöknek. Egyszer McNamara az egyik rendőrtisztnek adta oda a palacsintát, aki átadta a Titkosszolgálatnak. A csomagot megsemmisítették, és amikor McNamara megkérdezte Johnstontól, hogy ízlett a felesége legutóbbi palacsintaküldeménye, az elnök dühöngött.

– Hagyják békén az étellemet! – ordított a szeszélyes Johnson azzal a titkosügynökkel, aki volt olyan szerencsétlen, hogy aznap az útjába került. – Használja azt a golyót a nyakán, amiben állítólag valami ész is van. Azt hitték, hogy a védelmi miniszter akar megmérgezni?

Mesnier csak egyetlenegyszer játszotta ki a rendszert. Amikor Reaganék díszvacsorát adtak Mihail Gorbacsov tiszteletére, Mesnier egy különleges málnás desszertet készített, mivel Oroszországban a málna nagyon ritka, „aranyárban mérik, mint a kaviárt”. Néhány nappal azután, hogy a szovjet elnök visszatért hazájába, Mesnier éppen a konyhában volt egy másik szakáccsal, amikor egy nagy, barna doboz érkezett Gorbacsovtól, csodálatos módon megúszva addig a titkosszolgálati ellenőrzést. Mesnier tudta, hogy bármi van is a dobozban, azonnal meg fogják semmisíteni, úgy döntött, legalább megnézi, mi az.

Amikor kinyitotta, két nagy konzervdobozt talált – vagy háromkilónyt a legfinomabb orosz kaviárból. – Nem tudom, te mit csinálsz a te részeddel – mondta kollégájának –, de én bizony hazaviszem az enyémet. Inkább meghalok, mint hogy erről lemondjak!

A rezidencia alkalmazottainak túlóráiról és hihetetlen lojalitásáról természetesen az elnöki család is tud. Ford elnök, aki tudta, hogy a portásuk, Frederick „Freddie” Mayfield szeret úszni, egyszer szólt neki, hogy hozzon úszónadrágot, és együtt úsztak néhány hosszt. Törlőkendőbe csavarva, nevetve jöttek be a medencétől.

A *First Lady*nek is gyakran van olyan kedvence a személyzet tagjai között, akivel szavak nélkül is megértik egymást, és ezek mellett kész kiállni, ha kell. 1986-ban Nancy Reagan szobalányát, Anita Castelót azzal vádolták, hogy két paraguayi honfitársának segített nagymennyiségű .22-es kaliberű lőszert Paraguayba csempészni. A *First Lady* eskü alatt tett nyilatkozatot Castelo feddhetetlenségéről. A Castelo elleni vádak éppen akkor ejtették, amikor az országos sajtó híreiben megjelent a sokkal nagyobb volumenű fegyvercsempészetről szóló „Irán-kontra ügy”. Az elnököt azzal vádolták, hogy jóváhagyta, hogy Iránnak fegyvereket adjanak el cserébe a túsok elengedéséért, és a befolyt pénzből a nicaraguai ellenzék – a kontrák – gerillaakcióit támogatta. A Fehér Háznak nem sok esélye volt, hogy a Castelo elleni vádak el tudja hallgatni, miközben az Irán-kontra ügy egyre nagyobb port kavart. Nancy Reagan mégis ragaszkodott hozzá, hogy Castelo maradjon, olyannyira, hogy még a nyilvános kérdőre vonást is vállalta érte.

*

A rezidencia dolgozóinak rendkívüli vonzódása George H. W. Bush-hoz és családjához minden bizonnyal a családtagok nyitottságából fakadt. Bushék mindenkivel fesztelenül viselkedtek. Barbara Bush visszaemlékezett egy esetre az Öböl-háború idejéből, amikor aggódva nézte a híradót. Várta, hogy férje csatlakozzon hozzá. A Fehér Ház főpincére, George Hannie odalépett hozzá, és megkérdezte: – Mit szeretne inni, asszonyom, és mit gondol, Popsnak mit töltsék? – (Míg fia elnökké választása után a médiában néha „Poppy” Bushként emlegették, Bush elnök gyermekkori beceneve „Pops” volt. Hivatali ideje alatt a családon kívül már senki sem szólította így.)

Barbara Busht megnevettette a visszaemlékezés. – Rászóltam, de ő tudta, hogy viccelek, és persze én is tudtam, hogy ő viccel, nagyon közel álltunk egymáshoz. „George”, mondtam, „nem nevezheti így az Egyesült Államok elnökét!”

Hannie sem hagyta annyiban a dolgot: – Higgye el, Mrs. Bush, a Fehér Házban az elnökök jönnek és mennek. De George Hannie marad.

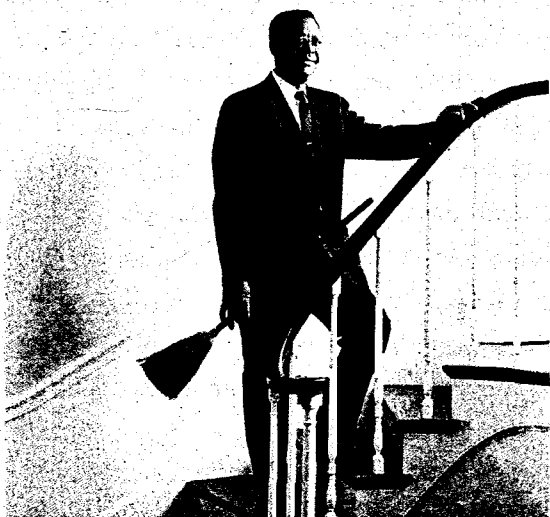
– Hát ilyen viszonyban voltunk egymással. Évődtünk és együtt nevettünk. Ugyanakkor, ha szomorú dolog történt valamelyikünkkel, támogattuk egymást – mondta Barbara Bush.

Linsey Little mindenek elmondta, hogy az első Bush elnök megközelíthetőbb volt, mint bármely más elnök (beleértve a fiát is). – Az öreg Bush, ő nagyon nyitott volt. A másik úgy beszélt hozzánk, hogy meg sem állt közben. Semmi társalgás, semmi. De az öreg nagyon kedves volt. Ő is és a felesége is.

Little az észak-karolinai Robbinsville-ben született, egy kevesebb mint ezer lakosú kisvárosban. A hetedik osztály után ott kellett hagynia az iskolát, hogy segítsen hat testvéréről gondoskodni. Apja részes bérlő volt, de Little elszökött a kemény munka elől, amit a mogyoró-, gyapot- vagy dohánytermesztés jelentett, és az 1950-es évek elején Washingtonba ment.

1979-ben kezdett a Fehér Házban dolgozni, otthonából – ami olyan közel van a Redskins-stadionhoz, hogy meccsnapokon áthalatszik a tömeg éljenzése – hajnali ötkor kellett elindulnia, hogy hatra beérjen a munkahelyére. Hét harmincra a ház készen állt a turisták fogadására. Little felállította a kordonokat, felfalta a padlót, leterítette a szőnyeget. Amikor a látogatási idő véget ért, mindent visszaállított az eredeti állapotába, hogy aztán másnap újra kezdje az egészet. Gyors reggeli következett, majd befutott Christine Limerick fő házvezetőnő hívása, melyben tájékoztatta őt és kollégáit, hogy az elnöki család felkelt. Ekkor felmentek a második emeletre, hogy ki-porszívózzanak, miközben a szobalányok beágyaztak és port töröltek.

Little szerepe az első Bush elnök életében azonban messze több volt, mint egyszerű takarítóé. Little egyike volt azon keveseknek, akikkel az elnök havonta többször is, néha hetente kétszer-háromszor patkódobásban versenyzett.

LINSEY LITTLE

Az elnök és fia, Marvin mindig örömmel ment az úszómedence melletti patkódobáló pályára, hogy játsszanak egy kört, amikor Little és főnöke befejezte a munkát. Annyira magával ragadta őket a versenyzés, hogy Little még csapatpólót is csináltatott maguknak „HOUSEMEN'S PRIDE” (a mindenesek büszkesége) felirattal.

– Sokáig mindig mi nyertünk – mondta Little nevetve –, de az utolsó ott töltött évünkben az elnök és Marvin nyerte meg a bajnokságot. – Barbara Bush elmondta, sejtette, hogy Clintonék nem fogják folytatni ezt a hagyományt.

Egyszer az elnök még arra is megkérte Little-t, csatlakozzon hozzá a második emeleti Családi étkezőben. – Azt mondta, üljek oda az asztalhoz, és csak ültünk és beszélgettünk – mondta Little a fejét ingatva. – Egy asztalnál ülni az elnökkel és beszélgetni vele. A többiek közül senki sem tett volna ilyet.

Bush hamar megbocsátott az elkövetett hibákért is, amelyek más elnököket bizonyára feldühítettek volna. Egy nyári hétvégén patkót

dobált éppen, és megkérte az egyik alkalmazottat, hogy hozzon neki rovarriasztó spray-t. Az alkalmazott tetőtől talpig befújta az elnököt, és csak ekkor vette észre, hogy véletlenül egy erős ipari rovarirtót használt. Amint a hibát felfedezte, a szolgáló rohant az orvosért, aki mindig a közelben volt.

– Mire a pályához értek, az elnök arca már teljesen vörös volt – mesélte Worthington White házvezető. Busht gyorsan „dekontaminálták” a zuhany alatt.

– Bush elnök nem hazudtolta meg önmagát. „Jól van, jól van, hadd menjünk már vissza játszani!”, mondta, és végül senkit sem bocsátottak el.

Bushék valóban nagyra értékelték a dolgozók által hozott áldozatot, és cserébe a személyzet igyekezett minden tekintetben a kedvükben járni. A konyhai személyzet tagjai tudták, hogy Barbara Bush nem szereti, ha a *Happy Birthday to You* éneklik neki. – A kampányút során egy nap alatt négy születnapitortát kaptam csupa olyan embertől, aki igazából egyáltalán nem törődött vele élek-e vagy halok – mondta a *First Lady* a szokásos őszinteségével.

– Egy nap, amikor hazajöttem ebédelni, egy szép desszert volt a tányéromon – mellesleg a Fehér Házban mindig finomakat eszik az ember –, szóval ott volt ez a kis, kocka alakú tortácska, és díszítésként a *Happy Birthday to You* kottája volt ráírva. Nem mondták ki, nem énekelték el. Csak a kottával üzenték.

Barbara Bush minden reggel beköszönt a virágkötő műhelybe, néha úszódresszben és köntösben, útban a medence felé. Ha Mesnier cukrászmesterrel futott össze a folyosón, viccesen meglegyintette az irattartójával: – Maga meg mit csinál itt? Nem sütiket kéne sütnie éppen?

Tony Savoy üzemeltetési osztályvezető azt mondta, a *First Lady* úgy viselkedett a személyzet tagjaival, mintha a nagymamájuk lenne. – Mondjuk, benn voltunk a liftben, ő meg beszállt mellénk, és azt mondta „de fiúk, nem kell kiszállniuk. Én is az emeletre megyek”.

1992-ben, amikor az Iniki hurrikán pusztított a Hawaii-szigeten, Wendy Elsasser virágkötő kétségbeesetten próbálta elérni szüleit, akik nyugdíjba vonulásukkor odaköltöztek. Napokig nem tudott róluk semmit, de nem akarta zavarni a Bush családot személyes problémáival. Végül vasárnap, amikor a virágokat cserélte a magánlakosztályokban, Barbara Bush megkérdezte tőle, hogy van.

– Jól vagyok, asszonyom, köszönöm – válaszolta, és megpróbálta leplezni aggodalmát. Folytatta a munkáját. Néhány perc múlva Barbara Bush újra megállt mellette. – Elmondaná, hogy mi folyik itt? Látom, hogy valami nincs rendben.

A lány szemeit elfutotta a könny. – Mrs. Bush, a szüleim a hurrikán sújtotta szigeten vannak, és napok óta nem hallottam róluk. Annyira aggódom. Nem tudok másra gondolni.

Mrs. Bush habozás nélkül így válaszolt: – Wendy, ha úgy gondolja, hogy van valami, bármi, amit megtehetek magáért, kérem, szóljon. – Persze, a *First Lady* sem tudott tenni semmit, de Elsassert nagyon meghatotta az együttérzése. (Néhány nap múlva aztán kapott hírt a szüleiről.)

Chris Emery házvezető arra emlékszik vissza, hogy táva maradt a szája a meglepetéstől, amikor Bushék váratlanul felhívták őt azon a napon, amikor édesapja meghalt. Hálaadás napja volt, a Bush család Camp Davidben ünnepelt. Kevesebb mint egy fél órával azután, hogy főnökének, Gary Walternek beszámolt édesapja elvesztéséről, telefonhívást kapott a Camp David-i katonai telefonközpontból: „Tartsa a vonalat, az elnök kíván beszélni önnel.”

– Bush elnök azt mondta, sajnálattal értesült róla, hogy édesapám elhunyt – emlékezik Emery –, és megkérdezte, tehet-e valamit értem. – Emery megköszönte, de nem volt mit tenni. Az elnök szünetet tartott, majd így szólt: – Tartsa a vonalat, Chris. Bar [Barbara Bush] is szeretne beszélni magával.

– El tudja ezt képzelni? – kérdezte Emery az emléktől meghatódva.

Bushék különleges figyelmet fordítottak arra is, hogy a rezidencia személyzetének tagjai elegendő időt töltsenek a családjaikkal. Amikor Emery esti szolgálatban volt, addig kellett maradnia, amíg az elnök és a *First Lady* azt nem mondta neki, hogy elmehet. – Reaganék kétszer csengettek kilenckor vagy tízkor, ami azt jelentette, hogy mehetek fel lekapcsolni a villanyokat, azután felhívtam az adminisztrációs központot és megmondtam, hogy megyek haza. Bushék idejében néha Mrs. Bush hívott fel engem, és így szólt: – Maga még mindig itt van? Menjen haza a családjához! – ez általában olyan nyolc óra körül történt.

Barbara Bush és Emery máig évente többször is e-mailt váltanak. Ezeket a *First Lady* így írja alá: „Szeretettel, BPB”.

NEGYESDIK FEJEZET

Rendkívüli igények

*A bő vizű és erős zuhany része volt annak a kevés élvezetnek,
ami az élettől kijutott neki.*

LUCI BAINES JOHNSON

Az elnöki családot szolgálni messze bonyolultabb dolog, mint a világ legbosszantóbb szállóvendégeinek a kedvében járni: ha a Watergate Hotel cukrászatából való Napóleon szeletet kívántak (mint ahogy Tricia Nixon gyakran tette), akkor azt kaptak. Ha arra volt szükségük, hogy valaki kritika nélkül végighallgassa panaszkodásukat arról, mennyi kimerítő döntést kell hozniuk nap mint nap, akkor kéznél volt az együtt érző hallgatóság. De voltak elnökök, akiknek kívánságai teljesíthetetlennek bizonyultak.

Lyndon Johnson elnök, aki durva, erőszakos természetű ember volt, ritkán volt elégedett bármivel is. (Egész hivatali ideje alatt olyanokat kiabált folyton, hogy „Gyerünk már, a fenébe is, húzzátok a beleteket!” „Mi az, ólom van a seggetekben?”) Wilson Jerman komornyik jól emlékszik egy esetre, amikor kreol rizses garnélát szolgált fel az elnöknek a Truman-erkélyen. A tálba véletlenül két találóvillát tettek. – Rám nézett és így szólt (de nem pont ezekkel a szavakkal!):

„Mit gondol, hogy a francba fogom azt a rizst két villával kiszedni onnan?” „Elnézést, elnök úr, azonnal hozok egy kanalat” – válaszoltam.

Johnson hevessege és az, ahogy nyíltan terrorizálta a személyzetet, sokakat arra készítetett, hogy nagy ívben elkerüljék. – A legszembetűnőbb jele annak, mennyire különbözött más elnököktől az volt – mondta Rex Scouten, korábbi személyzeti főnök –, hogy míg általában féltucatnyi alkalmazott és tányérnyaló kísérte az elnököt az Ovális irodából a rezidenciáig, Johnson elnök nyomában csak a titkosügynökök jártak.

Preston Bruce portásnak már azon a napon nehézségei támadtak az elnökkel, amikor Johnsonék beköltöztek a Fehér Házba. Aznap az elnök több mint kétszáz személyt hívott meg egy fogadásra a család magánlakrészébe, Kennedy korábbi munkatársait és saját kollégáit. Bruce mindent megtett, hogy egymaga sikeresen leszállítsa a sok vendéget a lifttel, amikor látta, hogy villog a fényjelzés. Ez csak azt jelenthette, hogy az elnök hívja a liftet és nincs jó kedvében.

Mire Bruce felért a lifttel a második emeletre, Johnson dühöngött. – Hol volt mostanáig? Órák óta várok a liftre – ordította az elnök Bruce fölé magasodva. A portás azt kapta, ami később „a kezelésként” vált híressé, melyet Johnson elnök a Kongresszus tagjainak megfélemlítésére használt.

– Elnök úr – mondta Bruce, aki nem engedett az igazából –, a vendégeit igyekeztem kijuttatni a házból. Tudom, hogy kell csinálni, de időre van hozzá szükségem.

Johnson tovább üvöltözött Bruce-szal Kennedy munkatársai, Ted Sorensen és Ken O'Donnell jelenlétében. Bruce úgy érezte, porig alázták. – Nem dolgozom itt tovább, ha így bánnak velem! – mondta Nelson Pierce házvezetőnek aznap éjszaka. – Sosem fogom kiheverni Kennedy elnök halálát.

Másnap Johnson úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna, és Bruce úgy döntött, hogy csak úgy tud boldogulni ezzel az új elnökkel,

aki igen nehéz eset, ha nem hátrál meg. – Nyilvánvalónak tűnt számomra, hogy ha minden kifakadása alkalmával megalázkodom, akkor végem van. – Bruce elejétől fogva tudta, hogy Johnson erőszakos ember, és amit respektál, az az erő. – Ha jól ítélt meg, akkor azzal, hogy kiállok magamért, barátomnak szerezem meg őt. – És kiderült, hogy Bruce jól ítélte meg: mielőtt távozott volna hivatalából, Johnson elnök azt mondta a portásnak, hogy egyike volt azon keveseknek, akik segítettek neki, hogy túlélje ezt az állást. A harminchatodik elnök nem volt éppen egyszerű ember.

Johnson szerette az altesti humort, és ha belejött, hatalmas röhögéseket tudott kelteni környezetében. Egy nap eltört egy vécéülökét, és – ahogy Traphes Bryant, villanyszerelő és kutyagondozó mondta – „elszabadult a pokol”. Villámgyorsan megrendeltek egy extraméretű, fából készült ülökét. Szégyenkezés helyett Johnson szinte dicsekedett új, méretre gyártott ülökéjével férfi barátai előtt, és szakértővé képezte magát a témában. – Tudta az előnyeit és hátrányait minden egyes fajtának, legyen az műanyag, nem műanyag, bambusz, virágos, görög mintás vagy koloniális amerikai stílusú.

Johnson így szólt barátaihoz: – És most senki ne merészelje azt mondani, hogy ez felel meg a nemzet első számú seggénak.

Johnson, aki középiskolai tanárként kezdte pályafutását, bejárta a Fehér Ház helyiségeit, és mindenkinek – a családtagjait is beleértve – folyton osztályzatokat adott. Bedugta a fejét az alagsori műhelyek ajtaján, és minden munkásnak odakiáltott egy osztályzatot.

Egyszer benézett a villanyszerelő részlegre, és így szólt Bill Cliberhez: – Ma egyes alá kap. – Cliber arra már nem emlékszik, hogy miért.

– De volt olyan is – mondta Herman Thompson komornyik –, hogy miután lezajlott egy vacsora, és minden vendég elment már, bejött hozzánk és így szólt: „Hé, fiúk. Szép munka volt.”

Reds Arrington, a vízvezeték-szerelők főnöke, aki élenkörös hájának köszönhette becenevét, eleinte talán szórakoztatónak találta

Johnson viselkedését, de nemsokára szinte tönkretették őt az elnök bizarr követelései. Arrington, aki 1946-ban került a Fehér Házba, és 1979-ben ment nyugdíjba, 2007-ben elhunyt, de felesége, Margaret sok történetét feljegyezte. Emlékszik, milyen hatással volt Johnson kiszámíthatatlan időbeosztása családjuk életére. – Épp egy étteremben ültünk Annapolisban, amikor az egyik felszolgáló elkiáltotta magát „Mr. Arringtonot keresik a Fehér Házból! Mr. Arringtonot keresik a Fehér Házból!” Nagyon viccesnek éreztem a helyzetet. Persze valami szerelési munkát kellett megcsinálnia az elnöknek.

Johnson legtöbbet a zuhanymániájával kinozta Redset. Bármit tett is a személyzet, a vízszugár sosem volt elég erős, a víz sosem volt elég forró az elnöknek. Valahányszor az elnöknek kedve szottyant osztályozni, a zuhany mindig egyes alá kapott.

Johnson zuhanykomplexusával a még gyászoló személyzetnek már az első napokban szembesülnie kellett. 1963. december 9-én, amikor J. B. West személyzeti főnök visszatért szabadnapjáról, Johnson elnök haladéktalanul magához rendelte a földszinti liftmegálló elé. Johnsonék két nappal korábban költöztek be a Fehér Házba, és az elnöknek sürgős tisztáznivalója volt.

– Mr. West, ha nem képes megoldani, hogy a zuhanyomat javítsák, kénytelen leszek visszaköltözni a Szilfákba – mondta zordan, majd elsétált. Szilfáknak hívták Johnsonék washingtoni házát, és ott bizony olyan zuhany volt, amelyet a rezidencia alkalmazottai még sosem láttak: a víz számos szórófejből zúdult egyidejűleg, olyan erővel, hogy szinte szúrt. Az egyik szórófej egyenesen az elnök nemi szervére volt irányítva, amit Jumbónak becézett. Egy másik vízszugár az ülepét vette célba. Most talán viccesen hangzik, de Johnson zuhanymániája komolyan befolyásolta kapcsolatát a személyzet egyes tagjaival.

Johnson azt akarta, hogy a víznyomás a Fehér Házban ugyanolyan legyen, mint az otthonában – körülbelül egy tűzoltótömlő erejének

megfelelő –, és úgy kívánta, hogy a víz hőmérsékletét egyetlen gombnyomással lehessen forróról hidegre váltani.

Néhány perccel azután, hogy West megkapta a fejmosást az elnöktől, Lady Bird Johnson kérte őt a kis Királynői társalgóba a második emeleten.

– Gondolom, már értesült a zuhanyról – mondta.

– Igen, asszonyom.

– Mindennel kapcsolatban, amit itt tesznek vagy amit meg kell oldani, jegyezzék meg: a férjem az első, a lányok a másodikak és nekem jó lesz az, ami marad. – (Ugyanezt elmondta Henry Haller konyhafőnöknek is: – A maga legfőbb feladata az, hogy az elnök elégedett legyen.)

Kennedyék sosem panaszkodtak a zuhanyra, ezért a műszaki személyzet nem igazán tudta, hogy fogjon hozzá a dologhoz. Kiküldtek egy egységet, hogy tanulmányozza a Szilfák vízvezeték-rendszerét, Redsnek pedig a texasi Stonewallban lévő Johnson-farmra kellett elmennie (amelyet „a texasi Fehér Háznak” becéztek), hogy megnézzze a víz nyomását és hőmérsékletét. Amikor kiderült, hogy az elnök új zuhanyához új csövek és új szivattyú beszerelésére lesz szükség, Johnson azt követelte, hogy a költségeket a katonaság állja. A projektet, amely több tízezer dollárba került, végül biztonsági célokra elkülönített forrásokból fizették. – Végül már négy szivattyúnk volt, de akkor növelnünk kellett a bejövő vízmennyiséget is, mert a ház többi részébe egyáltalán nem jutott víz – mondta el Arrington a *Life* magazinnak.

Margaret Arrington emlékszik, hogy Johnson maga hívta fel Redset a Fehér Ház és a Nyugati szárny között, a föld alatt elhelyezkedő vízvezeték-szerelő műhelyben. – Ha én képes vagyok tízezer katonát elmozdítani egy nap alatt, akkor magának képesnek kell lennie olyanra alakítani a fürdőszobámat, amilyenre én akarom! – bömbölte Johnson olyan hangosan, hogy a Fehér Ház folyosói is visszhangzottak bele.

Redsnek több mint öt évét emésztette fel az a zuhany; egyszer még kórházba is került néhány napra ideg-összeroppanás miatt. Johnson oly mértékben megszállottja volt a témának, hogy utazáskor vitte magával saját zuhanyrózsáját... meg tucatnyi doboz Cutty Sark whiskyt. Johnson másik igénye az volt, hogy fürdőszobája nagyon fényes legyen, és tükröket szereltetett fel a mennyezetre. Reds és csapata annyi izzót szerelt fel, hogy végül ventilátorral kellett hűteni a helyiséget. A zuhany extrém hőfoka rendszeresen beindította a tűzriasztót.

Egyszer, mesélte Margaret, Reds belenézett Johnson borotválkozótükrébe, és felordított. – Az összes hajszáleret látta az arcán. Azt mondta, ijesztő volt.

Egyre több embert rendeltek be a Pennsylvania Avenue 1600-ba – köztük a parkszolgálat tagjait is –, hogy megoldást találjanak a zuhanykrízisre. Rex Scouten házvezető még be is állt a zuhanyzóba fürdönadrágban, hogy tesztelje. – Olyan erős volt a vízszugár, hogy a falhoz vágta – mesélte Margaret. – Reds azt mondta, hogy amikor Rex kimászott, vörös volt, mint a rák.

Ötször cserélték a zuhanyt, az egyik alkalommal személyre szabottan készítették el azzal a gyártóval, amelytől a Szilfák-beli zuhany származott, de egyik sem felelt meg. A vízvezeték-szerelők beállítottak egy saját szivattyúval felszerelt külön víztartályt is a víznyomás emelésére, és hat, különféle magasságokban elhelyezett szórófejjel egészítették ki a berendezést, hogy a víz a test minden részét érje. A szivattyúk több száz liter vizet pumpáltak a csövekbe percenként – többet mint egy tűzoltó tömlő esetében. Ez sem volt elég.

Cliber, aki alig húszévesen kezdett a Fehér Házban dolgozni, és negyvennégy évig volt alkalmazásban, azt mondta, Johnson egyszer behívta a fürdőszobába, hogy nézze meg, amint kipróbálja a zuhanyt.

– Minden készen áll egy férrias próbára? – kérdezte az elnök teljesen pucéran állva a villanszerelő előtt, aki egyike volt annak a több tucatnyi alkalmazottnak, akik a krízis megoldásával voltak megbízva.

– Ez most tényleg kemény lesz – mondta Cliber.

– Oké, mindent bele – válaszolta Johnson, és belépett a zuhanyba.

Amikor Cliber megnyitotta a csapot, a vízszugár olyan erős volt, hogy Johnson felkiáltott fájdalmában. – Hé! Mit művel? – De egy percen belül már gyönyörűségében kiabált. – Hagyja csak, ez jó! Hú! – A víz a falhoz csapta, és céklavörös volt, amikor kimászott.

És még ez sem volt tökéletes.

Amikor Arrington utoljára látta Johnsont a Fehér Házban, az elnök a vécén ült. Redsnek javítanivalója akadt az elnök fürdőszobájában, és az ajtó előtt állt, arra várva, hogy az elnök kijöjjön.

– Jöjjön be – mennydörögte Johnson.

Reds szégyenlősen belépett.

– Csak azt akarom mondani, hogy nagy örömet lelem a zuhanyban, és nagyra értékelem, amit az ügyben véghezvitt.

A hálának ez az apró megnyilvánulása kissé megszépítette azoknak a stresszes éveknek az emlékét Reds számára. Margaret elmondta, hogy Johnson halála után Lady Bird meghívta őket texasi farmjukra. – Csodálatos volt. Pikniket rendeztek, és mindenütt filmsztárok meg magas rangú katonatisztek, ó, nagyon élveztem!

Johnson idősebb lánya, Lynda, később személyesen mondott köszönetet Redsnek és feleségének: – Ha apu boldog volt, mindannyian boldogok voltunk, és ezt Mr. Arringtonnak is köszönhetjük!

Amikor hűgát, Lucit kérdeztem, ő megfontoltabban nyilatkozott édesapja zuhanymániájával kapcsolatban. – A bő vizű és erős zuhany része volt annak a kevés élvezetnek, ami az élettől kijutott neki – mondta. Luci tisztában van apja hagyatékának értékével és azzal is, mennyire megtépázta azt Vietnam. – Tudom, talán elég sajátos irányelveket és elvárásokat fogalmazott meg és meg lehetően keményen. De olyan nagy kívánság az, ha az egész szabad világ vezetője néha egy kis kikapcsolódásra, fizikai kényelemre vágyik?

Aztán amint Lyndon Johnson elhagyta a Fehér Házat, a zuhanynak is mennie kellett. Richard Nixon egyetlen pillantást vetett a bonyolult szerkezetre és kijelentette: – Ezt mielőbb takarítsák el innen!

*

Rendkívüli elvárásai ellenére Lyndon B. Johnson alkalmazottai teljes lojalitását élvezte. Bess Abell, társadalmi kapcsolatokért felelős titkár, aki kedvesen „nagyfőnöknek” nevezte Johnsont, intenzív nyomásnak volt kitéve az elnök részéről. Miután Abell megszülte első fiát, Johnson felhívta őt a kórházban és megkérdezte: – És mi lett a neve a fiúnak? – Amikor azt a választ kapta, hogy „Daniel”, az elnök így szólt: – Nagy kár! Ha Lyndonnak nevezte volna, adtam volna neki egy üszőborjút.

Ezek után Bess második fia a Lyndon nevet kapta. – Folyton az akarta, hogy mindenki róla nevezze el a gyerekeit – mesélte.

Lynda Bird Johnson Robb azt mondta, hogy apja „páratlan bóként” értékelte, ha valaki róla nevezte el a gyermekét. És persze nem riadt vissza attól sem, hogy egy kis nyomást gyakoroljon ez ügyben. Lynda egyik barátnője beszámolt neki az apjával folytatott beszélgetéséről, amire kislánya születése előtt került sor. – Ugye Lyndonnak fogjátok hívni a kicsit? – kérdezte Johnson a lány fölé magasodva mind a százkilencven centijével.

– Nem, más nevet választottunk – dadogta ő.

Amikor aztán látta, mennyire csalódott az elnök, hozzátette: – De tudja, hogy mi az összes Johnsont nagyon szeretjük, ezért a fiunk középső neve Johnson lesz.

Lynda nevetett az emléken. – Máig nem tudom, hogy ez tényleg a családnak szólt vagy csak aput akarta kicsit felvidítani!

Amikor hivatalba lépett, Johnson elrendelte, hogy minden részlegnek csökkenteni kell a költségvetését. Meg volt győződve arról, hogy a Fehér Házban rendkívüli mennyiségű áramot pazarolnak el, így kemé-

nyen terrorizált mindenkit, aki elfelejtette lekapcsolni a villanyt, amikor elhagyott egy helyiséget. Eisenhowerék vezették be azt a hagyományt, hogy a hivatalos helyiségekben éjfélig égjenek a lámpák, de Johnson véget vetett ennek is. Személyesen járta be a folyosókat szabálysértések után kutatva, és ha azt látta, hogy egy szobában ég a villany, vagy maga nézett utána, vagy a személyzeti főnökre bízta annak kiderítését, ki tartózkodik ott. Ha a szoba üres volt, az elnök dühöngött.

Isaac Avery asztalos egy nap késő estig dolgozott az asztalosműhelyben, amikor a helyiségre hirtelen sötétség borult. – A szentségit, ki kapcsolta le a villanyt? – ordított Avery. Rövid szünet után egy mély hang szólalt meg a folyosón: – Én.

Avery felkapcsolta a villanyt, és kiment a folyosóra körülnézni. Az elnök állt ott, két oldalán egy-egy titkosügynökkel.

– Nem tudtam, hogy maguk ilyen sokáig dolgoznak – mondta Johnson engedékenyebb hangon, miután rájött, hogy hibázott.

– Azokat a képeket keretezem, amiket átküldött – hebegte Avery döbbsen.

Az asztalosműhely egy másik, szerencsétlenül járt dolgozója éppen húzókapcsolót szerelt néhány fluoreszkáló lámpára, amikor Johnson rajtakapta, hogy fényes nappal felkapcsolt lámpánál dolgozik.

– Jól ellátta a baját – emlékezett Bill Cliber, megborzongva az emléktől.

Cliber elmondta, hogy a rezidencia dolgozói végül hozzászoktak, hogy mindig legyen náluk zseblámpa arra az esetre, ha valahol hirtelen teljes sötétségben találnák magukat.

Végül Johnson túl messzire ment. A lépcsőket biztonsági okokból folyamatosan megvilágították, de az elnök meg volt győződve róla, hogy ez túl sok energiát igényel.

– Le kell kapcsolni a lépcsővilágítást – mondta Johnson Clibernek.

– Elnök úr, a lépcsővilágítást nem lehet lekapcsolni. Nagyon nagy ez a ház. Mindenki azt hiszi, hogy csak háromemeletes, de valójá-

ban nyolc szint van a kis félemeleteket is beleszámítva. És mindenütt márványlépcsők vannak, ezeken könnyen elcsúszik az ember, és komolyan megsérülhet.

– Nos, biztos ebben? – Johnson annyira szeretne volna kiiktatni a lépcsővilágítást.

– Igen, uram. Biztos vagyok benne.

– Jó. Akkor a lépcsővilágítás maradhat – válaszolta Johnson az engedékenységgel egy ritka pillanatában. De még így is megállt időnként Cliber alagsori irodájában, hogy kifogást emeljen: – Hát még mindig világítanak azok a lépcsőlámpák?

Az egyetlen személy, aki igazán szembe mert szállni Johnsonnal (mert még Preston Bruce portásnak is vigyáznia kellett, hogy beszél a főnökével), Zephyr Wright volt, a Johnson család szakácsnője, akit Texasból hoztak magukkal. Ő már akkor rájött, hogy Johnsonnal egyenesen kell beszélni, mielőtt még elnökké választották volna.

Egy éjjel Johnson csak fél tizenkettő körül ért haza, és vacsorát kért. Ez az időpont még Johnsonnál is későinek számított, olyannyira, hogy Wright már lement a szobájába, hogy lefeküdjön. Amikor Johnson szólt neki, hogy jöjjön és szolgálja ki, az asszony elfelejtette lekapcsolni a villanyt a szobájában. Ezt látva, Johnson megfenyegette, hogy levonja az áramszolgáltatás díját a fizetéséből.

Wright felbőszült. – Nyugodtan tegye meg, eddig is magam fizetem a villanyszámláimat a saját otthonomban, ahol senki nem beszélt bele, mikor kapcsolom le a villanyt. Egyébként pedig, ha időben jött volna haza, nem kellett volna foglalkoznia azzal, lekapcsoltam-e a villanyt, mert ha időben jön, még fel sem lett volna kapcsolva.

Ez a hozzáállás bejött: – Ezek után persze egy szót sem szólt.

*

Nem Lyndon Johnson volt a Fehér Ház egyetlen olyan lakója, aki próbára tette a személyzet tagjainak idegeit. Ronn Payne jól emlékszik

arra a napra, amikor Nancy Reagan behívatta őt a második emeleti Nyugati társalgóba, ahol a hatalmas, félhold alakú ablaknál ülve várta.

– Ronn, a lámpák – mutatott körbe teátrálisan. – Nincsenek felkapcsolva.

Payne virágkötő volt, nem villanyszerelő. Körülnézett a szobában, és meglátott egy villanykapcsolót a falon.

– Azt gondoltam magamban, *de hiszen ott van a villanykapcsoló. Most kapcsoljam fel a villanyt és hozzam zavarba azzal, hogy akkora számár volt, hogy nem vette észre a kapcsolót, vagy mondjam azt, hogy „máris hívok egy villanyszerelőt”?*

Végül a kapcsoló mellett döntött, és egy pillanat alatt fényárban úszott a szoba. A *First Lady* felnézett rá, mint egy kegyet gyakorló királynő, és a zavar legkisebb jele nélkül így szólt: – Köszönöm.

– Hihetetlen, mennyire elszaladt vele a ló – mondta Payne grimaszolva. – Ha akart valamit, azt mindig tegnapra akarta, és ha megpróbáltuk meggyőzni, hogy, mondjuk, fehér frézia helyett válassza a fehér oroszlánszájat, mert fréziát sehol a világon nem tudunk szerezni, azt válaszolta „Dehogynem tudnak”. És tudtak: a virágkötők Európából hozták légipostával a virágokat, hogy a kedvében járjanak.

Ennek ellenére Payne, akárcsak Mesnier séf, értékelte, hogy Mrs. Reagan egyenesen megmondta, mit akar. És ha megkapta, amit akart, annak örült.

– Emlékszem, egyszer hallottam, amint a komornáját hívja, és a frászt hozta rám már a hangja is. Mindig igyekeztem elkerülni, hogy bármivel is felbosszantsam – mondta Wendy Elsasser, virágkötő.

Cletus Clark, akinek munkaideje elvileg reggel hét harminctól délután négy óráig tartott, emlékszik, micsoda tempót diktált Mrs. Reagan, amikor úgy döntött, hogy újrafesteti a második és a harmadik emeletet.

– Alig akart hazaengedni! Napi tíz órát dolgoztunk heti hét napon át, és amikor este nyolc körül összefutottunk, megkérdezte „Hova

megy?” „Haza kell mennem”, válaszoltam neki. Odáig fajult a helyzet – folytatta Clark –, hogy ha láttam, hogy a Nyugati társalgóban van, inkább a ház keleti szárnyában lévő lépcsőn mentem le, hogy ne lássa, hogy elmegyek. Haza kellett mennem. Heti hét nap folyamatos munka kikészíti az embert.

Nancy Reagan szeszélyei már-már felérték Lyndon Johnsonéival. Nem tűrte, hogy egy nőnek hosszú haja legyen, és utasította a szobalányokat, hogy ruhaneműit címkézzék fel a vásárlás időpontja és aszerint, mikor viselte legutóbb.

Ezenkívül számos gyűjteménye volt, amelyeket mind egy szálig ki akart állítani a Fehér Házban, köztük körülbelül huszonöt darab limoges-i porcelándobozka, gondosan elrendezve egy asztalon. Volt egy porcelántojás-gyűjteménye is meg egy tányergyűjteménye. (– Azért volt ilyen hihetetlen mennyiségű holmijuk, mert nem nekik kellett takarítaniuk – mondta Christine Limerick fő házvezetőnő savanyú mosollyal.) Ha valaki egy pár centivel odébb tette valamelyik műtárgyat, Nancy Reagan egyből észrevette. Hasonlóképpen azt is megkövetelte, hogy minden, ezüstkeretes fényképe és drága parfümösüvegcséje tökéletesen legyen elrendezve a fürdőszobai polcon – és takarítás után pontosan az eredeti helyére tegyenek vissza mindent.

Bár egyébként lelkiismeretesen kerülte, hogy rosszat mondjon korábbi főnökeiről, a „nagyon kemény” Nancy Reagannel Limerick kivételt tett. Élénken emlékszik az esetre, ami arra készítette, hogy őt évre elhagyja a Fehér Házat. – A Reagan-adminisztráció kezdetén történt, hogy néhány tárgy eltörött: egyet a takarítók törtek el, egyet a titkosszolgálat egyik munkatársa, egyet pedig valaki az üzemeltetési osztályról. – Mrs. Reagan Limericket okolta. – Nagyon lesidott. Komolyan.

Annyira dühösen és oly kitartóan üldözte Limericket, hogy Rex Scouten személyzeti főnök végül úgy döntött, felmegy a második emeletre és közbelép. – Chris, maga elmehet – mondta Scouten, és

átvállalta a szóbeli bántalmazás fennmaradó részét. Később elmondta Limericknek, miért mentette meg: – Maga már kapott eleget.

Tehát a *First Lady* Scouten ellen fordította haragját, akit pedig annyira kedvelt, hogy a spánieljét róla nevezte el Rexnek. Még azt is mondta, hogy Scouten „a második legfontosabb férfi az életében”. De mindez nem volt elég ahhoz, hogy megkímélje Scoutent dühkitörésének fennmaradó részétől.

Több mint két évtized távlatából Limerick még mindig beleborzong az incidens emlékébe. Pontosan emlékszik arra is, mi tört el: – Az egyik egy limoges-i tányér volt, aztán egy gyertyatartó, egyszer pedig az egyik titkosügynök megbotlott az asztalban, és néhány tárgy leesett. – Ezek mind csak balesetek voltak, de ez nem érdekelte a *First Ladyt*. – Annyira dühös lett, hogy összecsomagoltatta velem a személyes tárgyait, amelyek a kandallópárkányon álltak a magánlakrészben. Több hónapig dobozban voltak. Végül a kedélyek elcsitultak, és újra kipakoltunk mindent.

A kitörés után Limerick elhatározta, hogy új rendet vezet be az esetleges problémák kézbe tartására. A rezidencia szobalányai mindennap letörölgették a port az egész házban, de havonta egyszer minden szobában alapos takarítást végeztek. A bajt megelőzendő, Limerick minden havi takarítás előtt lefényképezte az elnöki család hálószozáit, fürdőszobáit, nappalijait és dolgozószobáit, hogy bizonyítéka legyen róla, hogy mindent pontosan a helyére tettek vissza.

A legnehezebb az volt Limerick számára, hogy szoros napi munkakapcsolatban volt a *First Lady*vel. Még a személyes ajándékait is ő csomagolta be, amelyeket a barátainak szánt. Miközben Mrs. Reagan állandóan kritizálta, ő nem védhette meg magát, annyit tehetett csak, hogy lehajtott fejjel bocsánatot kért.

– Egész pályafutásom alatt soha, senki más nem panaszkodott az ágyamra vagy az ágyakra. Az asszonyok meg, akik a kezem alatt dolgoztak, még nálam is jobban csinálták, pedig igazán szépen tudok ágyazni.

1986-ban, miután hét évig dolgozott a Fehér Házban, felmondott és visszament a Mayflower Szállóba. Azután néhány évet Hawaiiin töltött, mielőtt 1991-ben visszatért volna a Fehér Házba. Elismeri, hogy részben azért hagyta ott az állását, mert a mindennapos harc a *First Lady* igényeinek kielégítéséért kezdte kimeríteni. – Nem az volt a gond, milyen volt Mrs. Reagan. Azért mentem el, mert rájöttem, hogy egyre közelebb vagyok ahhoz, hogy elkezdjek visszabeszélni. – Az pedig halálos bűnnek számít a Fehér Házban, és ezt ő nagyon jól tudta.

Limerick öt éves távolléte alatt helyettese nagy rombolást végzett a Fehér Házban. Az új fő házvezetőnőnek gondot okozott megbirkózni az állás okozta stresszel, s a bizarr viselkedéséről szóló történetek Limerickhez is eljutottak. Roland Mesnier szerint a fő házvezetőnő egy nap lement a raktárba, és követelte, hogy vásároljanak tízezer plüssmackót a világ gyermekei számára. Még ki is töltött egy megrendelőlapot e célból. Máskor, ahogy Ronn Payne és Wendy Elsasser mesélte, élénk türkiz háromszögeket festett a szemhéjára, úgy jött dolgozni. Többször megtörtént, hogy légfrissítőt permetezett szét az alagsori folyosón a személyzeti irodák előtt, miközben azt kiabálta: – Ez a hely bűzlik!

A Titkosszolgálat az aggasztó jelek nyomán szorgalmazta a hölgy elbocsátását, de Limerick utódjának végül mégis megengedték, hogy maradjon. Limerick szerint ez Barbara Bushnak volt köszönhető, aki nagyon „együttérző” volt. Elsasser egyetértett. Ő is úgy érezte, hogy Mrs. Bush azért adott újabb és újabb lehetőségeket a zaklatott alkalmazottnak, mert szerette volna, ha javul az állapota. – Mrs. Bushnak aranyból van a szíve – mondta Mesnier séf. (Amikor interjút készítettem vele a kötet előkészítése során, Barbara Bush nem kívánt egyebet hozzáfűzni Christine Limerick utódjának ügyéhez, mint hogy valóban nagyon nehezen tudta kezelni az állással járó nyomást.)

Végül aztán Mrs. Bushnál is betelt a pohár. Egy nap Skip Allen házvezetőt, aki a takarítási részleg felügyeletével volt megbízva, sürgősen

a magánlakrészbe hívták. Wendy Elsasser éppen a virágokat készült kicserélni a központi hall bejáratánál, amely Jenna és Barbara Bush hálósobáihoz vezetett, amikor a fő házvezetőnő fogott egy párnát (amelyet a *First Lady* hímzése díszített), és Wendyhez vágta ezt kiabálva: – Ebből elegendem van! – Jenna és Barbara ott állt és rémülten nézte végig az incidenst. Máig nem világos, mi volt a kiborulás oka.

Most, hogy unokáit is érintette a dolog, a *First Lady* úgy döntött, Limerick utódjának mennie kell. Allen segített kivezetni az épületből a sikító asszonyt. – Hát, nem ment csendben, az biztos – mondta.

*

Amikor visszatért a Fehér Házba, Christine Limerick könnyebb körülmények közé került – először Mrs. Bushnak, majd Hillary Clintonnak dolgozott. Voltak alkalmazottak, akik szerint nem volt könnyű Mrs. Clintonnal együtt dolgozni, de Limerick pozitív véleménnyel volt róla.

– Hillary nagyon-nagyon megértő volt a dolgozó nőkkel. Jól kijött a személyzettel, mindenkivel beszélő viszonyban volt. Tudta, kinek mi az erőssége és mi a gyengéje. – Limerick belátta, hogy a férfi alkalmazottak talán nem értenek egyet az értékelésével, s ennek több oka is lehet. – Részben az ő hibájuk volt – mondta a férfiakról, de azt is elismerte, hogy a *First Lady* valóban másként bánt a női alkalmazottakkal. – Úgy gondolom, hogy keményebb volt a férfiakkal, mint a nőkkel. Ha valamit rosszul csináltunk, nekünk könnyen megbocsátott.

Limerick visszaemlékezett, hogy Hillary egyszer megkérte, fesse át türkizkék kosztümjét más színűre. – Általában elég jól bánok a ruhákkal – mondta kuncogva. – Mosható anyag volt. Amikor elkezdtük a festést, a kosztüm tízes méretű volt, amikor befejeztük, úgy kettes körül! És ő ezt mulatságosnak találta!

Bill Clinton már nem volt mindig ilyen megértő. Clinton elnök allergiás a fenyőre, de a *First Lady* szerette volna, ha karácsonykor valódi fenyőfát állítanának a második emeleti Sárga ovális szobába

legalább egy pár napra. Úgy tervezték, hogy december 19. körül feldíszítik és december 28-án le is szedik.

Limerick feladata volt a család helyiségeinek dekorálása, majd amikor elkészült, a virágkötő műhely és a villanyszerelők feljöttek és felrakták a karácsonyi fényeket is. Limerick tudta, mennyire szereti az elnök együtt díszíteni a fát Chelsea-vel. Ettől néhány óráig úgy érezhette magát, mint bármely más apa, aki a családjával ünnepli a karácsonyt.

Abban az évben azonban a *First Lady* idejében akart hozzálátni az előkészületekhez. – Az elnöknek programja van ma este. Lenne szíves feltenni majdnem minden díszet, kivéve ezt a tucatnyit itt? – kérte Hillary Limericket, rámutatva egy doboznyi díszre. A házvezetőnő megtette, amit kértek tőle. Amikor az elnök feljött a második emeletre a rendezvény után és látta, hogy már díszek lógnak a fán, dühöngött.

– Ezt ki csinálta? – ordított.

– Chris, a házvezetőnő – mondta egy komornyik.

Ahogy a komornyik később Limericknek mesélte, az elnök valami olyasmit morgott, hogy „jobb lesz, ha vigyáz az állására”.

Éjfél körül az egyik komornyik fejhívta Limericket, hogy elmondja neki, mi történt. Aggódott ugyan, de bízott benne, hogy Hillary megvédi. Másnap reggel felment a harmadik emeletre, hogy becsomagolja a család ajándékait.

Amikor Mrs. Clinton belépett, Limerick látta, nincs jó kedve. – Úgy látom, minden jó tett elnyeri méltó büntetését ebben a házban. Beszéltem Bill-lel, ne aggódjon.

– Köszönöm – válaszolta Christine nagyot sóhajtva.

Máskor Limericket otthon hívta fel az elnök egyik inasa, és azt mondta, az elnök nincs megelégedve a szabóval, akit Limerick javasolt neki. Christine vagy négy szabót írt össze az elnöknek. – Ez éjjel kettőkor történt – mesélte. – Az inas arról motyogott, hogy az elnök irtó dühös és jobb lesz, ha vigyázok.

Amikor másnap bement dolgozni, felhívta az elnök irodáját. Elege volt belőle, hogy mindenről másodkézből értesül, és azt gyanította, hogy a komornyikok és az inasok rosszabb színben tüntetik fel a dolgokat, mint amilyenek valójában, felnagyítanak minden apróságot, amit az elnök mond, sőt szándékosan túloznak a drámai hatás kedvéért.

– Ügy értesültem, hogy bajban vagyok, mert az elnöknek nem tetszett a szabó, akit javasoltam – mondta Christine Clinton titkárnöknek, Betty Currie-nek.

– Várjon egy percet, az elnök éppen itt van – mondta Currie, és átadta a telefont az elnöknek.

– Uram, nagyon sajnálom.

– Ugyan, nem nagy dolog – válaszolta Clinton nevetve.

Teljesen fölöslegesen pánikoltam, gondolta magában Limerick.

Skip Allen szerint Clintonék nem voltak mindig következetesek a kívánságaikat illetően. – Amikor kértek valamit, és mi megtettük, nem mindig az volt, amit akartak – mondta Allen. – Nem tudták, hogyan kérjék azt, amit pontosan akarnak, ezért mindenfélét kértek, amiről úgy gondolták, hogy jó lesz, de aztán mégsem volt jó.

Allen emlékszik egy telefonhívásra Hillary Clintontól. Azt mondta, túl gyakran főznek egy bizonyos csirke ételt, ezért arra kéri a konyhafőnököt, ne tálalják többször. – Felhívtam hát a séfet, és megmondtam, vegye le azt a csirkét a menüről, nem kéri. Néhány hónappal később kaptam egy hívást a *First Lady*től. Azt kérdezte: „Kérdezze meg a szakácstól, miért nem kapjuk többé azt a csirke ételt, amit mind úgy szeretünk?” – Hangosan felsóhajtott. – És ez így ment nyolc éven keresztül.

Az alkalmazottak véleménye szerint Clintonék éppen az ellenkezői voltak Reaganéknek. Ha éjjel egykor vagy kettőkor még fenn voltak és nem bírtak aludni, elkezdtek átrendezni a bútorokat. Allen szerint, aki a kurátori irodát is felügyelte, ez a bútortologatás a kurátorok rém-

álma volt, akiknek évről évre leltárt kellett készíteniük a Fehér Ház gyűjteményébe tartozó bútorokról. – Csak úgy fogták magukat és átvittek egy lámpát, kisasztalt vagy széket az egyik szobából a másikba. Aztán, amikor a kurátorok felmentek leltározni, a jegyzék szerint egy adott széknek a dolgozószobában kellett volna lennie, ők meg kereshették az egész házban, mert Clintonék felvitték az egyik harmadik emeleti vendégszobába... ez mindent nagyon bonyolulttá tett.

Clintonék meglehetősen hanyagul viszonyultak az étkezésekkel kapcsolatos protokollhoz is, és nem volt senki, aki szólni mert volna nekik. John Moeller szakács, aki 1992-től 2005-ig dolgozott a konyhában, sosem tudta, mikor óhajt az elnöki család enni vagy hogy hány emberre kell főznie. – Bushék idejében mindig jó előre jelezték, hogy például „ebéd két személyre, 12.30-kor”. Clintonéknál fogalmunk sem volt, mi fog történni, amíg meg nem történt!

Egy héttel Clintonék beköltözése után Buddy Carter komornyik rémülten futott a konyhába, hogy szóljon Moellernek, a család az asztalnál ül és kéri a vacsoráját – most. „Készen van, de meg kell melegítenem, csak egy percet kérek”, mondta Moeller. De ettől fogva mindig volt valami készenlétben ebéd- és vacsoraidőben.

Clintonék barátai és politikai munkatársai szerettek tanácsokat adni az alkalmazottaknak, amelyekkel időnként rossz irányba terelték őket. – Azt mondták, hogy Mrs. Clinton egy bizonyos típusú sampont és dezodort használ, így hát vettünk belőle vagy húsz dobozzal – emlékezik vissza Limerick nevetve. – Később rájöttem, mekkora butaság volt ez, mert Hillary Clinton azt mondta: „Chris, én ezt nem szeretem.”

Az is előfordult, hogy a személyzet igyekezete, hogy az elnöki család kedvében járjon, a Fehér Ház vendégeit hozta veszélyes helyzetbe. Minden évben heves viták dúltak az ügyben, milyen legyen az első emelet karácsonyi dekorációja. Nancy Clarke vezető virágkötő szerette gyertyák tucatjaival díszíteni a büféasztalokat, bár Mesnier séf

mindig tiltakozott, mondván, hogy ez tűzveszélyes. „De Mrs. Clinton így szeretné”, zárta le a vitát Clarke.

– Az egyik évben volt a vendégek közt egy hölgy, aki rókaprémet viselt a vállán. Az asztal fölé hajolt, hogy vegyen egy süteményt, és persze a gyertya lángjától tüzet fogott a prém. Istennek hála, hogy volt ott egy talpraesett komornyik, aki gyorsan lekapta a hölgy válláról a prémet és egy kis vízzel eloltotta a tüzet – emlékezett Mesnier. – Természetesen ezek után nem volt többé égő gyertya az asztalaimon!

ÖTÖDIK FEJEZET

Sötét napok

Azt mondta, hogy amikor éjjel felkelt, hogy a fürdőszobába menjen, nekiment az ajtónak. De mi biztosak voltunk benne, hogy a felesége vágta fejbe egy könyvvel.

A REZIDENCIA EGYIK ALKALMAZOTTJA CLINTONÉK FEHÉR HÁZI
ÉLETVITELÉRŐL A MONICA LEWINSKY-BOTRÁNY IDEJÉN

Az elnök és a *First Lady* ágya csupa vér volt. A szobalány, aki a felfordulást felfedezte, kétségbeesetten hívta a rezidencia személyzetének egyik tagját. Valakinek gyorsan tisztáznia kellett, mi történt.

A vér Bill Clintoné volt. Az elnök fejét több öltéssel kellett összevarrni. Kitartott amellett, hogy akkor sebesült meg, amikor az éjszaka közepén nekiment a fürdőszoba ajtajának. De ezzel nem mindenkit győzött meg.

– Mi biztosak voltunk benne, hogy a felesége vágta fejbe egy könyvvel – mondta az egyik alkalmazott. És ki tudná jobban, mint a személyzet? Az incidens röviddel az után történt, hogy napvilágra került a hír, hogy az elnöknek viszonya van egy fehér házi munkatárssal. Clintonék házassága válságba került. Az éjjeliszekrényen meg legalább húsz könyv állt a megcsalt feleség rendelkezésére, köztük a Biblia.

1995 novemberében Bill Clinton viszonyt kezdett Monica Lewinskyvel, a Fehér Ház huszonkét éves munkatársával. Majd' tucatnyi alkalommal érintkeztek szexuálisan az elkövetkező másfél év során, legtöbbször az Ovalis irodában. Amikor az affér nyilvánosságra került több mint két évvel azután, hogy elkezdődött, a média által kavart vihar felemésztette Clinton elnökségének fennmaradó részét. A leleplezés Kenneth Starr független ügyész négyéves vizsgálatának eredménye volt, amely egyéb vádak ügyében folyt, köztük a Whitewater ingatlanügylet és a Fehér Ház utazási irodája több alkalmazottjának elbocsátása – a „Travelgate-ként” emlegetett botrány – ügyében. Bár nem tartoztak a rezidencia személyzetéhez, Skip Allen házvezető elmondása szerint az utazási iroda alkalmazottainak elbocsátása nagyon felzaklatta kollégáit. Végül is az alkalmazottak többségének egész eddigi pályafutása a Fehér Házhhoz fűződött, és néhányan kezdtek sebezhetőnek érezni magukat. – A hangulat kezdett feszültté válni a házban, mert mindenki hivatásos állami alkalmazott volt, és senki sem tudta, hogy ha egyszer elkezdődik egy hullám, hány embert és kiket fognak elbocsátani. – A hivatásos állami alkalmazottak olyan helyzetben vannak, mint a véglegesített egyetemi tanárok, akiket nagyon nehéz kirúgni, mondta, ezért meghökkentő volt látni a tömeges elbocsátásukat. Clintonékat további kritikák is érték, például, hogy a Lincoln-hálósobát jómódú támogatók megnyerésére használták.

1998. augusztus 17-én Clinton volt az első elnök, aki esküdszék előtt tett tanúvallomást. Bill Cliber, a villanyszerelők főnöke közreműködött a zárt láncú televíziós rendszeren bonyolított maratoni (négy és fél órás) Clinton-vallomás körülményeinek kialakításában. Úgy emlékszik, az elnök „meglehetősen rossz kedvében volt”. Aznap este Clinton országos televízióközvetítésben bevallotta, hogy „helytelen kapcsolatot” folytatott Lewinskyvel. Négy hónappal később, decemberben a republikánus vezetésű Képviselőház megszavazta, hogy felelősségre vonják, bár a Szenátus ötletes tárgyalás után felmentette.

A közvélemény 1998 januárjáig nem szerzett tudomást Monica Lewinsky szerepéről. De a rezidencia egyes dolgozói 1995 novemberére és 1997 márciusa között tudtak a viszonyról. A komornyikok látták az elnököt és Lewinskyt a családi filmvetítőben, és egyébként is olyan gyakran látták őket együtt, hogy az alkalmazottak kezdték tudatni egymással, ha „kapásuk volt”. A komornyikok, akik legközelebb állnak a családhoz, hűségesen őrzik az efféle titkokat, de időről időre megosztják a történet egy-egy részletét a munkatársaikkal – vagy azért, mert az információnak kollégáik is hasznát vehetik, vagy pusztán bennfentességük bizonyítása céljából.

Egy háztartási alkalmazott, aki neve elhallgatását kérte, emlékszik, hogy egyszer a konyha mögötti folyosón állt, amelyet a Keleti és a Nyugati szárny politikai munkatársai is használtak. Amikor Lewinsky arra ment, az egyik komornyik oldalba bökte őt, és ezt suttogetta: „Ő az, ő az elnök barátnője. Ja, biztos, hogy ő az. A múltkor láttam őt este a filmvetítőben.”

Ma, majdnem két évtizeddel később, a rezidencia sok alkalmazottja még mindig óvatosan nyilatkozik a Clintonék közti vitákról, melyeknek szem- és fültanúja volt. De persze mindnyájan érzékelték az általános komor hangulatot, amely a második és harmadik emeletet jellemezte, miközben a családi dráma az egész 1998-as éven át elhúzódott.

A rezidencia személyzete tanúja volt a viszony következményeinek és annak, hogy milyen nyomokat hagyott Hillary Clintonon, de a Nyugati szárny munkatársai már sokkal korábban is gyanították, mi-féle dráma van kibontakozóban az elnöki lakóhely második emeletén. – Fejbe vágta volna egy serpenyővel, ha valaki ad neki egyet – mondta a *First Lady*ről közeli barátja és politikai tanácsadója, Susan Thomas egy interjúbán, melyet a Virginia Egyetemen működő Miller Centernek adott a kutatóintézet *oral history* gyűjteménye részére. – Nem hiszem, hogy valaha is gondolt volna arra, hogy elhagyja a férjét vagy elváljon tőle.

A ma hetvennyolc éves Betty Finney 1993-ban kezdett a Fehér Házban dolgozni szobalányként. Ideje nagy részét a család magánlakrészében töltötte, és jól emlékszik, hogyan változtak meg a dolgok az utolsó években. – Határozottan nagy volt a feszültség. Az ember szánta az egész családot amiatt, amint keresztülmentek – mondta. – Érezni lehetett a szomorúságot. Nevetést alig lehetett hallani.

Bob Scanlan virágkötő nem finomkodott, amikor a házban uralkodó hangulatról beszélt: – Olyan volt a második emelet, mint a hullaház. Clintont sehol sem lehetett látni.

Amikor még épp nem volt hátborzongató csend, a házban dúltak az intrikák és a parázs viták. Az egyik incidens 1996-ban, karácsonykor történt, amikor az elnök viszonya Lewinskyvel még tartott.

A háztartási részleg az ilyenkor szokásos feladatát – az elnöki család ajándékainak csomagolását – végezte. Volt, hogy több mint négyszáz ajándékot kellett becsomagolniuk barátok, rokonok, munkatársak részére. Az ajándékcsomagolás bonyolult folyamat, amely a Reagan-adminisztráció óta (amikor a követelmények igen magasak voltak) azzal kezdődik, hogy minden ajándék adatait gondosan feljegyzik. (Ezeket a jegyzékeket minden új elnöki család beköltözésekor megsemmisítik.) Az alkalmazottak, akik a csomagolást végzik, mindig mellékelnek egy ajándékkísérő kártyát és egy leírást arról, mit tartalmaz a csomag, mindezt diszkrétan egy szalag alá dugva. Ezek után a becsomagolt ajándékokat egy e célra kijelölt asztalra helyezik a nyugati társalgóban vagy a Sárga ovális szobában.

Az ünnepi készülődés során az egyik alkalmazott egy szokatlan ajándékra lett figyelmes: Walt Whitman *Fűszálak* című kötetének egy példányára, amit szintén be kellett csomagolnia. A becsomagolt könyvet a kijelölt asztalra tette és meg is feledkezett róla. Néhány hónappal később, 1997 februárjában, az elnök ajándékot adott Lewinskynek: a *Fűszálak* egy példányát. Csak később tudta meg az alkalmazott,

hogy az általa csomagolt ajándék nagy valószínűséggel ugyanaz volt, mint amit az elnök kedvese kapott.

Az ünnepek után, az alkalmazott beszámolója szerint, az elnök üzent, hogy hozzanak el neki egy könyvet a hálósobájukból, de a *First Lady* még nem volt felöltözve, és senki sem akarta zavarni. – Betty Currie [az elnök titkárnője] felhívta az egyik inast, aki aztán engem kért meg, hogy menjek be a könyvért, de én azt válaszoltam: „Semmiképp sem” – emlékezik vissza az alkalmazott. (Amikor az elnöki házaspár hálósobájának ajtaja csukva van, az egyenértékű a szállodák „Ne zavarjanak!” kártyájával.) – Azt hiszem, végül Betty Currie felhívta magát Mrs. Clintont.

Néhány pillanattal később egy könyv repült ki a hálósoba ajtaján. Hillary kihajította a folyosóra. Az elnök inasa felvette és vitte Currie-nek. Nem biztos, hogy a könyv, amit a *First Lady* kidobott a szobájukból, ugyanaz volt, amit az elnök Lewinskynek adott, de az alkalmazott emlékeiben élénken él a feszült jelenet.

Ronn Payne virágkötő emlékszik egy esetre, amikor felment a szolgálati felvonóval a második emeletre, hogy egy kézikocsiba összegyűjtse a hervadt virágkompozíciókat, és látta, hogy a Nyugati társalgó ajtaja előtt két komornyik hallgatózik, miközben Clintonék odabent vadul veszekednek. A komornyikok odaintették őt is, és ujjukat a szájukra téve jelezték, hogy maradjon csendben. A *First Lady* egyszer csak azt kiáltotta: „átkozott gazember!”, majd hallották, hogy valaki egy nehéz tárgyat hajított el a szobában. A személyzet között az a pletyka terjedt el, hogy egy lámpát vágott a férjéhez. A komornyikokat utasították, hogy takarítsák ki a szobát. Egy interjúban, amit Barbara Walters készített Mrs. Clintonnal, a *First Lady* ezt nyilatkozta a pletykarovatokban bőségesen tárgyalt esetről: „Jó erős karom van. Ha én valakihez hozzávágtam volna egy lámpát, arról már tudnának.”

Payne nem csodálkozott a kifakadáson. – Az ember sok trágár beszédet hallott a Clinton-házban – mondta. – A szolgálok mindig tudják, mi folyik a házban.

Payne fehér házi szolgálati ideje alatt HIV-pozitívnak bizonyult, és nagyon beteg lett, szinte egyik pillanatról a másikra húsz kilót fogyott. Szabadságot akart kivenni, de azt mondták, két lehetősége van: kilép vagy nyugdíjba vonul. A korai nyugdíjazást választotta. Abban reménykedett, hogy ha visszanyeri egészségét, vissza tud majd térni, hiszen több olyan alkalmazottat ismert, aki nyugdíjazása után újra munkába állt. – El tudja képzelni, hogy néztem ki. Megértem, hogy nem akartak odafönt látni – mondta. – Vissza akartam szerezni az erőmet és a súlyomat. – Amikor aztán újra munkaképesnek érezte magát, mégis azt mondták neki, nem jöhet vissza, mert rokkantnyugdíjasként hagyta el a munkahelyét. Sosem mondták meg neki egyenesen, hogy azért bocsátották el, mert HIV-pozitív, és azt sem tudja, ki volt a döntés mögött – majdnem biztos, hogy Clintonékig el sem ért az ügye –, és nem kért hivatalos vizsgálatot. De több éven át érvényes szabály volt, hogy HIV-fertőzött alkalmazott nem kerülhet az elnöki család közelébe. – Láttam eseteket, amikor nagyon megnehezítették egy-egy HIV-pozitív alkalmazott életét – mondta Payne. – Volt, akit áthelyeztek az alagsori mosodába. Másokat meg ki a parkba. – A virágkötők pedig az elnöki rezidencia minden szobájában dolgoznak, beleértve az elnöki család hálósobáit, ezért aztán lehetetlen volt visszatérni a régi állásba.

*

A dráma kicsúcsosodásakor Hillary rendszeresen elmulasztotta a délutáni találkozóit. Az elnöki rezidencia működtetése érthetően a háttérbe szorult férje elnöksége és házasságuk megmentése mögött. 1998-ban három vagy négy hónapon keresztül az elnök egy heverőn aludt a hálósobájuk melletti dolgozósobában. A rezidencia sze-

mélyzetének legtöbb női tagja egyetértett abban, hogy azt kapta, amit megérdemelt.

Még James Ramsey komornyik is elpirult, amikor a téma szóba került, pedig ő saját bevallása szerint nagy nőcsábász volt. Úgy érezte, Clinton a „haverja” volt, „de azért álljon meg a menet”. Ramsey azt mondta, hogy a Lewinsky-botrány idején, mint ahogy máskor is, „befogta a száját”.

Az egyik alkalmazott szerint Hillary már jóval azelőtt tudott a Lewinsky-ügyről, hogy az kitudódott volna, és hogy igazán nem maga a viszony dühítette, hanem annak napvilágra jutása és a média ezt követő lejárató kampánya.

A *First Lady* többek szerint igen lobbanékony volt ezekben a nehéz hónapokban. James Hall komornyik egy alkalommal kávé és teát szolgáltat fel a Kék szobában egy külföldi vezető tiszteletére adott fogadáson. Egyszer csak odarobogott hozzá a *First Lady*, és jól leteremtette: – Miért bámul a levegőbe! Nekem kellett elvennem a miniszterelnök feleségének csészejét... Megitta a teáját, és nem tudta hová letenni. – Hall azt sem tudta, mint mondjon. A többi komornyik feladata volt tálcaikkal mozogni a vendégek között és összegyűjteni a kiürült poharakat, ő a bárban adta ki az italokat. De tudta, hogy hiábavaló lenne védekeznie. Clinton panaszt tett a személyzeti főnök irodájában, és Hallt egy hónapig nem hívták újra.

– Az elnök felelősségre vonása idején itt dolgozni nem volt rossz – mondta Bill Hamilton korábbi raktáros, de azzal ő is egyetértett, hogy Mrs. Clintonnak a kedvében járni azokban a nehéz hónapokban nem volt egyszerű. – Annyira lesújtó volt számára a helyzet, az ember csak megszólította, már harapott – emlékezett vissza Hamilton a fejét ingatva. De elmondása szerint ő mégis szeretett Clintonéknak dolgozni, és bár 2013-ban nyugdíjba vonult, néha azt kívánta, bár maradhatott volna tovább a Fehér Házban, tudván, hogy Hillary Clinton talán visszatér egy napon mint Amerika első női elnöke. Azt mondta,

nagyon szívesen dolgozna neki újra annak ellenére, hogy a nyolc éve a rezidencián elég zűrzavarosra sikerült.

Nagyon együtt érzően nyilatkozott a sötét napok terhét hordozó *First Lady*ről. – Megtörtént, ő is tudta, hogy megtörtént, és mindenki folyton őt figyelte – mondta Hamilton.

Roland Mesnier, cukrász azt mondta, mindent megtett, hogy Hillary jobban érezze magát. A *First Lady* kedvenc édessége a mokkator-ta volt, és a botrány kicsúcsosodásakor Mesnier „nagyon-nagyon sok mokkator-tát” készített. Késő délutánonként Hillary felhívta a cukrászatot. Halk, szerény hangon –, amely messze elmaradt szokásos, erős, magabiztos hanghordozása mögött – így szólt: „Roland, kaphatnék ma este mokkator-tát?”

1998 augusztusának egyik napsütéses hétvégéjén, röviddel azelőtt, hogy az elnök megtette volna tanúvallomását az ország nyilvánossága előtt, a *First Lady* szokatlan kéréssel hívta fel Worthington White házvezetőt.

– Worthington, kimennék a medencéhez, de magán kívül senkit sem akarok látni – mondta.

– Igenis, asszonyom, értem – válaszolta együttérzéssel.

White pontosan tudta, mire gondolt Mrs. Clinton. Nem akarta látni a titkosszolgálati osztagát, nem akarta látni a Fehér Ház hatalmas parkját gondozó alkalmazottakat, és végképp nem akarta látni a Nyugati szárnyat látogató turistákat. – Nem volt elég erős hozzá – emlékezett vissza White. Csak néhány óra nyugalomra vágyott.

White azt mondta a *First Lady*nek, hogy öt percre van szüksége, hogy kiürítse a környéket, ezután szaladt a titkosszolgálat tisztjéhez, aki a *First Lady* védelmével volt megbízva, és elmagyarázta neki, hogy együtt kell működniük, méghozzá gyorsan.

Így hát a titkosügynökök, akiknek a dolga, hogy megvédjék a *First Lady*t, beleegyeztek, hogy feltűnés nélkül követik, bár a szabály az, hogy egy ügynök előtte megy és egy mögötte.

– Nem fog hátrafordulni és keresni benneteket – mondta nekik White. – Csak nem akar szemtől szembe látni. És azt sem akarja, hogy őt lássa valaki szemtől szembe.

A liftnél találkozott Mrs. Clintonnal, és elkísérte a medencéhez, az ügynökök mögöttük haladtak, és senki más nem volt a láthatáron. A *First Lady* piros olvasószemüveget viselt és néhány könyvet vitt magával. Az arcán nem volt smink, és a frizurája sem volt megigazítva. White úgy látta, nagyon szomorú.

Egy szót sem váltottak, amíg a medencéig nem értek. Ott White megkérdezte:

– Asszonyom, szüksége van egy komornyikra, hogy kiszolgálja?

– Nem.

– Tehetek még önért valamit?

– Nem. Gyönyörű napunk van, és csak szeretnék itt ülni és élvezni a napsütést. Majd hívom, ha vissza akarok menni.

– Rendben, asszonyom – válaszolta White. – Most déli tizenkettő van, és én egy órákor végzek, de valaki a rendelkezésére fog állni.

Mrs. Clinton merően a szemébe nézett: – Én *magát* fogom hívni, ha végeztem.

– Igenis, asszonyom – válaszolta White, és tudta, hogy ez azt jelenti, addig kell bent maradnia, amíg a *First Lady* meg nem elégelte a napozást. Majdnem fél négy volt már, mire a hívás megérkezett.

White visszament, és elkísérte a *First Lady*t megint csak egyetlen szó nélkül a medencétől a második emeletre. Mielőtt Hillary Clinton kilépett volna a liftből, mégis csak a tudtára hozta, milyen sokat jelentett számára White igyekezete.

– Megfogta a kezem és megszorította. Egyenesen a szemembe nézett és azt mondta: „Köszönöm”. A szívemhez szólt. Nagyon sokat jelentett ez nekem.

A házbéli személyzet néhány tagját egyenesen belerángatták a kibontakozó drámába. Linsey Little mindenest felrendelték a második

emeletre, hogy válaszoljon az ügyel kapcsolatos kérdésekre. Amikor felért, egy vészjósló megjelenésű szövetségi ügynökkel találta szemben magát, aki azt kérdezte tőle, látta-e Lewinskyt korábban. „Nem”, válaszolta idegesen.

– Azt akarják, hogy az ember úgy érezze, azt gondolják, tud valamit – mondta. Ragaszkodott hozzá, hogy sosem látott semmi kínosat, de még ha látott is volna, beismeri, hogy kétszer is meggondolta volna, hogy kockáztassa az állását és a híradóban végezze. – Az ember neve rögtön a szalagcímekbe kerül – mondta.

Mesnier leírása szerint 1998 „nagyon szomorú időszak” volt, amikor két briliáns embert felemésztett a botrány. És mint oly sokan mások, nagyon sajnálta Clintonék lányát, Chelsea-t.

Egy 1998. augusztus 18-án, egy nappal édesapja zavarba ejtő beismerő vallomása után készült fotón Chelsea szüleivel kézen fogva tart a Déli pázsiton rájuk váró helikopter felé. Mesnier megrázta a fejét, amikor arra gondolt, mi mindennek volt kitéve a fiatal lány. – Chelsea a legkedvesebb teremtmény, aki ismerem, és hogy egy ilyen ostoba dolgon kelljen keresztülmennie! *Ostobaság.* Nagyon komoly megpróbáltatás volt.

*

Skip Allen házvezető elismerte, hogy könnyebb volt azokat a családokat szolgálni, akiket kedvelt.

– De mindannyian nagyon jól tudunk színlelni is – mondta.

Allen nem tudta leplezni fenntartásait a Clinton családdal kapcsolatban. Pennsylvaniai vidéki házának medencéje mellett ebédeltünk, és ő szeretettel emlékezett vissza arra, hogy Mrs. Clinton mindig őt kérte meg, kösse meg a szalagot a ruháján, mert ő nem tudta olyan szépen. De azt is elmondta, hogy Clintonék sosem bíztak meg teljesen a rezidencia személyzetében, sőt egyenesen gyanakodtak a személyzeti főnök irodájára. – Ők voltak a legparanoiásabb emberek, akiket valaha ismertem.

Nem Allen az egyedüli, akinek keserű emlékei fűződnek a Clintonék lakta Fehér Házhoz. Chris Emery házvezető, aki nagyon jó viszonyban volt Bushékkal, emlékszik, hogy Clintonék ok nélkül vetették alá újabb és újabb vizsgálatoknak. A tizennégy hónap alatt, amíg nekik szolgált, háromszor csináltak drogtesztet nála, átvilágították, pedig az csak évek múlva lett volna esedékes. Elmondta, hogy a feltevések némelyikét – például, hogy melyik egyházi felekezethez tartozik – szokatlanul személyesnek találta, ezért nem is válaszolt rá. – Azt hiszem, csak próbáltak valamit találni, ami megkönnyíti nekik [hogy kirúgjanak] – sóhajtott. És valóban, amikor Emeryt 1994-ben elbocsátották a Fehér Házból, ez részben egy olyan szívességnak volt köszönhető, amelyet Barbara Bush, korábbi *First Lady*nek tett.

Az első Bush-adminisztráció alatt Emery nagyon nagy segítségére volt Mrs. Bushnak. – Nagyon közel álltunk egymáshoz. Chris tanított meg használni a számítógépet – mondta. A Fehér Ház elhagyása után Mrs. Bush a memoárjain dolgozott, és amikor elveszítette az egyik fejezetet, Emeryt hívta fel. Emery szívesen segített, de ez a szívesség felkeltette Clintonék gyanakvását, miszerint a személyzet túlságosan is kötődik a Bush családhoz. – Clintonék megnézték a telefonhívásaim jegyzékét – mondta Emery –, és arra a következtetésre jutottak, hogy mély, sötét titkokat szivárogtatok ki Bushéknak Houstonba. Persze erről szó sem volt.

Röviddel ezután Gary Walters személyzeti főnök behívta Emeryt az irodájába.

– Mrs. Clinton nem kedveli magát – mondta neki Walters.

– És ez mit jelent pontosan? – kérdezte Emery döbbenten.

– Azt jelenti, hogy holnap dolgozik itt utoljára.

Barbara Bush elismeri, hogy a Chrisszel folytatott telefonbeszélgetései „gondot okoztak”. Emeryt nyilvánosan a „diszkréció teljes hiányával” vádolták meg. Ahogy Hillary szóvivője, Neel Lattimore fogalmazott: „Úgy gondoljuk, hogy az a beosztás, amelyben a rezi-

dencián dolgozott, azt igényli, hogy mindenekfelett tiszteletben tartsa az elnöki család magánügyeit.”

Emeryt lesújtotta munkájának és ötvenezer dolláros fizetésének elvesztése. – Egy évig munka nélkül voltam – mondta. – Kirántották alólam a szőnyeget. Elgondolkodtam, vajon mit tennének azzal, aki valóban ártani próbál nekik. – Amikor aznap hazaért, az első, aki felhívta, Barbara Bush asszisztense volt, aki elmondta neki, hogy Bush-ék hallották az elbocsátása hírét és szeretnének segíteni, ahogy csak tudnak. – A következő hívás Maggie Williams irodájából érkezett [ő volt Hillary Clinton kabinetfőnöke]. Azért hívtak, hogy ha bárki keresne engem a sajtótól, irányítsam a Fehér Házba. Rögtön azt gondoltam: „Ez csak természetes, hiszen mindig ezt tesszük.” Letettem a telefont, és akkor hasított belém: „Hé, várjunk csak egy percet! Hiszen épp most rúgtak ki!”

Ennyi év távlatából Emery megértette, miért bocsátották el. – Túl nagy nyomás nehezedett rá – mondta szomorúan Mrs. Clintonról –, és én sajnos ennek áldozata lettem.

De Emery korábbi kollégái közül legalább egy vitatja az álláspontját. Ez a személy, aki csak név nélkül volt hajlandó nyilatkozni, azt mondta, hogy Clintonéknak minden okuk megvolt rá, hogy gyanakvóak legyenek a rezidencia dolgozóival szemben, akik közül sokan tizenkét éven át szolgáltak republikánus elnököket. E forrás elmondása szerint „a személyzeti irodában mindenki kétségbe esett, amikor Bush elnököt nem választották újra... és ezt kimutatták Clintonék előtt is”. Azt is mondta, hogy Emery „tetőtől talpig republikánus volt”, és azt maga Emery is elismerte, hogy amikor Reaganék elhagyták a Fehér Házat, szívesen tartott volna velük Kaliforniába, ha hívják.

Lehet, hogy Emery nem rejtette véka alá a Clintonékkal kapcsolatos érzéseit. Kollégája szerint, amikor Clinton elnök egy nap lejött a második emeletről, hogy részt vegyen egy eseményen, Emery így

szólt: „Nem tudom megérteni, miért alél el mindenki, amikor ő megjelenik.” Ezeket a megjegyzéseit elég hangosan tette ahhoz, hogy Clintonék politikai munkatársai is meghallják.

Clintonék okkal voltak bizalmatlanok a biztonsági osztaggal szemben is. Nem heverték még ki annak a két biztonságának a vádjait, akik az akkor arkansasi kormányzóként működő Clinton védelmével voltak megbízva és azt állították, hogy segítettek előremozdítani Clinton házasságon kívüli viszonyait. Az ügyet „Troopergate-ként” ismerte meg a nyilvánosság.

Egy eset különösen aggasztotta Clintonékat. Egy késő éjszaka 1994-ben, amikor a család Camp Davidben ünnepelte a húsvétot, Chelsea korábbi dadusa, Helen Dickey a Fehér Ház harmadik emeletén lévő szobájában hangokat hallott a család magánlakrésze felől, amely egy emelettel lejjebb helyezkedett el. Amikor odament, hogy megnézzze, mi történik, egy csapat felfegyverzett, fekete ruhás férfival találta szemben magát, akik Clintonék holmijában turkáltak.

– Mit csinálnak? Nincs joguk itt lenni! – kiáltotta.

– A Titkosszolgálatról vagyunk, és a munkánkat végezzük. Menjen el – mondták neki.

Amikor Hillary visszatért, magyarázatot követelt Gary Walters személyzeti főnöktől. Ő bocsánatot kért, amiért elfelejtett szólani, hogy az ügynökök át fogják kutatni a második emeletet, hogy megállapítsák, nincsenek-e lehallgatókészülékek a lakosztályokban. A *First Lady* el-sápadt a dühtől.

Clintonék nagyon szerettek egyedül lenni. Egy 1993-as interjúban Hillary Clinton elmondta, hogy azért szereti a Fehér Ház második emeletét, mert ez az egyetlen olyan hely, ahol a Titkosszolgálat nincs a családja nyomában. – Az állandó alkalmazottaknak megmondhatjuk, hogy menjenek el. Nem kell folyton ott lenniük – mondta. – Ez fantasztikus érzés, mert minden más helyen emberek vannak körülöttünk.

A legtöbben azt mondják, hogy Chelsea Clinton tisztelettel bánt az alkalmazottakkal. Ronn Payne mégis úgy gondolja, hogy szüleihez hasonlóan ő is gyűlölte a Titkosszolgálatot. A Clinton-adminisztráció legelején az ügynökök egyik őrhelye a második emeleti lépcsőforduló volt, pont szemben az elnök felvonójával. Egy másik titkosszolgálati poszt a nagy lépcsőfeljáró tetején volt, a második emeleti Szerződésszobával szemben. (Ezeket a pontokat később Clintonék kérésére áthelyezték az első emeletre.)

Payne elmesélte, hogy egy nap, amikor bement a második emeleti családi konyhába, egy ügynök lépett be mögötte, aki azért jött, hogy elkísérje Chelsea-t az észak-washingtoni Sidwell Friends magániskolába. Chelsea éppen telefonált.

– Ó, mennem kell – mondta a barátjának. – Megjöttek azok a disznók.

Payne emlékszik, hogy az ügynök „bíborvörös” lett, és így szólt: – Miss Clinton, szeretnék elmondani önnek valamit. Az én dolgom az, hogy ön, a családja és a golyó közé álljak. Érti?

– Hát, anyám és apám is így hívja magukat – válaszolta a kislány.

*

Preston Bruce portásnak volt egy baljós előérzete, miszerint Richard Nixon két legközelebbi munkatársa egy nap el fogja árulni az elnököt. 1968 novemberét írták, és Bruce már tizenöt éve volt a Fehér Ház portása. Tudta, hogy valami nincs rendben, amikor három vagy négy nappal Richard Nixon megválasztása után az egyik politikai munkatárs egyre gyakrabban jelent meg a Fehér Házban. – Hallottam, hogy mindenféle apróságokról kérdezősködik a ház működésével kapcsolatban – mondta Bruce. – Semmi sem volt elég jelentéktelen, hogy elkerülje a figyelmét.

A férfi John Ehrlichman, Nixon belpolitikai tanácsadója és asszisztense volt. J. B. West, személyzeti főnök körbevezette őt a rezidencián, és Ehrlichman kérdésekkel bombázta Westet.

Bruce korábban sosem látott ilyet. – A ház személyzete tudta, hogyan kell az elnöki család kényelmét és biztonságát megteremteni és megvédeni, ez volt a munkánk. Mit akarhatott ez az ember?

Míg Bruce-t elbűvölte, hogy a Nixon család nem sajnálta a fáradtságot, hogy mind a nyolcvan alkalmazott nevét megtanulja, az már nem tetszett neki, ahogy Ehrlichman és Nixon új kabinetfőnöke, H. R. „Bob” Haldeman viselkedett vele. – Százszor is vittem őket a felvonóval. Minden alkalommal csak kurtán odaszóltak: „Vigyen fel a másodikra!”, semmi kérem vagy köszönöm. Úgy átnéztek rajtam, mintha ott sem volnék.

Nixon könnyedén kötekedett Bruce-szal, de Haldeman világossá tette, hogy a rezidencia személyzete azért van ott, hogy segítsen, és semmi másért. Irodája közzétett egy feljegyzést, miszerint minden alkalmazott, aki az elnöktől vagy családjától autogrammal ellátott fényképet vagy bármilyen szívességet kér, azonnal el lesz bocsátva.

– Mindannyian úgy éreztük, hogy ez nem volt fair – mondta Bruce.

– Eszünkbe sem jutott volna ilyesmivel zavarni az elnököt.

Haldeman azt akarta, senki se álljon a Díszterem előtti folyosón a díszvacsorák alatt – még a Titkosszolgálat se. Pedig a komornyikok körében hagyománynak és külön jutalomnak számított, hogy a folyosóról végighallgathatták a pohárköszöntőket.

– Volt valami Haldemanban és Ehrlichmanban, ami első ránézésre elárulta, hogy sosem fogják tisztelni az olyan embert, mint mi – mondta Herman Thompson komornyik.

A legtöbb elnöki tanácsadó igyekezett védelmezni az elnököt, ugyanakkor nem folytak bele a rezidencia működtetésébe. – Haldeman és Ehrlichman még akkor is ott mászkált, amikor az asztalokat terítettük – mondta Thompson a fejét rázva. – Úgy viselkedtek, mintha ők felelnének mindenért.

A Watergate-ügy előtt Nixon nagy népszerűségnek örvendett a személyzet körében, bár a legtöbb alkalmazott egyetértett abban,

hogy ő és családja sokkal kimértebb és távolságtartóbb, mint elődeik. Frank Ruta szakács mondott el egy történetet Frankie Blairról, egy szeretetreméltó afroamerikai mosogatóról, aki régi motoros volt a konyhában. Egy este Blair az elnöki család vacsorája után mosogatózott, amikor Nixon elnök betévedt az emeleti konyhába, és valahogy a tekézésről kezdtek beszélgetni. Nixon annyira lelkes tekéző volt, hogy volt egy saját tekepályája az alagsorban, az Északi oszlopcsarnok alatt. Nixon megkérdezte Blairt, nem játszana-e vele egyet, és a két férfi hajnali kettőig tekézett. – Elképzelhető, hogy egy üveg whisky is jelen volt az eseményen – tette hozzá, Ruta.

Amikor befejezték, Blair az elnökhöz fordult és így szólt: – Kizárt, hogy a feleségem elhiggye, hogy azért maradtam el olyan sokáig, mert mostanáig önnel tekéztem.

– Jöjjön velem – mondta Nixon.

Felmentek az Ovális irodába, és az elnök írt egy levélkét, amelyben elnézést kér Blair feleségétől, hogy férjét ilyen késői óráig feltartotta.

Nelson Pierce házvezetőnek szintén vannak kedves emlékei az elnöki párról abból az időből, mielőtt még a Watergate-ügy romba döntötte volna Nixon elnökségét. Amikor megtudta, hogy az elnök és a *First Lady* Seattle környékére, az ő szülőföldjére készül utazni, elmondta a *First Lady*nek, mennyire hiányoznak neki Északnyugat-Amerika hósapkás hegyei. Nem sokkal később Mrs. Nixon megkérte, tartson velük.

– Az elnök titkárnője adott egy repülési térképet – emlékezett vissza Pierce. – Gondosan áttanulmányoztam, és próbáltam megtalálni rajta, mit láthatok majd, mit fogok felismerni. De minél közelebb értünk Washingtonhoz, annál kevesebbet láttam. Aztán éppen, amikor már kezdtem kiismerni magam, a gép hirtelen élesen jobbra kanyarodott, megdőlt, és akkor ott volt előttem a Mount Adams, a Mount St. Helens, a Mount Baker és a Mount Rainier... Tudtam, hogy valaki megkérte a pilótákat, lehetőleg úgy irányítsák a gépet, hogy láthassam a hegyeimet.

Pierce 1941 óta – akkor tizenhat éves volt – nem járt szülőföldjén. – Annyira érzékenyültem, amikor azt az éles jobbkanyart tettük és én rájöttem, mi történt, hogy elsírtam magam.

Miután visszatértek a Fehér Házba, Pierce megkérdezte a *First Lady*től, ő szolt-e a pilótának, hogy a kedvéért így irányítsa a gépet. – Én is szerettem volna látni azokat a hegyeket – válaszolta Mrs. Nixon, és kacsintott egyet.

Nixonék talán távolságtartóan viselkedtek a személyzettel, de kedvesek voltak – és épp kedvességük miatt volt olyan fájdalmas végignézni, ahogy az elnök lassan magába roskad. A Watergate-ügyben folytatott nyomozás több mint két évig tartott, és ahogy múltak a napok, az elnök egyre kimerültebbnek tűnt. Vállait védekezően meggörnyesztette, miközben az Ovális irodába ment vagy onnan jött. Bill Cliber villanszerelő, aki később a villanszerelők főnöke lett, emlékezett rá, hogy Nixonnak nagyon katonás napirendje volt az első elnöki ciklusa alatt. Korán kelt, és rögtön indult az Ovális irodába. De a Watergate-ügy mély depresszióba juttatta, napirendje, szokásos életvitele szétesett.

Amikor a botrány a tetőfokára hágott, Pat Nixon és két lánya láthatólag szintén elkeseredett. – Ő, Mr. Bruce – panaszkodott könyvek közt Nixon lánya, Julie a portásnak. – Hogy is mondhatnak ilyen szörnyűségeket az apámról? – Nixon másik lánya, Tricia azt mondta, hogy a rezidencia személyzete sokszor nyújtott neki vigaszt és támogatást. – Az ember érezte maga körül a pozitív lelket. Azt sugallták, tudjuk, kik vagytok, tudjuk, kicsoda az édesapátok, és szeretünk benneteket. Mindig csodálni fogjuk az apátokat. Aki a rezidencián dolgozik, az a politika mögé lát, a történet mögé – mondta. – Látja az embert.

A feszültség, amely Nixon Fehér Házát ebben az időszakban jellemezte, a cselédfertályig terjedt, és a rezidencia személyzetére is hatással volt. Nixon ugyan kidobatta Johnson ipari erejű zuhanyát, de neki is megvoltak a saját fürdőszobai szeszélyei, ő egy nyugtató hidromasz-

százskádat szeretett volna helyette. – Általában úgy tűnt, hogy annak az időnek a nagy részét, amit az elnök a Fehér Házban töltött az tette ki, hogy a relaxáció újabb és újabb módjaival próbálkozott – mondta Traphes Bryant. Nixon oly mértékben paranoiás volt – mindenki tudott a politikai ellenfeleinek nevét tartalmazó „ellenséglistánál” –, hogy még a rezidencia dolgozói sem tudhatták soha, hányadán állnak vele. Sok alkalmazott, például Nelson Pierce házvezető számára a Watergate-ügy még Kennedy elnök meggyilkolásánál is traumatikusabb volt, mert olyan sokáig elhúzódott. – Szörnyű dolog tehetetlenül nézni, amint egy ember napról napra, fokozatosan tönkremegy.

1974. augusztus 8-án, este kilenckor Nixon bejelentette lemondását. A bejelentést az Ovális irodában álló íróasztalánál ülve tette meg, és azt kérte, hogy a szobát, amennyire lehet, ürítsék ki, még a titkosügynököket is elküldte. – Csak egy operatőr volt bent, egy műszaki a tévétársaságtól, két katona meg én – mesélte Cliber a marylandi Rockville-ben lévő otthona konyhaasztalánál ülve. Olyan jól emlékszik, mintha tegnap történt volna: – Halálos csend volt abban a szobában. De tényleg hátborzongató csend.

Miután Nixon befejezte rádióbeszédét, Cliber kiment az Ovális irodából, és elindult az oszlopcsarnok kijárata felé. Nixon csendben követte. Cliber megállt, hogy a kegyvesztett elnököt maga elé engedje.

– Merre tart, Bill? – kérdezte Nixon. Valószínűleg ez volt élete legnehezebb napja.

– Vissza a rezidenciára – válaszolta szégyenlősen Cliber.

– Menjünk együtt – mondta az elnök.

Együtt sétáltak végig az oszloptól övezett nyitott folyosón, amely mellett a rózsakert terül el. Cliber megállt és Nixonhoz fordult.

– Büszke lehet magára. Jó munkát végzett. Megtett mindent, amit lehetett.

– Hát, bárcsak sokan gondolnák így – válaszolta Nixon üveges tekintettel. Cliber úgy látta, a könnyeivel küzd.

BILL CLIBER

– Egy nap majd megtudják – mondta Cliber.

A rezidencia földszintjén váltak el, szó nélkül. Nixon az elnöki felvonóhoz ment, Cliber pedig lement az alagsori villanyszerelő műhelybe.

Aznap éjjel Nixon kettőig fenn maradt, telefonhívásokat intézett kedvenc szobájában, a Lincoln-nappaliban. Kint a tömeg azt kántálta: „Börtönbe a tolvajjal! Börtönbe a tolvajjal!” Végül elaludt, de álma nyugtalan volt, és amikor felkelt és ránézett az órájára, az négy órát mutatott. Miután nem bírt visszaaludni, kiment a konyhába, hogy harapjon valamit. Nagy meglepetésére ott találta Johnny Johnson komornyikot.

– Johnny, mit csinál maga itt ilyen korán?

– Nincs korán, elnök úr – válaszolta Johnson. – Már majdnem hat óra van.

Egy 1983-as interjúban Nixon elmagyarázta, mi történt: – Az elem [az órában] előző nap, négy órakor lemerült, az utolsó, hivatalban töltött napomon. Addigra én is lemerültem.

Preston Bruce is emlékszik arra, amikor Nixont szállította a felvonóval elnöksége utolsó napján. – Elnök úr, ez olyan pillanat az életemben, ami bár ne történt volna meg – mondta neki Bruce. A felvonó magányában megölelték egymást és sírtak – pont úgy, mint Kennedy elnök feleségével és öccsével JFK meggyilkolása után, több mint egy évtizeddel korábban.

– Maga igaz barát, Bruce – mondta Nixon.

*

Reagan elnök annyira barátságos volt, hogy egy idő után a szobalányok, komornyikok és házvezetők megtanulták, hogyan térjenek ki az útjából a rezidencia központi folyosóján, ha nem akartak egy hosszú beszélgetés csapdájába esni. Leginkább Kaliforniáról szeretett beszélni, arról az államról, amelyben nyolc évig volt kormányzó. Cletus Clark emlékszik, hogy majd minden este benézett hozzá, míg ő az elnök tornatermét festette. – Egyik nap, amikor lejött, az egyik festő éppen kipróbálta a futógépét. Halálra rémültem! Azt hittem, dühös lesz. De nem, helyett így szólt: – Na, engedjen ide, majd én megmutatom, hogy kell ezt. – Fellépett rá és gyalogolni kezdett!

Nancy Reagan nem szerette, hogy a férje az alkalmazottakkal cseveg. – Úgy irányította őt, ahogy szerinte megfelelő volt – mondta Clark. – Nem szerette, ha a személyzettel barátkozik.

1981. március 30-án, délután fél három előtt öt perccel, miután Reagan elnök elmondta beszédét a Washington Hilton Szállóban, ifj. John Hinckley hatszor rálőtt a revolverével. A merénylet híre nagyon megrázta a rezidencia személyzetét, akik még csak most kezdték megismerni a lezser elnököt.

Azon a napon, amikor Reaganre rálőttek, Clark a Tetőszalonban volt. Nancy Reagan, Ted Graber belsőépítész és Rex Scouten személyzeti főnök volt még a helyiségben. – Sosem fogom elfelejteni – mondta Clark. – Valaki feljött, valamit súgott nekik, és mire felnéztem, már

el is mentek. Én meg ott maradtam, hogy kikeverjek egy színt, ami illett a textilekhez.

Másnap, miközben férje a kórházban lábadozott, Nancy Reagan is elszenvedett egy sérülést. Amikor visszaérkezett a rezidenciára, egyenesen felment a harmadik emeleti játékszobába, ami lakályos helyiség biliárdasztallal, hogy meglepetésként magával vigye a kórházba férje kedvenc képét. Odalent várt rá az autó, ő felmászott egy székre, hogy elérje a képet, és leesett – több bordáját eltörte. Csak a rezidencia néhány alkalmazottja tudott a balesetről, sosem hozták nyilvánosságra, és a személyzet mind ez idáig nem beszélt róla.

Reaganék fia, Ron nem is emlékszik az esetre, bár nem lepődött meg, amikor évtizedekkel később hallott róla: – Az adott pillanatban teljes mértékben apámra koncentrált, és nem hagyta, hogy holmi törtött bordák az útjába álljanak.

Abban a pillanatban Nancy Reagan olyan pszichés rugalmasságról tett tanúbizonyságot, amelyre a rezidencia dolgozóinak nap mint nap nagy szüksége volt.

HATODIK FEJEZET

Áldozat

Azon az első napon úgy éreztem, hogy a személyzeti főnök irodája egy négyszer négy méteres bolondokháza. Emberek szaladgáltak be és ki egész nap, a telefon megállás nélkül szólt, a hívócsengő berregett.

J. B. WEST (1941–1969 KÖZÖTT HÁZVEZETŐ ÉS SZEMÉLYZETI FŐNÖK): UPSTAIRS AT THE WHITE HOUSE: MY LIFE WITH THE FIRST LADIES CÍMŰ KÖNYVÉBŐL

Nelson Pierce házvezető egy szép, koloniál stílusú házban lakott feleségével, Caroline-nal a virginiai Arlingtonban, úgy hat kilométerre a Fehér Háztól. 2014. november 27-én bekövetkezett haláláig meleg nyári napokon Caroline-nal szerettek kint üldögegni a verandán levő hintapadon. Az interjú során, amikor megkérdeztem tőle, hány éve házasságban, rápillantott feleségére, és tőle kérdezte meg, hány éve is. Nem tűnt úgy, hogy az asszonyt bántaná ez az ideiglenes emlékezetkiesés, sőt, valójában látszott, hogy kapcsolatukban övé a főszerep. Férje fárasztó munkahelyi időbeosztása miatt hatvanhat éves házasságuk alatt Caroline ideje nagy részét négy gyermekük – két fiú és két lány – felnevelésével töltötte, gyakorlatilag egyedül.

Egy másik dátumra Pierce nagyon pontosan emlékezett: 1961. október 16-ra, arra a napra, amikor munkába állt a rezidencián. A Fe-

hér Házban ledolgozott több mint két évtized alatt Pierce munkaideje olyan hosszú és kiszámíthatatlan volt, hogy felesége számára szinte furcsának tűnt, ha férje otthon volt. A házvezetők műszakbeosztása olyan gyakran változott, hogy Pierce-ék egy naptárt tartottak a telefonos kisasztalon, hogy Caroline tudja, mikor dolgozik a férje. Az asszony elmondta, hogy a gyerekeik életét is „a Fehér Ház diktálta”. Sokszor kellett azt mondania nekik: „Nem csinálhatjuk ezt, mert apunak dolgoznia kell. Ma nem mehetünk, mert apunak dolgoznia kell.” Egész életük a Fehér Ház körül forgott. (Caroline azzal szokta ugratni a férjét, hogy a gyerekek barátai sosem értették, mit is dolgozik Nelson. Azt hitték, valamiféle jegyzető lehet egy moziban. Nelson ezt persze megalázónak érezte.)

Pierce azonban mindig megtiszteltetésnek vette, hogy a Fehér Házban dolgozhat. Egy nap Steve Bull, Richard Nixon egyik asszisztense éppen kifelé jött a Nyugati szárnyból, amikor Pierce felment a lépcsőn, hogy elkezdje a műszakot. Bull kinevette őt, amiért már odakint a nyakába akasztotta a fehér házi igazolványát. Pierce őszintén így szólt hozzá: – Az ország kétszázötven millió lakosából hányan adnak meg a megtiszteltetés, hogy ilyet viselhet?

Bull elhallgatott, majd így válaszolt: – Erre még sosem gondoltam.

A Fehér Házban töltött éve során az terhelte meg leginkább házasságát, amikor Lyndon B. Johnsonnal próbált lépést tartani. Johnson éjszakai bagoly volt, gyakran este tízkor vacsorázott, csak néhány órát aludt, hajnali négykor már újra talpon volt. (Isaac Avery asztalos, aki 1930-tól dolgozott a Fehér Házban, azt mondta, sosem látott ehhez fogható. – Kennedyék gyorsan éltek – mondta –, de Johnson elnök versenytempóban.)

Az elnök lánya, Lynda úgy emlékszik vissza, hogy apja „két napot dolgozott le egy nap alatt”. – Reggel felébredt és dolgozott, aztán kettő-három körül, vagy amikor szünetet tudott tartani, átjött a rezidenciára és megebédelt. Erre néha elég későn került sor, volt, hogy

három-négy óra körül. Ezután felment a hálósobájába, pizsamába bújt, és aludt fél vagy egy órát. Amikor felébredt, kezdődött a második napja.

A rezidencia személyzete úgy igazította a munkabeosztását, hogy az megfelelően Johnson igényeinek. Váltásokban dolgoztak, az első műszakba tartozó házvezetők, szobalányok, komornyikok és szakácsok reggel hétkor vagy nyolckor érkeztek és négyig vagy ötig dolgoztak, a második csoport ebéd után érkezett és késő éjszakáig vagy kora hajnalig dolgozott.

Johnson elnök magánlakrészében minden este megjelent egy tengerésztiszt, hogy megmasszírozza az elnököt. Amikor Pierce éjszakai műszakban volt, lent kellett várnia, amíg a tengerésztiszt lejött és közölte, hogy az elnök nyugovóra tért, ekkor Pierce is hazamehetett. Pierce emlékei szerint többször is előfordult, hogy az elnök elaludt a masszázstalon, és a tengerésznek ilyenkor le kellett ülnie és megvárni, amíg Johnson felébred, hogy befejezhesse a masszázst.

– Hajnali három, négy, sőt, néha öt óra is volt, mire végre hazamehettünk – mondta Pierce bármiféle nehezítés nélkül.

Nem Johnson volt az egyetlen elnök, aki sokáig dolgozott. Pierce emlékezett néhány esetre, amikor Kennedyék partija olyan sokáig tartott, hogy felhívta a feleségét, szóljon a legidősebb fiuknak, ne induljon el nélküle reggeli tíz kilométeres útságkihordó körútjára. Még épp időben ért haza, hogy elvihesse a fiút – voltak napok, amikor ez volt az egyetlen alkalom, hogy lássák egymást.

A házvezetők teherbírása még a Nyugati szárny vezető munkatársait is elképesztette. Obama korábbi személyi titkárát, Katie Johnsont megdöbbenettette, mennyire hatékonyan koordinálták azt az utolsó pillanatban bejelentett összejövetelt, amelyen Obama és munkatársai a történelmi jelentőségű egészségügyi törvény elfogadását ünnepelték meg 2010. március 21-én.

– Délután négykor tudtuk meg, hogy a törvényt meg fogják szavazni, és persze azoknak a listája, akik részt vettek az előkészítésében, sokkal hosszabb volt, mint azt bárki előre gondolta volna. Így hát délután fél ötkor felhívtam a rezidenciát, és közöltem velük, hogy este nyolcra száz ember számára kérünk ételt és italt. – Katie tiltakozásra számított, de nem azt kapta: „Igenis, nem gond” – hangzott a válasz. Néhány óra alatt képesek voltak megrendezni egy emlékezetes estét a Nyugati szárny munkatársai számára, akik a Truman-erkélyen koccintottak munkájuk sikerére.

Reid Cherlin, korábbi fehér házi szóvivő számára ez volt az egyetlen alkalom, amikor betehette a lábát az elnöki magánlakrészbe. (Obamáék különösen zárkóztak, és csak néhány közeli barát, köztük Valerie Jarrett fordul meg gyakran odafent.) – Emlékezetes esemény volt – mondta Cherlin –, tudtam, hogy többször nem fogok bejutni oda.

Pezsgőzés közben Adam Frankel szövegíró megkérdezte Reggie Love-ot, benézhetne-e a Lincoln-hálósobába. Hamarosan mindenki részt akart venni a rögtönzött idegenvezetésen.

– Nézzenek körül – mondta az elnök az ünneplőknek.

Ennyi volt. – A legmagasabb beosztásúaktól a kezdőkig mindenki szétnézhetett a második emeleti szobákban. Mindenki mosolygott – emlékezett vissza Cherlin. – Az elnök jó kedvében volt.

– Csak azért tudom beengedni magukat ide, fiúk, mert Michelle nincs a városban – mondta Obama. Megmutatta nekik a Lincoln-hálósobában kiállított Gettysburgi beszédet, és az elnök, aki büszke szép kézírására, elmondta a fiatal munkatársaknak, mennyire csodálja Lincoln gyönyörű tollvezetését.

Egy olyan politikushoz képest, akit sokszor tartózkodónak mondanak, Obama gyakran beszél a Fehér Házról kisfiús bájjal. Röviddel beiktatása után Frankel egy új beszédíróhoz hozott bemutatni az Ovális irodába.

A feszített munkatempó igen nagy teherként nehezedik az emberre. Amikor Clintonék voltak a Fehér Ház lakói, Limericknek minden karácsonykor dolgoznia kellett, és Roberttel végül úgy döntöttek, jobb lesz, ha a férj otthagyja fehér házi állását, mert az időbeosztása túl fárasztó. A napi munkarendjük összeegyeztetésének nehézségein túl a Limerick házaspár még csak nem is igen beszélhette meg egymással a hihetetlen dolgokat, amelyeket munka közben láttak, hallottak – bár mindketten a Fehér Ház alkalmazásában álltak. Limerick elmondása szerint: – Az nem úgy volt ám, hogy hazamentünk és megbeszéltük az összes pletykát.

*

Skip Allen házvezető, aki 1979-től 2004-ig dolgozott a rezidencián, ismert egy olyan dolgozót, aki az életét adta a munkájáért. Frederick „Freddie” Mayfield mindeneként kezdte 1962-ben. Porszívózott és a nehéz bútordarabokat tologatta. Amikor portássá léptették elő, valószínű intézménnyé vált. Ezüst haján, fehér csokornyakkendőjén és fekete frakkján túl megvolt benne ugyanaz a csendes méltóság, ami kollégáját, Preston Bruce-t is jellemezte. Minden este ott várakozott a felvonó mellett, hogy visszaszállítsa az elnököt a rezidenciára. – Csofálatos mosolya volt – mondta Luci Baines Johnson. – Freddie Mayfield számára minden nap karácsony volt.

Egy nap Mayfield bizalmasan bevallotta Allennek, hogy orvosa szerint azonnali koszorúérműtétre lenne szüksége. Mayfield azt mondta: – Tudom, hogy meg kell lennie, és a doktor azt mondta, sürgős, de még megvárom az elnök következő utazását. – Mire a következő útra sor került, túl késő volt. Mayfield útban a munkahelye felé szívrohamot kapott, és ötvennyolc évesen meghalt. – Azért halogatta a szív műtétet, mert mindig azt mondogatta: „Az elnöknek most szüksége van rám, megvárom, amíg legközelebb elutazik, és majd akkor megyek kórházba.” De sosem ment el. – Nem arról volt szó, hogy

Mayfield azt gondolta volna, hogy ő az egyetlen, aki ezt a munkát el tudja látni, mondta Allen: – Csak büszke volt az állására. Mindent meg akart tenni az elnökért. A csillagot is lehozta volna az égről.

Nancy Reagan részt vett Mayfield temetésén 1984. május 17-én, és elvesztése annyira mélyen érintette őt, hogy azt mondta: „Nélküle semmi sem a régi.” Herman Thompson emlékszik, mennyire meghatódott, amikor meglátta a *First Ladyt* a gyászolók között. – Úgy gondoltam, ez nagyon tiszteletteljes hozzáállás. – Évtizedekkel később is fel tudja idézni, mennyire megdöbben és elszomorodott, amikor értesítették Mayfield haláláról. Rögtön tudta, hogy mindig hiányozni fog neki mosolygó arca a felvonónál.

A személyzet olyan, mint egy nagy család. Freddie Mayfield idejében sokan együtt jártak golfozni, és minden péntek este az alkalmazottak egy csoportja az Eisenhower irodaház kis tekepályájánál gyülekezett, hogy a titkosügynökök vagy rendőrtisztek csapata ellen játsszon. Amikor Nelson Pierce felesége, Caroline meghallotta Freddie nevét, arca felderült. – Nagyon szerette a pulykanyakat. Minden hálaadásakor félre kellett tennem a pulyka nyakát, hogy elküldjem Freddie-nek.

A bajtársiasság máig fennmaradt. Ha egy alkalmazott családjában haláleset történik vagy gondja támad az egészségügyi kiadásaival, kollégái gyűjtést rendeznek számára, hogy kisegítsék.

– Előfordult, hogy rossz napom volt, aztán bejött az egyik komornyik, köszönt és megnevettetett – emlékezett vissza Nancy Mitchell házvezető. – Mindig volt valaki, aki felvidített.

James Jeffries komornyik felmenői közül kilencen dolgoztak a Fehér Házban. Anyja testvére, Charles Ficklin főpincér volt a rezidencián, és egy másik bácsikája, John Ficklin komornyikként és később ugyancsak főpincérként dolgozott.

Jeffries édesanyja 2012-ben halt meg. – Gyakorlatilag az elnök kivételével mindenki eljött a temetésre – emlékezett könnyes szem-

mel. Édesanyja sosem dolgozott a Fehér Házban, de Buddy Carter és James Ramsey komornyikok, Bill Hamilton raktáros és a többiek mind elmentek, hogy támogatásukról biztosítsák a Ficklin családot. Kollégái majdnem négyszáz dollárt gyűjtöttek össze a család számára, pedig egyikük sem volt jómódú. De Jeffries akkor csodálkozott el igazán, amikor ugyanez megtörtént egy későbbi alkalommal, amikor az egyik nagybátyja halt meg. – Ez a nagybátyám nem dolgozott a Fehér Házban. De Ficklin volt ő is. A virginiai Amissville-ben halt meg. A temetés már tartott, amikor hirtelen hallottam, hogy nyílik a templom ajtaja. Mr. West és a Fehér Ház néhány alkalmazottja jött el a temetésre. Azt hiszem, egy levelet is hoztak az elnöktől, amit valaki felolvasott a templomban – Jeffries szünetet tartott. – Elsírtam magam, mert annyira jól esett, hogy az embereknek olyan fontosak voltunk, hogy eljöttek.

Jeffries továbbra is dolgozik heti néhány napot komornyikként a Fehér Házban, azt mondja, majd akkor megy nyugdíjba, ha már nem bír lábra állni. Amikor megérkezik, első dolga, hogy bejelöli magát a személyzeti szobában lévő listán. Van, hogy az első emeleti tálalóhelyiségben lát el ügyeletet, italokat szolgál fel vagy tálcával jár körbe és összegyűjti a használt poharakat. Azt mondta, jobban szeret a bárpultnál kiszolgálni vagy a háttérben mosogatni, mert poharakkal telerakott tálcákat cipelni nehéz munka egy hetvenes éveiben járó, köszvényes embernek. Elmondta, hogy nemrég, amikor kifulladt, mert két teli tálcával rohant végig a tálalóhelyiségtől a Keleti szobáig, főnöke megkérdezte, bírja-e az iramot. De ő félresöpör minden aggodalmat – Nem akarok panaszkodni – mondja. Kollégái pedig kímélik őt a nehezebb munkától, csakúgy, ahogy ő tette az idősebb komornyikkal, amikor 1959-ben munkába állt.

– Emlékszem, egyszer volt egy olyan idős komornyikunk, hogy amikor ott állt az italokkal, a poharak a tálcán elkezdtek csilingelni, mert már nem volt elég erő a karjában és remegett – mesélte.

– Gyorsan odaléptem és átvettem tőle a tálcát, hogy hátra mehessen megpihenni.

A komornyikok gyakran tesznek mély benyomást az elnöki családokra és munkatársaikra. Desirée Rogers Smile „Smiley” Saint-Aubin komornyikra emlékezett vissza, aki 2009-ben hirtelen hunyt el. Rogers azt mondta, hogy halála pályafutásának és az egész csapatuk pályafutásának egyik legmegrendítőbb pillanata volt. Úgy beszélt róla, mintha közeli családtagját veszítette volna el. Elmondta, hogy Obamáék megemlékező istentiszteletet tartottak Saint-Aubin családjával együtt a Fehér Házban.

– Hihetetlenül kedves ember volt, és nagyon-nagyon jól végezte a feladatát. Azért hívták „Smiley”-nak, mert mindig mosolygott, mindig szolgálatkész volt, és szívesen segített mindenkinek, nekünk is, a társainak is – mondta el Rogers. – Azt hiszem, mindnyájunk számára hihetetlen veszteség volt halála egy olyan időszakban, amikor még csak tanultuk, mi a teendőnk. Szomorú időszak volt.

A személyzet áldozatkészsége nem marad viszonzatlanul. Charles Allen, Eugene Allen komornyik és főpincér fia idézett fel egy történetet, amelyet régebben apja mesélt neki, és amely az elnöki család és a szolgálók közti kölcsönös segítőkészséget példázza. Lady Bird Johnson nagyon aggódott az egyik komornyik rákbetegségben szenvedő felesége miatt, gyakran érdeklődött hogyléte felől. Amikor aztán nem volt meglepődve a komornyik válaszával, felhívta az ország két legelismertebb onkológusát, akik még aznap elrepültek New Yorkból Washingtonba, hogy megvizsgálják a komornyik feleségét.

Hasonlóképpen a szeretetről és a tiszteletről szól Bill Cliber villanszerelő története. Aznap, amikor megszületett a kisfia, a Titkoszolgálat ügynökei felkeresték Clibert.

– Hol van most a felesége? – kérdezték.

– A washingtoni Adventista Kórházban, Takoma Parkban – mondta nekik. – Miért?

Elmondták neki, hogy Lady Bird virágokat akar küldeni neki. Clibernek még ennyi év után is könnyek futották el a szemét. – A *First Lady* elment, virágokat vett és meglátogatta a feleségemet a kórházban. – Felesége, Bea, ott ült mellette, amikor ezt mesélte, de amikor kértem, hogy meséljen ő is, csak megrázta a fejét. Ezt az emléket meg akarja tartani magának.

Amikor Cliber másnap köszönetet mondott Lady Birdnek, ő azt válaszolta, ez volt a legegyszerűbb dolog, amit eddig *First Lady*ként tennie kellett.

HETEDIK FEJEZET

A rezidencia és a rasszizmus

Mert minden amerikai, aki megérti az ország összetett történelmét, érzi ezt. Különösen, amikor megnézi a rajzokat, amelyek e ház építését ábrázolják, és rabszolgákat lát, akik be sem tehették a lábukat abba az épületbe, amelyet ők építettek. Lehet, hogy köztük voltak a felmenőim is, és nagy ereje, mély jelentése van annak a ténynek, hogy mi vagyunk az első afroamerikai család, aki az évek során ebbe a rezidenciába beköltözött.

MICHELLE OBAMA FIRST LADY

Obama elnök 2008-as, történelmi jelentőségű megválasztása fontos fordulópont Amerika történelmében, és sokan az emberi jogi mozgalom legnagyobb eredményeként üdvözltek. Nem sokkal negyven évvel e választás előtt az afroamerikaiakat a déli államok a *Jim Crow*-törvények alapján hivatalosan diszkriminálták. Úgy száz évvel korábban a Fehér Házból is jól látszottak a rabszolgakarámok, amelyeket a Lafayette Square-en állítottak fel. Ma az ország első afroamerikai elnöki családját többnyire afroamerikai komornyikok szolgálják ki.

Beköltözésük után Obamáék eleinte óvatosan bántak a rezidencia személyzetével. Egyes megfigyelők úgy gondolták, nehezen tudnak

hozzászokni, hogy komornyikok szolgálják ki őket. Az elnöki pár természetesen nagyon is tudatában van kivételes történelmi státuszának. Nemcsak, hogy Obama az első afroamerikai, akit elnökké választottak, hanem, ahogy a faji kérdésről a 2008-as előválasztási időszakban tartott, sokat emlegetett beszédében elmondta – „egy olyan fekete amerikai nőt vett feleségül, akinek ereiben rabszolgák és rabszolgatartók vére folyik”. Michelle Obama ükapja, Jim Robinson rabszolga volt, dédapja, Fraser Robinson tinédzser korában analfabéta volt, bár később megtanult olvasni. Mindenesetre Mrs. Obama családtagjai olyan állásokban dolgoztak, amelyek nagyjából megegyeznek a rezidencia dolgozóinak beosztásával. Anyai nagyapja, Purnell Shields például chicagói ezermester volt, az egyik nagynénje pedig szobalány.

Megválasztása óta az elnök nagyrészt megpróbálta elkerülni, hogy belemerüljön a faji kérdésbe, a házi személyzet és az elnöki család kapcsolatáról pedig mind ő, mind munkatársai keveset beszéltek. De Stephen Rochon, az első fekete személyzeti főnök, aki 2011-ben ment nyugdíjba, azt mondta, hogy észlelt egy fajta egyetértést az afroamerikai személyzet és az Obama család között, mert „ugyanaz a kulturális háttérük”. Beszélte arról is, hogy a rezidencia dolgozói büszkék voltak, „hogy az ország végre eljutott arra a szintre, hogy fekete elnöke legyen”.

Desirée Rogers számára – aki jelenleg a Johnson Publishing, a *Jet* és az *Ebony* magazinok kiadójának vezérigazgatója – különösen fontos, hogy ő volt az első afroamerikai társadalmi kapcsolatokért felelős titkár és hogy éppen ennek a családnak dolgozott. – A beiktatás napján leginkább az nyűgözött le, ahogy ezek az úriemberek az első afroamerikai elnök érkezésére készülődtek. Nem tehettem róla, magával ragadott a látvány. Az igazat megvallva, a nagyapámra emlékeztettek, aki a családjunk oszlopa volt. – Azt is elmondta, sajnálja, hogy nagyapja nem lehetett ott vele.

Rogers gyakran hallotta a komornyikoktól, hogy sosem gondolták volna, hogy egy napon Amerika első afroamerikai elnökét fogják szolgálni. Lehet, hogy még jobban is igyekeztek, mint egyébként. – Látszott, mekkora odaadással készülnek ennek az elnöki családnak a fogadására. Nagyon megható volt számomra az előkészületek során elnézni ezeket az úriembereket, akik mind szorgalmasan dolgoztak, hogy minden tökéletes legyen, mire a család megérkezik a parádéről.

Lonnie Bunch, a Smithsonian Afroamerikai Történelmi és Kulturális Múzeumának alapító igazgatója, aki egyben a Fehér Ház Megőrzésért Felelős Bizottság tagja, azt mondta, meg volna lepve, ha Michelle Obama sosem beszélt volna a Fehér Ház afroamerikai személyzetével közös háttérükről és körülményeiről. Gyorsan hozzátette, hogy Obamák faji hovatartozása önmagában nem feltétlenül jelenti azt, hogy kapcsolatuk az afroamerikai személyzettel szorosabb vagy személyesebb, mint az elődeiké volt. – De nyilvánvalóan megértéssel és megbecsüléssel viszonyulnak hozzájuk – mondta. – Azt hiszem, úgy érzik, ahogy Michelle meg is fogalmazta, hogy ez lehetnék én is vagy valamelyik családtagom.

Tony Savoy üzemeltetési osztályvezető, aki 2013-ban vonult nyugdíjba, kitart amellett, hogy Obama megérkezése a Fehér Házba nem befolyásolta munkavégzésének minőségét. – A legjobbat nyújtom. Mindent megteszek az elnök szolgálatában, amit tudok, attól függetlenül, ki az – mondta. – Nem nyújthattam többet neki, mint amennyit egy elnöknőnek vagy bármely más, fehér elnöknek nyújtottam volna. Nincs különbség. Minden körülmények között száztíz százalékos teljesítményre kell törekednünk.

*

Obama elnök két fehér házi győzelme különösen figyelemreméltó a Fehér Ház és a rabszolgaság zavaros viszonyának függvényében. Washingtonban a tizenkilencedik században virágzott a rabszol-

ga-kereskedelem, bár sok szabad színes bőrű is volt már a városban: a polgárháború kitörése idején a népszámlálás 9029 szabad feketét és 1774 rabszolgát jegyzett fel Washington D. C.-ben. 1792-ben, amikor az elnöki lakóhely építése elkezdődött, az új főváros területe primitív mocsárvidék volt, amelyet Maryland és Virginia rabszolgatartó államokból kanyarítottak ki, és távol esett minden nagyobb keleti csomóponttól. 1800 novemberében, amikor John Adams beköltözött, Washington lakosságának egyharmada fekete volt és ezeknek többsége rabszolga. Szabad és rabszolgasorban tartott afroamerikaiak építették fel az ország fővárosát, ők törték a követ, amelyből a Fehér ház és a Kapitólium oszlopai és falai épültek. Ezeket a munkásokat a gazdáiktól bérelték, hogy az állami kőfejtőkben dolgozzanak a virginiai Aquában, fizetségük étel (disznóhús és kenyér) és ital (napi egy pint whisky fejenként) volt csupán. Keveset tudunk róluk, csak keresztneveiket tartalmazó listák – „Jerry”, „Charles”, „Bill” – maradtak fenn az Állami Levéltárban.

Nehéz elképzelni, hogy nézhetett ki a Fehér Ház környéke az építkezés alatt. A ház északkeleti oldalán egy kövezett udvart alakítottak ki, amelyen több tucat tágas fészer állt. Itt voltak a kőfaragók munkaasztalai. A ház épülő falainak közelében két magas, háromlábú állvány volt, ezeken húzták fel a kötömböket a rendeltetési helyükre. Az állványokon hatalmas emelőcsigák lógtak, amelyek akár tizenöt méter magasságban emelkedtek a kiterjedt építkezési telek fölé. Nagyság ellenére – valószínűleg az Egyesült Államok legnagyobb épülete volt egészen a polgárháború végéig – a Fehér Ház aránylag kietlen lakóhely volt még évtizedekkel az építkezés megkezdése után is.

Amikor a házat használatba vették, minden déli elnök 1860-ig, köztük Thomas Jefferson, James Madison és Andrew Jackson, rabszolgákat hozott, hogy a Fehér Házban dolgozzanak. 1830-ban, a Jackson-adminisztráció idején az Egyesült Államok népszámlálása tizenegy rabszolgát jegyzett fel, akik az épületben laktak, közülük

öten tízévesnél fiatalabbak voltak. – A lényeg, hogy az afroamerikaiak keze nyoma a kezdetek óta rajta van a Fehér Házon – mutatott rá Lonnie Bunch. Mivel az ország korai elnökei maguk fizették a rezidencián dolgozó szolgálókat, sokkal kevesebb segítő kézzel kellett beérniük. Jeffersonnak csak egy tucatnyi szolgálója volt, ebből csak hárman voltak fehérek, a többiek mind afroamerikai rabszolgák voltak Monticellóból, Jefferson virginiai otthonából.

Sok korai déli elnök próbálta úgy csökkenteni a kiadásait, hogy a fizetett fehér és szabad fekete alkalmazottakat saját rabszolgáival helyettesítette. James Madison elnök is otthonából, Montpelier-ből hozott magával rabszolgákat. Inasa, egy Paul Jennings nevű rabszolga később megvásárolta szabadságát, és ő írta meg az első memoárt az elnöki rezidencián zajló életről.

Andrew Jackson elnök, egy Tennessee állambeli rabszolgatartó szintén úgy döntött, hogy pénzt takarít meg, és a Fehér Ház több fehér szolgálóját otthoni rabszolgáira cseréli. Azok a rabszolgák, akik a nyilvánossággal érintkeztek, szép, rézgombos kék kabátot és sárga vagy fehér bricseszt hordtak. Legtöbbször zsúfolt hálósobákban laktak az alagsorban vagy a magas tetejű, rosszul világított padláson. Az alagsori szobák egy tizenkét méter hosszú, óriási tűzhelyekkel felszerelt konyha mellett voltak. A tizenkilencedik század első felében a fizetett szolgák és a rabszolgák egyaránt elnyűtt tábori ágyakon és matracokon aludtak.

Mire Zachary Taylor 1849. márciusában hivatalba lépett, északon már háborogtak a rabszolgatartás gyakorlata ellen. Hogy némi pénzt takarítson meg, Taylor is louisianai otthonából hozott rabszolgákkal – köztük gyerekekkel – egészítette ki személyzetét, de mivel félt a közvélemény reakciójától, igyekezett mások szeme elől elrejteni őket. A fővárosban végül 1862-ben törölték el a rabszolgaságot.

A rezidencia dolgozóinak szerepei fokozatosan alakultak ki. 1835-ben a főkertész beosztása volt az egyetlen, amelyet a Szövetségi Köz-

löny vezető pozícióként említ. A Kongresszus 1866-ban alkotta meg az intéző hivatalos tisztjét, amikor Andrew Johnson felvette William Slade-et, egy afroamerikait, aki korábban Abraham Lincoln elnök személyi futára volt, és megtette őt a rezidencia első hivatalos vezetőjévé. A feladatköre sokban hasonlított a modern kori személyzeti főnökhöz, ő felügyelte az elnöki lakhely minden alkalmazottját és ellenőrizte a hivatalos és magánjellegű események lebonyolítását. Mivel Slade volt felelős a rezidencián lévő összes állami tulajdonú tárgyért, harmincezer dollár óvadékot kellett letennie, ami a tizenkilencedik században csillagászati összegnek számított. Slade kis irodája az alagsorban volt, két konyha között. Szekrények álltak benne tele ezüsttel és porcelánnal, valamint néhány nagy, bőr utazóláda. Ezekben a James Monroe és Andrew Jackson idejéből származó porcelánedényeket és evőeszközöket tartották, amelyeket a polgárháború utáni időkben is használtak hivatalos vacsorák alkalmával. A ládák kulcsát Slade őrizte, és listáján kipipált minden egyes darabot, amikor a hivatalos vacsora után elmosták és visszatették a helyére. A Fehér Ház ezután Stephen Rochon admirális 2007-es kinevezéséig nem látott afroamerikai személyzeti főnököt.

Több mint egy évszázaddal azután, hogy Jefferson elnök, hogy csökkentse kiadásait, a fehér szolgálókat fekete rabszolgákra cserélte le, Franklin D. Roosevelttel Henrietta Nesbitt házvezetőnőt hozta magával Hyde Parkból, hogy ellenőrzés alatt tartsa a család egetverő kiadásait. Nem sokkal a beiktatás után Nesbitt segített a *First Lady*-nek átszervezni a házi személyzetet. Eleanor Roosevelttel úgy döntött, hogy Nesbitten kívül minden fehér alkalmazottat elbocsát és csak az afroamerikaiakat tarja meg. Tekintve, hogy egyébként a polgárjogok lelkes hirdetőjeként ismerték, döntésének okai elég meglepőek voltak: „Mrs. Roosevelttel egyezett a véleményünk abban”, írta Nesbitt a memoárjában, „hogy az egyforma bőrszínű alkalmazottakból álló személyzet nagyobb egyetértésben tud dolgozni és zökkenőmentesebb háztartást eredményez.”

A fehér alkalmazottak elbocsátása előtt külön étkezője volt a fehér és az afroamerikai dolgozóknak. Amikor az afroamerikai alkalmazottak elkísérték az elnököt a család New York állambeli Hyde Parkban lévő otthonába, Alonzo Fields, akkori afroamerikai komornyik elmondása szerint nem étkezhetek a személyzeti étkezőben. A konyhában kellett enniük. E gyakorlattal kapcsolatban írta Fields a memoárjában: „Pedig a Fehér Háznak például kellene szolgálnia az egész ország előtt.”

*

Az évtizedek során az afro-amerikai alkalmazottak tőkét kovácsoltak tekintélyes pozícióikból. Szolgák voltak ugyan, de az ország legfontosabb otthonának szolgálói. Lynwood Westray 1962-ben részidős komornyikként kezdte el harminckét éves pályafutását a Fehér Házban. Washington D. C.-ben született és nőtt föl, nem felejtve, hogy 1939-ben boltossegédként csak hat dollárt keresett hetente. Most, kilencvenhárom évesen emlékezik vissza a Fehér Házban eltöltött időre három hálószobás északkelet washingtoni bungalójában, amit 13 900 dollárért vett 1955-ben, néhány évvel azután, hogy ő és felesége, Kay összeházasodtak. Kint négy sávon robog el a forgalom. („Az emberek örültek, leszorítják egymást az útról!”) A bejáratban Abraham Lincoln és Barack Obama képe lóg egymás mellett, egy kis asztalon Michelle Obama baba ül. Az étkező falán két bekeretezett karácsonyi képeslap Johnsonéktól és Carteréktől.

Westray tagja volt a Privát Komornyikok Egyesületének, afro-amerikai fehér házi komornyikok egy csoportjának, akik segítettek egymásnak magánházaknál munkát találni azokon az estéken, amikor nem voltak szolgálatban „a házban”. Egy növekvő igényt lovagoltak meg, mondta Westray. A kormányhivatalnokok gyakran hívták fel a Fehér Ház főpincérét, hogy ajánljon komornyikot, aki felszolgálhatna az estélyeiken, ezzel biztosítva a vendéglátó számára

a világszínvonalú kiszolgálást (és a dicsekvési lehetőséget). Így hát, amikor nem volt szolgálatban a postán, ahol teljes állásban, eleinte ügyintézőként, majd csoportvezetőként dolgozott, és nem hívták be részidőre a Fehér Házba, Westray georgetowni estélyeken szolgált fel kongresszusi képviselőknek, nagyköveteknek és más washingtoni hatalmasságoknak.

– Halálra neveltük magunkat. Nem úgy mutattak be, hogy Sam vagy John, vagy Charles, hanem „mister”. *Mister* Westray voltam!

Westray elmondta, hogy a komornyiki állásokat hagyományosan feketék töltötték be. Barátai nem tudatosították, milyen sokat számít a pozíciója, amíg meg nem tudták, mennyi pénzt tud megkeresni külső munkákkal. A fehér házi kapcsolat miatt, ahogy Westray mondta: a komornyikoknak könnyű dolguk volt ebben a városban!

Egyik első beszélgetésünk alkalmával Westray szeme felragyogott, amikor felesége, Kay lassan, járókeretére támaszkodva bejött a szobába. Kék nadrágkosztűmöt viselt, száján élénkpiros rúzs. Nagyon szerették és állandóan bosszantották egymást. Amikor megkérdeztem, mi a titka hosszú házasságuknak, Kay azt felelte: – Egy kis szeretet, egy kis veszekedés, aztán az ember összeszedi magát és előlről kezdi az egészet.

Lynwood vigyorogva fűzte hozzá: – Az első ötven év a legnehezebb.

Kay 2013 májusában hunyt el, hatvanöt év házasság után, és most Westray azt mondja, azt sem tudja, mihez kezdjen nélküle. Amikor arról mesélt, hogyan csókolta homlokon feleségét, mielőtt az kilehelte volna lelkét, hangjában nem szomorúság, hanem valamiféle csodálkozás csengett. – A halál az élet része – mondta. A felesége gyászjelentését az ingzsebében hordja, a hamvait tartalmazó urna a kandallópárkányon van, Kay karácsonyi harisnyája fölött, ami egy évvel a halála után, egy tavaszi napon még mindig ott lógott. De próbál mindent megtenni, hogy tovább tudjon lépni. – Most tanulom, hogy kell egyedül élni. Főzök, mosok, takarítok, csupa olyasmi, amit eddig

sosem csináltam – mondja szomorúan. Amikor magának főz, Kay kedvenc ételeit készíti, például sült almát, hogy bizonyítsa a családjának, elboldogul ő egyedül is. De arról hallani sem akar, hogy megismerkedjen valakivel: – Túl öreg vagyok már!

Az első tíz évben Lynwood Westray részmunkaidőben dolgozott a Fehér Házban, hogy kiegészítse postahivatali fizetését. Amikor 1972-ben nyugdíjba ment a postáról, a személyzeti főnök meghívta, hogy legyen az állandó csapat tagja. – A feleségem nem akarta a hosszú munkaidő miatt. – De Westray-ék egyetlen gyermeke, Gloria azt mondta, hogy apja állása „ajtókat nyitott meg előttük”. Szerette elmondani másoknak, hogy édesapja a Fehér Házban dolgozik, és úgy érezte, ez saját önbecsülését is növeli. – Magasabbra került a lécs – mondta. – Nem lehetett rosszalkodni.

Tinédzserként Gloria egyszer arra érkezett haza az iskolából, hogy az FBI várja. – Anyám majd elájult. A fickó, akivel akkor jártam, jóval idősebb volt, mint én, és belekeveredett valamibe, az FBI meg engem kérdezgetett. Nem tudtam mást mondani, csak hogy őszintén nem tudok semmiről. El tudja képzelni, mi volt, amikor apám hazaért! – Megígérte apjának, hogy többé nem találkozik azzal a férfival. Apja jó hírét és a család megélhetését tette volna kockára.

Gloria elmondta, hogy legtöbbször már aludt, amikor apja hazaért a munkából, de másnap reggelinél mindig kérdezgette a ragyogó vacsoráról, ahol előző este felszolgált. Általában a maximum, amit ki tudott szedni belőle, az a menü volt.

Bár Westray pályafutása során megtartotta magának a titkait, ahogy öregedett, egyre szívesebben osztotta meg a régi történeteket másokkal. Egy beszélgetésünk során az egyik szekrényből elővett néhány emléket – fotókat, amelyeken italokat szolgál fel egy 1970-es pikniken a Déli pázsiton, egy fényképet, amelyen Billy Graham tiszteletes mellett áll egy vasárnapi ima után a Fehér Házban, sőt, egy ékszerdobozt, amiben egy darab összeszáradt vaníliatortát tartott Tricia Nixon esküvőjéről.

Westray szereti felidézni azt az 1976-os estét, amikor valami egészen rendkívüli esett meg vele. A Vörös szobában történt, amely az első emeleten, a Kék szoba és a Díszterem között helyezkedik el, és díszes, faragott bútorral van berendezve, falait arannyal hímzett skarlátvörös szatén borítja. Azon az estén II. Erzsébet királynő és Fülöp herceg volt a Fehér Ház vendége, az amerikai forradalom kétszáz éves évfordulójának megünneplésére érkeztek. Késő este Westray és barátja, Sam Washington, akivel gyakran dolgozott együtt, Fülöp hercegbe botlottak, aki egyedül üldögélt a Vörös szobában.

– Fenség, óhajt esetleg egy koktélt? – kérdezte Westray, a herceg elé tartva egy tálcát, amelyen koktélok sorakoztak.

– Elfogadok egyet... de csak ha hagyja, hogy én szolgáljam fel – válaszolta Fülöp.

Westray Washingtonra pillantott. – Nem hittem el. Senki sem kért tőlünk addig ilyesmit. – Westray és Washington elfogadta a meghívást, még mindig döbbenet odahúztak két széket, és hagyták, hogy a herceg italt töltsön nekik. Már nem emlékszik, miről beszéltek vagy mit ittak, csak azt tudja, hogy aznap éjjel az edinburghi herceg, ha csak egy kis időre is, de hétköznapi embernek akarta érezni magát.

– Azt akarta, hogy ő is csak egy legyen a sok közül, ez minden – Westray egy pillanatra elhallgatott. – Egy királyi fenség szolgált ki engem! Hát nem hihetetlen?

1994-ben, több mint három évtizeddel azután, hogy először lépett be a ház impozáns kovácsoltvas kapuján, Westray nyugdíjba vonult a Fehér Házból. Maradhatott volna még, de miután megtudta, hogy hármas koszorúérműtétre van szüksége, azt tette, amiről úgy gondolta, hogy a legjobb lesz az elnöki rezidencia méltósága és az azt működtető dolgozók szempontjából: – Szégyent hoztam volna a Fehér Házban szolgáló emberekre, ha valakire ráejtek egy tányért – mondta. – Mindenkinek jobb volt, ha elmegyek.

*

Nem Westray volt az egyetlen komornyik, aki kevésbé formális oldaláról ismerte meg az edinburghi herceget. Alonzo Fields, aki 1931-től 1953-ig szolgált komornyikként és főpincérként, egy negyedszázaddal korábbi, hasonló esetet írt le: Akkor történt, amikor a királyi vendégeknek és diplomáciai kíséretüknek reggelit szolgált fel a Blair House-ban, ahol a legtöbb külföldi méltóság megszáll. Miután az akkori Erzsébet hercegnő és kísérete elfoglalta a helyét, senki sem várt a hercegnő férjére, nekifogtak az evésnek. A királyi társaság már „majdnem végzett a dinnyével”, amikor a herceg berontott és így szólt: – Attól tartok, kissé elkéstem.

„Ingujiban volt, a gallérja kigombolva, és ledobta magát egy székre, még mielőtt valaki alátolhatta volna.” Írja memoárjában Fields, aki 1994-ben hunyt el. „A hercegnő abba sem hagyta az evést, bár a többiek felálltak, amíg a herceg helyet foglalt. Amikor a herceget ingujiban, kigombolt gallérral láttam, azt gondoltam, ez inkább egy közember viselkedésére vall, mint arra, amit a királyi család tagjától elvárnánk. És, ami azt illeti, csodáltam a bátorságát, mert tudtam, micsoda fejmosást kapnék én, ha ingujiban jelennék meg, amikor látogatóban vagyunk a feleségemmel... Jól esett látni, hogy a herceg is csak ember, aki kétségkívül kényelmesebben érzi magát egy szál ingben.”

Nem Fülöp herceg volt a királyi család egyetlen olyan tagja, aki megnyerő fesztelenségével meglepte a Fehér Ház személyzetét. Egyszer II. Erzsébet királynő sokkolta az alkalmazottakat, amikor egy díszvacsora után egyedül vetkőzött le, és gyémánttíaráját, egy nehéz gyémánt nyakláncot valamint más, felbecsülhetetlen értékű ékszereket szerteszét hagyott a szobában.

*

Fieldsnél egy generációval fiatalabb Herman Thompson, akinek szintén az volt a sorsa, hogy a Fehér Házban dolgozzon. Bár teljes munkaidős ügyelői állása a Smithsonian nyomdájában volt, apja

„a házban” dolgozott részmunkaidős komornyikként (ő volt az egyik megalapítója a Privát Komornyikok Egyesületének), és nagybátyja is ott volt mindenben. Jó barátja volt Charles Ficklin főpincérnek és Eugene Allennek, aki a közelben lakott. A haját Preston Bruce-szal vágatta, aki, ha éppen nem méltóságokat kísért az elnökhöz, borbélyként dolgozott. – Mindannyian ismertek, amióta csak az eszemet tudom – mondja Thompson az afroamerikai komornyikok összetartó csoportjáról.

A személyzet tagjai támogatták egymást mind személyesen, mind szakmailag, emlékszik vissza Thompson. – Mindenki segített Charlesnak, azután Johnnak, majd Eugene-nek – mondta. – A fő cél az volt, hogy a főpincért mindig kisegítsük, mert a főpincérek feketék voltak, és mind azt akartuk, hogy tökéletes legyen a megjelenésük. – Cserébe a főpincérek jegyzéket vezettek a megbízható részidős komornyikokról, akik mindent tudtak, attól kezdve, hogy hogyan kell tökéletesen megteríteni egy asztalt, egészen a világszínvonalú martini keveréséig.

– Nem kellett megtanítani őket semmire, nem kellett megmondani nekik, mi a dolguk – mondta Thompson, aki 1960-ban kezdett a Fehér Házban dolgozni és George H. W. Bush elnökségének végén távozott. Thompson még ma, hetvennégy évesen is minden este megteríti a családi étkezőasztalt saját maga és felesége számára, akivel több mint ötven éve házasok.

A díszvacsorákon Thompson feladata a bor felszolgálása volt – minden fogáshoz más-más fajta bort. Figyelnie kellett, hogy a megfelelő palack nyitva legyen, kitöltésre készen, amikor az adott fogást felszolgálták. – Lehet, hogy ez egyszerű dolognak hangzik – mondja –, de egyáltalán nem az, amikor tízen ülnek az asztalnál, és egész este részen kell lenni. – Emlékezete szerint a karácsonyi partik voltak a legkimerítőbbek, részben, mert akkor rá esett a sült szeletelésének nem könnyű feladata is.

De Thompson mindig megtiszteltetésnek tartotta ezt az állást, és tudta, hogy könnyen elveszítheti. Ha egy komornyik túl sokat csevegett a vendégekkel – végül is sosem tudhatta, kivel beszél – vagy túl hangosan tisztította a táányérokat a szomszédos helyiségben, megeshetett, hogy soha többé nem hívták újra. – A vendégeknek a legjobb szolgáltatást kellett kapniuk, ami az Egyesült Államokban nyújtható – mondta Thompson. – Az egész világ minket figyelt.

*

Mary Prince maga sem hitte, hogy a szerencse ennyire forgandó lehet. Kevesebb mint egy évvel azután, hogy életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték egy férfi megöléséért a Georgia állambeli Lumpkin városkában, a huszonéves afroamerikai börtönlakó elhagyta georgiai börtöncelláját, hogy munkába álljon a kormányzó házában Jimmy Carter hároméves lánya, Amy nevelőnőjeként.

– Amikor először hívtak a kormányzó házába, nem tudtam, mit várhatok – mondta el Mary Prince. – Aztán megismertem Amyt, és egyből jól kijöttünk egymással. Úgy értem, rögtön, az első naptól fogva. Attól kezdve mindig együtt voltunk.

Prince egy programban vett részt, melynek keretében elítélteket állítottak munkába a kormányzó házában, különféle beosztásokban: volt, aki kerti munkát végzett, mások főztek, és néhányan a család gyermekeiről gondoskodtak. Prince álmában sem hitte volna, hogy az Amy és közte kialakult szoros kapcsolatnak köszönhetően rövidesen még bizarrabb helyzetben fogja találni magát: négy évig Amerika leghíresebb házában lakott és dolgozott.

Prince gondjai 1970 egy áprilisi éjszakáján kezdődtek, amikor unokatestvére verekezésbe keveredett egy férfival és egy nővel egy bár előtt. Prince állítása szerint megpróbálta kicsavarni a fegyvert egyikük kezéből, mikor az véletlenül elsült. De egy szemtanú azt vallotta, hogy Prince megragadta a fegyvert, és unokatestvére védelmében

szándékosan megölte a férfit. Prince kitartott ártatlansága mellett. – Rossz helyen voltam rossz időben – mondja. – Olyan helyzetbe keveredtem, amelyet nem értettem. Hat évig és tíz hónapig tartott, amíg tisztára mosták a nevemet.

Annak idején Prince helytelen bánásmódban részesült az igazságszolgáltatás részéről. A bíróság által kijelölt ügyvédjét akkor látta először, amikor belépett a tárgyalóterembe a per napján. Az ügyvéd azt mondta neki, hogy ha bűnösnek vallja magát, megúszhatja egy enyhe ítélettel, de ez a terv nem működött. Mary Fitzpatricket, ahogy akkoriban hívták, életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. (1979-től, amikor hivatalosan elvált férjétől, újra leánykori nevét használta.)

Mégis, még az 1970-es év vége előtt Prince-t kiválasztotta Rosalynn Carter, hogy kislányáról gondoskodjon a kormányzó házában. Mrs. Carter meg volt győződve róla, hogy a fiatal nőt igazságtalanul ítélték el. – Teljesen ártatlan volt – mondta Rosalynn Carter. Carterék mindig lojálisak voltak kislányuk nevelőnőjéhez, és gyakorlatilag családtaggá léptették elő. – Semmi köze nem volt ahhoz a dologhoz – mondta Rosalynn határozottan, és hallatszott a hangján, hogy még évtizedekkel később is dühíti az emlék.

Amikor 1976-ban Jimmy Carter megnyerte az elnökválasztásokat, Prince munkaszabadsága véget ért, és vissza kellett mennie a börtönbe – jó szerencséjének látszólag vége szakadt. De Mrs. Carter annyira bízott Prince ártatlanságában, hogy írt a felülvizsgálati hatóságnak, és kieszközte büntetése felfüggesztését, hogy Amy szeretett dadusa továbbra is nekik dolgozhasson, immár a Fehér Házban. Ráadásul Prince pártfogói felügyeletét maga az elnök vállalta. Végül Prince ügyét újra kivizsgálták, és teljes kegyelemben részesítették.

A korábbi *First Lady*, aki a férje oldalán annyi humanitárius projektben vett részt, azt állítja, hogy Prince-t a bűrszíne miatt ítélték el. – Nehéz idők voltak azok, nehéz idők jártak odahaza – mondta. Harry Truman elnök ugyan megszüntette a faji elkülönítést a had-

seregben, de Rosalynn Carter szerint „a rasszizmust ez nem törölte el”. – Egyszerűen nem beszéltünk a faji kérdésről. Nem volt nehéz rájönni, miért Maryt fogták el. – Carter elnök, akit sok kritika ért, amiért Prince-t a Fehér Házba vitte, egyetértett felesége értékelésével. „Nagyon is ismerős történet volt az övé a szegények és a feketék körében, mielőtt bizonyos jogi reformokat bevezettek az országban”, írta az elnök a memoárjában.

Az ország leghíresebb dadusaként eltöltött első hat hónap alatt Prince, saját elmondása szerint, naponta vagy ötven levelet kapott, és „rég elveszett rokonok” keresték fel, hogy szóljon egy jó szót érdekében az elnöknel. – Világhírű voltam – mondta, és nem úgy tűnt, hogy nagyon zavarná hajdani hírneve. – A börtönből egyenesen a Fehér Házba. – De a sajtó nem akarta elhinni, hogy Carterék megengedik, hogy egy elítélt gyilkos gondoskodjon a kislányukról, így nem minden visszhang volt pozitív: a történet vonzereje akkora volt, hogy a *Saturday Night Live* című tévéműsor egy kabaréjelenetet is szentelt a témának, amelyben Sissy Spacek játszotta a kis Amyt és Garrett Morris komikus nőnek öltözve alakította Maryt.

Nem lehetett könnyű a média kereszttüzében élni, de Prince a hitéből merített erőt. – Keresztény vagyok, és mindenért imádkoztam – mondta nekem. – Megkértem istent, ha valami rosszat tettem, tudassa velem és bocsássa meg nekem. És azt hiszem, ezért áldott meg engem isten olyan jó élettel, amit azóta élhetek. Igazi áldás volt börtönlakóként bejutni a kormányzó házába és közel kerülni a családjához.

De még a Fehér Házban sem volt minden zökkenőmentes. Prince-nek nehéz dolga volt, ha barátkozni akart a rezidencia személyzetének tagjaival, akik kívülállónak tekintették őt, olyan kívülállónak, akinek az előélete vitákra ad okot. Volt, aki nehezményezte, hogy az elnök magával hozta őt és saját lakrészben lakhatott a harmadik emeleten. Mások egyértelműen a befolyását irigyelték: ugyanis ha Prince úgy döntött, hogy hagyományos déli stílusú vacsorát főz a családnak,

egyik pillanatról a másikra elküldhette az összes szakácsot. Senkinek a szabályait nem kellett betartania mindaddig, amíg Carteréket boldoggá tette. Ők pedig szerették. Egy este, amikor a Nyugati szárny déli oldalánál lévő medence mellett sétált el, a *First Lady* éppen ott úszott. – Gyere be! – kiáltotta Mrs. Carter. Prince persze nem volt fürdőruhában. – Ugorj be úgy, ahogy vagy! – mondta a *First Lady* nevetve. Így hát Mary lerúgta a cipőjét, és beugrott a medencébe keményített, fehér nevelőnői egyenruhájában, és bemutatta a *First Lady*nek, mit tanult az úszásleckéjén. (Amy nagyon szeretett úszni, ezért Prince is elkezdett leckéket venni.) Prince azt mondja, hogy az az este „amikor ő és a *First Lady* együtt úszott”, a Fehér Házban töltött idejéből származó legkedvesebb emléke.

De a hátsó lépcső környékén tovább folyt a szóbeszéd, és a korábbi alkalmazottak némelyike egyenesen úgy gondolta, hogy Mary Prince bűnös, a gyilkosság vádja megalapozott volt. – Az a legjobb módja, hogy az ember megszabaduljon a férjétől – viccelt az egyik dolgozó, aki szemmel láthatóan azt sem tudta, hogy Prince-et nem a férje meggyilkolásával vádolták.

Prince másként számol be a rezidencián töltött idejéről, és azt mondja, hogy a Fehér Ház luxuskörülményei sosem izgatták. – A dolognak az a része nem érdekelt. – Ehelyett a munkájára összpontosított és arra, hogy két fiát jól elhelyezze, miután Atlantából a marylandi Suitlandbe költöztette őket, ami Washington munkások lakta külvárosa. Amikor este végzett az Amy körüli teendőkkal, taxiba ült, hogy a fiaihoz menjen, akikről napközben a nővére gondoskodott. Segített nekik a házi feladattal, kikészítette a másnapi ruhájukat, aztán újra taxit rendelt és még az éjszaka folyamán visszament a Fehér Házba, hogy reggel korán tudjon kelni Amyvel. Sosem kérdezte meg Carteréket, nem költözhetnek-e be hozzá a fiai, pedig nagyon hiányoztak neki.

– Nem gondoltam, hogy helyes lenne a családomat a Fehér Házba költöztetni, egy fedél alá az elnöki családdal. Ez a munkám volt. Meg

tudtam engedni magamnak, hogy saját lakásuk legyen a közelemben. – Tiszteletben tartotta a határt a munkahelye és a családi élete között. – Amikor végeztem a munkámmal, mindig hazamehettem hozzájuk – mondta.

Sosem gondolta, hogy a faji kérdések fontosak lennének a Fehér Házban, míg egyszer egy házvezető fel nem kereste egy üzenettel, amely nagyon feldühítette. – A gyerekeimet mindig rendesen öltöztettem – mondta. – Külön odafigyeltem erre. – De az egyik fia egy georgetowni teniszklubban dolgozott, és néha, amikor meglátogatta Prince-t a Fehér Házban, még a teniszruhája volt rajta. Egy nap az egyik házvezető így szólt Prince-hez: – Mary, kaptam egy telefont, hogy a gyerekei rendetlen öltözékekben járnak ide – mondta. – De ne aggódjon, tudom, hogy ez csak gonosz szóbeszéd. Én még sosem láttam olyat, hogy a fiai ne lettek volna rendesen felöltözve.

Prince-nek ez a sértés kétszeresen fájt: valaki elhanyagoltnak nevezte afroamerikai gyerekeit, és azt sugallta, hogy ő nem teljesíti rendesen a szülői kötelességeit. – Az gondolták, hogy én egy senki vagyok – mondta. Sosem tudta meg, kinek a nevéhez fűződött a rosszindulatú panasz. – Gondolom olyasvalaki lehetett, akinek nem tetszett, hogy Carter elnök kiemelt a börtönből és magával hozott a Fehér Házba.

De Prince felül tudott emelkedni ezeken a helyzeteken, és méltósággal fejezte be fehér házi pályafutását, megőrizve a baráti kapcsolatot a családdal, amely kimentette őt a börtönből. Ma háromtömbnyire lakik a Carter családtól a georgiai Plainsben. Naponta találkoznak, ha a család a városban tartózkodik, és Mary gondoskodik az unokákról.

*

Nelson Pierce házvezető tudta, hogy olyan problémára bukkant, amit azonnal meg kell oldani.

Amikor 1961-ben, fiatalemberként először került a személyzeti főnök irodájába, az volt a dolga, hogy naprakészen tartsa a személy-

zet tagjainak adatlapjait. Ez azt jelentette, hogy abba is belelátott, ki mennyit keres. – Megdöbbsentem a fizetések láttán – mondta. Az afroamerikai dolgozók lényegesen kevesebb pénzt kaptak, mint fehér kollégáik.

A felfedezés időzítése a lehető legrosszabb volt. Johnson elnök első *State of the Union* beszédében meghirdette a „feltétel nélküli harcot a szegénység ellen”. A szegénységi küszöb akkor évi háromezer dollár körül volt (ami ma 23 550 dollárt, kb. hat és fél millió forintot jelentene). „Szövetségi és helyi összefogással ki kell üznünk a szegénységet mindenhonnan, ahol rátalálunk – városi nyomornegyedekből és kisvárosokból, béreskunyhókból és bevándorlótáborokból, indiánrezervátumokból, fehérek és feketék közül, fiatalok és idősök közül, a gazdasági fellendülést mutató városokból és a pangás által sújtott területekről is”, mondta az elnök 1964. január 8-án tartott beszédében a Kongresszus plenáris ülésén.

Kiderült, hogy a szegénység ott van az elnök orra előtt. A Fehér Házban a jobban fizető állásokat, mint amilyen a házvezetők, a virágkötők, a konyhafőnökök, a fő házvezetők, az asztalosok és a vízvezeték-szerelők munkája, szakmai pozícióknak tekintették és fehér dolgozóknak adták. A hagyományos háziszolgai beosztásokat, mint a komornyiki és szobalányi állásokat többnyire afroamerikaiak töltötték be, akiknek sokkal kevesebbet fizettek. (Fiatal házvezetőként Pierce majdnem hatezer dollárt keresett egy évben, kétszer annyit, mint az alulfizetett új alkalmazottak.) A személyzet minden tagja kevesebbet keresett, mint amennyit hasonló állásban a privát szférában kapott volna, de a fehér alkalmazottakat általában sokkal jobban fizették.

Január 9-én Pierce szólt J. B. West személyzeti főnöknek, hogy beszélni szeretne vele. Az elnök felvett két új alkalmazottat, akiknek a keresetét a szegénységi küszöb alatt állapították meg. – Mielőtt még a sajtó felfedezi, hogy a Fehér Ház dolgozói szegénységben élnek –

mondta Pierce sürgetően –, jobb lenne megemlíteni a két új szobalány fizetését. Évi 2900 dollárral vettük fel őket.

West persze tudta, mennyi a szobalányok fizetése – valójában ő vette fel a két új alkalmazottat –, de az nem jutott eszébe, hogy a sajtó lecsaphat erre az információra és képmutatónak bélyegezheti az elnököt. West azonnal felemelte a két szobalány fizetését.

Pierce figyelmét nem kerülte el, hogy a nyilvánosság fenyegetése volt az, ami Westet erre a lépésre kényszerítette. – A rezidencia személyzete hihetetlen odaadással szolgált minden elnököt, akinek dolgozott, és számomra megdöbbsentő volt, hogy mindezt ilyen kevés fizetésért teszik.

Betty Monkman kurátor nem volt meglepve a fizetések közti különbségtől. 1967-es belépése után majdnem azonnal észrevette a rasszizmus rejtett áramlatát – „ezt a déli dolgot”, ahogy ő nevezte – a Fehér Ház felszíni kedélyessége alatt. Például hihetetlennek tűnt számára, hogy Preston Bruce portást mindenki a vezetéknévén szólítja. – Kiváló, jó megjelenésű férfi volt – mondta. – Amikor a Házba kerültem, mindenki „Bruce”-nak szólította, ezért azt hittem ez a keresztnéve. Aztán, amikor egy idő után rájöttem, hogy a vezetéknéve Bruce, egészen megdöbbsentem, hogy mégis mindenki így hívja.

*

Bill Hamilton raktáros ragaszkodik ahhoz, hogy ő volt az, aki az alulfizetett afroamerikai alkalmazottak egyenlő bérezéséért folyó harcot vezette. Ez szemben áll azzal, amit Lee Daniels *A komornyik* című filmje sugall, melynek alapjául Eugene Allen élettörténete szolgál, és amelyben a címszereplő megy be a személyzeti főnök irodájába, hogy fizetésemelést kérjen. A legtöbben azt mondják, Allen túl szerény volt és túlságosan tiszteletben tartotta az intézményes hierarchiát ahhoz, hogy ilyen magabiztosan szembehelyezkedjen vele.

Hamiltonra ugyanakkor ezek egyike sem volt jellemző. A Fehér Házról nyolctömbnyire született. Édesanyja háztartásbeli volt és tíz gyermekét nevelte. Miután a Kapitólium környékéről elköltöztek, azt mondta neki, soha többé nem szeretne fehérek lakta környéken élni. Hamilton csak húszéves volt, amikor mindeneként munkába állt az Eisenhower-adminisztráció idején. Eisenhowerék úgy vezették a Fehér Házat, mintha az egy hadművelet lenne. Emlékszik, hogyan porszívóztott, miután az aznapi tíz turistacsoport végzett a látogatással, hogy hamar eltüntesse a lábnyomokat a szőnyegekről, még mielőtt Mamie Eisenhower meglátná őket. Amikor egy vendég ment el mellette a földszinten, a mindenek kikapcsolta a porszívót és arccal a fal felé fordult. (Amikor Kennedy elnök ezt látta, megkérdezte az egyik alkalmazottat: „Ezeknek meg mi bajuk van?”) Hamilton kilenctől ötig dolgozott a raktárban, hogy eltartsa hét gyermekét (volt olyan időszak, hogy hétből négyen egyetemre jártak), s mikor a házban végzett, éjjel tizenegyig taxizott. – Annyit dolgoztam, mint egy ló – mondta. – De arra mindig odafigyeltem, hogy hétvégenként otthon legyek.

Amikor egy új elnök lép hivatalba, Hamilton szerint a politikai munkatársai hajlamosak lenézéssel kezelni a rezidencia személyzetét. – A Nyugati szárnyiak mindig azt képzelik, hogy különbek, mint mi. Aztán később megtanulják, hogy mindnyájunkra szükség van, hogy működtessük ezt a gépezetet az elnök számára. – De Hamiltont zavarta, hogy rosszul bánnak vele, és valahogyan hangot akart adni elégedetlenségének.

– Sosem fogom elfelejteni azt a pillanatot, amikor felmentünk J. B. Westhez – mesélte nekem Hamilton egy a középosztálybeliek számára létesített idősok otthonában, a virginiai Ashburnben, úgy egyóránnyira Washington D. C.-től. A nagy lépésre az 1960-as évek végén szánta el magát, Martin Luther King meggyilkolása és az azt követő forrongások idején. Washington lángokban állt, mert a dühös tiltako-

zók, akiket felbőszített King meggyilkolása és az egyenlőtlenség, amit maguk körül tapasztaltak, Molotov-koktélok dobáltak és boltokat fosztogattak. Mindez a Fehér Házról csak kéttömbnyire zajlott.

A ház falain belül Hamilton forrt a dühből. Mindenki más kapott fizetésemelést, csak a személyzet afroamerikai tagjai nem. Az emberi jogi tüntetőktől nyerve ihletet, maga köré gyűjtötte néhány mindenek kollégáját – akiknek a feladata a porszívózás és más, nehéz házimunka volt – és bejelentést tett.

– Ma este díszvacsora van, de mi nem dolgozunk.

Hosszú szünet következett, míg kollégái megemésztették, amit mondott. Már beleegyeztek, hogy kisegítőként dolgozni fognak aznap este. (A különböző részlegek dolgozóit gyakran kérték meg, hogy eseményeken kisegítsenek, mert már átmentek az átvilágításon).

– Hogy érted azt, hogy nem dolgozunk? El fogjuk veszíteni az állásunkat – mondta egyikük.

– Épp ez az, amit magyarázok. Ha képesek vagyunk mind összetartani, semmit sem tudnak tenni ellenünk. Nem hozhatnak be csak úgy valakit az utcáról biztonsági átvilágítás nélkül, hogy dolgozzon a rendezvényen.

Hamilton végül meggyőzte kollégáit, és együtt mentek J. B. West személyzeti főnökhöz.

West dühöngött. – Maga ennek a csoportnak a szószólója? – kérdezte Hamiltontól.

– Mondhatjuk úgy, igen – válaszolta.

West „céklavörös” volt, emlékezett vissza nevetve Hamilton. Végre egyszer sikerült sarokba szorítania a főnökét.

– Azt várják, hogy én húzzam fel a fehér inget, öltönyt és a fekete csokornyakkendőt, és ha valaki leejt valamit, én vegyem fel? – Kérdezte West a csoporttól.

Hamilton nem ingott meg: – Uram, nekem egészen mindegy, hogy ön mit csinál, miután én elmentem innen.

Ellentétben *A komornyik* című filmben festett képpel, nem a komornyikok voltak azok, akik felvetették a fizetések egyenlőtlenségének kérdését; Hamilton szerint ők „nem sok vizet zavartak”. Valójában Hamilton csalódott volt, hogy nem csatlakoztak hozzá. A komornyikok voltak igazán erős pozícióban a Fehér Házban, mert ők dolgoztak az elnöki család közvetlen környezetében. Ha összeszedték volna a bátorságukat, hogy megmondják az elnöknek és a *First Lady*nek, hogy alulfizetik őket, Hamilton szerint biztosan tettek volna valamit azért, hogy orvosolják a hibát. De a komornyikok nem csak hogy nem csatlakoztak a tiltakozáshoz, hanem néhányan mérgesek voltak rá, amiért potenciálisan veszélybe sodorta a munkájukat.

– Mi nem vettünk részt a polgárjogi mozgalomban. A mi feladatunk az volt, hogy szolgáljuk az elnököt és a családját. Pont – mondta George Hannie korábbi komornyik és főpincér. 1963-ban a rezidencia dolgozói közül egyetül Hamilton ment el, hogy meghallgassa Martin Luther King híres, *Van egy álmom...* kezdetű beszédét a Lincoln-emlékműnél a washingtoni menet idején. „Szenzációs” élményként írta le az eseményt. De azzal, hogy néhány évvel később lelkiismeretére hallgatva lépéseket követelt, éppen saját kollégáit haragította magára. Azt mondta: – A magamfajta közül többen dühösek voltak rám, amiért fizetésemelést követeltem. De a gyerekeimről kellett gondoskodnom. Biztos akartam lenni benne, hogy a gyerekeim külön emberek lesznek, mint én vagyok. Nem törődtem vele, mi az ára, el akartam érni. Egy nap hazamentem, és azt mondtam a feleségemnek: „Elegem van ezekből az emberekből [a fehér vezetésből, akik kevesebbet fizetnek az afroamerikaiaknak]. Lehet, hogy elveszítem az állásomat, de mától fogva odabent nekem senki nem fogja megmondani, mit csináljak.”

Amikor Hamilton és munkatársai a rezidencián végül felemelték szavukat, az igazság mégis győzedelmeskedett. Két nappal az után, hogy megtagadták a munkát azon a bizonyos díszvacsorán, a fekete

alkalmazottak megkapták a fizetésemelést. Hamilton úgy gondolja, ez azért volt, mert J. B. West látta a falfirkákat a Fehér Ház környékén. – Tudta, hogy mivel odakint áll a bál, ő sem mászhat ki ebből. Tudtam, hogy nem tud semmit tenni ellenünk. Egy pillanatig sem kételkedtem.

Bár még ma is dühös a Fehér Házban folyó nyílt faji megkülönböztetés miatt, Hamilton áhítattal beszél a rezidencián töltött ötvenöt évről, amely során tizenegy elnököt szolgált. – Amikor állásinterjúra mentem a Fehér Házba, úgy éreztem, ez életem első napja – mondta. Korábban sosem járt a Fehér Házban, még turistaként sem. – Egyszerűen nem hittem el, és a szüleim sem hitték el. Talán igaz sem volt!

*

Eugene Allen minden tekintetben óvatosabb duhaj volt, mint Bill Hamilton.

Amikor Allen egyetlen fia, Charles Vietnamban volt katona, rettgett attól, hogy szárazföldi harcokban kell részt vennie. – Az egyetlen eset, amikor apámat arra kértem, hogy szívességet kérjen számomra a Fehér Házban, az volt, amikor megkértem, hogy szóljon az érdekemben Johnson elnöknek és juttasson ki ebből – emlékszik vissza.

Levelében teljes elkeseredésében könyörgött apjának: „Menj oda hozzá és kérd meg, hogy juttasson ki a gyalogságból. Itt maradok, harcolok tovább, csak ne kelljen a gyalogságnál maradnom. Húsz-harminc kilométert gyalogolunk naponta. Éhen fogok halni.” Charles hozzátette: „Nem vagyok gyáva, apa, de tennél egy próbát, nem tudna-e Mr. Johnson átjuttatni valahogy egy légi osztaghoz?”

Amikor Charles választ kapott apjától, nem az állt benne, amiben reménykedett. – Olyasmit írt a válaszában, hogy ha még mindig a Kennedyk lennének hatalmon, akkor talán tudna valamit tenni. Ha Bobby itt lenne. – De a Johnson-féle Fehér Ház más történet volt. – Azt írta, ezeket az embereket nem ismeri olyan jól, így hát ki kell bírnom valahogy.

*

Komornnyiknak, szobalánynak, mosogatónak vagy mindenesnek lenni a Fehér Házban jó, biztos állásnak számított Washington afroamerikaiak által lakott részein az 1960-as, 1970-es években. – Volt benne valami elegancia, úgy éreztük, a környezetünk elismeri, hogy ez egy különleges állás – mondta Lonnie Bunch. Az ezekhez az állásokhoz fűződő büszkeséget és professzionalizmust annak tudta be, hogy sok családban nemzedékről nemzedékre szállt a munka: – Az apa betanította a fiát, aki betanította az unokát.

Fekete amerikaiak nemzedékei számára egy állás a Fehér Házban többet jelentett, mint csupán egy munkahely. – Megértették, hogy szolgálatuk nem csak róluk szól. Igazán úgy érezték, hogy kettős terhet viselnek. Keményen kellett dolgozniuk, hogy megtartsák az állásukat, ugyanakkor tudatában voltak annak, hogy az egész afroamerikai közösséget képviselik. Biztosak akartak lenni benne, hogy a legjobbat nyújtják.

Az a tény, hogy a Fehér Ház komornnyikjai többnyire afroamerikaiak voltak, néha fonák helyzeteket is eredményezett. Chris Emery házvezető visszaemlékezik, amikor Mihail Gorbacsov szovjet politikai vezető történelmi látogatást tett a Fehér Házban 1987-ben, és egy hirtelen zápor miatt nagy kapkodás alakult ki a Déli pázsiton.

– Gary Walters [személyzeti főnök] látta a sok házvezetőt ott állni az esernyőkkel, és így szólt: „Nem hagyhatom, hogy csupa afroamerikai tartsa az esernyőt a világvezetők feje fölé. Ez így szörnyen néz ki.” – Ezért Walters szólt Emerynek és más, fehér házvezetőknek, hogy menjenek ki és tartsanak esernyőt Reagan és Gorbacsov feje fölé, hogy a Fehér Ház ne úgy nézzen ki, mint „az utolsó ültetvény”, ahogy Emery megfogalmazta.

Herman Thompson komornnyik, aki Washington első teljesen integrált középiskolai osztályának tanulója volt, az első sorokban harcolt a faji elkülönítés megszüntetéséért. A diszkrimináció és a nyílt gyűlölet, amelyet fehér osztálytársainál tapasztalt, „igazi lázadóvá”

tették őt, mondta nemrég ebéd közben Washington egyik belvárosi éttermében, nem messze attól a helytől, ahol gyerekkorát töltötte.

Thompson ugyanolyan fajgyűlöletet tapasztalt a Fehér Házban, mint a város többi részében, és próbált harcolni ellene, de nem olyan nyíltan, mint Bill Hamilton. – Sokszor, ha afroamerikai vendégek voltak a házban, külön odafigyeltünk, hogy jó kiszolgálásban részesüljenek és ugyanannyi figyelmet kapjanak, mint mások – mondta. A komornnyikok még a Nixon-adminisztráció idején is frakkban szolgáltak fel a díszvacsorákon. Amikor egyre több fekete muzsikus kezdett zenélni a Fehér Házban, mint Duke Ellington vagy a Temptations, és egyre több afroamerikai vendég jelent meg, a komornnyikokat utasították, hogy a dolgozók és a vendégek közötti társadalmi választóvonal hangsúlyozásának elkerülése céljából ne viseljenek frakkot.

– Azzal szoktunk viccelni, hogy azért változtattak a frakkon, mert változik a világ. Az emberek, akik a házban megfordultak, sokszor nem tudták eldönteni, kik a komornnyikok és kik a vendégek – kuncogott. – Az alkalmazottak között volt néhány nagyon jó megjelenésű úriember, és az emberek nem mindig tudták, ki kicsoda. – Thompson elmondta, hogy néhányszor őt is vendégnek nézték.

Bár tapasztalt némi lassú fejlődést, mégis megdöbbsent, amikor találkozott Stephen Rochon admirálissal, az új személyzeti főnökkel Eugene Allen temetésén. – Azt hittem, hamarabb fognak befagyni a pokol bugyrai, mint hogy ezt az állást egy fekete megkapja!

Rochon, aki 1950-ben született, New Orleansban nőtt föl abban az időszakban, amikor az amerikaiak tíz százaléka nem ehetett a Woolworth talponállóiban. Ma is élénken emlékszik egy incidensre, amely tizenhárom éves korában történt, amikor cserkészgyűlésre menet egy vörös, 1957-es Chevrolet állt meg mellette, amelynek nagy konföderációs zászló volt a hátsó ablakában. A kocsit tele volt fehér tinédzserekkel, akik azt kiabálták „nigger”, és megdobálták őt kólásüvegekkel. Ennek a fájdalmas tapasztalatnak köszönhetően mondta azt a fehér

házi személyzetnek, hogy mindig meg fogja hallgatni, ha diszkriminációval kapcsolatos panaszuk van. – Nem akartam, hogy mást is bántsanak úgy, ahogy akkor engem.

Időnként valóban fülébe jutottak faji előítéletekkel kapcsolatos vádak. Az egyik műhelyben dolgozó egyetlen afroamerikai alkalmazott egy nap felkereste Rochont, és azt mondta, lenézik őt a bőrszíne miatt. Rochon rögtön behívta irodájába a férfi felettesét, és megmondta neki, hogy nem tűr ilyesmit. – A szó gyorsan száll a Fehér Házban – mondta –, és bár az eset az egyik műhelyben történt, higgye el, minden műhely rögtön tudott róla.

A dolgozók két csoportra oszthatók: voltak, akik, mint Bill Hamilton és Herman Thompson, tanúi voltak az egyértelmű rasszizmusnak és úgy érezték, tenniük kell ellene, és voltak, akik Eugene Allenhez, Lynwood Westray-hez és James Ramsey-hez hasonlóan elfogadták a dolgokat úgy, ahogy voltak.

Alvie Paschall komornik, aki ma kilencvenhárom éves, nagyon hasonlít barátjára, Lynwood Westrayre. Csak négyéves volt, amikor már gyapotot kellett szednie az észak-karolinai Hendersonban. Hat testvérével együtt végigdolgozták a nagy gazdasági válságot, és elmondása szerint szülei arra tanították őket, hogy tiszteletben kell tartaniuk a feljebbvalóikat. Nem igazán akarta megosztani emlékeit; az afroamerikaiak idősebb generációjához tartozik, akiket még arra tanítottak, hogy nem érdemes „szájalni”, mert az ember könnyen elveszítheti az állását. – Egy bizonyos dolog miatt voltunk ott. Azért, hogy szolgáljunk. A munka volt az első.

Találkozásunkkor Paschall nagyon takarosán volt öltözve, nadrágtartót és krémszínű selyem nyakkendőt viselt, és elmondta nekem, hogy ezt a leckét a Fehér Házba is magával vitte, ahol a Truman-adminisztráció idején kezdett dolgozni. Amikor veszekedés volt vagy olyan privát beszélgetés, amiről tudta, hogy nem kellene hallania, mindig gyorsan kellett döntenie, hogy diszkréten elhagyja-e

a szobát vagy maradjon és tegyen úgy, mintha semmit sem hallana. – Mindkettő előfordult! – mondta nevetve.

Westray hihetetlenül megbocsátó. Az alabamai kormányzó, George Wallace, akinek „szegregáció ma, szegregáció holnap, szegregáció mindörökké” beszéde az 1960-as évek politikájának szégyenfoltja volt, miután túlélte egy 1972-es merényletkísérletet, szeretett volna bűnbánatot gyakorolni a közvélemény előtt. Westray emlékszik, hogy a Fehér Házban tett látogatásai alatt is próbálkozott megnyerni az afroamerikai személyzet jóindulatát. – Miután George Wallace-t meglőtték, megváltozott és haverként viselkedett – mondta Westray a fejét rázva. – Valahányszor a Fehér Házba érkezett, az első dolga az volt, hogy hátrajött hozzánk a tálalóba. A merényletkísérlet „teljes egészében megváltoztatta” – tette hozzá Westray. – Isten útjai kifürkészhetetlenek. Egy golyó kellett, hogy jó útra térítse.

Az afroamerikai komornikok nem utasították vissza Wallace közeledését, leültek és viccelődtek vele. Nem arról volt szó, hogy haragot tartanak vagy elfelejtik a múltbéli sértéseket, hanem ez volt a munkájuk, amely néha azt jelentette, hogy a nyelvükbe kellett harapniuk.

Eugen Allen komornik és főpincér fia, Charles azt mondta, hogy apja több fajgyűlöletet tapasztalt a Kenwood Country Clubban, a marylandi Bethesdában, Washington D.C. közelében, ahol a tagok golfcipőit fényesítette, mint a Fehér Házban valaha. Nem azért, mert nem létezett, hanem, mert senki sem akarta magára haragítani az elnököt.

– Az emberek vigyáztak, hogy bánnak velünk, már csak az elnöki családok miatt is. Könnyen azon vehették volna észre magukat, hogy már vitorláznak is kifelé a nagykapun, ha tiszteletlenek voltak.

Lynwood Westray egyetért: – A Fehér Ház olyan hely volt, amely mentes volt mindettől az örülségtől – mondta. – Még ha mi, komornikok feketék voltunk is, az emberek nagyra tartottak minket, mert királyokat, királynőket szolgáltunk ki.

A Fehér Házon kívül már más volt a helyzet. Westray szereti újra és újra elmesélni egy régi barátja, Armstead Barnett történetét, aki a Fehér Házban dolgozott és lakott, amikor Franklin Rooseveltt volt az elnök. – Egy nap fogott egy taxit, és haza akart menni. Bement a sofőrnek a címet: Pennsylvania Avenue 1600. A fehér taxis nem akarta elvinni. Azt mondta, a Fehér Házban nem laknak feketék. Végül mégiscsak elvitte, és amikor a kapuhoz értek, Armstead kiszállt, hogy bemenjen. Mindenki ismerte, még a belépőjét sem kellett felmutatnia. – Westray elmosolyodott. – Amikor Barnett bement a kapun és nem jött ki, a taxis még jó ideig ott várt és azon tűnődött, hova a pokolba mehetett az a pasas?

Kennedy elnök Preston Bruce portással osztotta meg a polgárjogi mozgalom időszakának egyik kimagasló pillanatát. Kevesebb mint három hónappal meggyilkolása előtt Kennedy szólt Bruce-nak, hogy jöjjön fel vele a harmadik emeleti Tetőszalonba. Ott hallgatták együtt a tömeg zsidongását, amely a Lincoln-emlékműnél gyülekezett, hogy meghallgassa Martin Luther King történelmi beszédét. Hallották, amint a tömeg a polgárjogi himnuszt, a *We Shall Overcome*-ot énekli, és ott álltak együtt – Bruce, a fekete részes bérlő fia és Kennedy, Amerika uralkodó családjának ivadéka. Az elnök olyan erősen markolta az ablakpárkányt, hogy a keze belefehéredett. – Ó, Bruce – fordult barátjához. – Bárcsak ott lehetnék velük!

A tisztelet, amellyel Kennedy a rezidencia minden afroamerikai dolgozóját kezelte, nem maradt viszonzatlan. Eugene Allen sosem hiányzott a munkából harmincnégy éves pályafutása alatt, és sosem panaszkodott munkatársaira vagy főnökeire, az elnökre vagy a *First Lady*-re. Fia, Charles azt mondta, hogy egyetlenegyszer látta apját sírni, és az akkor volt, amikor a kabátját vette fel, hogy munkába induljon a Fehér Házba Kennedy meggyilkolása után. – Szörnyen letaglózta az eset – mondta Allen az édesapjáról. – De apám katona volt. Talpra állt. Az egyetlen tragédia, amely után nem tudott fel-

épülni, az édesanyám elvesztése volt. Az után már nem tudta összeszedni magát.

A 2010-ben elhunyt Allen lett volna az utolsó, aki mozifilmen szeretne volna viszontlátni saját életét. Mindenki szerint szerény és szelíd ember volt, aki sosem beszélt volna a sajtónak, ha Helen, a felesége, akivel hatvanöt évig voltak házasság, rá nem beszél. Az asszony azt mondta, azt szeretne volna, ha az emberek megtudják, milyen szolgálatot tett Eugene a hazájának.

– Amikor bement a kapun, sosem panaszkodott munkatársaira, soha nem volt egy rossz szava a főnökeiről. Mindent megtartott magának. Ez volt a megélhetésünk.

James Ramsey volt a rezidencia másik olyan dolgozója, akinek hasonló volt a hozzáállása. Észak-Karolinában nőtt fel, gyermekkorában dohányültetvényen dolgozott és felszolgálóként kisegített az iskolai étkezdében, amiért cserébe ételt kapott. Messzire jutott élete során, és hálás volt a lehetőségért, hogy „a házban” dolgozhatott. Ramsey azt mondta, hogy nem szeretne, amikor egyes komornyikok egyenesen a személyzeti főnökhöz mentek panaszra munkakörülményeik vagy munkatársaik miatt. – Nem volt semmi problémánk. Mindannyian összetartottunk.

Azt is elmondta, hogy ő sosem tapasztalt fajgyűlöletet, vagy úgy döntött, hogy felülemelkedik rajta. – Az emberek kezdettől fogva nagyon szépen viselkedtek velem. Mert eleinte részidős felszolgálóként jártam be, és már akkor nagyon sok emberrel találkoztam. Szegregáció? – kérdezi. – Annak vége, túl vagyunk rajta.

Az egyik dolog, ami segíthetett Ramsey-nek átvészelni a szegregáció okozta sérelmeket, az egészséges humorérzéke volt. Frank Ruta szakács emlékszik, hogy Ramsey nyíltan viccelődött a faji hovatartozásukkal – bedugta a fejét a konyhaajtón, és megkérdezte a fehér Rutát, hogyan kéri a kávéját „Olyan legyen, mint én, vagy olyan, mint te?”

James Ramsey ugyanakkor büszke és méltóságteljes ember volt, és felismerte a nagyjelentőségű változást, melyet a 2008-as választás hozott el a Fehér Házban. Hogy milyen volt feketeként az ország első afroamerikai elnöki családjának dolgozni?

– Csodálatos volt. Csodálatos.

*

Zephyr Wright a Johnson család rendes tagja volt. Háztartástant tanult a Texasi Főiskolán, amikor Lady Bird Johnson felfogadta, és huszonhét éven át főzött a családra előbb Texasban, majd Washington D. C.-ben, ahová Johnsonék magukkal vitték, hogy velük éljen a Fehér Házban.

Amikor úton Washingtonba végigautóztak a szegregált déli államokon, Lady Bird leparkolt egy szálloda előtt, hogy megnézzé van-e szabad szoba, ahol eltölthetik az éjszakát. Nem volt hajlandó olyan szállóban szobát foglalni, ahol Zephyrt nem fogadták be.

– Van szabad szobájuk ma estére? – kérdezte Lady Bird az egyik hotelben.

– Igen, van helyünk az ön számára – válaszolta a nő a pult mögött.

– De velem van még ez a két ember – mondta Lady Bird, Zephyrre és a másik afroamerikai alkalmazottra mutatva.

– Nem. Munkát kaphatnak, de szállást nem – felelte a nő.

Lady Bird felháborodott.

– Elég baj, hogy így van – vetette oda a válla fölött, miközben kiharzott az épületből.

Ez után a megaláztatás után Wright legközelebb csak egy évtizeddel később tért vissza Texasba. Az utazás komolyan közrejátszott az elnök és a *First Lady* polgárjogi ügyekhez való hozzáállásának alakulásában. Miután Johnson elnök 1964-ben elfogadtatta a Kongresszusban a Polgárjogi Törvényt, amely érvénytelenítette az úgynevezett Jim Crow-törvényeket, Wright beleegyezett, hogy ellátogasson az államba, ahol született. – Minden nagyon megváltozott – bízta őt Johnson.

– Oda mehet, ahová akar, ott áll meg, ahol csak akar – Lyndon B. Johnson büszke volt, hogy a történelmi jelentőségű törvény, amelynek fő zászlóvivője volt, közvetlen hatással lesz barátja életére.

A polgárjogokért tett erőfeszítései során Johnson úgy tekintett Zephyr Wrightre, mint az ő saját tesztközönségére. Alelnöksége alatt megkérdezte tőle, mit gondol Martin Luther King washingtoni menetéről. Elnökként, amikor kinevezte Thurgood Marshallt a Legfelsőbb Bíróság első afroamerikai tagjának, Wrightnak az elsők között újságot el döntését. Johnson mindvégig bizonytalan volt azzal kapcsolatban, hogy az afroamerikaiak értékelik-e a reformokat, amelyeket az ő érdekükben hozott, és néha panaszkodott erről Wrightnak: – Nem értem, miért nem értik, hogy őértük próbálom tenni, amit teszek. – Halála után felmerült, hogy Johnson a *nigger* szót használta még akkor is, amikor a polgárjogi törvény elfogadásáért harcolt. Johnson egyik politikai munkatársa elmondta nekem, hogy az elnök akkor is becsmérlő szavakat használt, amikor csodáltságának adott hangot bizonyos afroamerikai polgárjogi vezetőkkel kapcsolatban, akik még bátrabb reformokat követeltek. – Azok a nyomorultak igencsak megnehezítették a dolgát – mondta a munkatárs. Voltak, akiket a fokozatos változás nem elégített ki.

A Fehér Ház egyik gyakori vendége Johnsonék idejében a georgiai szenátor, Richard Russell volt, Johnson támogatója a Szenátusban, de ugyanakkor a polgárjogi mozgalom közismert ellenzője. Eleinte Zephyr Wright csak látogatóként ismerte. – Nagyon kedves ember volt – mondta róla. Amint a polgárjogi harc egyre hevesebben zajlott a nyilvánosság előtt, Zephyr már világosabban látta, kicsoda Russell. – Amikor olvastam és hallottam arról, mit tesz és miket mond a Kongresszusban, megváltozott róla a véleményem. – De sosem mutatta ki érzéseit. – Azt gondoltam: itt vagyok én, Lyndon B. Johnsonnak dolgozom. Ezek az ő barátai, el kell fogadnom őket úgy, ahogy vannak, mert ő elfogadja őket. Nem tehetek semmi mást.

Sokan azok közül, akik Johnsonék közelében dolgoztak, nem is gondolták, hogy az elnök azt fogja bejelenteni 1968. március 31-én, hogy nem indul az újraválasztásért. Bess Abell, a társadalmi kapcsolatokért felelős titkár a tévéből tudta meg a hírt. Wright is otthon volt, és sírva fakadt, amikor azt hallotta főnökétől, hogy el fogja hagyni a Fehér Házat. Tudta, hogy ez azt jelenti, véget ér közös élete Johnsonékkal: Washington volt most már az otthona, itt akart maradni.

Wright csodálta Johnstont polgárjogi reformjaiért és azért a hatalmas erőfeszítésért, amibe az került, hogy terveit áterőszakolja a Kongresszuson. – Mindig is nagy harcos volt – mondta. A politika volt az élete, és Wright meg volt győződve róla, hogy azért adta föl, mert úgy érezte, hogy elnökségének legnagyobb eredményeit is beárnyékolja Vietnam felhője.

Johnson csalódottsága nem maradt titokban a rezidencia dolgozói előtt. Egyszer, körülbelül a bejelentéssel egy időben, Traphes Bryant kutyagondozó és villanyszerelő éppen belépett egy szobába, amikor Johnson a háború miatt dühöngött. – Engem kivégeztek. Az egyedüli különbség Kennedy és az én meggyilkolásom között az, hogy én életben vagyok, és még érzem is – panaszkodott.

Wright úgy látta, hogy Johnson belenyugodott, hogy elhagyja Washington. – Végre haza megyünk – mondta Wrightnak a bejelentését követő napon. – Velünk tart?

– Nem. Én itt maradok – válaszolta Wright.

Az elnök megdöbbszent. – Semmi sem lesz már a régi maga nélkül – mondta szomorúan.

Wright is szomorú volt, és valahogy úgy érezte, hogy az elnök elhagyta őt. – Számomra ez olyan volt, mintha a családomat veszíteném el. De ő ezt akarta tenni.

Amikor visszatért farmjára a texasi Stonewallban, Johnson már komoly szívproblémákkal és depresszióval küzdött. Lánya, Luci meglátogatta, hogy lássa, tud-e segíteni valamiben. – Semmit sem tudsz

tenni – mondta neki. – Egyszerűen hiányzik egy-két dolog ahhoz, hogy jól érezzem magam – Különösen a vaníliamártást hiányolta, amit az édesanyja és Zephyr tudott csak elkészíteni.

– Talán tudok segíteni – mondta Luci.

– Nem, nem tudsz. Anyád nem tud főzni, az én anyám halott, Zephyr meg beképzelt lett és elhagyott engem – panaszkodott Johnson.

– Zephyr beképzelt lett és elhagyott téged? – ismételte Luci döbbenetben. Abszurdnak tűnt számára, hogy apja, aki a polgárjogi mozgalom bajnoka volt, azért haragudjon WRIGHTRA, amiért ott maradt, ahol a leginkább otthon érezte magát. – A véreket adtad azért, hogy több lehetőséget biztosíts számára az életben. Most, hogy elhagytad Washington, és ő azért döntött úgy, hogy ott marad, mert megtalálta azokat a lehetőségeket, amelyekkel Washingtonban sokkal inkább élhet, mint itt, Texasban, te haragszol rá?

Apja belátta, hogy önző volt, de azért még nagyon hiányzott neki a vaníliamártás és a többi kedvenc étele. Luci azt mondta, hogy ezen segíthet.

– Apu, Zephyr annak idején azt mondta, hogy vagy elkotródok a konyhájából, vagy megtanulok főzni. Szóval mi az, amit annyira megennél a főztjéből? Mert én is meg tudom főzni, és akár naponta leautózzatok hozzád Austinból.

A volt elnök ételek végeláthatatlan listáját sorolta fel, és azt kérdezte, nem főzhetné-e meg lánya mindegyiket szépen sorban. Amikor Luci igent mondott, hatalmasat nőtt apja szemében. – Ez nekem is nagyon sokat jelentett – mondta. – Bár abban biztos vagyok, hogy apakardiológusa más szemmel nézte ezt a dolgot.

*

1959-ben James Jeffries csak tizenhét éves volt, amikor a családi hagyományt követve munkába állt a Fehér Ház konyhájában. Nagybátyjai, Charles, John és Sam Ficklin mindig a közelben voltak, ha szük-

sége volt rájuk. – Amikor elkezdtem odalent dolgozni, a bácsikáim minden nap egy négyliteres vödör fagylaltot adtak, és én egész nap fagylaltot ettem. Megpróbáltak felhizlalni!

A feladata az volt, hogy kikészítse a desszertet: – Akkoriban nem voltak ilyen bonyolult desszertek, csak vaníliafagylalt, amire egy kis csokoládét szórtunk. Nagyon könnyű dolgom volt. – Úgy egy évig dolgozott a konyhában, mielőtt felkerült volna az emeletre, hogy a tálalásnál segítsen.

Jeffries, aki most hetvennégy éves, Virginiában született. Az édesanyjának nyolcvan kilométert kellett utaznia warrentoni otthonukból, hogy a washingtoni Felszabadítottak Kórházban megszüljön fiát. Itt látták el ugyanis a környék afroamerikai lakosait. Érezte, hogy a továbbra is kitartó rasszizmus a Fehér Házon belül is létezik. – Akkoriban a fehérek azt gondolták, hogy különbek a feketéknél – mondta Jeffries egy interjúban, amelyet washingtoni sorházában készítettünk. – De én senkitől sem túrtem el, hogy bármit is megengedjen magának velem szemben.

Jeffries egy táblázatban vezette, hány órát dolgozott az adott héten, ezt a hét végén Henry Haller főszakács aláírta, ennek alapján kapta Jeffries a fizetését. – Bejött egy részidős szakács, ránézett a lapomra, és látta, hogy többet kerestem, mint ő – mondta Jeffries. Ez az újonnan felvett fehér alkalmazott azonnal Gary Walters személyzeti főnökhöz sietett, hogyan megkérdezze, hogy lehetséges, hogy egy afroamerikai mosogató többet keres, mint ő.

Jeffries nagyon dühös volt, amikor tudomást szerzett a panaszról. A válasz ugyanis egyszerű volt: – Több volt a ledolgozott óráim. Hányszor volt, hogy a többiek már mind hazamentek, én meg még két-három órán át dolgoztam, míg végre mindennel elkészültem. – Hallerhez fordult, és megkérdezte: – Henry, hogy érezné magát, ha megjelenne itt egy kezdő és ugyanolyan fizetést kapna mit maga? Évek óta itt dolgoztam már, mikor ezt a fiút még ki sem találták. Nem szeretném, ha fizetésem visszafelé fejlődne.

Chris Emery házvezetőt megkérték, hogy vegye át az esernyőt egy afroamerikai komornyiktól, és ő védje Reagan elnököt a hirtelen záportól a Déli pázsiton Mihail Gorbacsov szovjet politikai vezető 1987-ben, a Fehér Házba tett történelmi látogatásán. Gary Walters, személyzeti főnök nem szerette volna, hogy a Fehér Ház úgy fessen, mint „az utolsó ültetvény”, mondta Emery

1987 decembere. Reagan elnök, Nancy Clarke, a Fehér Ház egyik virágkötője (jobbról a harmadik) és Ronn Payne (jobbról a második) nézik, ahogy Nancy Reagan ellenőrzi a karácsonyi díszítést. Mrs. Reagan maximalista volt, akinek nehéz volt a kedvében járni. Előfordult, hogy egy alkalmazott miatta hagyta ott az állását

Reaganék az Ovális irodában búcsúznak Eugene Allentől utolsó munkanapján, 1986-ban. Allen, aki hosszú időn át volt a Fehér Ház komornyikja, majd főpincére ihlette Lee Daniels 2013-as filmjét, a *A komornyikot*

George H. W. Bush elnök és Linsey Little mindenek löpatkót dobál a Fehér Ház pázsitján, 1990. június 24-én. Bush a Fehér Ház külső úszómedencéjének közelében alakíttatott ki egy patkódobó pályát, ahol hetente többször is versenyzett a rezidencia alkalmazottaival. Barbara Bush elmondta, hogy többek között azért is szomorúan hagyták el a Fehér Házat, mert tudták, hogy Clintonék nem fogják folytatni ezt a hagyományt

Barbara Bush megcsodál egy virágkompozíciót a virágkötő műhelyben, Ronn Payne virágkötő társaságában, 1989-ben. Mrs. Bush gyakran megállt a műhelyben a kora reggeli órákban, úszódresszben és köntösben, útban a Fehér Ház medencéje felé, hogy leússza az aznapra kitűzött távot

Hillary Clinton az utolsó simításokat végzi sminkjén a Kék szobában, a Kormányzók Országos Szövetségének 1996-os vacsorája előtt, a háttérben James Jeffries komornyik. Clintonék, akár csak korábban Kennedyék és Johnsonék, nagy társasági életet éltek, ami külön terhet jelentett a személyzet számára. Jeffries emlékszik, hogy egyszer azt mondta a kimerült Bill Clintonnak: – Pihennie kéne egy kicsit

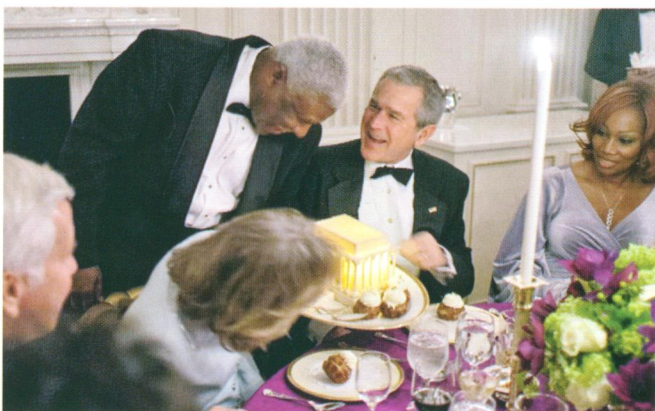
Clintonék kapcsolata a személyzettel különösen komplikált volt. A képen Clinton elnök Christine Limerick fő házvezetőnővel fog kezét a rezidencia harmadik emeletén lévő ágyneműraktár előtt, 1993. január 20-án, a beiktatás napján. A háttérben Anita Castelo szobalány

Roland Mesnier főcukrász Hillary Clintonnal 1996. március 8-án. Mesnier végig szolgálatban volt a Lewinsky-botrány idején, és tudta, hogy ha a *First Lady*nek különösen nehéz napja volt, jelentkezni fog nála kedvenc desszertjéért

James Jeffries komornyk és édesanyja, Estelle, a legendás fehér házi komornyikok, John és Charles Ficklin nővére egy karácsonyi fogadáson George W. Bushsal és Laura Bushsal, 2006. december 19-én

George W. Bush és családja nagyon szerette James Ramsey komornyikot. És Ramsey is szerette őket. – Ha száz évig élek sem felejttem el ezt a családot – mondta Ramsey

Obama elnök Stephen Rochon személyzeti főnökkel beszélget útban a rezidenciáról az Ovális irodába, 2009. március 6-án. Az elnök arra használja ezt az időt, hogy megbeszélje a háztartással kapcsolatban felmerülő problémákat. – Ha a víznyomás nem elégséges vagy nem működik a Wi-Fi, valakinek szólni kell, nem igaz? – mondta Reggie Love, Obama korábbi személyi titkára

James Ramsey komornyik Sasha és Malia Obamával beszélget a Díszteremben, a lányok nagymamája, Marian Robinson figyeli őket. Obamák egyedi kapcsolatot alakítottak ki a főként afroamerikai komornyikokkal

Több mint ötven évvel első fehér házi munkanapja után Wilson German portás lakosztályába kíséri az Obama házaspárt a rezidencia felvonóján, 2009. május 4-én. German még emlékszik arra a pillanatra, amikor a Fehér Ház Északi oszlopcsarnokában állt és hallgatta a paták kopogását, amint Kennedy elnök lobogóval leterített koporsóját elvitte a kocsí, hogy felravatalozzák a Kapitólium rotundájában

Haller így válaszolt. – Ebben igazad van.

Jeffries évtizedek távlatából is élénken emlékszik a jelenetre. – Aznap valami matracokat hoztak, úgy két és fél centi vastag matracok voltak a padlón, Haller a szélén állt és előre-hátra hintázott. – De ha jobban meggondolom, Jimmy – mondta, aztán odasétált a tűzhelyhez –, honnan veszed magadnak a jogot, hogy így beszélj velem?

– Én is ugyanúgy veszem fel a gatyámat, mint maga, miért ne beszélhetnék? Csak azt mondom, amit gondolok – válaszolta Jeffries.

Haller ránézett és így szólt: – Jimmy, ezután sosem kell aggódnod a pénzed miatt. Amíg én itt vagyok, addig nem. – És be is tartotta a szavát.

*

A Fehér Ház már régóta fontos támogatója az amerikai tehetségeknek. Kennedyék az Amerikai Balett Színházat hívták meg, hogy fellépjenek a Keleti szobában, Bill Clinton hivatali ideje alatt fellépett itt Eric Clapton, B. B. King és Yo-Yo Ma is.

1969-ben a huszonhárom éves Tricia Nixon meghívta a Temptationst, a Motown lemeztársaság listavezető csapatát. Jeffries jól emlékszik, hogy amikor éppen nem voltak színpadon, a zenekar tagjai a Régi családi étkezőben időztek a kiszolgálószemélyzet társaságában, mert – ...köztünk érezték jól magukat, velünk tudtak beszélgetni.

– Látnom kellett őket, kezet kellett fognom velük, bulizni velük – mondta Jeffries. – Nem maradtak a szalonban, hátrajöttek hozzánk, mert abban az időben a kiszolgálók majdnem mind feketék voltak – folytatta. – James Brown és a Famous Flames mind megfordultak nálunk hátul. – A rezidencia dolgozói királyi fogadtatásban részesítették a sztárokat: – Ami étel, ital csak volt, mindenből kaptak. – Aznap este, 1969-ben beszélgetés közben a zenekar tagjai meghívták Jeffriest, hogy hozza el a gyerekeit, hogy játsszanak egyet a Washington külvárosában, a marylandi Rockville-ben lévő szállodájuk medencéjében.

– Végül nem mentünk el, amit máig nagyon sajnálok. De valahogy nem jutott rá idő.

Otis Williams, a legendás együttes utolsó élő tagja elmondta nekem, hogy a szabályuk az volt, hogy nem politizálnak, amikor a Fehér Házban lépnek fel. – A mi dolgunk a szórakoztatás. Nem azért megyünk, hogy politizáljunk. Szigorúan csak a fellépés miatt.

Williams nem emlékezett részletesen arra a bizonyos, 1969-es estére – legalább fél tucatszor lépett fel a Fehér Házban –, de arra emlékszik, hogy megfigyelte az afroamerikai személyzetet munka közben. – Semmiféle elégedetlenség nem látszott rajtuk amiatt, ahogy bántak velük. Tetőtől talpig profik voltak. – Míg ő és társai egyértelműen tapasztaltak rasszista megnyilvánulásokat a Fehér Házon kívül, az énekes emlékei szerint semmi ilyesmivel nem találkoztak ottani fellépéseik során.

Williams elmondta, hogy Obama elnök előtt szerepelni különleges megtiszteltetés volt: – Sosem gondoltuk volna, hogy valaha – vagy legalábbis a mi életünkben – lehetséges lesz, hogy fekete elnökünk legyen.

Jeffries számára az, hogy Obamáék a Fehér Ház lakói, azt jelenti, hogy dolgozni akar, ameddig csak lehet. – Úgy érzem, ott akarok lenni, amilyen gyakran csak tudok.

NYOLCADIK FEJEZET

Pletyka és gonoszkodás a cselédfertályon

Lojálisan szolgálom a családot, de amikor hátramegyek, igenis elmondom:

„Tudjátok, mit csináltak ma? El sem hiszem, hogy ezt mondták!”

BILL HAMILTON, MINDENES ÉS RAKTÁROS 1958-TÓL 2013-IG

A személyzet nagyon diszkrét, de ugyanakkor ők is csak emberek. Természetes, hogy ebédidőben elmondják egymásnak a történeteiket, és nemcsak a fontos információk foroghatnak közszájon, hanem a hihetetlen események is, amelyeknek tanúi voltak, és néha a mulatságos helyzetek, amelyekbe kerültek.

Bess Abell, társadalmi kapcsolatokért felelős titkár egyik kedvenc története a Fehér Ház porcelánjaival kapcsolatos. 1966-ban Johnsonék úgy határoztak, hogy rendelnek egy új porcelánkészletet. Lady Bird szorosban együttműködött a Tiffany & Company tervezőivel és a Castleton Porcelán gyártóival, mert szerette volna, hogy olyan darabok szülessenek, amelyek tükrözik elhivatottságát, amellyel Amerika útjainak és parkjainak szépítéséért dolgozik. A lapostányérokon egy sas szerepelt, és minden egyes tányér szélét más-más amerikai vadvirág díszítette. Úgy tervezték, hogy a desszerttányérok az ötven tagállam virágai láthatók majd.

Amikor a porcelán megérkezett, lélegzetelállító volt, emlékezett vissza Abell, kivéve a desszertestányérokat. Az államok virágai rondák voltak és formátlanok. – Olyanok voltak, mintha kutyakölykök hemperegtek volna rajtuk – mondta nevetve. Persze a dolog nem volt annyira vicces. Abell meg volt rémülve. Rohant J. B. Westhez, hogy elmondja, mi történt. (West volt Abell kedvence, csakúgy, mint Jacqueline Kennedyé. – Isteni volt – emlékezik Abell. – Ő készítette a legjobb jeges daiquirit – részben ezért jött ki olyan jól Mrs. Kennedyvel.)

West daiquirijének volt szerepe abban a kis szertelenségben is, ami ezután következett. Mivel a Fehér Ház követelményei szerint ami nem tökéletes, azt meg kell semmisíteni, megrendelték a desszertestányérok pótlását, majd nagyon ügyes módszert találtak ki az elrontott daraboktól való megszabadulásra. Ahelyett, hogy a Potomac folyóba dobták volna (ami egyébként a törött fehér házi porcelán temetője), elhatározták, hogy kirúgnak a hámból. Abell, West és még néhányan lementek a bombabiztos menedékbe a tányérokkal és egy kancsó daiquirivel. Céltáblákat akasztottak a falra, amire ráírták a legkevésbé kedvelt Nyugati szárnyi alkalmazottak neveit, vagy karikatúrákat rajzoltak róluk, és jól megdobálták őket tányérokkal.

– Jobb volt, mint egy görög lagzi.

*

1975-ben a rezidencia egyik korábbi alkalmazottja, Traphes Bryant a belső emberek közül elsőként, napvilágra hozta egy könyvben Kennedy mára elhíresült nőügyeit. A legtöbb dolgozó tudott ezekről annak idején, de ők úgy döntöttek, megőrzik a titkot, hogy védjék az amerikai elnöki intézményt. Kennedy sajtótitkára, Pierre Salinger szerint a dolgozókat kifejezetten megkérték, hogy „ne tegyenek olyan nyilvános kijelentéseket, amelyek rossz fényt vethetnek a Fehér Házra mint nemzeti jelképre”. És, bár titoktartási nyilatkozatot sosem írt alá, Milton Frame asztalos így emlékezett vissza: – Amikor felvettek,

felszólítottak minket, hogy ne beszéljük a sajtónak vagy a médiának. – Egy másik dolgozóval nyugdíjba menetelekor íratlak alá egy papírt, miszerint a türelmi idő lejártá előtt nem írok memoárt – a Fehér Ház röpke húsz évet javasolt.

Ahogy Bryant könyvéből kiderül, Kennedy elnök kihasználta felesége hosszú távolmaradásait. Mrs. Kennedy, amikor csak lehetett, szeretett távol lenni a Fehér Ház kötöttségeitől, legszívesebben Glen Orára, egy százhatvan hektáros farmra vonult vissza, amelyet Virginiában béreltek. (Később építettek a közelben egy házat, amelyet Wexfordnak kereszteltek el az írországi megye után, ahonnan az elnök ősei származnak.)

Amíg felesége távolt volt, az elnök szeretett meztelenül úszkálni a Fehér Ház fűtött beltéri medencéjében, amelyet 1933-ban, a Roosevelt elnök paralízisének kezelésére előírt terápia céljából építettek. Kennedy gyakran randevúzott itt kedveseivel, ákik közül néhányan titkárnőként dolgoztak a Fehér Házban. Amikor észrevette, hogy a rezidencia férfi dolgozói belesnek a medencéhez az üvegajtón keresztül, elrendelte, hogy az ajtó üvegét cseréljék tejuvegre. (Az elnök általában megkérte a szakácsokat, hogy készítsenek harapnivalót és italokat – szalonnába csavart apró kolbászokat és daiquirit –, aztán hazaküldte őket. A kolbászokat hordozható ételmelegítőben tartották, a daiquiris kancsót a hűtőben, hogy a vendégek kiszolgálhassák magukat. „Én majd megoldom”, mondta az elnök a konyhásoknak.)

Egyszer az egyik házvezető megkérte az egyik alkalmazottat, hogy javítson meg valamit a medence körül. Mivel az efféle munkát általában olyankor végezték, amikor az elnöki család nem tartózkodott a rezidencián, a munkás azt feltételezte, hogy a medencénél nem lesz senki. Amikor kinyitotta a medencéhez vezető ajtót, döbbsen látta, hogy Kennedy tanácsadója és közeli barátja, Dave Powers meztelenül ül a medence szélén Kennedy két titkárnőjével. A halálra vált alkalmazott kirohant, és rögtön elkönyvelte magában, hogy ki fogják

rúgni. De az incidensről egy szó sem esett, és a történet családi titok maradt évekig.

A rezidencia dolgozói tudták, hogy amikor Jackie Kennedy nincs otthon, a második emelet tiltott területnek számít. Egy éjjel Bryant mégis megfedkezett erről. A harmadik emeletre tartott a lifttel, hogy ellenőrizzen egy berendezést. A lift véletlenül megállt a második emeleten. – Szerelmes duruzsolást hallottam – mondta. Egyik kollégája egy meztelen nőt látott kijönni a konyhából, amikor felment ellenőrizni, hogy le van-e kapcsolva a gáz. – Amikor Jackie távol volt, kockázatos dolog volt beszállni a liftbe – emlékezett Bryant.

A személyzet minden tagja felvonta a szemöldökét, amikor az egyik politikai munkatársnő a családját vezette körbe a második emeleten, és amikor az elnök hálósobájához ért volna „úgy tett, mintha nem tudná, hol van”. Pedig valójában sokszor jár már ott.

Bryant sosem beszélt senkinek Kennedy afféiról a Fehér Ház falain kívül – még a feleségének sem –, amíg az elnök hivatalban volt. De az alagsorban nem tudták visszatartani a pletykát. Tudniuk kellett, hogyan viselkedjenek, és az esetek megbeszélése segített kitalálni, melyik folyosókat kerüljék.

Johnson is adott okot pletykára a személyzetnek. A partikon szeretett sarokba szorítani a legszebb lányt a teremben, és megpróbálta arcon csókolni. Egy-egy éjszaka végére gyakran volt rúzsfoltos az arca. Lady Bird, aki ugyanabban a helyiségben tartózkodott, zavartan perelt a férjével: „Lyndon, várnak rád. Elhanyagolod a barátaidat.”

Az a szóbeszéd járta, hogy Johnson „örökölt” két riporternőt Kennedytől. „Néha megemlítette az egyiket vagy a másikat, mondván, hogy »talpig nők« vagy »belevaló nők«, sőt, megkapták a legnagyobb dicséretet is, amit általában csak kedvenc kutyája, Yuki részére tartogatott, mégpedig, hogy »helyes kis görények«, írta Bryant. Jellemző volt azokra az időkre, hogy Lady Bird sztoikusán tűrte, ahogy a férje botrányosan megalázza őt a nyilvánosság előtt.

Ugyanakkor Johnson birtokolni akarta a feleségét. Egy nap Bryant, aki eredetileg villanyszerelő volt, utasítást kapott, hogy menjen fel Lady Bird szobájába és hosszabbítsa meg a manikűr asztalkához vezető kábelt. A csatlakozó egy pipereasztal mögött volt, és a *First Lady* éppen ott ült. Bryantnek le kellett feküdnie a padlóra, majdnem Lady Bird alá, hogy be tudja dugni a kábelt.

Johnson akkor lépett be a szobába, amikor Bryant éppen feltápaszkodott. Az elnöknek leesett az álla, és pontosan úgy festett, mint egy féltékeny férj. – Elnök úr, csak a hosszabbítót szereltem be Mrs. Johnson manikűr asztalához – dadogta Bryant.

Mindenesetre úgy tűnt, Lady Bird egyáltalán nem bánja, hogy most az egyszer fordított volt a felállás.

*

Előfordul, hogy a Fehér Ház vendégei szeretnének hazavinni magukkal egy darabka történelmet.

Skip Allen házvezető feladata a díszvacsorák alatt az volt, hogy a Díszterem déli végében ülő vendégeknek sose legyen üres a borsposhara. Mindig volt nála tartalék evőeszköz és szalvéta is, hogy ha valaki leejt egy villát, ő azonnal ott lehessen egy másikkal. És nemegyszer látta, amint egy vendég lopva a táskájába dug valamit.

A kisegítők sosem kérdezik meg senkitől szemtől szembe, elvett-e egy porcelánt vagy egy ezüst evőeszközt. Általában úgy intézik, hogy megjártsszák a bambát és udvariasan kérdeznak. – Amikor elveszem a vendég elől a tányért, elkérem a kést és a villát, és ha nincs ott, azt mondom „ó, talán leejtette”. Lenézek a padlóra, a vendég meg ilyenkor általában így szól „itt van, tessék”.

Jackie Kennedy ruhatárosaként Anne Lincoln feladata az volt, hogy időpontot egyeztessen a fodrásszal és segítsen a bevásárlások alkalmával, azután előléptették fő házvezetőnővé, és az ő felelőssége lett, hogy megpróbálja a lehetetlent és csökkentse az élelmiszer-kiadásokat.

Ő mondta el, hogy a Kennedy-adminisztráció idején mindennapos dolog volt, hogy lopták az ezüst evőeszközt. Volt olyan villásreggeli, melynek a végén tizenöt ezüst teáskanál, két ezüstkés és négy ezüst hamutartó hiányzott. – Az emberek idejönnek, és azt hiszik, hogy itt minden az övék, úgyhogy egyszerűen elveszik. – Emlékszik egy esetre, amikor még a barátságos *First Lady* is kikelt magából. – Egy este saját szemével látta, amint az egyik vendég a zsebébe csúsztat egy aranyozott ezüstkést – mesélte. Vacsora után, de még mielőtt a vendégek elmentek volna, a *First Lady* megkérte Charles Ficklin főpincért, hogy számolja meg az aranyozott ezüstkészletet. Amikor Charles jelentette, hogy egy kés valóban hiányzik, Mrs. Kennedy egyenesen odament a döbbszent vendéghez, és visszakérte a kést. Ő meg habozás nélkül átnyújtotta neki.

Jackie tudta, hogy kell megteríteni egy asztalt, hogy kell kinéznie egy inycnc ételnek, de főzni egyáltalán nem tudott. Lincoln sosem látta, hogy bement volna a konyhába, hogy vacsorát készítsen vagy valami késő estei harapnivalót. Kennedy elnök szintén reménytelen esetnek bizonyult a konyhában. – Az elnök szeretett egy kis levest enni lefekvés előtt. A második emeleti konyhában volt egy konzervnyitó, de azt hiszem, úgy nyolc hónapig tartott neki, amíg megtanulta használni – mondta Lincoln. – Nem hiszem, hogy a *First Lady* tudta volna, hogyan kell. – A komornyikok jókat nevettek a dolgon Lincolnnal. „Ó, szegény elnökünknek megint meggyűlt a baja a konzervnyítóval tegnap éjszaka.”

1963 októberének közepén, néhány héttel férje meggyilkolása előtt és röviddel azután, hogy elveszítette Patrick nevű kisfiát, aki koraszülöttként jött a világra, Jackie behívatta a személyzeti főnököt a hálósobájába. – Ó, Mr. West – suttogta kislányos hangján. – Benne vagyok a csávéban. Nem tudna kihúzni belőle? – Elmondta, hogy meghívott egy hercegnőt, hogy töltsen náluk az éjszakát a második emeleten, de ő és az elnök úgy döntöttek, jobb szeretnének inkább

kettesben maradni. A kisfiuk elvesztése közelebb hozta őket egymáshoz. – Nem segítene kisütni valamit, hogy ne kelljen őt a házban vendégül látnunk? – könyörgött.

Jackie egyébként már ki is talált egy csalafinta trükköt, amivel kimászhat a vendéglátás terhei alól. Azt mondta Westnek, tegyenek úgy, mintha a Királynői háló és a Lincoln-háló – az a két szoba, amely alkalmas királyi vendégek fogadására – átfestés alatt állna, így vendégük sajnos nem töltheti az éjszakát a Fehér Házban.

„Ragyogott a szeme, amint elképzelte az ügyes csalást”, írta West.

West felhívta Bonner Arringtont, Reds testvérét, aki az asztalosműhelyben dolgozott, és megbeszélte vele a tervet:

– Hozzatok védőhuzatokat a Királynői hálóba és a Lincoln-hálóba. Csavarjátok föl a szőnyegeteket, és takarjátok le a csillárokat és a bútorokat. Ja, igen, és hozzatok fel egy létrát is.

Ezután a festőket hívta és kért hat festékesvödröt mindkét szobába, két üres, fehér festékesvödröt és néhány piszkos ecsetet. Még az is eszébe jutott, hogy csikkekkal teli hamutartókat tegyen a szobákba, hogy úgy nézzen ki, mintha egy egész csapat dolgozna bennük. A fehér házi személyzet hierarchiájának elfogadása és a kölcsönös bizalom egyértelmű jele volt, hogy senki, aki részese volt a bonyolult tervnek, nem kérdezett semmit.

Amikor a hercegnő megérkezett, az elnök körbevezette a rezidencián. Kennedy rámutatott a festékesdobozokra és a védőhuzatokra a Királynői hálóban és így szólt: – Ez lett volna az ön szobája, ha Jackie már megint nem kezdett volna neki az újrafestésnek – sóhajtott drámaian.

Másnap reggel a *First Lady* felhívta Westet, hogy kuncogva köszönetet mondjon. – Az elnök majdnem kiesett a szerepéből, amikor meglátta a hamutartókat – mondta.

Arringtonék kis híján hatvan éve voltak már házasságban, amikor Reds 2007-ben elhunyt. – Szép életünk volt – mondta felesége, Margaret szeretettel.

A történetek, amelyeket elmesélt neki, felölelik a harminchárom évet, amit vízvezeték-szerelőként a Fehér Házban töltött, hét elnököt kiszolgálva; látszik, hogy szereti újra elmesélni őket, mert ez segít, hogy életben tartsa férje emlékét. Némelyik történet az elnökök furcsaságaival kapcsolatos – például, hogy JFK rendszeresen megkérte Redset, hogy töltsen meg a kádat vízzel még este, hogy másnap reggel időt takaríthasson meg, ha csak forró vizet kell engedni hozzá. Vagy a családdal, mint amikor Maud Shaw, Kennedyék dadusa halálra válva hívta Redset, mert véletlenül lehúzta John-John pelenkáját a vécén.

Halála előtt Reds interjút adott, amelyben elmesélte azt az esetet, amikor majdnem sikerült magára haragítania Lyndon Johnson, és állását csak Johnson inasának közbelépése mentette meg. Egyik este Reds sokáig dolgozott Lyndon B. Johnson hírhedt zuhanyának csövein, s a csövek összeillesztésekor kék tömítőpasztát használt. Másnap reggel felhívta őt Johnson inasa.

– Reds, jobb lesz, ha az emberekkel feljössz ide és alaposan kitisztítjátok a zuhany szórófejeit. Amikor az elnök ma reggel kilepett a zuhany alól, a háta csupa kék paszta volt. Nem szóltam semmit, csak fogtam egy törölközőt, és megtörölgettem a hátát. – Csakhogy az elnök minden reggel masszázst kapott, így az inasnak a masszázst is figyelmeztetnie kellett, hogy ne szóljon semmit, amikor meglátja az elnök kék foltos hátát. – Nehogy megkérdezd: „mi ez a kék cucc a hátán?” – mondta az inas. – Csak fogj valamit, alkoholt vagy tudom is én, mit, és valahogy pucold le! Mert ha megtudja, hogy a hátát belepi a tömítőpaszta, az összes vízvezeték-szerelő azonnal repülni fog. – Reds hálás volt, hogy Johnson sosem tudta meg, mi történt és ő még hosszú éveken át dolgozott szeretett Fehér Házában.

Reds azt is elmesélte feleségének, hogy amikor II. Erzsébet királynő látogatott a Fehér Házba, a vízvezeték-szerelőknek különleges ülőkéket kellett szerelniük a vécére őfelsége számára, ami olyan volt, mint egy trón. – Reds úgy mondta, ez egy igazi „royal flush” volt – kuncogott Margaret. (A pókerkifejezés szó szerint fordítva „királyi öblítést” is jelenthet. A ford.)

Amikor a királynő 1976-ban Washingtonba látogatott, nem először járt a Fehér Házban, a rezidencia alkalmazottai már alig zavartatták magukat. Közvetlenül a frakkos díszvacsora előtt Fordék a hagyományoknak megfelelően a diplomáciai fogadószoba bejáratában fogadták a királynőt és Fülöp herceget. A felvonóhoz kísérték a királyi párt, hogy vacsora előtt pár percre elcsevegjenek a magánlakosztály valamelyik kényelmes helyiségében.

Ahogy ott várakoztak, a felvonó ajtaja hirtelen kinyílt, és ott állt az elnök huszonnégy éves fia, Jack Ford farmerban és pólóban – ami nem a legmegfelelőbb öltözködés egy királyi pár fogadásához. A királynő egy pillanatnyi habozás nélkül így szólt Betty Fordhoz: – Semmi baj, Betty, nekem is van egy ilyenem odahaza. – Természetesen fiára, Károly hercegre gondolt.

*

1970. december 21-én olyan esemény történt, ami a mai fokozott biztonsági előírások közepette sosem fordulhatna elő. Egy különös vendég érkezett a Fehér Házba, hogy meglepje az elnököt. Elvis Presley rögtönzött találkozót kért Nixon elnöktől (elég bizarr kérése volt: azt akarta, hogy feleskessék titkos szövetségi ügynököknek), és végül egy kis hivatali ünneplésen találta magát.

Bill Cliber néhány kollégájával éppen a *Happy Birthday to You* énekelte az egyik kurátornak, amikor felnézett, és az apró földszinti iroda ajtajában meglátta Elvis-t és a testőreit.

– Gondoltam, én is boldog születésnapot kívánok! – szólt az ország leghíresebb szórakoztatója.

A helyiségben halotti csend lett, minden száj tátva maradt.

– Mindenki sóbálvánnyá vált a csodálkozástól – emlékezett vissza Cliber, még ma is fejét ingatva hitetlenkedve.

Egy perccel később a Fehér Ház rendőrtisztje állt meg Presley mögött és megkérdezte, van-e fegyver a testőreinél.

– Ja – válaszolta Presley.

– Lenne szíves itt hagyni nálam, amíg találkozik az elnökkel?

– Persze – mondta Presley lazán. – Ralph, add oda neki a fegyvered. – Presley azonban valahogy becsempészett egy .45-ös Coltot, amit ajándékba adott az elnöknek.

Ivaniz Silva szobalány ideje nagy részét a család belső szentélyében töltötte, a rezidencia második és harmadik emeletén. A dolgok általában óramű pontossággal folytak, a szobalányok mindig résen voltak, és akkor takarítottak, amikor az elnök és a *First Lady* nem volt a második és harmadik emeleten, hogy ne zavarják őket. De egy este nem minden úgy történt, ahogy tervezték.

A Fehér Házban általában négy szobalány dolgozik: kettő reggel és kettő este. Egy nap Silva, aki ma hetvenhat éves, Reagan elnök hálósobájában volt délután fél hatkor, megágyazott és behúzta a függönyöket. De amikor átment a háló melletti nappaliba, nem hitt a szemének: az elnök ott ült, újságot olvasott, és egy szál ruha sem volt rajta.

– Belépek a nappaliba, ő meg ott ül meztelenül, körülötte újságok! – mondta. Pirulva kirohant a szobából, még mielőtt az elnök egy szót is szólhatott volna. Ő valószínűleg legalább annyira meglepődött, mint Silva.

Később, amikor elmentek egymás mellett a folyosón, Reagan rákacsintott. – Hé, ki lehetett az a pasas? – kérdezte.

– Én nem tudom, uram – válaszolta Silva szégyenlősen mosolyogva.

Silva még ma is zavarba jön az emléktől. – Tudta, hogy láttam őt meztelenül, hát *valamit* mondania kellett.

IVANIZ SILVA

Lehet, hogy Reagan kissé zavarban volt, de a legtöbben azt mondták, inkább kényelmesnek találta, hogy meztelenül legyen, még ha a személyzetet ez ki is hozta a sodrából. Körülbelül egy hónappal Reagan beiktatása után Skip Allen házvezetőnek végre befejeződött a kiképzése, és attól fogva egyedül is dolgozhatott. Egyik első feladata az volt, hogy haladéktalanul vigyen fel egy szigorúan bizalmas iratot, és írassa alá Reagan elnökkel.

Allen felment a második emeletre, hogy megkeresse az elnököt. Nem találta sehol, ezért Reagan inasától kérdezte meg, merre van Reagan.

– Ott van, bent – mondta az inas egy csukott ajtóra mutatva. Allen bekopogott.

– Ki az? – ordította Reagan.

– Skip Allen vagyok a személyzeti irodából. Egy szigorúan bizalmas iratot hoztam aláírásra, uram.

– Jöjjön be.

Amikor Allen kinyitotta az ajtót, akkor tudatosította, hogy az az elnök fürdőszobájába vezet. Reagan épp kilépett a zuhany alól.

– Pár csepp vízen kívül semmi sem volt rajta! – emlékszik vissza Allen.

– Hozza ide – mondta neki Reagan. Az elnök aláírta a dokumentumot, és Allen levitte.

Nem sokkal később, kilenc óra körül ugyanaznap este, újabb szigorúan bizalmas csomag érkezett az elnök számára. Allennek azt mondták, hogy az elnök és a *First Lady* általában kilenc órakor tér nyugovóra, de nem volt más választása, meg kellett zavarnia őket.

Idegesen ment fel az emeletre, hogy újra megkeresse az elnököt. Ezúttal Reaganék hálószobájából látott fényt kiszűrődni. Remegő kézzel kopogott be az ajtón.

– Ki az? – kérdezte Nancy Reagan.

– Skip Allen vagyok a személyzeti irodából. Egy csomagot hoztam az elnök úrnak.

– Jöjjön be.

Az elnök akkor lépett ki a gardróbszobából egy szál alsónadrágban.

– Ó, Ronnie, legalább egy köntöst felvehettél volna – szólt rá Nancy.

Az elnök ránézett.

– Ugyan, anyukám – mondta –, ne aggódj emiatt. Ez az ember ma már meztelenül is látott. Régi barátok vagyunk. – Erre mindnyájukból kitört a nevetés.

Reaganék fia, Ron azt mondta, hogy szülei laza, fesztelen viselkedése valószínűleg megkönnyítette az alkalmazottak dolgát. Reaganék hozzá voltak szokva a háztartási alkalmazottak jelenlétéhez, és sosem aggódtak amiatt, mit gondolhat róluk a személyzet. – Nehéz úgy komornyikként vagy más, efféle beosztásban dolgozni, ha a személy, akit ki kell szolgálni, feszélyezve érzi magát a személyzet jelenlétében. De az én szüleim nem voltak ilyenek.

Ron ugyanakkor azt is belátta, hogy szülei közönyét egyesek úgy is magyarázhatták, hogy lenézik a személyzetet. – Azt is sugallhatta, hogy

nem számítanak, ha egyszer jelenlétük még csak nem is feszélyezi az embert. – Úgy tűnik, volt különbség Reaganék nagyvonalú hozzáállása és George és Barbara Bush szintén nagyon fesztelen, ugyanakkor tiszteletteljesebb magatartása között. Ha Reagan elnök megállt, hogy elcsevegjen a dolgozókkal, általában magáról beszélt vagy viccet mondott. Bushék a hozzátartozóikról kérdezték az alkalmazottakat, és aggódtak, hogy elég időt töltenek-e a családjukkal. Tudatában voltak, hogy a dolgozóknak a Fehér Ház kapuin kívül is van életük – ez az apró tény nem biztos, hogy Reaganéknek is eszükbe jutott.

Vannak fehér házi történetek, amelyek visszatekintve egészen más fényben tűnnek fel. Reagan elnök hivatali idejének vége felé történt egy eset, amikor az egyik komornyik elbeszélése szerint, az elnök egy súlyos pillanatban nem is fogta fel, mi történik körülötte. – Akkor történt, amikor a filmsztár elnökünk volt – mesélte a komornyik. – Én lent dolgoztam a konyhában, egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy minden résen füst szivárog befelé. – Az egyik komornyik, aki a kandallóban megrakta a tüzet, elfelejtette kinyitni az égésszabályzót, és dőlt a füst a szobába, amelyben Reagan üldögélt. – Hallottam a tűzoltóautó szirénáját és a tűzoltók dübörgését, amint felrohantak a második emeletre.

Nem sokkal később az egyik tűzoltó, egy nő, nevetve jött lefelé. – Mi olyan vicces? – kérdezte a komornyik, meglepetten.

A nő alig bírt válaszolni a nevetéstől: – Tudja, hogy az elnök ott ült, mintha mi sem történt volna? Nézte tovább a tévét és újságot olvasott.

– Észre sem vette, mi történt – emlékezett vissza a komornyik.

Akkor még senki sem gondolt arra, hogy az Alzheimer-kór első tünetei jelentkezhetnek az elnökön. Abban a pillanatban az egész nem volt egyéb, mint egy újabb húzás az elnöktől, aki nehezen hozható ki a sodrából.

*

A leghosszabb életű pletykák általában olyan alkalmazottaktól származnak, akik nem tudnak kijönni egymással. Előfordul, hogy akit fel-

vesznek a Fehér Házba dolgozni, annak bizony a fejébe száll a dicsőség. Sok alkalmazott, akit állandó alkalmazásba vesznek, különösen a szakácsok, magasan képzett profik, akik a legjobbnak tartják magukat a szakmájukban. Ez a versenyszellem szakmai rivalizáláshoz vezethet – ennek legszembetűnőbb, újabb keletű példája Walter Scheib konyhafőnök és Roland Mesnier főcukrász nyílt viszálya.

Tizenegy éven keresztül egymás mellett dolgoztak, de ez egy szemernyi sem csökkentette az ellenségeskedést a két férfi között. Mindkettejükben ugyanaz a heves ellenérzés van a másik iránt még most is, egy évtizeddel azután, hogy elhagyták a Fehér Házat. Mesnieri, aki most hetvenéves, Carterék vették fel. Scheibet, aki tíz évvel fiatalabb, Clintonék. Annyira gyűlölték egymást, hogy gyakran még az ételleket sem voltak hajlandók megbeszélni, amelyeket készítettek. Scheib egyszerűen átadta Mesniernek a heti menüt, hogy megtervezhesse, mihez milyen desszert illik. Scheib elismeri, hogy ő kevésbé kedveli a társaságot, mint Mesnier, és konyháját inkább egy katonai parancsnok stílusában igazgatja. (– Ha barátokat akartam volna – mondta –, akkor egy ifjúsági csoportba lépek be önkéntesként.) Mesnier, akinek kreációi nagyon ízlésesek, művészelektű francia, aki minden kollégáját az általa választott tortával ajándékozta meg karácsonykor, több tucatnyi gyümölcstortát, stollent és aprósüteményt gyártva le évről évre. (A személyzet tagjai nem csak kollégák voltak számomra – mondta. – Ők voltak a családom.)

Scheib a könyvei és tévés szereplései miatt veti meg Mesnieri, azt mondja, ez nem más, mint a hírnév hajszolása. – Nagyobbnak képzelem magát, mint az elnöki családok, és ez elég szerencsétlen dolog. – Mesnier azt mondja, hogy az aránylag elegáns Scheibet (aki inkább néz ki ügyvezető igazgatónak, mint szakácsnak) azért vették fel, mert jó megjelenésű és érthetően beszél, jó szóvivője Hillary Clinton egészséges amerikai konyha kampányának. – Walter és én azért nem jöttünk ki egymással, mert én tudtam, hogy nem tud főzni – mondta elutasítón.

– A házvezetők azzal vicceltek, hogy ha Rolandot és engem valahol meglátnának együtt sörözni, mind térdre esnének és imádkoznának, mert ez egyértelműen azt jelentené, hogy itt a világ vége – mondta Scheib.

Mesnier nagyon kedvelte Scheib elődjét, a francia Pierre Chambrint, de őt Clintonék elbocsátották, miután nem volt hajlandó nehéz francia ételeiről egészségesebb amerikai konyhára váltani. Hillary Clinton reklámozni szeretne volna az egészséges amerikai ételeket, főleg miután belefogott az egészségügy átalakításába. Chambrin ellenben azt mondta, hogy elbocsátásának valódi oka a megjelenése volt, nem a főztje. – Francia vagyok, kövér vagyok és borzasztóan beszélek angolul. Nem illetem a képbe, amit az amerikai nép felé szerettek volna sugározni.

Ami Clintonékat illeti, Chambrin azt mondta: „számukra az étel csak üzemanyag volt, semmi más”. – Elejétől fogva tudtam, hogy a napjaim meg vannak számlálva Clintonék mellett. Megtettem, amit kértek. Igyekeztem a kedvükben járni, nem használtam vaját, nem használtam zsírt, úgy állítottam össze a menüt, hogy ne legyenek benne francia szavak. De hát hogy mondja azt, hogy *sauté* anélkül, hogy használná a *sauté* szót például? (Az angol konyhai szaknyelv a francia *sauté* kifejezést használja a hirtelen sütésre. *A ford.*)

Chambrin utálta, hogy Clintonéknak mindegy, mit esznek. Bushékkal ellentétben, Clintonék a konyhában akartak étkezni. – Amikor Bushékat Clintonék váltották a rezidencián, nekünk az előkelő ételekről puliszkára kellett váltanunk.

Amikor Scheibet felvették Chambrin helyett, a szűk földszinti konyha hihetetlenül kényelmetlen munkahely lett. John Moeller szakács röviddel azután állt munkába a Fehér Házban, hogy Mesnier megkapta saját kis cukrászműhelyét, és minden vicc nélkül állította: – Ha Mesnier a nagy konyhában marad és mellettünk kellett volna dolgoznia, ott vér folyt volna.

KILENCEDIK FEJEZET

Akik a Fehér Házban nőttek fel

Gondoljanak csak bele, milyen érzés este elköszönni egy fiútól a Fehér Ház bejáratánál, teljes díszkivilágításban, miközben egy titkosügynök a közelben figyel.

Egy kézfogásnál több nemigen jöhet szóba, és a házasságok nem így kezdődnek.

MARGARET TRUMAN

A mikor a tizenkét éves Chelsea Clinton 1993-ban beköltözött a Fehér Házba, Steve Ford küldött neki egy levelet. A jó tanácsa így hangzott: barátkozz össze a titkosszolgálattal, mert könnyen lehet, hogy ők lesznek az egyetlen kapcsolatok a külvilággal. Steven elmondta, hogy neki aránylag könnyű dolga volt, mert ott voltak a testvérei, akikkel osztozott a sorsán. Chelsea számára egyeként nehezebb lesz az élet a Fehér Házban. És persze tényleg ez lett a vége, hiszen édesapja nyilvános meghurcolásának teljes terhét egyedül, testvérek nélkül kellett átvészelnie. – Sokszor gondoltam rá, mennyivel nehezebb helyzetben van, mint más családok, ahol általában két-három gyerek volt. – Visszatekintve Chelsea Fehér Házban töltött idejére Ford ma így vélekedik: – Azt hiszem, csodálatosan viselte.

Amikor gyerekek költöznek a Fehér Házba, a rezidencia személyzete rögtön a védelmébe veszi őket. Látták, milyen volt más gyere-

keknek a rezidencián felnőni, és azt szeretnék, hogy a fiatal lakóknak a lehető legnormálisabb gyerekkoruk lehessen. Azon túl, hogy rájuk hárul a gyerekről való gondoskodás többletfelelőssége, az alkalmazottak gyakran belekóstolhatnak abba is, milyen az, amikor egy örökmozgó totyogó vagy egy duhaj kamasz van a háznál. Az elnöki gyermekek jelenléte melegséget és ártatlanságot vihet a házba, fellazítva az elnöki lakóhely sokszor stresszes légkörét.

Bill Hamilton raktárvezető elnöki utódok több nemzedékét követte végig, amíg megtanulták, hogyan éljenek a Fehér Ház búrja alatt. Azt mondta, minél fiatalabbak voltak a gyerekek, annál könnyebben tudtak alkalmazkodni klausztrofóbiás, új életükhöz. Caroline és John-John Kennedy aránylag könnyen önmaguk tudtak maradni a ház falai között. Annyira kicsik voltak még, amikor a Fehér Házba érkeztek, hogy másra szinte nem is emlékeztek. Chelsea Clinton, valamint Sasha és Malia Obama számára tinédzsernek lenni a Fehér Házban azt jelenti, hogy úgy kell megbirkózniuk kamaszkori szorongásaikkal, hogy közben állandóan rivaldafényben vannak. És a nagyobb gyerekeknek, mint Fordéknak, Luci és Lynda Johnsonnak, Barbara és Jenna Bushnak volt Hamilton szerint talán a legnehezebb dolguk, amikor szembesültek az- zal, hogy fel kell adniuk megszokott szabadságuk egy részét, és addig vissza sem kapják, amíg édesapjuk el nem hagyja hivatalát.

– Miután egyszer már belekóstolt a főiskolás életbe, a sörözésbe, a pasizásba, a bulizásba meg a többibe, nem könnyű változtatni – mondta.

George W. Bush lányai, akiket kiskorukban nagymamájuk, Barbara Bush kedvesen csak „kis vadócoknak” hívott, már ismerték a rezidenciát, amikor édesapjukat megválasztották. Nagypjuk elnöksége idején ott bújócskáztak és virágkötést tanultak a virágkötő műhelyben. Édesapjuk elnöksége alatt a lányok Nancy Mitchell házvezetőt tették meg legfőbb bizalmasuknak szívügyekben. (Jenna később beismerte, hogy történt egy s más a Fehér Ház tetején.) Az alkalmazottak szerint

mindketten tipikus tizenkilenc éves lányok voltak, és Jennának anynyira a szívéhez nőttek a rezidencia alkalmazottai, hogy Nancy Clarke vezető virágkötőre bízta a virágdíszítést texasi esküvőjén.

Persze mindig bizonyos kényszerűségekkel jár, ha az ember a búra alatt él. – Szörnyű élet ez egy tinédzser számára – mondta Nelson Pierce házvezető. – Állandó korlátozások közt élni, tudva, hogy semmit sem tehetnek anélkül, hogy a Titkosszolgálat azonnal ne szerezne tudomást róla.

*

Kennedyék távozása óta nem éltek kicsi gyerekek a Fehér Házban. Amikor Obamáék beköltöztek, Malia tízéves volt és Sasha hét. Most tizenhat, illetve tizenhárom évesek, s életükből hat évet szobalányok, komornyikok és szakácsok között töltöttek el egy olyan házban, amelynek saját mozija, tenisz- és kosárlabdapályája és úszómedencéje van. És ez csak a mindennapi életük. Akkor még nem említettük az elegáns vacsorákat és partikat, amelyeken időnként részt vesznek, vagy a privát Jonas Brothers-koncertet édesapjuk első beiktatása alkalmából.

Barbara és Jenna Bush, akik abban az évben fejezték be a középiskolát, amikor édesapjukat elnökké választották, távozásuk előtt körbevezették Maliát és Sashát, megmutatták nekik többek közt a mozit, a tekepályát és még néhány titkos folyosót is. Szemmel láthatóan élvezték, hogy egy még náluk is fiatalabb testvérpár veszi át a helyüket, és azt tanácsolták nekik, hogy időről időre azért csússzanak majd le a lépcsőkorláton. Ez a tanács Sasha Obamának, a nővérek közül az élénkebbiknek, nagyon tetszett.

Akárcsak Kennedyék, Obamáék is nagy hangsúlyt fektetnek rá, hogy gyermekeik élete normális legyen. Bob Scanlan virágkötő, aki 2010-ben ment nyugdíjba, mesélte, hogy a Tetőszalonban olyan jelenetnek volt szemtanúja, ami sok amerikai háztartásban megesik egy-

egy vasárnap reggel: az előző esti pizsamaparti ottmaradt matraccal lepték el a padlót.

A lányok csak hétvégén kapnak desszertet, de amikor a nagymamájuk, Marian van szolgálatban, akkor szabad a vásár, lehet jégkrémet és pattogatott kukoricát enni. Scanlan elmondta, hogy Mrs. Robinson igyekszik nem belefolyni a család magánéletébe. – A harmadik emeleten lakik, és amíg én ott dolgoztam, külön étkezett. A lányok az anyjukkal és apjukkal étkeznek a második emeleti lakrészben, Mrs. Robinson pedig a harmadikon – mondta Scanlan. – Megyek haza – szokta mondani Marian vacsora előtt, és felmegy saját lakosztályába, hogy lánya együtt lehessen férjével és gyermekeivel.

– Friss virágot szoktunk tenni a nappalijába és a hálósobájába. Mindig nagyon kedves, nagyon szívélyes, és mindenért nagyon hálás volt, amit kapott. – Amikor Scanlan bement, hogy kicserélje az előző virágkompozíciót, gyakran azt mondta neki, nem kellett volna fáradnia. – Ez is nagyon szép, de én úgy láttam, hogy még a tegnapinak sem volt semmi baja – mondta ilyenkor.

Michelle megkérte a virágkötőket, hogy címkézzék fel a magánlakrészükbe kerülő kompozíciókban lévő virágokat, hogy ő és a lányok megtanulhassák mindnek a nevét. A *First Lady* megkérte szeretett komornyikjukat, Smile „Smiley” Saint-Aubint, aki Haitiről származott és gyönyörűen beszélt franciául, hogy anyanyelvén szóljon a lányokhoz, amikor kiszolgálja őket, hogy elkezdhessék tanulni a nyelvet. (Saint-Aubin 2009-ben hunyt el.)

Scanlan azt szerette volna, hogy Obamáék első, Fehér Házban töltött karácsonyi ünnepi időszaka különleges legyen (magát az ünnepet Hawaiiin töltik), ezért egy-egy feldíszített bukszus „karácsonyfát” tett Malia öltözőkdőasztalára és Sasha kandallóparkányára.

Maliának nagyon tetszett az övé. Amikor Scanlan bement a szobájába, hogy megnézzé, rendben van-e a fácska, egy neki szóló üzenetet talált: „Kedves Virágkötő! Igazán nagyon tetszik a karácsony-

fám. Ha nem túl nagy kérés, kaphatnék rá égőket is? Ha nem megy, megértem.” Az aláírás egy szívecske volt. Scanlan levitte a cédulát a virágkötő műhelybe. – Most mondjátok, hogy is tehetném meg, hogy nem rakok égőket arra a fára? – mondta nevetve.

Az alkalmazottak igyekeznek a gyerekek kedvében járni, mert tudják, milyen nehéz az életük. 2014-ben Sashát és Maliát a republikánus frakció egyik munkatársa támadta meg a rendes éves fehér házi pulyka megkegyelmezési ceremónia alkalmával. „Úgy öltöztetek, hogy tiszteletet érdemeljete, ne csak egy helyet a bárban”, írta Elizabeth Lauten egy Facebook-bejegyzésben. Lauten, aki Stephen Fincher republikánus képviselő sajtótitkára volt akkoriban, a lányok rövid szoknyáira utalt: Becsmérlő szavaiért demokraták és republikánusok egyaránt kritizálták, akik mindnyájan megegyeznek abban, hogy a hivatalban lévő elnökök gyermekei tabunak számítanak. Lauten lemondott a médiatámadások miatt. Ez az epizód is azt mutatja, micsoda teherrel jár, ha az ember a Fehér Házban, a figyelem középpontjában tölti gyermekkorát. És a reflektorfény csak egyre erősödik a folyamatos hírcsatornák és a közösségi média megjelenésével.

*

Caroline and John-John Kennedy volt a Fehér Ház két legfiatalabb lakója Theodore Roosevelttől fészekaljnyi gyermeke óta, akik híresen nagy pusztítást vittek végbe a rezidencián a huszadik század fordulóján. Caroline hároméves volt, öccse csak két hónapos, amikor szüleik a rezidenciára költöztek. Jackie Kennedy azt szerette volna, hogy gyermekei ne legyenek elkényeztetve. Ha más gyerekektől szülinapi meghívást kaptak, alá kellett írniuk a köszönőlevelet (John-John csak irkafirkált persze), és a saját szülinapi partijuk után anyjuk levitte őket a konyhába, hogy köszönetet mondjanak a személyzetnek. Caroline és John-John már kétévesen megtanulta, mit jelent az, hogy „nem szabad”, mondta Letitia Baldrige; amikor pedig bemutatták őket

Robert McNamara védelmi miniszter feleségének, egyenesen a szemébe néztek és azt mondták: – Üdvözlöm, Mrs. McNamara! – Bár John-John esetében talán inkább úgy hangzott, „Mrs. Nama”.)

– Egész nap azt mondogatták, hogy „üdvözlöm, üdvözlöm”, és nem csak anyu és apu barátainak, hanem a házvezetőknek, a komornyikoknak, a szobalányoknak, a rendőröknek és a titkosszolgálati tiszteknek, a kertészeknek és a konyhásoknak, a felszolgálóknak, mindenkinek, akivel csak találkoztak – mesélte Baldrige.

A korábbi *First Lady*ekkel ellentétben Jackie Kennedy nem engedte, hogy gyerekei csak a vezetéknevükön szólítsák a komornyikokat, ő ezt gorombaságnak tartotta, különösen, miután idősebb, méltóság-teljes úriemberekről volt szó, akiknek többsége évtizedek óta szolgált a házban. – Mr. Allennek szólították – mondta Jim Ketchum kurátor, Eugene Allenre utalva. – Preston Bruce-t pedig Mr. Bruce-nak. Édesanyjuk nem hagyta, hogy egyszerűen „Bruce-nak” vagy „Allennek” szólítsák őket.

Néha, ha Jackie nem volt a közelben, Caroline és John-John olyan közvetlenséggel viselkedett a személyzettel, amit anyjuk valószínűleg nem helyeselt volna. Nelson Pierce házvezető legkedvesebb emléke egész, huszonhét éves fehér házi pályafutásáról az, amikor mesét olvasott John-Johnnak. – Mrs. Kennedy lemezjátszója elromlott, és fel kellett kísérnem a szerelőt a lakosztályba, hogy megjavítsa – emlékezett vissza. – John-John fogott egy könyvet, odahozta nekem, és megkért, hogy olvassak neki.

Pierce megtette, amit kértek tőle, leült a pamlag szélére és olvasni kezdett. Úgy gondolta, hogy egy ilyen nyüzsgő kisfiú úgysem bír majd egy helyben ülni, amíg a történet végére érnek. – Azt hittem odaáll majd mellém, amíg olvasok, de nem. Felmászott mellém, és taszigálni kezdte a mellkasomat „Dőlj hátra, dőlj hátra!” Így hát hátradőltem, ő mellém ült, átkaroltam a vállát, és úgy olvastuk a mesét. Amint vége lett, leugrott mellőlem, fogta a könyvet, és szépen visszatette a he-

lyére. – Nelson számára a Kennedy gyerekekkel töltött idő kellemes kikapcsolódás volt, a kicsik saját négy gyermekére emlékeztették őt.

Egy este Kennedyék dadusa, Maud Shaw letelefonált Pierce-nek, hogy segítsen. A második emeleti Családi étkezőben volt, és John-Johnt etette. Közben Caroline, aki már befejezte az evést, bukfencezni próbált a padlón – nem sok sikerrel. Amikor Pierce belépett, a kislány felnézett rá, és így szólt:

– Mr. Pierce, szörnyű gondban vagyok. A lábaim hol jobbra mennek, hol meg balra.

– Caroline, próbálj meg nagyon erősen arra összpontosítani, hogy a lábaid pontosan a fejed fölött maradjanak – mondta neki Pierce.

A következő próbálkozások sokkal jobban sikerültek.

– Mr. Pierce, nem bukfencezne velem? – kérte Caroline.

Pierce nevetve emlékezett: – Szerencsére Maud Shaw megmentett, és nem kellett Caroline-nal bukfenceznem az étkező padlóján!

Évtizedekkel később Walter Scheib szakács így magyarázta, hogy viszonyul a személyzet az elnöki családhoz: – Miközben a díszvacsora a legnagyobb horderejű dolog a munkánk során, könnyen megtörténhet, hogy a díszvacsora napján az ember kap egy hívást a rezidenciáról, hogy Chelsea vagy a Bush ikrek valamelyike szeretne egy tál zabkását vagy áfonyát, vagy valamit, és akkor ez a prioritás. Nem a konyhaművészetről van szó, hanem arról, hogy megpróbáljuk az elnöki család részére a normalitás egy kis szigetét biztosítani ebben a bolond világban.

Az elnöki család kívánságai néha közönségesek, sőt elkeserítőek a képzett szakácsok szemével nézve, főleg, ha gyerekekről van szó. John Moeller emlékezett vissza egy esetre, amikor egy újonnan érkezett szakáccsal palacsintát készítettek Chelsea Clintonnak. Az új fiú valódi juharcaszirupot vett elő a hűtőből, de Moeller szólt neki, hogy Chelsea a mesterséges fajtát szereti, akárcsak a legtöbb gyerek. Az új szakács vitába szállt vele, mondván, hogy a valódi mindig jobb. Moeller hát beadta a derekát és a minőségi szirupot küldte fel a ko-

mornyikkal. Két perccel később már jött is vissza az üveg az elnök lányának üzenete kíséretében, miszerint kéri a saját szirupját. Az elnöki család választása felülír minden mást.

A rezidencia személyzetének feladata, hogy biztonságos helyet biztosítson az elnök gyermekei számára, ahol önmaguk lehetnek. Johnsonék idősebb lánya, Lynda Bird Johnson Robb emlékszik, hányszor talált vigaszt a személyzetnél olyankor, amikor egyetlen kívülállóban sem bízhatott. – Az emberek, akik ott dolgoztak, csodálatosak voltak. Biztos vagyok benne, hogy mindenki, aki élt ott, értékelte őket és szerencsésnek érezte magát, hogy olyanok veszik körül, akik segíteni akarnak neki anélkül, hogy bármit is várnának cserébe. Sosem árultak el bennünket.

Lynda akkor találkozott férjével, Charles „Chuck” Robb-bal, amikor az társadalmi ügyekért felelős szárnysegédként dolgozott a Fehér Házban. Az volt a dolga, hogy az elnök vendégei jól érezzék magukat a fogadásokon és vacsorákon, csevegni kellett azokkal, akik lámpalázások voltak, amiért az elnökkel és a *First Lady*vel fognak találkozni, és a helyükre kellett vezetnie a vendégeket. A személyzetén kívül senki sem tudta, hogy Lynda és Robb találkozgatnak. Miután végzett a munkájával, Robb rohant a Tetőszalonba, hogy Lyndával bridzsezzen. A komornyikok látták őket persze, de tiszteletben és titokban tartották magánéletüket.

Robb kiváló tanuló volt a tengerésziszkolai főiskolán a virginiai Quanticóban, Bronz Csillag kitüntetést szerzett Vietnámban, és később Virginia állam kormányzója lett, két cikluson át a Szenátus tagja. Amikor Robbot bevetésre küldték, Lynda első lányukkal, Lucindával volt terhes. Éberén feküdt a szobájában éjszaka, betegre izgulta magát a férjéért, és közben a vietnami háború ellen tüntetők kiabálását kellett hallgatnia.

Lynda Caroline Kennedy korábbi szobájában lakott, amely a Pennsylvania Avenue-ra nézett, nem volt hová bújni. Húga, Luci

John-John hálósobáját kapta. A két szoba között volt egy kis helyiség, Maud Shaw korábbi szobája, amelyet gardróbszobává alakítottak át a lányoknak.

Az elnök és Mrs. Johnson szobája a Déli pázsitra nézett, így ők nem hallották olyan tisztán a kiabálást, de Lynda és húga már irtóztak a dühös tiltakozástól. – Nagyon lehangoló volt Lucinak és nekem, hogy egész nap és egész éjjel az emberek ordítozását kellett hallgatnunk a háborúról, főként, mert mindkettőnk férje a háborúban volt. Ők áldozatot hoztak, én állapotos voltam, az emberek pedig nagyon sértő dolgokat mondtak az apámról. Tudom, nagyon szerették volna, hogy vége legyen a háborúnak.

Betty Monkman kurátor, emlékszik, hogy összegyűltek a személyzeti irodában, és nézték a tiltakozókat. Ő idősebb kollégáihoz fordult, és így szólt: – Azok ott, a parkban akár a ti gyerekeitek is lehetnének.

– Nem lehet megszökni az elől, ami körülöttünk történik – mondta. – Úgy tűnhet, hogy begubózva élünk, de nagyon is tudatában vagyunk mindannak, ami odakint történik. – Egy rendkívül hideg napon Johnson elnök abbéli igyekezetében, hogy csillapítsa a tüntetők dühét, még forró kávét is küldött ki nekik a komornyikokkal.

– Elég fiatal voltam akkor, húszas éveim végén jártam – emlékszik vissza Monkman –, és eljártam bulizni, de senkinek sem mondtam el, hol dolgozom, mert ha elmondtam volna, az biztosan negatív reakciókat váltott volna ki. Ezért mindig azt mondtam, hogy a Park Szolgálatnál dolgozom, mert nem akartam, hogy politikáról kérdezzenek. Lehet, hogy én is úgy éreztem, ahogy ők, de nem akartam hallani róla!

Keddőtől szombatig a Fehér Ház földszintjének egyes részei és az első emelet nyitva állt a nyilvánosság előtt, és az állandó tüntetések, tiltakozások éve alatt a magánélet hiánya elviselhetetlenné vált Lynda számára. – Kennedy elnök meggyilkolása ellenére nem volt olyan fokú biztonsági védelmünk [amilyenre szükség lett volna], és a turis-

ták már kora reggel ott voltak az ablakunk alatt, olyanokat kiabálva, mint „Foglald a helyet, Myrtle!”, mi meg aludni próbáltunk.

Texas kormányzójának felesége, Nellie Connally azt mondta egyszer Lyndának, hogy gyakran gondolt rá, hogy vízzel töltött lufikkal kéne megdobálni a turistákat a kormányzó házában az ablakából.

– Nevetve válaszoltam neki, hogy én is szívesen megtenném – mondta Lynda. – De persze sohasem tettem.

De nem a barátságos turistákkal volt az igazi baj, hanem a háború folytatásától feldühödött tiltakozók nehezítették meg az életet a Fehér Házban. Nelson Pierce házvezető emlékszik egy esetre, amikor „kölykök” a nyilvános túrák egyikén saját vérükkel megtöltött fiolákkal dobálták meg a Díszterem falait. – Ki kellett tisztíttatnunk a függönyöket. – Volt olyan is, hogy a látogatók csótányokat eresztettek szabadon a Fehér Házban. – Ki kellett képezniük a takarítószemélyzetet, mi a teendő, ha ilyesmi történik – mondta Monkman.

Lyndon B. Johnson számára döntő pillanat volt, amikor lánya, Lynda az éjszaka közepén sírva ment oda hozzá, miután kikísérte Vietnamba tartó férjét, és megkérdezte apjától, miért kellett Robbnak háborúba menni. Az elnök rádöbrent, hogy nem tudja megválaszolni lánya kérdését. Nem sokkal később Johnson bejelentette, hogy nem indul a következő választáson.

*

1974 augusztusában Steve Fordot már csak néhány hét választotta el attól, hogy elkezdje elsőéves tanulmányait a Duke Egyetemen, amikor édesapja hirtelen az elnöki székben találta magát.

– Hirtelen mindnyájunknak lett tíz titkosügynöke, és az egész életünk megváltozott. Elhiheti, hogy egy tizennyolc éves srác nem ilyen társaságról álmodik.

Ford úgy döntött, hogy nem kezdi el az egyetemet, és Montanába költözött, ahol egy farmon állt munkába, hogy elkerülje a reflektor-

fényt. De két hónapos időszakokra szüleikhez költözött a Fehér Ház harmadik emeletének egyik szobájába, ahol testvérei is laktak.

– A Fehér Ház igazából a személyzeté volt, mert ők voltak azok, akik négy, öt, hat adminisztráción keresztül ott éltek – mondta. – A házbérlet nagyon rövid időre szólt. Volt, akinek kicsit hosszabb, volt, akinek rövidebb! – (Ford édesapja kevesebb, mint három évet töltött a Fehér Házban, 1977-ig.) De Ford élénken emlékszik azokra az évekre. – Tényleg olyan volt, mintha egy múzeumban lagnánk – mondta. – Minden holmi Lincoln vagy Jefferson idejéből való. Emlékszem a beköltözésre. Otthon, Alexandriában általában feltettem a lábamat az asztalra; de itt anyu rám szólt: „Itt nem teheted fel a lábad! Ez Jefferson asztala!”

A Ford család számára a Fehér Házba való beköltözés eget rengető változást hozott. Majdnem húsz éven keresztül, amíg Gerald Ford kongresszusi képviselő volt, sőt akkor is, amikor alelnök lett, egy négy hálószobás, két fürdőszobás, vörös téglás, koloniál stílusú házban laktak egy ezer négyzetméteres telken a Crown View Drive-on, a virginiai Alexandriában, a Potomac folyó túlsó partján.

Amikor Ford alelnök lett 1973 decemberében, Spiro Agnew lemondása után, a házuk garázsába beköltözött a védelmével megbízott titkosszolgálati osztag, és a hálószobájuk ablakában golyóállóra cserélték az üveget. (A Tengerészeti Obszervatórium egyik épülete csak 1977 óta az alelnök hivatalos rezidenciája.)

Gary Walters személyzeti főnök később felidézte, hogy mennyire közvetlenek voltak Fordék. Egyszer Ford elnök felhívta Walterst, és megkérte, küldjön valakit, aki megnézné, miért nincs meleg víz a fürdőszobájában. Már néhány napja ez a helyzet, de nem sürgős a dolog, addig is a felesége zuhanyozóját használja, mondta Ford.

Amikor Ford lett az elnök, a családnak hét napot kellett várnia, hogy beköltözhessen a Fehér Házba, mert Nixonéknak időre volt szükségük, hogy elvigyék a holmijukat. Amikor végül beköltöztek, az

elnök és a *First Lady* is magával hozta otthonából a kedvenc székét – az elnöké egy kényelmes bőrfotel volt –, hogy ezeket használják a hálószobájuk melletti nappaliban.

Susan Ford, Ford elnök legfiatalabb gyermeke emlékszik, mennyit könyörgött a szüleinek, hogy újrafestethesse a szobáját és kicseréltethesse a kék plüss-szőnyeget. Nem engedték, mert a költségek a családot terheltek volna. – Apám nem hitt a jelzáloghitelben. Egyértelműen a gazdasági válság gyermeke volt – mondta.

Mint a legtöbb normális gyerek, a négy, tizenéves vagy húszas éveit elején járó Ford csemete is alig várta, hogy bajt keverhessen. Azon a napon, amikor a család beköltözött a Fehér Házba, Steve Ford felhívta legjobb barátját, Kevin Kennedyt, aki Alexandriában a közelükben lakott. – Kevin, végre beköltöztünk. Át kell jönnöd, látnod kell ezt a helyet.

Átvitte barátját a biztonságiakon és körbevezette. Megmutatta neki harmadik emeleti szobáját, aztán felmentek a Tetőszalonba. Elővettek egy lemezjátszót, és a Led Zeppelin *Stairway to Heaven* című számát bömböltették vég nélkül a Fehér Ház tetején. – Ez volt az első éjszákám a Fehér Házban – mondta Ford. – Eugene, a komornyik tudta, mit csináltunk, és nagyon hálás voltam neki, hogy sosem árult be a szüleimnek. A személyzet mindig mindenről tud.

De igyekeznek nem ítélkezni, mondta Ford. Részben azért, mert mélyen együtt éreznek a gyerekekkel, akiknek fiatalságuk egy részét a rezidencián kell tölteniük. – Nem viselkedtek önjelölt erkölcsösösként.

*

Elnöki gyerekek generációi számára volt a Fehér Ház egyszerre áldás és átok. Margaret Truman „nagy, fehér börtönnek” nevezte a rezidenciát, és voltak csemeték, akik még meg is próbáltak szökni belőle.

Susan Ford egy olyan esetet elevenített fel, amely lágyszívű édesapját nagyon feldühítette. Susannek valahogy sikerült elfutnia a kocsijá-

ig, amely a Déli pázsit kocsifelhajtóján állt („A kulcsot mindig benne hagytuk a kocsiban, hátha odébb kell vinniük”), és egyenesen kihajtott a Fehér Ház kapuján. A titkosügynökök, akik a lány védelmével voltak megbízva, nem tudták becsukni a kaput vagy utánaeredni, mert ugyanabban a pillanatban érkezett meg a *First Lady* a kocsijával.

Susan felvette egy barátját, leparkoltak egy Safeway szupermarket mellett, és megittak néhány sört. Később Susan egy nyilvános telefonfülkéből felhívta a Titkosszolgálatot, és azt mondta, este hétre otthon lesz. (Haza kellett mennie a Hall & Oates-koncertjegyekért.) Amint visszaért, apja azonnal látni akarta.

Vége a mókának – gondolta, Vissza a valóságba.

Az elnök azt mondta, nagyot csalódott benne. Iszonyú dühös volt, hiszen a *Symbionese Liberation Army* elnevezésű baloldali csoport tagjai (Patty Hearst elrablója) korábban megfenyegették, hogy túszul ejtik a lányát. Susan volt az egyetlen Ford gyermek, aki titkosszolgálati védelem alatt állt már apja elnöki hivatalba kerülése előtt. Ami játékos kalandként indult, könnyen nemzeti katasztrófává változhatott volna, ha elrabolják. (Susant egyébként nem viselte meg túlságosan a Titkosszolgálat jelenléte; később apja védelmi osztagának egy korábbi tagjához ment férjhez.)

Húgához hasonlóan Steve Ford is megpróbált normális életet élni. Ez nem mindig sikerült. – Amikor beköltöztünk, egy sárga Jeepem volt – mondta, már előre nevetve naivitásán. – Mindig a diplomáciai bejárat előtt parkoltam le a kocsifelhajtón. Mire felmentem és kinéztem a szobám ablakán, már nem volt ott. – A személyzet úgy gondolta, hogy egy Jeep nem megfelelő autó, hogy a Fehér Ház előtt parkoljon. – Valahányszor hazajöttem, mindig hátravitték és elrejtették. Én meg ideges lettem, lementem, és visszavittem oda, ahol volt, ők meg újra elvitték.

Amy Carter, aki kilencéves volt, amikor beköltöztek, rajta hagyta a keze nyomát a Fehér Házban – a szó szoros értelmében. Felírta a nevét filctollal a liftakna és a második emeleti szolgálati lift közötti falra. – Amy kinyitotta az ajtót, bedugta a kezét a liftaknába és felírta a nevét – mondta Tony Savoy üzemetelési osztályvezető.

Amy nem elégedett meg azzal, hogy folyton a rezidencia felső emelein legyen, emlékezik vissza Savoy. Felfedezésre vágyott. – Kíváncsi volt. Itt ez a nagy ház, ez a sok ajtó, hát nézzük meg, mi van mögöttük.

Carterék Washingtonban állami iskolába küldték lányukat, ami nagy port kavart. Nem lehetett könnyű egy kislány számára, akinek folyton nyomában a Titkosszolgálat, beilleszkedni, különösen, mivel tanára, abbéli igyekezetében, hogy védje őt, minden szünetben bent tartotta. Mire a Fehér Házba költöztek, édesanyja, Rosalynn szerint Amy – aki a család negyedik gyermeke és első kislánya volt – hozzászokott már, hogy kívülről. – Más helyzetet nem is ismert, hiszen csak hároméves volt, amikor a kormányzói rezidenciára beköltöztünk. Amy számára ez sem volt más. Mary jött velünk. Ez volt az élete.

Mary Prince nevelőnő sokat segített, hogy Amy jól érezze magát, mondta Rosalynn, de a szeplős kislány jól tudta, hogy az élete más, mint a többi gyereké. Georgiában, a kormányzói rezidencián még kevesebb magánélete volt: ott már az is, hogy a konyhába eljusson, azzal járt, hogy át kellett magát verekednie egy csapat turistán. De Amy higgadt gyerek volt, olyannyira, hogy néha úgy tűnt, tudomást sem vesz a külvilágról. – Amikor hároméves volt – meséli édesanyja –, mindenki odavolt, amikor meglátta őt, ő meg csak ment tovább egyenesen, nem nézett se jobbra, se balra. Emlékszem, hogy amikor Washingtonban először ment iskolába, mindenki olyan szomorú volt, mert Amy olyan magányosnak látszott. De ez volt az ő normális élete.

Amikor beköltöztek a Fehér Házba, Rosalynn elmondása szerint Amy néha lement az első emeletre a nyilvános látogatási időben, de „az emberek akkora hűhót csaptak körülötte”, hogy felhagyott ezzel.

Amikor a tûrák véget értek aznapra, visszament, hogy görkorcsolyázzon a Keleti szobában.

A rezidencia személyzetének tagjai szerették a bátor kislányt. Mary Prince gyakran felhívta Nelson Pierce-t, mikor tudna átjönni a rezidenciára, hogy felhangolja Amy hegedűjét („A zene és a baseball volt az a két dolog, amiért érdemes volt élni”, mondta Pierce.) James Jeffries komornyik elmondta, hogy Amy néha megkérte, segítsen neki a házi feladatban, amikor Jeffries fent volt a családi konyhában. Egy nap a rá vigyázó titkosügynökkel végigjárta az összes műhelyt, hogy megkérje az alkalmazottakat, támogassák, hogy részt vehessen egy zárándoklaton, mesélte Betty Monkman kurátor. – Mi voltunk a szomszédai. Csak hozzánk tudott jönni adományt gyűjteni. Megígértük neki, hogy adunk ennyit vagy annyit, aztán visszajött, hogy begyűjtse – mondta Monkman. – Nem mehetett ki az utcára, mint mások.

Carterék igyekeztek stabilitást és normalitást biztosítani Amy számára. Monkman emlékszik, hogy egyszer, amikor a kuratori iroda közelében lévő Porcelános szoba mellett ment el, látta, hogy Amy tóklámpást farag a barátaival, és Carter elnök ott ült a földön és segített nekik.

Mary Prince, ellentétben azokkal, akik Amy szemére vetették, hogy külföldi vendégeket sértett meg azzal, hogy olvasott egy díszvacora alatt, kitart amellett, hogy Amyt nem rontotta el a hírnév. – Nem volt elkényeztetett kölyök. Egyáltalán nem volt akaratos. Normális kisgyerekek volt, aki szórakozni akart.

Mesnier séf szerint Amy szeszélyes kislány volt, akit nem feszélyezett a Fehér Ház magasztossága. Iskola után néha leszaladt a konyhába, hogy megkérje őt, küldje fel a kedvenc kekszének hozzávalóit, amit ő maga szeretett elkészíteni a második emeleti kiskonyhában, hogy másnap bevigye az iskolába. Gyakran előfordult azonban, hogy miután betette a tepsit a sütőbe, elment görkorcsolyázni vagy felmá-

szott a fára épített kunyhójába, és teljesen megfeledkezett a kekszéről. Amikor az égett sütemény szaga szétáradt a folyosón, a titkosügynökök először a cukrászműhelybe rohantak, gondolván, hogy onnan ered a probléma. Mesnier ránézett a lihegő ügynökökre, és csak felmutatott az emeletre. Akkor aztán szaladtak fel a második emeletre, hogy kinyissák az ablakokat és megmentsek az elégett sütit. Másnap reggel Amy általában beállított a konyhába és elpanaszolta a séfnek, hogy sütit kellett volna vinnie az iskolába, és most nem tudja, mit csináljon. Amikor Mesnier megkérdezte, mi történt a hozzávalókkal, amiket felküldött, a kislány pirulva válaszolta: – Volt egy kis baleset. – (A cukrász aztán annyira hozzászólt a dolgok menetéhez, hogy amikor Amy megjelent a sütés utáni reggelen a konyhában, már készenlétben állt a pótsüti, hogy vihesse az iskolába.)

A Carter gyerekek szerencsés csillagzat alatt születtek. Már mielőtt a Fehér Házba költöztek volna, édesapjuk sikeres gazdálkodó volt, aki két cikluson át Georgia állam szenátora, majd egy cikluson át kormányzója volt. Néha úgy tűnt, a gyerekek teljesen elszakadtak a való világtól, főként azoknak az embereknek a világától, akik szolgálták őket.

Az egyik komornyik emlékszik, hogy egyszer elbeszélgetett Carterék egyik fiával, aki huszonéves volt abban az időben. A fiú a családi konyhában ült és egy újságcikket olvasott arról, hogy emelkednek a bérleti díjak Washingtonban. Felnézett a komornyikra és így szólt: – Örülök, hogy itt lakhatok, a Fehér Házban.

A komornyik így válaszolt: – Igen. Nekem azért kell két állást vállalnom, mert a bérletért olyan sokat kell fizetnünk. Egyik napról a másikra élünk. – A Carter fiú megdöbbsent. Nem tudta elhinni, hogy ez a méltóságteljes férfi arra kényszerül, hogy két állásban dolgozzon, csak hogy ki tudja fizetni a lakása bérleti díját.

– Jöjjön, lakjon nálunk pár napig, és meglátja – mondta neki a komornyik.

Clintonék hevesen védték lányuk, Chelsea magánéletét, és megkérték a sajtót, hogy róla szóló tudósításait a nyilvános eseményekre korlátozza. Ez az újságírók nagyrészt be is tartották. De a médiának más módszerei is voltak arra, hogy a neve mégis bekerüljön a híradásokba. Egy 1992-es *Wayne világa*-paródiában a *Saturday Night Live* tévéműsorban Mike Myers, aki az ostoba Wayne-t játszotta, azzal gúnyolódott, hogy a „kamaszkor egyelőre rosszul bánt Chelsea-vel”, hozzátéve, hogy „Chelsea Clinton nem kisbaba”. A paródia felháborította Clintonékat, és a Chelsea-vel kapcsolatos megjegyzéseket kiszűrtesztették a műsor ismétléseiből. Meyers bocsánatkérő levelet írt a Clinton családnak.

Obamáékhoz és Kennedyékhez hasonlóan Clintonék is nagyon fontosnak érezték, hogy gyermekük ne váljon elkényeztetetté a Fehér Házban. Chelsea gyakran szólt a szakácsnak, hogy nem kell róla gondoskodnia, majd ő főz magának vacsorát: sajtos makarónit.

Chelsea-t általában imádták a rezidencia dolgozói. Betty Finney szobalány azt mondta, olyan volt számukra, mintha a saját gyermekük lett volna – igyekeztek védelmezni őt. – Ha kamaszokról van szó, az ember egyből gorombaságra, szemtelenségre gondol. Chelsea esetében erről szó sem volt. Sosem tapasztaltam tőle semmi ilyesmit az egész idő alatt, amíg ott voltam – mondta Finney. – Írt nekem egy levelet, amelyben megköszöni a szolgálataimat. Hát ilyen volt.

Bizonyos értelemben Chelsea „normális” tinédzser volt. Például nagyon ritkán ágyazott be maga után. És, mint minden más kamasz, szeretett a barátaival lógni.

Még jóval azelőtt, hogy a *Downton Abbey*-ben láthattuk volna Lady Sybilt, amint főzőleckét vesz az alagsori konyhában Mrs. Patmore-tól, Chelsea Clinton és néhány barátja a Sidwell Friends nevű, elegáns magániskolából, informális szakmai gyakorlatra jelentkezett a rezidencia személyzeténél. (Sok évvel azelőtt Jackie is levitte ötéves Caroline-ját a Fehér Ház konyhájába, hogy aprócska, rózsaszín muffi-

nokat süssenek a játék sütőkészletével, amit születésnapjára kapott.) Chelsea és barátai mindegyik műhelyben eltöltöttek egy kis időt a legjobbaktól tanulva, hogy kell főzni, takarítani és virágokat rendezni. Büszkén mutatta meg szüleinek a saját kezűleg készített virágkompozícióját, amelyet a Vörös szobában helyeztek el, és néhány ételt is meg kellett kóstolniuk, amelyeket ő maga főzött.

– Mrs. Clinton azt szerette volna, hogy Chelsea kicsit önállóbb legyen, és nem követelték meg tőle, hogy mindig velük étkezzen otthon vagy éppen egy étteremben – emlékszik vissza Walter Scheib konyhafőnök. – Mrs. Clinton felhívott, és megkért, tanítsam meg Chelsea-t főzni. – A dolognak volt még egy tétje: Chelsea vegetáriánus volt, és édesanyja biztos akart lenni benne, hogy képes lesz egészségesen főzni magának, amikor majd egyetemre megy. A középiskola utolsó éve utáni nyáron, mielőtt a Stanford Egyetemen elkezdte volna tanulmányait, Chelsea lejárt a konyhába, hogy megtanulja a vegetáriánus konyhaművészet alap- és középfokát.

– Hihetetlenül gyorsan tanult, hiszen, ahogy azzal mára mindenki tisztában van, nagyon-nagyon okos lány – mondta Scheib. Már tizenhét évesen pontosan tudta, hogy a személyzet áldozatot hoz a kedvéért. – Ő nagyon érdeklődő, és komolyan vette ezt a lehetőséget. Nagyra becsülte, hogy rá szánjuk az időnket.

Amikor véget ért a tanfolyam, Scheib egy szakácskabátot ajándékozott Chelsea-nek, amire felíratta: CHELSEA CLINTON, AZ ELNÖK LÁNYA. A Fehér Ház kalligráfusai még egy oklevelet is készítettek neki: „Walter Scheib fehér házi főzőiskolája”. Később Chelsea üzenetet küldött Scheibnek. „Nagyon szépen köszönöm, hogy rám pazarolta az idejét. Remélem, nem okoztam túl nagy gondot.”

– Ha visszagondolok, én milyen lettem volna tizenhét évesen, ha én vagyok az elnök fia – mondja Scheib –, milyen tökfő voltam... Chelsea szerény volt és kisigényű, és annyira hálás mindenért, amit kapott. Emlékszem, ha reggeliidőben letelefonált, mindig így kezdte:

„Ha nem okoz túl nagy gondot...” Én meg azt válaszoltam: „Chelsea, nem gond, ez a munkám.”

A komornyikok később beszámoltak Scheibnek, hogy hallották, amint Chelsea arról mesél az édesanyjának, mit tanult aznap a konyhában. – Mrs. Clinton és Chelsea nagyon közel állt egymáshoz. A *First Lady* megváltoztatta a programját, ha esélye adódott Chelsea-vel ebédelni vagy vacsorázni.

A rezidencia személyzete gyakran látta Hillaryt erről a lágyabb oldaláról, amely éles ellentéte volt annak a kemény egyéniségnek, amit a közvélemény felé mutatott. – A magánéletben rajongó, gondoskodó, igazán szerető édesanya volt. És Chelsea volt az ő szeme fénye.

Ez a közvetlen kapcsolat az elnöki családdal tette különlegessé Scheib nehéz munkáját. – Ilyen, amikor az ember a Fehér Házban dolgozik. Lehet, hogy valakinek az számít, hogy „ezt a tortát én készítettem” vagy „ezt a levest én főztem, vagy „én rendeztem el a virágokat”, de a munkánk nem ebből áll. Az igazi szépsége az, hogy látjuk az emberi kapcsolatokat. Nem rólunk szól a történet. Nem a cukrászról, a szakácsról, a virágkötőről, a parkőrrel. Hanem a családokról.

*

Attól függetlenül, mennyire barátkoztak össze a dolgozók a rezidencián élő gyerekekkel, a választóvonal a személyzet és a család között mindig világos volt. – Hiába vannak mindenféle titulusaink, mi háziszolgák vagyunk, és tudnunk kell, hol a helyünk – mondta Scheib. Amikor Bush elnök volt hivatalban, annyi volt a dolgunk, hogy Jenna és Barbara mindig azt kapja enni, amit kért, és az elnök, amikor vasárnap megjött a templomból, pontosan olyan ebédet kapjon, amelyet szeretett volna.

Mindig jó benyomást akartak tenni az elnöki családra. Hillary Clinton ötvenedik születésnapjára Mesnier felfújt cukorléggömbökből készített tortát, amelyet Hillary *It Takes a Village* című bestsellerének kézzel festett képe díszített.

Chelsea tizenhatodik születésnapja alkalmával Mesnier hosszan törte a fejét, mivel tudná meglepni a kislányt és szüleit. Nem jutott eszébe semmi, de azt mereven elutasította, hogy egy tizenhat évesnek virágdiszes tortát készítsen. – Valami olyat akartam, aminek jelentése van – mondta erős francia akcentusával.

Két nappal a születésnap előtt Mesnier még mindig nem találta meg a megfelelő ötletet a tortához. Aztán útban a munkahelyére a rádióban hallotta, hogy Chelsea autót és jogosítványt szeretne születésnapjára. Ez eldöntötte a kérdést. Készített egy Washington D.C.-re érvényes jogosítványt és egy autót cukorból. De Clintonék Camp Davidben ünnepeltek, a Catoctin-hegység egyik parkjában, ami úgy száz kilométerre van a Fehér Háztól, így a tortát oda kellett szállítani. Mesnier annyira aggódott miatta, hogy saját kezűleg pakolta be a tortát a kisbuszba, pontos utasításokkal látva el a sofőrt, hogyan kell bánni a törékeny csomaggal. – Ha elszúrod, velem gyűlik meg a bajod – mondta. Azután megígértette a sofőrrel, hogy amikor megérkezik, lefényképezi a tortát és a képet elküldi Mesniernek.

*

Lehet, hogy némelyik elnöki gyermek számára nehéz alkalmazkodni a fehér házi életvitelhez, de a rezidencia személyzete mindig boldogan fogadja őket. Könnyedséget és vidámságot visznek az elegáns helyiségek légkörébe. A második és a harmadik emelet folyosói derűsebbek, ha gyerekek szaladgálnak rajtuk fel-alá. – Amikor én oda kerültem, mindenki öreg volt – mondta Bill Hamilton, aki az Eisenhower-adminisztráció alatt állt munkába. Amikor a Kennedy család megérkezett, ég és föld volt a különbség. Emlékszik arra, amikor látta Caroline-t és John-Johnt a kisállataikkal játszani, köztük a Macaroni nevű pónival, amelyen Caroline szokott lovagolni a Déli pázsiton. – Annyira jó volt látni. Az ember nem is gondolta volna, hogy ilyesmi megtörténhet a Fehér Házban.

TIZEDIK FEJEZET

Bánat és reménység

Még most sem tudok beszélni róla.

WENDY ELSASSER VIRÁGKÖTŐ 1985-TŐL 2007-IG,

2001. SZEPTEMBER 11. A FEHÉR HÁZBAN

Pierce, siess, menj az irodába. A főnököt lelőtték – vakkantott egy rémült titkosszolgálati tiszt Nelson Pierce-re, amikor 1963. november 22-én, délután belépett a Fehér Ház kapuján, hogy megkezdje szolgálatát.

Pierce még több mint öt évtizeddel később is emlékezett annak a napnak minden egyes percére. Amikor átjutott a kapun, rohant a rezidenciára, berontott a személyzeti szobába, ahol egy csapatnyi megdöbbenet dolgozó gyűlt össze a tévé körül.

Az ország többi lakójával ellentétben Pierce-nek nem volt ideje gyászolni. Dolga volt. Akárcsak a rezidencia személyzetének többi tagja, ő is igen keveset mutatott ki aznap abból, amit érzett. A házban mindenki „robotpilóta-üzemmódra kapcsol”, ahogy Jim Ketchum kurátor mondta. – Azt hiszem, legtöbbünknek nagy elszántság kellett ahhoz, hogy folytatni tudja feladatát.

Azon a szörnyűséges napon Pierce volt a szolgálatos házvezető, így ő volt az, aki fogadta a Titkosszolgálat tisztjének hivatalos jelentését, aki a dallasi Parkland Kórházból telefonált, hogy megerősítse a hírt: az elnök meghalt.

Pierce-nek ismeretlen vizeken kellett kormányoznia a hajót. A modern történelemben nem fordult elő korábban olyan, hogy egy elnököt meggyilkoltak, és az esemény szörnyű képsorai újra és újra megjelentek a tévék képernyőjén.

Hosszú és érzelmileg kimerítő hét kezdete volt ez. Pierce pénteken lépte át a Fehér Ház kapuját, és a következő szerda estig nem hagyta el a házat. Annyi volt a tennivaló. Az első dolga az volt, hogy szinte sokkos állapotban felhívta a technikaiakat, hogy eresszék félárbocra a lobogót a Fehér Ház tetején. Egyetlenegyszer vett erőt rajta a bánata, amikor látta, ahogy a lobogó lefelé kúszik a zászlórúdon. Miután összeszedte magát, felhívta az Általános Szolgáltatások Hivatalának Ellenőrzési Központját, hogy értesítsék az összes amerikai nagykövetséget és úton lévő hajót, hogy hasonlóképpen eresszék félárbocra a lobogóikat.

Tíz perccel azután, hogy elhagyták Dallast, Mrs. Kennedy személyi titkára, Mary Gallagher felhívta Pierce-et, az *Air Force One* fedélzetéről, és azt mondta neki, Jackie azt szeretné, ha férje temetése olyan lenne, mint Lincoln elnöké volt. Pierce nem volt biztos benne, hogy ez pontosan mit jelent, de azonnal munkához látott. – Ilyesmire nem képeztek ki bennünket. Ez olyan dolog volt, amibe az ember csak úgy belecsöppen; azt tettük, amit a *First Lady* kért – mondta. Gyorsan kapcsolatba lépett a kurátori irodával, ők pedig a Kongresszusi Könyvtártól kértek segítséget, hogy a szertartás a lehető legjobban emlékeztessen Lincoln elnök felravatalozására és temetésére.

Jim Ketchum kurátor talált egy régi rézkarcot, ami a Keleti szobát ábrázolja, melyet Lincoln temetése alkalmából fekete posztóval vontak be. West felhívta Lawrence Aratát, a Fehér Ház kárpitosát,

és megmutatta neki, milyen hatást kellene elérnie. A szakember fekete batisztot javasolt, azt a vékony, fekete kelmét, amelyet a székek aljára feszítenek, hogy ne látsszanak a rugók. Szerencsés véletlen volt, hogy Arata éppen néhány nappal korábban rendelt meg egy új, százméteres tekercset.

Arata és felesége gyorsan munkához látott, pontosan úgy helyezve el a textilt, ahogy Sargent Shriver, az elnök sógora utasította őket, akit Robert Kennedy felkért, hogy irányítsa a temetési előkészületeket. Aratáék a fekete anyagot ráerősítették a csillárookra, ablakokra, ajtófélfákra. Gyász sújtotta kollégáik segítségével késő estétől a kora reggeli órákig dolgoztak, amikor is az elnök holtteste visszaérkezett a Fehér Házba.

– Sokan azt gondolták, selyem, pedig egyszerű batiszt volt. Mrs. Kennedy azt akarta, hogy nagyon-nagyon szerény legyen minden, ugyanúgy, mint Lincoln temetésén. Semmi fényűzés – mondta Arata. – Rátűztem a batisztot a függönyökre, és megpróbáltam úgy redőzni az anyagot, hogy természetesnek tűnjön.

Preston Bruce irányította a barátokat és rokonokat, akik egymás után érkeztek, hitetlenkedve, hogy elkezdjék az előkészületeket az elnök temetésére. Segített elhelyezni a fekete lepleket a Fehér Ház első emeletén a *First Lady* utasítása szerint. A Keleti szobában Bruce és Charles Ficklin főpincér hosszú, vékony viaszgyertyákkal rakta körül az emelvényt, amelyen az elnök koporsóját készültek elhelyezni. Attól a pillanattól kezdve, hogy november 22-én, délután fél háromkor megérkezett a Fehér Házba, egészen addig, amíg másnap, hajnali négykor a halottaskocsi beállt az Északi oszlopcsarnok elé, Bruce-nak egyetlen gondolata volt: – Meg kellett várnom Mrs. Kennedyt. Ott akartam lenni, amikor visszatér a Fehér Házba.

J. B. West személyzeti főnök otthon volt, amikor a rádióban meghallotta a hírt. Azonnal az irodájába sietett. Memoárjában az írja az elkövetkező órákról: utasította a komornyikokat, hogy készítsenek

kávét, a szobalányokat, hogy kezdjék el előkészíteni az összes vendégszobát. „Apró, jelentéktelen mozzanatok, de azt mutatták, hogy a munka nem áll meg.”

– Eredetileg azt mondták, hogy az elnök holtteste körülbelül este tíz órakor fog a Fehér Házba érkezni. Aztán este tízkor telefonáltak, hogy nem tudják, mikorra ér ide, végül hajnali 4:25 volt, mire a halottaskocsi megérkezett – mondta Pierce szomorú arckifejezéssel. – Mindannyian fent voltunk egész éjjel és másnap is.

Pierce segített a komornyikoknak elhelyezni a Kennedy család tagjait a rezidencia vendégszobáiban. Az elkövetkező négy éjszaka ő és a többi házvezető tábori ágyakon aludt az alagsorban. Volt ott egy helyiség, ahol a frakkjaikat szokták felvenni díszvacsorák alkalmával, és volt egy mosdó meg egy fürdőszoba, amint osztozhattak.

Amikor Pierce először látta meg Jackie-t november 23-án, kora reggel, csaknem megdermedt. – Amikor Mrs. Kennedy, Ted és Robert befordult a folyosó végén a lift felé, azon gondolkodtam, mit mondjak Mrs. Kennedynak. Amikor felém fordult, a pillantásunk találkozott, és éreztem, hogy olyan összhang van közöttünk, amelyet addig senki mással nem tapasztaltam. Egy szót sem kellett szólnom – emlékezett vissza, és könnyekben tört ki, amikor a *First Lady* férje vérétől foltos kosztümjéről beszélt. A sokkos állapotban lévő *First Lady* csupán harmincnégy éves volt. – Egy barátot veszítettünk el, egy nagyon közeli barátot – mondta Pierce, amikor visszagondolt a személyzet tagjainak hangulatára azon a sorsdöntő napon. Letitia Baldrige társadalmi kapcsolatokért felelős titkár azt idézte fel, hogy Robert Kennedy őt kérte meg, hogy válasszon koporsót; egy közepes árfekvésű darab mellett döntött, mert hiszen úgyis az amerikai lobogó fogja takarni örökre.

– Emberek százai járkáltak a folyosókon döbbszent csendben – emlékezett vissza. – A mindig vidáman nyüzsgő, zajos folyosókon az emberek most lassan mozogtak, meghajoltak, és ha beszéltek, inkább suttogtak, mintha érzéseik kitörésétől tartottak volna.

Tizenöt óra alatt, mire az elnök holtteste visszaért a Fehér Házba, a személyzetnek sikerült előteremteni ugyanazt a ravatalt, amelyen közel száz évvel korábban Lincoln elnök koporsója állt. Kennedy elnök testét a Bethesda Haditengerészeti Kórházból szállították át, ahol a boncolást elvégezték, miközben Jackie a termeket járta és egyik cigarettát szívta a másik után. A haderőnemek egy-egy képviselője vitte fel a koporsót az Északi oszlopcsarnok lépcsőin. John Kuhn atya a Szent Máté-katedrálisból rövid imát mondott. Csak miután a lobogóval borított koporsót elhelyezték a Keleti szobában, akkor szakadt el a *First Lady* a férje mellől. A koporsóba betett egy levelet, melyet ő írt férjének, egy pár arany kézelőgombot, amelyet ő adott neki, az elnöki pecsét képét egy bálnafogba vésve, és egy üzenetet Caroline-tól és John-Johntól meggyilkolt apjuknak.

Mrs. Kennedy számára az elnök elvesztése annál súlyosabb csapás volt, mivel újszülött fiuk, Patrick Bouvier Kennedy 1963. augusztus 9-én bekövetkezett halála után újra nagyon közel kerültek egymáshoz. Úgy tíz nappal Patrick korai világrajötte előtt Jackie írt Anne Lincoln fő házvezetőnőnek, és megkérte, hogy vásároljon néhány, babaruhának való vállfát. Lincoln halogatta a vásárlást, hiszen a kisbaba megszületése csak néhány hét múlva volt esedékes.

A kisfiú két nappal azután meghalt, hogy öt és fél héttel a tervezett időpont előtt megszületett. – Az egész szoba elő volt készítve, de abban a pillanatban, amikor megtudtuk, hogy Patrick meghalt, felmentünk, és amilyen gyorsan tudtunk, mindent leszedtünk és elraktunk – emlékezett vissza Lincoln. Nem akarták, hogy az elnököt és a *First Lady*t bármi is emlékeztesse a szívfacsaró veszteségre, amikor visszatérnek. J. B. West, amint értesült a kisbaba haláláról, rögtön felhívta az asztalosműhelyt, és utasította őket, hogy távolítsák el a szőnyeget, a kiságyat és a függönyöket a kék-fehér gyerek-szobából. És most Jackie-nek egy újabb szörnyű halálesettel kellett megbirkóznia.

Bill Cliber épp abban az évben kezdett villanyszerelőként a Fehér Házban dolgozni. Ő is segített fekete lepellel bevonni a csillárokat, és amikor Jackie Kennedy bejött, hogy megnézzé férje holttestét, ő csendben a szoba másik végébe húzódott.

– Tudtuk, hogyan kell láthatatlanná válni – mondta. És ez az a pillanat volt, amikor a rezidencia személyzete különösen igyekezett biztosítani, hogy a *First Lady* egyedül lehessen.

Huszonnégy órán át az elnök rokonai és barátai tették tiszteletüket a Keleti szobában. A szombaton tartott rövid mise után Jackie oda ment J. B. West személyzeti főnökhöz, a nyakába borult, és azt suttogta: – *Szegény, Mr. West.*

– Megszólalni sem tudtam. Csak álltam ott – mondta West. – Csak átöleltem egy pillanatra.

Jackie tudta, hogy gyermekeivel rövidesen el kell hagynia a Fehér Házat, így megkérte Westet, kísérje el, hogy még egyszer, utoljára megnézzé az Ovális irodát. Sokkoló módon, az irodát már el is kezdték kiüríteni. A rezidencia személyzete sorban elszállította a hajómodelleket, könyveket és az elnök hintaszékét. – Attól tartok, útban vagyunk – mormogta a *First Lady*, miközben igyekezett emlékei közt elraktározni a szoba minden egyes részletét.

Átment a kabinetüléseknek helyet adó tárgyalóterembe, és odaült az impozáns mahagóniasztalhoz. – A gyermekeim. Jó gyerekek, ugye, Mr. West? – kérdezte a személyzeti főnöktől, akit barátjául fogadott.

– Egészen biztos, hogy azok.

– Nincsenek elkényeztetve?

– Egyáltalán nem.

– Mr. West, megtenné, hogy egy életre a barátom leszek? – kérdezte a *First Lady*, akinek még csak egy nappal korábban is a lábai előtt hevert a világ.

West túlságosan feldúlt volt ahhoz, hogy meg tudjon szólalni. Csak bólintott. A merénylet utáni vasárnapon a lobogóval leterített ko-

porsót azon a ló vontatta halottaskocsin vitték el, amelyen korábban Lincoln, Franklin Delano Rooseveltt és az Ismeretlen Katona testét szállították a Kapitólium Rotundájába, hogy huszonnégy órára felvatalozzák. A gyászmenet annyira hasonlított Lincolnéra, hogy még egy lovas nélküli fekete lóról is gondoskodtak, hogy minden olyan legyen, mint majdnem száz évvel azelőtt. Kétszázötvenezer ember ment el, hogy tisztelegjen az elnök ravatalánál. Az állami temetést november 25-én, hétfőn tartották.

– Az Északi oszlopcsarnokban álltunk, csendes nap volt, nem lehetett mást hallani, csak a lovak patájának kopogását, *kop, kop* – mesélte Wilson Jerman, aki hosszú éveken át dolgozott a Fehér Házban. – Nagyon szomorú nap volt.

Röviddel a temetés előtt Rex Scouten házvezető behívta Preston Bruce-t az irodájába, ahol Robert Kennedy várt rá. Kennedy azt mondta Bruce-nak, hogy Jackie azt szeretné, ha részt venne a gyászmenetben a Szent Máté-katedrálisig. Onnan egy kocsival majd elviszi a temetőbe.

A temetési szertartás „olyan volt, mintha álmodnám”, idézte fel Bruce. Emlékezett, hogy látta John-Johnt édesapja koporsója előtt szalutálni, és emlékezett, hogy aznap estére Jackie tortát, fagyaltot és gyertyákat is kért a kisfiú vacsorája mellé, hogy megünnepeljék a harmadik születésnapját.

Bruce rabszolgák leszármazottja volt, sosem járt egyetemre, ezért eléggé meglepett, amikor észrevette, hogy félméternyire áll Charles de Gaulle tábornoktól és a teljes császári pompájában megjelent Hailé Szelasszié etióp császártól az elnök temetésén, az Arlingtoni Nemzeti Temetőben. Több mint száz ország méltóságai jöttek el Washingtonba, hogy osztozzanak a nemzet gyászában. Jackie Kennedy életre szóló megtiszteltetésben részesítette Bruce-t azáltal, hogy államfők mellé állította és az elnök rokonai és legközelebbi barátai közé sorolta.

Jim Ketchum éppen elhagyta az Ovális irodát, ahol egész délelőtt a Smithsonian csapatával dolgozott. Kevesebb mint egy év volt hátra az 1964-es elnökválasztásig, és Kennedy már az új könyvtárának tervein dolgozott arra az esetre, ha veszítene. Az elnök ragaszkodott hozzá, hogy a könyvtára számára készítsék el a díszes *Resolute* íróasztal pontos másolatát, amelyet egy brit északi-sarki expedíció *Resolute* nevű hajójának gerendázatából faragtak. Kennedy volt az első elnök, aki az Ovális irodába állította ezt az asztalt, amely aztán egy fotónak köszönhetően vált híressé, amelyen John-John kikukucskál az íróasztal elején lévő, nyitható panel mögöl, miközben édesapja az asztalnál dolgozik. Aznap délelőtt Ketchum és a Smithsonian emberei az ikonikussá vált bútordarabról készítettek részletes rajzot.

Amikor visszaért az irodájába és hátradőlt a székén, hallotta, amint egy rendőrtiszt ezt mondja a folyosón: – Épp most kaptuk a hírt Dallasból, hogy az elnöki konvojra rálöttek, és attól tartunk, hogy az elnököt eltalálták.

Ketchum és a kurátori iroda két másik dolgozója felmentek a lifttel a harmadik emeletre, és kerestek egy vendégszobát, ahol volt tévékészülék, hogy megnézzék a híreket. Röviddel ezután Ketchumot maga Mrs. Kennedy hívta fel az *Air Force One* fedélzetéről. Ugyanazt az utasítást adta neki, amelyet titkárnőjével a házvezetőknek megüzent: találjanak leírásokat arról, hogyan volt feldíszítve a Keleti szoba Lincoln elnök temetésekor.

Aznap alkonyat körül helikopterek landoltak gyors egymásutánban a Fehér Ház gyepén. Visszatekintve arra a szörnyű napra Ketchum azt mondta nekem, hogy a látványt leginkább az évekkel később a vietnami háborúról készült film, az *Apokalipszis most* filmkockáihoz tudná hasonlítani. A helikopterek az Andrews légitámaszponton érkeztek, a Dallasból visszatérő emberek közül hoztak néhányat, és azokat, akiket Johnson hívott el, hogy megtárgyalják az átmenetet. Ketchum a következő néhány órát a Keleti szoba előkészítésével töltötte.

Észak-virginiai lakásába csak vasárnap reggel jutott haza. Miután néhány órát pihent odahaza, az elnök temetésének napján, hétfőn reggel hat harminckor telefonon keresték. Mrs. Kennedy volt. – Hallatszott a hangján, hogy alig aludt valamit – mondta Ketchum. Egy apró részlet miatt telefonált, ami azt bizonyítja, mennyire mániákusan ügyelt a külsőségekre még férje elvesztésének súlyos terhe alatt is.

– Az érkező méltóságok nagy részét a Vörös szobában akarta fogadni, de néhányukat, mint például De Gaulle-t [a francia elnököt] és egy maroknyi más embert, akik igazán a legmagasabb rangú vendégeknek számítottak, a Sárga ovális szobában, ami a Kék ovális szoba fölött van – mondta.

Jackie amiatt aggódott, hogy a vendégek meglátják a Sárga ovális szoba falán a francia posztimpresszionista festő, Paul Cézanne képét. – Szeretném, ha valami amerikaibb dolgot látnának ott ezek az emberek – mondta a *First Lady* Ketchumnak. – Megtenné, és ha lehet, minél előbb, hogy bemegy a Fehér Házba és leveszi a Cézanne-t? – Negyed kilencre a Cézanne-t már ki is cserélték egy újonnan beszerzett nyomatsorozatra, amely Amerika városait ábrázolta. – Tökéletes választás volt – mondta Ketchum büszkén.

Ketchumot meglepte, hogy J. B. West személyzeti főnököt, aki nagyon közel állt Mrs. Kennedyhez, nem rázta meg jobban a merénylet híre. West ezt így magyarázta a gyász sújtotta Ketchumnak: – 1941-ben álltam munkába a Fehér Házban, és az elnököm [Roosevelt] 1945 áprilisában meghalt. Ha az első elnök, akinek szolgálsz a Fehér Házban, meghal, az sokkal megrázóbb élmény, mint amelyek ezután következnek.

Amikor Kennedy elnök meghalt, Ketchum az mondta, megértette, mire gondolt West. A házbéli személyzettől mindig is elvártak bizonyos lélekjelenlétet. És ha a megözvegyült *First Lady* higgadtan viselkedik, akkor mindenkinek ehhez kell alkalmazkodnia. Ha az elnök felesége képes összeszedni magát, akkor egy fehér házi kurátornak, aki alig ismerte az elnököt, egyértelműen ugyanazt kell tennie.

Westet meglepte, hogy Mrs. Kennedy, aki utálta a kampányolást, el akarta kísérni férjét Dallasba, de eszébe jutott, hogy Patrick augusztusi halála óta milyen közel került egymáshoz az elnöki pár. Később Jackie azt mondta Westnek, boldog, hogy ott volt férje mellett az utolsó pillanataiban: – Csak rágondolni is rossz, hogy majdnem itthon maradtam! Ó, Mr. West, képzelje, ha itt maradok, lovagolni megyek Wexforba [virginiai lovas tanyájukra] vagy valahova... Istennek hála, hogy vele mentem!

Mrs. Kennedy annyira kedvelte Westet és olyan hálás volt kedveségeért, amellyel azokban a sötét napokban körülvette őt, hogy amikor 1983-ban elhunyt, megkérte Nancy Reagan, temethetnék-e az Arlingtoni Nemzeti Temetőbe, bár az elsősorban katonai személyek és családjuk számára van fenntartva. Reaganék beleegyeztek.

*

A gyerekekkel Maud Shaw, a dadájuk közölte az elnök halálhírét. Caroline-nak már csak öt nap volt hátra a hatodik születésnapjáig, amikor édesapjukat meggyilkolták. John-Johnnak csak három nap hiányzott, hogy hároméves legyen. Amikor a helikopterek nagy zajjal, sorban leszálltak a Déli pázsiton, Caroline egyenként rámutatott mindegyikre, és azt kérdezgette, ez már az a helikopter-e, amelyik a papát hazahozza az utazásáról. Shaw gondosan megválogatta a szavait. – Egy baleset történt, és édesapátokat meglőtték – mondta Shaw vontatottan; alig bírt úrrá lenni saját szomorúságán. – Isten magával vitte őt a mennyországba, mert a kórházban nem tudtak rajta segíteni.

Shaw azt mondta Caroline-nak, hogy a mennyországban újra találkozhat majd édesapjával és újszülött kisöccsével, Patrickkal, de a papa addig is vigyázni fog rá, öccsére és a mamára odafentről. Caroline elég idős volt már, hogy megértse, mi történt és elsírja magát.

John-John olyan kicsi volt még, hogy Shaw ágyba dugta anélkül, hogy bármit is mondott volna neki. Hamarosan azonban ő is eleget tudott már, hogy azt mondja: – Szegény anyukám sír. Azért sír, mert az apukám elment.

*

Lady Bird Johnson először azt hitte, hogy valaki petárdákat durrogtat. Ez bele is illett volna a nap ünnepi hangulatába, hiszen a gyerekek zászlócskákat lobogtattak, az emberek konfettit szórtak és kihajoltak az irodaházak ablakaiból, hogy integessenek az elbűvölő, fiatal elnöki párnak.

Johnsonék két kocsival Kennedyék mögött haladtak a konvojban 1963. november 22-én. Ami aznap történt, az ő életüket is, akárcsak a Kennedy családot, gyökeresen megváltoztatta.

Mrs. Johnson nem tudta elhinni, hogy az elnököt lelőtték, egészen addig, amíg oda nem értek a kórházba. Átpillantott a Kennedyéket szállító kocsiba, és amit látott, az „egy rózsaszín kupac volt a hátsó ülésen, olyan, mintha virágszirmokat sodort volna oda a szél. Mrs. Kennedy volt az, az elnökre borulva.”

Amikor odament a *First Lady*hez a műtő előtti folyosón, elképedt azon, mennyire magányosnak tűnik. „Az olyan emberre, mint ő, mindig úgy gondolunk, mint akit körbevesznek, óvnak”, írta naplójában. Lady Bird megölelte Jackie-t és az suttogetta: „Isten segítsen mindnyájunknak.”

Amikor Washington felé repültek Kennedy elnök koporsójával a gép folyosóján, Lady Bird újra odament Jackie-hez. Jackie ugyanazt mondta neki, amit később Westnek is: örül, hogy a férje mellett volt élete utolsó perceiben. – Mi lett volna, ha nem vagyok itt? – gondolkodott hangosan.

Amikor Lady Bird megkérdezte, keressen-e valakit, aki segít Jackie-nek átöltözni véres kosztüméből, visszautasította, „szinte va-

dul, ha lehet ilyet mondani egy ennyire kedves és kifinomult egyénről”. A véres látvány nagyon megindító volt. Megdöbbenő volt látni ezt a „tökéletesen öltözött, elegáns nőt vérfoltos ruhában”.

– Azt akarom, hogy lássák, mit tettek Jackkel – mondta neki Jackie dacosan. (A rózsaszín kosztüm egy Chanel darab pontos másolata volt, amely egy kis amerikai szabóságban készült. A *First Lady* azért választotta, hogy elébe menjen a kritikáknak, melyek szerint túl gyakran hord drága, külföldi márkájú ruhákat.)

Az ország gyászba borult. Luci Baines Johnson, aki akkor tizenhat éves volt, rettegett, hogy a hírek, amelyekről csak másodkézből értesült, nem terjednek ki minden részletre, és esetleg az ő szülei is megsérültek. Éppen spanyolórán ült a washingtoni National Cathedral Schoolban, amikor tanára közölte velük a szomorú hírt. – Az apámról vagy az anyámról senki nem szólt egy szót sem – emlékezett vissza. Az osztályt hazaküldték, Luci kábultan, egyedül ment ki az iskola udvarára. – Szétnéztem, és láttam, hogy a Titkosszolgálat nagyon figyelmesen egy olyan embert küldött értem, akit ismertem – apám egyik testőrét –, de én sarkon fordultam és elszaladtam, mintha megszökhetnék az elkerülhetetlen elől. Persze a titkosügynök utolért, „Sajnálom, annyira sajnálom, Luci.” – Ő nekiesett, ököllel csapkodta és az kiabálta: – Nem! – A férfi nem mondta, hogy az elnök halott, Luci szerint azért, mert ezeket a szavakat egyszerűen nem lehetett ki mondani. Csak amikor végre megkérdezte tőle: – És apa és anya? –, akkor tudta meg, hogy szülei sértetlenül megúszták a tragédiát.

Kilencvenkilenc perccel azután, hogy Kennedy elnököt halottnak nyilvánították, Lyndon Baines Johnson alelnököt feleskették az *Air Force One* fedélzetén. Amikor Johnson, immáron elnökként kilépett a repülőből az Andrews légitámaszponton, ezt mondta az ott várakozó újságíróknak: – Felmérhetetlen veszteség ért mindannyiunkat. Számomra ez személyesen is szörnyű tragédia. Tudom, hogy az egész világ osztozik a bánatban, melyet Mrs. Kennedy és családja érez. Meg-

teszek minden tölem telhetőt. Ez minden, amit tehetek. Ehhez kérem az önök segítségét – és Isten segítségét.

A tragédia kísértete tovább üldözte Johnsonékat a Fehér Házban töltött első hónapokban. Az átmenetet az is nehezítette, hogy Kennedyék lojális személyzetének egyes tagjai sosem tudták megszokni az új elnököt, akit nagyhangú, durva zsarnoknak tartottak. (Még Jackie Kennedy is „Kukoricalepény szenátornak” nevezte Johnsont egyszer a kampány során.)

Caroline Kennedy élete ugyan mindörökre megváltozott, de édesanyja azt szerette volna, hogy megszokott életvitelét ameddig csak lehet, megtarthassa. Mrs. Kennedy kérésére Lady Bird Johnson megengedte, hogy a kislány és néhány barátja továbbra is a harmadik emeleti Tetőszalonban kialakított óvodába járjon az első félév végéig, január közepéig. A kis Caroline-t minden reggel kitették a Déli oszlopcsarnoknál, és délután érte jöttek. A lift felvitte Caroline-t és osztálytársait a linóleumpadlós osztályterembe, amelyet táblákkal és polcokkal rendeztek be e célra. A csoport az elnöki pár régi barátainak gyermekeiből állt. Caroline balettóráját is néha a Déli pázsiton tartották meg. – Ott röpködtek a kis balerinák, mint valami kis rózsaszín madárcák a rózsaszín balett-trikóikban, tülltűtüikben, balettcipőikben – emlékezett vissza Letitia Baldrige, társadalmi kapcsolatokért felelős titkár.

Édesapja halála után Caroline sosem állt meg, hogy megnézzze régi szobáját a második emeleten vagy ugráljon a trambulínon, mondta J. B. West. – Néhány szentimentális szolgáló kivételével általában nem vettek róla tudomást. Lynda és Luci [Johnsonék kamaszlányai] voltak az új hercegnők.

Nelson Pierce számára az, hogy Caroline-t nap mint nap láthatta, vigaszt jelentett, nem szomorúságot. – Annyira örültünk, hogy folytathatja az iskolát és együtt maradhat a barátaival – mondta. – Persze nagyon kicsi volt még, ezért iskolaidőben nem is gondolt édesapja elvesztésére. Együtt volt a gyerekekkel, és jól érezte magát. – (Amint

Caroline befejezte a félét, Luci és Lynda átalakította a Tetőszalont amolyan kamaszrejtekhellyé, üdítőspulttal, egy nagy tévékészülékkel és két lemezjátszóval.)

A merénylet után megerősítették a Fehér Ház biztonsági rendszerét. Lynwood Westray komornik emlékszik, hogy törvény kötelezte a rezidencia személyzetének minden tagját, hogy újabb átvilágításnak vesse alá magát, háttérüket megvizsgálták, barátaikat, családtagjaikat kikérdezték. – Egy-két ember, akit korábban rendben találtak, most nem ment át a vizsgán – mondta. – Nem dolgozhattak többé a házbán. – Westray elmondta, hogy a merénylet után lehallgatták a telefonját. – Biztosak akartak lenni benne, hogy az emberek azt csinálják, ami a dolguk.

Kennedy halála megváltoztatta a történelem folyását, és mély, személyes hatással volt a rezidencia alkalmazottaira, akik annyira szerették őt. Egy bizonyos ártatlanság min.örökre eltűnt az elnöki lakhely falai közül.

*

Majdnem negyven évvel később egy egészen más jellegű szörnyű esemény rázta meg a Fehér Házat. Egy késő nyári reggelen, a felhőtlen, kék ég alatt a házban lázas tevékenység folyt. Bushék az éves, rendes pikniket tartották a Kongresszus tagjai és családjuk számára. Százkilencven piknikasztal ékesítette a Déli pázsitot. Walter Scheib főszakács Tom Perinivel dolgozott együtt, az elnöki család kedvencével a texasi Buffalo Gapból, hogy ünnepélyes, texasi stílusú sütés-főzést rendezzenek a szabadban az ezerötszáz meghívott vendég számára ponyvás szekerekkel, zöld chilivel és kukoricamáléval, ahogy kell.

A meteorológusok meleget és tiszta égboltot jeleztek a délutáni barbecue idejére. A szobalányok a Királynői hálósobát takarították a második emeleten, ahol az elnök szülei, George H. W. Bush és Barbara aludtak előző éjszaka. A házaspár reggel hétkor távozott egy korai

repülőjárat. Az ifjabb George W. Bush elnök Floridában volt, ahol egy sarasotai általános iskolát látogatott meg.

A körülötte zajló tevékenység forgataga ellenére Laura Bush magányosnak látszott a Fehér Házban, 2001. szeptember 11-én reggel. Csendben öltözködött a Bush házaspár második emeleti hálójában, és a beszédet próbálta, amelyet a Szenátus Oktatási Bizottsága előtt kellett elmondania aznap délelőtt. Izgult a kapitóliumi látogatása miatt, ahol a bizottság egy a kora gyermekkori fejlesztésről szóló konferenciával kapcsolatban hallgatta meg, amelyet a nyár elején szervezett.

A *First Lady* és a rezidencia személyzete – szobalányoktól, komornyikoktól és virágkötőktől a piknikre készülődő szakácsokig – mind nyakig voltak egy tipikus, dolgos nap teendőiben. Pedig ez a nap messze volt a szokványostól. – Ha be lett volna kapcsolva a tévé, talán hallottam volna az első, rövid hírt arról, hogy egy repülő nekiment az északi toronynak – mondta Laura Bush.

Néhány perccel reggel kilenc után Laura beszállt a Déli oszlopcsarnoknál rá várakozó autóba, hogy elinduljon a körülbelül másfél kilométerre lévő Russell Szenátusi Irodaházba. A titkosszolgálati osztag parancsnoka közölte vele, hogy egy repülő becsapódott a Világkereskedelmi Központ tornyainak egyikébe. Gary Walters személyzeti főnök, aki mögötte állt, szintén először hallotta a hírt. *Hogy repülhetett neki egy gép a Világkereskedelmi Központnak egy ilyen tiszta napon?*, gondolkozott hangosan.

– Gary, menj be, és nézd meg a híreket a tévében – mondta az ügynök.

A *First Lady* gépkocsikísérete elhajtott a Pennsylvania Avenue-n a Kapitólium felé. Walters visszament a földszinti titkosszolgálati szobába, ahol van televízió. De a szoba tele volt emberekkel, akik a tévé előtt tülekedtek, ezért inkább átment a személyzeti szobába, ahol összefutott néhány háztartási alkalmazottal. Gyors utasításokat adott

nekik a piknikkel kapcsolatban, mivel még nem volt tisztában a pusztítás méreteivel.

Amikor eljutott saját irodájába, amely a személyzeti szobáról van leválasztva, azt is zsúfolva találta, mindenki a tévét figyelte. Éppen akkor lépett be, amikor a második gép belecsapódott a déli toronyba.

– Hogy a fenébe tudták ezt filmre venni? – kérdezte döbbenet.

– Úgy, hogy ez már a második gép – válaszolta valaki.

Amikor Walters felfogta, hogy az eset nem elszigetelt véletlen baleset, felhívta Bushék társadalmi kapcsolatokért felelős titkárát, Catherine Fentont. Úgy döntöttek, hogy lefűjják a pikniket, és Walters visszament a Déli oszlopcsarnokhoz, ahol csak pár perccel korábban búcsúzott el Laura Bushtól. Olyan fokú volt a zavarodottság és a bizonytalanság, hogy nem vesztegethetett el egy percet sem.

Csakúgy, mint Kennedy elnök meggyilkolása után, a rezidencia alkalmazottai a munkájukba temetkeztek, igyekezve egy dologra koncentrálni. Walters megbeszélte a Nemzeti Park Szolgálattal, akik a Fehér Ház parkjaiért is feleltek, ki fogja elszállítani a piknikasztalokat és a ponyvás szekereket.

– Amikor kiléptem a Déli oszlopcsarnokból, láttam a szörnyű füstöt és lángokat a Pentagonnál – emlékezett Walter. Hirtelen hasított belé a felismerés: a következő talán a Fehér Ház lesz.

Amikor az emberek kezdték elhagyni a Fehér Házat, Walters már tudta, hogy ő ott fog maradni: – Ami engem illet, engem a felelősség a Fehér Házhoz kötött.

Az volt a dolga, hogy bármi áron működésben tartsa a házat, még ha most úgy is érezte magát, mintha egy hatalmas céltábla kellős közepén dolgozna. Egyedül nem fog menni. Megkérte a Titkosszolgálatot, hogy engedjék vissza Walter Scheib konyhafőnököt, akit már korábban evakuáltak. Összehívott még néhány embert, köztük Bill Clibert, a villanyszerelők főnökét, és megmondta nekik, hogy ott kell maradniuk, hogy elhordják a piknikasztalokat, bár közben a Tit-

koszolgálat folyamatosan azt kiabálta, hogy mindenki hagyjon ott mindent és mentse az életét. – Értettem én, hogy kiürítik a házat, de nekünk dolgunk volt, amit el kellett végezni – mondta Walters.

Eközben Walters lánya, aki a Boston College-ban tanult, izgatottan nézte a híreket, és apja életéért rettegett, mert valaki tévesen azt mondta neki, hogy a repülőgép a Fehér Házra zuhant, és nem a Pentagonra. Walters és kis csapata csak arra összpontosított, hogy megtisztítsák az elnök helikopterének leszállóhelyét, és nem jutott eszükbe, hogy hazatelefonáljanak.

Cliber felesége, Bea otthon nézte a tévét néhány rokonával. Nem tudhatta, mi fog történni a férjével. – Kitört a pánik – emlékezett. – Mi meg csak ültünk ott és vártunk. – Aznap este nyolcig nem hallott a férje felől.

A kocsifelhajtón felfelé igyekezvén – talán egyenesen a veszély közepébe – Scheib azt kiabálta feléje özönlő kollégáinak, hogy hagyják el a környéket, amilyen gyorsan csak tudják. Az elnök és a *First Lady* személyzetének, akik a Nyugati és a Keleti szárnyból szaladtak ki, azt kiabálta oda, hogy a rendőrség szerint egy újabb repülőgép tart a Fehér Ház felé.

– Mindenkinék, aki nekem dolgozott a Keleti szárnyban, ezek főként fiatal nők voltak, akik fényes pozícióra számítottak a Fehér Házban, azt mondták, hogy rúgják le a magas sarkút és rohanjanak – emlékezik vissza Laura Bush. – El tudják képzelni, milyen az, ha hirtelen egy olyan állásban találják magukat, ahol azt mondják, fuss az életedért?

Walters és a többiek elrakták mind a százkilencven, egyenként több mint ötvenkilós piknikasztalt a Déli pázsitról. – A térdeim egymáshoz ütődtek – mondta Walters. – Olyan hangja volt, mint egy nagydobnak. – Továbbra is érkeztek a hírek, hogy talán újabb támadásokra lehet számítani, de ők nem vettek róla tudomást. – Dolgunk van, el kell végeznünk – mondta Cliber.

Még akkor is, amikor a világ a feje tetejére állt, a rezidencia személyzete arra összpontosított, hogy szeretett házuk működőképes maradjon és ne szivárogtassanak ki titkokat. Amikor néhány újságíró észrevette őket, amint lázasan dolgoznak a Déli pázsit kiürítésén, megkérdezték tőlük, hamarosan visszatér-e az elnök Washingtonba. – Fogalmam sincs – mondta nekik Cliber, pedig jól tudta, hogy éppen azon dolgoznak, hogy az elnök mielőbb visszatérhessen.

A *First Lady* kocsija a Pennsylvania Avenue-n haladt a Kapitólium felé, amikor tudomást szerzett róla, hogy egy újabb gép csapódott a Világkereskedelmi Központ másik tornyába. „A kocsiban csend lett. Néma döbbenetben ültünk”, írta memoárjában. „Egy gép még lehetett furcsa baleset, de két gép már egyértelműen támadást jelent.”

*

Amikor Betty Finney szobalány 1993-ban munkába állt a Fehér Házban, nem volt egyéb háztartási tapasztalata, mint amennyit otthonában szerzett, amelyet férjével és két lányával osztott meg. Egy *steakhouse*-ban dolgozott a dél-karolinai Myrtle Beachen, amikor férje hirtelen meghalt. Szüksége volt egy jó állásra, mégpedig gyorsan. Mint a legtöbb fehér házi dolgozó, ő is a kapcsolatainak köszönhetette az állását: a lánya ismerte Christine Limerick fő házvezetőnőt, aki álláshoz juttatta Finney-t.

Nyolc évvel azután, hogy felvették, hirtelen életveszélyben találta magát.

Finney a második emeleti Királynői hálószobát takarította, ahol az elnök szülei szálltak meg az előző éjszaka. Amikor elindultak a repülőterre, Bushék elfelejtették kikapcsolni a tévét. Finney és még néhány rémült szobalány körbeállta a készüléket, és végignézték, amint a második repülő becsapódik. Nem ez volt az első, olyan fehér házi tragédia, amelyről azok, akik a történet kellős közepében voltak, a rezidencia dolgozói, a televízióból értesültek.

BETTY FINNEY

– Végigfutottam a folyosón a Sárga ovális szobáig, és kinéztem az ablakon, és bár onnan nem látszik a Pentagon, a füstöt láttam – mondta. – Visszamentem a Királynői hálószobába, aztán valamiért fel kellett mennem az emeletre.

Mielőtt még felért volna a harmadik emeletre, hallotta, amint az egyik titkosügynök azt kiabálja: – Ki a házból! Kifelé mindenki! – Azonnal megfordult, és elindult lefelé. – Nem tudtam, mi történik. Nem tudtam, hogy elkezdtek kiüríteni a házat. Rohantunk kifelé, mindenki az utcán volt. Igazán nagyon ijesztő volt. Mindenki más irányba futott kifelé.

A Kapitóliumnál Laura Bush kiszállt a kocsiból, hogy találkozzon Edward Kennedy szenátorral, az Oktatási Bizottság elnökével, de mindketten tudták már, hogy a meghallgatás elmarad. Kennedy az irodájába kísérte a *First Ladyt*.

Furcsa módon, bár a szoba sarkában egy régi tévékészülék folyamatosan harsogta a pusztításról szóló híreket, Kennedy nem is nézett

a képernyőre. Ehelyett körbevezette a *First Ladyt*, és családi emléktárgyakat mutogatott neki, köztük egy bekeretezett üzenetet, amelyet fivére, Jack küldött édesanyjuknak gyermekkorukban. Ez állt rajta: „Teddy egyre kövérebb”.

– Egész idő alatt próbáltam rálesni a tévére és elcsípni valamit a hírek közül. A bőröm viszketett, szerettem volna elmenni, megtudni, mi történik, feldolgozni azt, amit láttam, de az udvariaskodás csapdájába estem – mondta a *First Lady*. Később arra gondolt, hogy Kennedynak talán túl sokszor kellett már szembesülnie a halállal élete során, és nem bír szembenézni egy újabb tragédiával, főleg egy ilyen volumenűvel.

Miután közölték a sajtóval, hogy a meghallgatás elmarad, és kifejezték aggodalmukat a támadások miatt, Mrs. Bush a lépcsők felé indult, hogy visszamenjen a kocsijához, majd a Fehér Házba. A titkosügynökök parancsnoka váratlanul megállította őt és kíséretét, és azt mondta, azonnal le kell menniük az alagsorba. A *First Lady* nagyon aggódott férje biztonságaért. Végül aztán barátjával, Judd Gregg szenátorral, az Oktatási Bizottság rangidős republikánus tagjával várakozott a szenátor irodájában, a Kapitólium egyik alsóbb emeletén. Egymást vigasztalták, és sorra felhívták gyermekeiket, hogy megtudják, biztonságban vannak-e. Mindenfelől érkeztek a hírek, az egyik megbízhatatlanabb, mint a másik – többek közt az a mendemonda is terjedt, hogy Camp Davidet eltalálták és egy további repülő a Bush család texasi farmjára zuhant Crawfordban.

Néhány pillanattal azután, hogy a második gép becsapódott a déli toronyba, Christine Limerick berohant a harmadik emeleti ágytornyokba, és utasította az alkalmazottakat, hogy hagyjanak ott mindent és menjenek ki a házból. Azonnal.

Hallotta, amikor az American Airlines 77-es járata rázuhant a Pentagonra. – Hatalmas robbanás volt – emlékezett vissza.

Amikor visszaért az irodájába, eszébe jutott, hogy Mary Arnold szobalányt nem látta. Megpróbált visszamenni az emeletre, hogy

megkeresse, de a titkosszolgálat nem engedte. Azt mondták, két perce van rá, hogy elhagyja a Fehér Házat, mert a következő repülő már úton van.

– Senki nem vitatkozhat velük, amikor ilyen helyzet van – mondta. Utóbb kiderült egyébként, hogy Arnold valahogy kijutott a Fehér Házból, és volt nála elég pénz, hogy hazautazzon.

Limerick emlékszik, milyen szörnyű érzés volt, amikor tudatosította, hogy nem mindenki hagyhatja el a potenciális célpontot. – A titkosügynökök arckifejezését, akiknek a parancsa úgy szólt, hogy a helyükön kell maradniuk – mondta –, sosem fogom elfelejteni.

A dolgozók elmondták, hogy a Titkosszolgálat mindenkit úgy utasított, hogy észak felé meneküljön, mert úgy gondolták, hogy a gép dél felől fog érkezni – ebből az irányból kevesebb akadály áll útjában a Fehér Házig. Szakácsok, komornyikok, asztalosok és szobalányok özönlöttek ki a házból és futottak, hogy mentsek az életüket. A cukrászat dolgozói közül néhányan átmentek a Potomac folyó felett átívelő Arlington Memorial hídon, és a legközelebb lakó kollégájuknál gyűltek össze.

Finney és fél ucatnyi kollégája az egyik virágkötő házába ment, aki a Kapitólium közelében lakott, és döbbeneten bújtak össze a tévé előtt. Mindannyian olyan gyorsan hagyták el a házat, hogy alig valakinek maradt ideje, hogy elhozza a táskáját, így a tárcájuk sem volt náluk. Aznap este kilométereket gyalogoltak a Fehér Háznál hagyott kocsijukig, és sokan még akkor sem ocsúdtak fel a döbbenetből.

Néhány alkalmazottnak nem sikerült időben elhagyni a házat. A második és a harmadik emeleten néhány komornyik a piknik előkészületein dolgozott – citromot hámoztak és szeleteltek –, ők egy órával a ház kiürítése után vették csak észre, hogy valami történik. Egy pár mérnök órákra az alagsorban ragadt, nem is sejtették micsoda pánik dúl odafenn és mekkora veszélyben vannak.

A kialakult káoszban az egyik komornyik leszaladt az alagsorba, hogy átöltözzön frakkjából, mielőtt motorbiciklire száll és hazamegy.

Az ajtó becsapódott mögötte, így csapdába került és addig nem tudott kijutni, míg egy titkosügynök fel nem ismerte és végre ki nem nyitotta neki a kaput.

*

Nem sokkal tíz óra után aznap reggel, néhány perccel azután, hogy a Világkereskedelmi Központ déli tornya leomlott, és úgy húsz perccel azelőtt, hogy az északi torony is követte, a *First Lady* titkosügynökök és egy fekete ruhás, fegyverekkel hadonászó vészhelyzet-elhárító csoport kíséretében elhagyta Gregg szenátor irodáját. „Vissza! Vissza!” kiabáltak a kapitóliumi alkalmazottakra, miközben a riadt *First Ladyt* a rá várakozó autó felé terelték. Körülbelül ugyanebben az időben a United Airlines 93-as járata lezuhant a pennsylvaniai Shanksville közelében, egy mezőn, amikor bátor utasok egy csoportja megpróbálta átvenni a gép irányítását a terroristáktól. Ha ők nem lépnek közbe, az a repülőgép valószínűleg a Kapitóliumot vagy a Fehér Házat vette volna célba. A Fehér Ház sok alkalmazottja úgy tartja, hogy 93-as járat utasainak köszönheti az életét.

A nagy felfordulás közepette komoly vita alakult ki arról, hová vigyék a *First Ladyt*. A Titkosszolgálat végül úgy döntött, hogy a saját központjukba viszik, amely néhány tömbnyire helyezkedik el a Fehér Háztól. Négy órán át ült ott egy ablaktalan, alagsori konferenciateremben, újra és újra végignézve egy videofelvételen, amint az ikertornyok leomlanak.

A telefonvonalak működésképtelenné váltak a túlterheltségtől, halálra vált emberek tízezrei próbálták elérni családtagjaikat, hogy megbizonyosodjanak róla, biztonságban vannak. Még az elnök is csak nehezen tudta elérni feleségét az *Air Force One* fedélzetéről, amikor felszállt Floridából. Valamivel déli tizenkettő előtt, három sikertelen kísérlet után, végre tudtak egymással beszélni. Ekkor tudta elmondani Mrs. Bush a férjének, hogy beszélt a lányaikkal és biztonságban vannak.

Közben a rezidencia több tucat, munkaruhát viselő alkalmazottja gyűlt össze a Lafayette Square-en, a Fehér Házzal szemben, a Pennsylvania Avenue túloldalán. John Moeller szakács így írta le a Pentagon elleni támadás utáni percekét: – Hatalmas füstoszlopok gomolyogtak az égig – egyébként gyönyörű, tiszta volt az égbolt –, a füst a legfehébb fekete volt. És az a fekete füst csak kavargott az égig. Életemben nem láttam még ekkora robbanást. – Végül a dolgozók egy csoportja úgy döntött, hogy elmegy a közeli Capital Hilton szállóba, hogy mosdót, vezetékes telefonvonalat és egy tévékészüléket találjon.

A Connecticut Avenue forgalmas üzleti negyedében is elszabadult a káosz. A gépkocsivezetők kiszálltak az autóikból, és elszaladtak, újabb támadástól tartva. – Tömeghisztéria tört ki – emlékezik vissza Walter Scheib. – Emlékszem, hogy elmentem egy BMW 700-as mellett, ami ott állt a Connecticut Avenue közepén nyitott ajtókkal, járó motorral, és senki sem ült benne.

Laura Bush semmit sem látott ebből. Miután órákat töltött az ablaktalan konferenciateremben, végre átvitték az elnök Fehér Ház alatt lévő válságkezelő műveleti központjába. Dick Cheney alelnök és más vezető hivatalnokok gyülekeztek ott reggel óta. A bunkert még Franklin Rooseveltnél elnök számára építették a második világháború idején, és csak befejezetlen föld alatti folyosókon lehet megközelíteni, ahol vezetékek lógnak a mennyezetről. Ott kellett várakoznia, míg végre újra találkozhatott a férjével.

Bob Scanlan virágkötő az utolsó simításokat végezte a piknikasztalokra szánt kompozíciókon a kis virágkötő műhelyben, az Északi oszlopcsarnok alatt, amikor egy barátja felhívta, hogy elújságolja neki, mi történt. Döbbenet hallgatta, majd jobbnak látta elhagyni munkahelyét – a Fehér Háztól néhány tömbnyire lévő Freedom Plazában kötött ki.

Miközben kollégáival arrafelé tartott, hallották a fülsiketítő robajt, amint az American Airlines 77-es járata belecsapódott a Penta-

gon épületébe. – Úgy döntöttünk, nem maradhatunk ott – mondta. – Olyanok voltunk, mint valami elveszett lelkek. – Egy munkatársával több mint három kilométert gyalogoltak a Capitolium Hillen lévő otthonukig.

Miután sikerült eltakarítani a piknikasztalokat, Scheib és a rezidencia alkalmazottainak egy csoportja a könyhában dolgozott – délután kettőtől este kilencig ételt szolgáltak fel (nagy részt azt, amit a barbecue-ra készítettek előzőleg) a Titkosszolgálatnak, a Nemzeti Gárdának, a washingtoni rendőrségnek és a Fehér Ház azon dolgozóinak, akiknek ott kellett maradniuk. Ami megmaradt, azt elküldték a Pentagon körül dolgozó mentőegységeknek. – Négyen [a rezidencia alkalmazottai közül] több mint ötszáz adag ételt szolgáltak fel a Fehér Házban és a környékén dolgozó embereknek – mondta Walters.

Amikor az emberek megköszönték az ételt, Scheib azt válaszolta nekik: – Cserébe legyenek szívesek kívül tartani azt, ami odakint van!

A Déli pázsit kiürítése után Cliber és maroknyi csapata megpróbálta elhagyni a Fehér Házat, de a biztonsági kapukat zárva találták. A fejük felett megjelent egy repülőgép, és a Titkosszolgálat utasította őket, hogy azonnal menjenek le a bombabiztos menedékbe, ami egy nyugat-kelet irányban elhelyezkedő folyosó a Fehér Ház alatt. Este nyolc óráig lent maradtak a régi bunkerben. (Kiderült, hogy a gép, amit láttak, az amerikai légierő egyik katonai gépe volt.)

Amikor megtudták, mennyi áldozatot követeltek a támadások – mindent összevéve csaknem háromezer ember vesztette életét azon a napon –, mindenki, aki Amerika leghíresebb házában dolgozik, azt gondolta, *mi is köztük lehettünk volna*.

Aznap este a *First Lady* végre találkozhatott az elnökkel a válságkezelő műveleti központban.

A Titkosszolgálat azt javasolta Bushéknek, hogy egy régi ágyon töltsék az éjszakát az alagsorban, de ők visszautasították. – Aludnom kell egy kicsit a saját ágyamban – mondta az elnök. Bushéknek a Fehér Ház volt az otthonuk. És most, hogy éppen csak elkerülte a teljes megsemmisülést, még jobban ragaszkodtak hozzá.

*

A támadások után a Titkosszolgálat be akarta szüntetni, hogy a Fehér Ház nyilvánosság számára látogatható legyen. Szeptember 12-én kora reggel az elnök útban volt az Ovális iroda felé, amikor Gary Walters személyzeti főnök megszólította, és azért lobbizott, hogy a ház maradjon nyitva a nyilvánosság számára. – Elnök úr, tegnap este ön azt mondta, hogy mindenki folytassa a szokásos tevékenységét. A fehér házi látogatás egy olyan szokásos tevékenység, amelyet ráadásul igen szigorúan ellenőriznek.

Az elnök rövid szünet után így válaszolt: – Igaza van.

A történetek hatására azonban mégis olyan döntés született, hogy a látogatásokat be kell szüntetni. Nem a szeptember 11-i támadások voltak az aggodalom egyedüli kiváltó okai. Csak egy héttel később lépfene-baktériumokat tartalmazó levelek érkeztek több sajtószemélyiség, valamint két demokrata szenátor irodájába. Walters elmondta, hogy a rezidencia néhány alkalmazottja preventív gyógyszeres kezelést kapott arra az esetre, ha lépfenével fertőződtek volna.

Bill Cliber szeptember 11. után már sosem lett a régi. Tudta, milyen az, amikor az ember mindennap rettegve megy dolgozni, hiszen fehér házi pályafutása röviddel a Kennedy-gyilkosság előtt kezdődött. De ez más volt.

– Nagyon megrázott. A ledolgozott időm már megvolt – mondta arra utalva, hogy elegendő évet ledolgozott állami alkalmazottként ahhoz, hogy fizetésének jelentős részét megkapja nyugdíjként. Mégsem

hagyta el a házat, mert ígéretet tett önmagának, hogy negyven évig fog dolgozni a Fehér Házban, ezért hát folytatta.

Szeptember 11. után megváltozott a hangulat a Fehér Házban. A kurátori iroda hangfelvételeket készített a személyzet tagjaival, megkérve őket, mondják el, mit éltek át azon a napon. Egy fehér házi állás ezután már nem ragyogó, hanem inkább félelmetes kilátásnak számított. Roland Mesnier főcukrász elmondta, hogy ő és csapata egyáltalán nem értették, miért kell olyan sürgősen elhagyniuk a házat, mert a konyhában nem volt tévékészülék. Az események után ragaszkodott hozzá, hogy szereljenek be egyet. Szeptember 11. után a dolgozók többsége úgy döntött, hogy mindig tart magánál némi készpénzt és a fehér házi belépőjét arra az esetre, ha hirtelen menekülniük kellene.

Betty Monkmannek, aki a Fehér Házban lévő fontos műalkotások és bútorok állagmegőrzéséért és katalogizálásáért felelt, nemcsak a saját életéért kellett aggódnia, hanem azért is, melyik történelmi értékű darabokat kell majd menteni veszély esetén. Lansdowne George Washingtonról készített portréja a Keleti szobában, és a Gettysburgi beszéd a Lincoln-hálószobában a legfőbb prioritások közé tartoznak.

Visszagondolva arra a szörnyű napra azt mondja, még ma is dühös, amiért nem rendelkeztek egyértelmű evakuációs tervvel veszély esetére. – Egy fiatal nő a személyzeti osztályról beszaladt az irodánkba, és azt kiabálta „Kifelé, kifelé, kifelé!”, aztán a fehér házi rendőrség jött, és azt mondták, „Menjenek dél felé!”, mások meg azt kiabálták, „Észak felé menjenek!” Minden olyan kaotikus volt.

Monkman aznap reggel úgy döntött, hogy lemegy a bombabiztos menedékbe, de amikor félúton járt, az jutott eszébe, ó, Istenem, ha tényleg lebombáznak, ott leszünk eltemetve a romok alatt. Ezért aztán visszafordult a lépcsőn és kiment a Lafayette Square-re, miközben mentőautók és tűzoltóautók suhantak el mellette a Pentagon irányába.

Scheib szerint a házi személyzet megmentése nem számít prioritásnak vészhelyzet esetén, és nem várhatják el a Titkosszolgálattól, hogy miattuk aggódjon. – Háziszolgák vagyunk, mi nem vagyunk semminek a mozgatórugói – mondta. – Ha valaki ott dolgozik, meg kell értenie, hogy mindenkinek, aki a Fehér Ház alkalmazottja, cél-tábla van a hátára festve.

Scheib szomorúan látta, mennyire megviselik az elnököt a szörnyű támadások. Bush úgy nézett ki, mintha „a szó szoros értelmében az egész világ terhét vinné a vállán”. Scheib, aki mindig is tudta, hogy az étel képes befolyásolni a hangulatot, ezúttal eltekintett a modern konyhaművészettől, és csupa régi, kedvenc fogást készített az elnök és a világ számtalan vezető politikusa számára, akik azért jöttek, hogy kifejezzék együttérzésüket és közös stratégiákat dolgozzanak ki a terroristátadásokat követő hetekben. – Visszatértem anyám főztjéhez – mondta a főszakács.

A Bethesda Haditengerészeti Kórházból szakértők érkeztek, hogy elbeszélgessenek a dolgozókkal a traumáról, amit átéltek. Cliber beszélt egyikükkel, de szerinte a szakértőknek sem volt kipróbált, jó tanácsuk a személyzet számára: – Soha, senki nem élt még át hasonlót.

Wendy Elsasser virágkötő azt mondta, máig nem tud arról a napról sírás nélkül beszélni. Mesniernek hónapokig pánikrohamai voltak reggelente zuhanyozás közben. Felesége és fia kérlelték őt, hogy ne menjen vissza dolgozni, és ott volt akkor is, amikor Gary Walters összehívta a személyzetet úgy egy héttel az események után, és azt mondta, aki nem bírja a nyomást, annak jobb, ha kilép.

Mesnier azonban Bill Cliberhez hasonlóan nem tudta rászánni magát, hogy elmenjen. – Értse meg, én hiszem, hogy ezt az állást nekem találták ki – mondta. – Én ide tartozom.

Laura Busht megnyugtatta, hogy senki sem hagyta el az állását félelemből. Azt mondta, hogy amikor látta, hogy a személyzet visszatér

a napi teendőihez, jobban érezte magát. – Azt tudtuk, hogy mi ott leszünk, és bízunk benne, hogy biztonságban leszünk, de ők nyugodtan választhattak volna más állást, azt mondhatták volna: „Ez már túl sok a stresszből. Inkább továbbálllok” – mondta. – De nem mentek el. Egyikük sem.

Epilógus

Ó, Istenem, milyen büszke lenne rám!

JAMES RAMSEY KOMORNYIK ARRÓL, MIT SZÓLT VOLNA AZ ÉDESANYJA,
HA MEGÉRTE VOLNA, HOGY A FIA A FEHÉR HÁZBAN KAP MUNKÁT

Harminchét fokos hőség volt, egy újabb forró nyári nap Washingtonban. A légkondicionáló csúcsra járt Washington északkeleti részében a három hálósobás, vörös téglás sorházban, amelyet James Jeffries 1979-ben vásárolt. Rögtön elnézést kért, persze teljesen szükségtelenül, nappalija félig kifestett falaiért. – Húsvét előtt el kellett volna készülnie, de hát hetvenkét éves vagyok, és hamar elfáradok.

A háttérben a History Channel villog, nyurga, tizenéves fiúunokája időnként benéz a szobába („Pont így néztem ki én is”), egy asztalnál ülünk, amelyet egészen beborítanak gyerekei és unokái fényképei, és Jeffries arról mesél, hogyan határozta meg a Fehér Ház egész családjának életét. Lassú, megfontolt hangon magyarázza, hogy az utóbbi években a rezidencián dolgozó alkalmazottak legtöbbje vagy a rokona volt, vagy legalábbis ismerte őket. A neve ugyan Jeffries, de ő egy Ficklin – családjának kilenc tagja dolgozott itt.

A személyzetnek azok a tagjai, akik valójában nem voltak a rokonai, szinte ugyanúgy a családhoz tartoztak. Eugene Allen, aki Jeffries nagybátyja, John Ficklin nyugdíjba vonulása után átvette a főpincéri beosztást, „olyan volt, mintha ő is a bácsikám lenne”. Preston Bruce portás egy lakótelepen lakott a nénikéjével, és Jeffries elmondása szerint igazi apafigura volt az életében.

– Mr. West és Mr. Scouten a háttérben maradt. A nagybátyám [John] vezette a Fehér Házat – mondja Jeffries büszkén az afroamerikaiak szorosan összefűződő körére, akik működésben tartották a rezidenciát. A családi legendárium szerint Charles nevű nagybátyja vetette meg a lábát elsőként a Fehér Házban, miután jó benyomást tett Franklin Rooseveltnél, aki egy hadihajón látta őt dolgozni. Rooseveltnél megkérte, hogy rajzolja le, hogy néz ki egy szabályos teríték, és ő tökéletes rajzot készített. Évekkel később Charlest állásinterjúra hívták a Fehér Házba.

Jeffries folytatta a családi hagyományt. Tizenhét évesen, 1959-ben kezdett a Fehér Házban dolgozni. Pontosan emlékszik a napra, január 25. volt. A fia komornyik „a házban”, és bár Jeffries rég túl van már a nyugdíjkorhatáron, néha még manapság is dolgozik részdíjazásként. Huszonöt dollárt kap óránként. – Mindenki segít nekem, nem hagyják, hogy nehezem emeljek vagy ilyesmi.

Jeffries az amerikai történelem szemtanúja. Egyike azon keveseknek, akik még emlékeznek rá, milyen volt a Kennedy-adminisztráció alatt a Fehér Házban dolgozni, amikor az új generáció és az új technológia eljuttatta a rezidenciát az amerikai emberek nappalijába. Emlékszik a *First Lady* olyan oldalára, amelyet kevesen láttak.

– Emlékszem, hogy Mrs. Kennedy lejött, és megkért, hogy vigyünk át egy széket ide-vagy oda vagy hozzunk ki egy széket a szobából, aztán tizenöt perccel később szólt, hogy vigyük vissza pontosan oda, ahonnan elvettük – mondta nevetve. – Egy kollegám és én voltunk a legfiatalabbak, az idősebbek mind eltűne-

deztek ilyenkor! De én sosem akartam megszökni, én ott akartam lenni vele. Csak álltam ott, és megtettem bármit, amit kért. Ha elbírtam, odébb tettem.

Egy szombat este, évekkel később, szóltak neki, hogy hagyja abba a mosogatást és menjen fel a második emeletre, mert Betty Fordnak segítségre van szüksége. Amikor felért, Mrs. Ford megkérdezte: – Hol vannak a komornyikok?

– Odalent vannak, de azonnal lemegyek és felküldöm őket – mondta Jeffries, és már meg is nyomta a lift gombját, hogy lemenjen.

– Nekem csak egy férfinak van szükségem – kiáltott utána türelmetlenül a Családi étkezőből a *First Lady*.

Elnevette magát és kacsintott egyet: – Húha, gondoltam magamban, mibe akar engem ez a hölgy belerántani? Szóval, visszamentem, hogy megnézzem, mint akar, de csak arról volt szó, hogy vigyem át a 48 cm átmérőjű tévékészüléket a hálószobába!

Ahogy annyi más kollégája, Jeffries is szeretettel emlékezik George H. W. Bush kedvességére. – Az öreg Bush azt érezte velem, hogy ugyanolyan ember vagyok, mint ő. Egyszer például nagyon örültem, hogy megnéztem egy focimeccset, mert másnap vagy egy-két nappal később, amikor felmentem a második emeletre, hogy felvegyem az italrendeléseket, éppen a meccsről beszélt a vendégekkel, és tőlem is megkérdezte, mit gondolok róla. Szerencsére hozzá tudtam szólni. Ezután felvettem a rendeléseket, és kimentem. Amikor visszamentem, megint mondott nekem valamit a fociról.

Jeffries arra is emlékszik, amikor Clintonéknak és vendégeiknek szolgált fel italokat egy este a hivatalos vacsora előtt, és összetalálkozott az elnökkel, aki a Tetőszalonba tartott, és nagyon kimerültnek látszott. Clinton bizalmasan megjegyezte: – Ha Robert Mitchum nem lenne a vendégek között, le sem mennék ma este.

Jeffries sajnálta a fáradt elnököt. – Pihennie kéne egy kicsit – mondta neki.

Kihalófélben lévő fajtát képviselnek ezek az emberek, akiknek még személyes emlékeik vannak a Kennedy, a Johnson, a Nixon, Ford, Carter és Reagan családról. Visszaemlékezéseik ritka, bensőséges fényben mutatják be ezeket az ikonikus egyéniségeket. Azokban a rövid pillanatokban, amelyekből az emberi élet összeáll, a rezidencia dolgozói láthatják az elnökök és *First Lady*k olyan vonásait, amelyeket a Fehér Házon kívül nemigen ismer senki. Mint mindenki másnak, Amerika vezetőinek is vannak pillanatai, amikor határozatlanok, ki-merültek, zavarodottak vagy éppen boldogok.

Mára a rezidencia személyzetének veterán tagjai sajnos leginkább nyugdíjba vonuló társaik búcsúpartijain vagy temetéseken találkoznak. Próbálják tartani a kapcsolatot egymással Facebookon vagy e-mailben, de az öregebbek, akik nincsenek folyamatosan „online” sokszor csak késve értesülnek egy munkatárs haláláról.

A beszélgetéseink során, nagy bánatomra, előfordult, hogy amikor megemlítettem, hogy egyik vagy másik kollégájuk már nem él, csak az arcukra kiülő fájdalmas kifejezésből jöttem rá, hogy most hallják először a szomorú hírt.

De voltak vidám pillanatok is. Miközben a könyvhöz szükséges háttér-kutatásokat végeztem, néha lehetőségem nyílt újra összehozni olyan embereket, akik rég elvesztették egymással a kapcsolatot. Chris Emery házvezetőnek én adtam meg Christine Limerick e-mail címét. Nelson Pierce pedig tőlem kérte el Bill Hamilton telefonszámát.

– Fel kell hívnom azt a pulykakakast – mondta James Ramsey ragyogó szemekkel, amikor elkérte tőlem régi barátja, Mesnier séf telefonszámát.

A rezidencia dolgozói türelemmel nézik, amíg egy-egy új család megtanul élni a Fehér Ház körülményei között. Tudják, hogy csak idő kérdése, amíg lojalitásuk és diszkréciójuk az elnök és a *First Lady* mentőövévé válik. Hiszen ők az egyedüliek, akiknek nincs más motivációjuk, mint hogy szolgálják az elnöki családot és biztosítsák kényelmét.

Az elnöki család és politikai munkatársai bíznak a rezidencia dolgozóiban, akik oly sokat tudnak az elnöki családok életmódjáról. – Ami azt illeti, és ez nemcsak rólam szól, hanem a legtöbb kollégáról, aki odament dolgozni, nincs semmiféle összefoglaló tankönyv vagy intézményes tudás, ami segíthetne kitanulni a szakmát – mondta Obama korábbi személyi titkára, Reggie Love. – Tiszta lappal és használati utasítás nélkül kezd az ember.

Annak ellenére, hogy levéltári kutatásokat is végeztem, mielőtt nekiláttam volna az interjúk elkészítésének, el sem tudtam képzelni, mire számíthatok. Aztán elkezdtem a találkozókat a rezidencia dolgozóival, akik közül sokan nagyvonalúan megnyitották előttem otthonuk ajtaját. Legtöbbjük egyáltalán nem cinikus vagy versengő, mint annyian a washingtoni politikai életben. Az az őszinte vágyuk, hogy a maguk kicsi, de fontos szeletét hozzátegyék az amerikai demokrácia működéséhez. Lehet, hogy politikai befolyásuk nincs, mégis elképzelhetőnek tartom, hogy munkájuk van olyan fontos, mint sok politikai kinevezetté. Nélkük a Fehér Ház lakhatatlan lenne.

Ezek az emberek a diplomáciai élet részei, miközben a világ vezetőit, kongresszusi képviselőket, hírességeket vagy csak a szűk elnöki családot szolgálják ki. És kimondva vagy kimondatlanul, igyekezetük kiérdemli a világ leghatalmasabb férfijainak és asszonyainak háláját.

*

Stephen Rochon admirálist 2007-ben nevezték ki személyzeti főnök-ké, csak néhány hónappal II. Erzsébet állami látogatásainak egyike előtt. – Sikerült olyan jó benyomást tennünk a királynőre, hogy meghívott engem és néhány alkalmazottat a Buckingham-palotába, hogy megnézzük, hogy csinálják ezt a britek.

Amikor Rochon megérkezett a Buckingham-palotába, a hivatalos fogadóterbe vezették, és nem kis meglepetésére a királynő egyenesen odajött hozzá. – Kicsoda ön, fiatalember? – kérdezte.

– Felség, Rochon admirális vagyok, a Fehér Ház személyzeti főnöke – válaszolta. – Állami látogatása során mi gondoskodtunk a kényelméről.

A királynő arca felragyogott, és odaintegetett a férjének a terem túloldalára: – Ó, Fülöp, Fülöp, gyere ide gyorsan!

A rezidencia dolgozói úgy végzik dolgukat, mintha az semmiféle erőfeszítésbe nem kerülne. Ezt mindenki elismeréssel nyugtázza. – A komornyikok villámgyorsan, de ugyanakkor nyugodtan és finoman szolgálnak ki. Az ember úgy kapja meg az ételét, hogy igazából nem is tudja, hogy került oda – emlékezett vissza Betty Ford sajtótitkára, Sheila Rabb Weidenfeld arra, amikor életében először volt jelen egy díszvacsorán. – Minden tökéletes, és mindenki gyönyörű és elegáns, mert a világ leggyönyörűbb és legelegánsabb környezetének részei.

Amikor krízis vagy tragédia üt be, a személyzet igyekszik a tőle telhető legjobban teljesíteni. Az iráni túsdráma idején, mondta Rosalynn Carter – ...különösen figyelmesek voltak, mert aggódtak. Értünk aggódtak.

A rezidencia alkalmazottai tökéletes összhangban vannak a családdal, amelyet szolgálnak. Szinte bármit megtennének értük – gyakran a saját házasságukat, a gyermekeikkel töltött időt vagy Freddie Mayfield szomorú esetében az életüket áldozzák fel értük. – Ők a világ legnagyobb szemfényvesztői – tréfálkozott Luci Baines Johnson. – Minden adminisztrációval elhitetik, hogy őket szeretik a legjobban.

És ez így igaz: James Ramsey komornyik mindig tudta, mikor van szüksége George W. Bush elnöknek arra, hogy egy jót nevéssen. Christine Limerick fő házvezetőnő jól tudta, jobb csendben kívánni, míg Nancy Reagan kimérgelődik magát. Roland Mesnier cukrászmeister pedig pontosan tudta, mikor lesz szüksége Hillary Clintonnak egy szelet mokkatortára.

Ramsey-n nem látszott, hogy közel lenne a halál, amikor interjút készítettem vele. Persze tudta, hogy beteg – vastagbélrákja volt, amely

kezdett áttérjedni a májára –, és folyton visszautasította az ebédmeghívásaimat. („Nagyon kedves magától, kislány. Megcsináljuk. Majd felhívom.”) Mindig vidám volt, sosem mutatta ki, mekkora fájdalmai vannak. Ramsey reménnyel tekintett az élete, a jövője felé, lelkesen mesélt új barátnőjéről és arról, hogy Bill Hamilton raktárfelügyelővel Las Vegasba készülnek.

Lánya később elmondta nekem, hogy gyógynövénykúrával próbálta legyőzni a testét marcangoló rákot.

Amikor 2014. február 19-én elhunyt, a családok, akiket úgy szeretett, viszonzták kedvességét: Laura Bush beszédet mondott a temetésén, amelyre a fehér házi kollégák tucatjai jöttek el, és a szertartás során felolvasták Obama elnök és Clinton elnök levelét. Koporsóvivői régi komornyiktársai voltak.

„Ő mindig tudta, mikor volt szükségünk egy kis humorra, ami gyakran előfordul a Fehér Házban”, írta Clinton elnök. „Hillarynek, Chelsea-nek és nekem is megvannak a magunk Ramsey-vel kapcsolatos emlékei. Nagyon tudott mesélni, és véleménye az alakuló eseményekről, legyen szó politikáról vagy sportról, sokszor hihetetlenül vicces volt.” Obamáék Ramsey „megingathatatlan patriotizmusát” dicsérték.

„James történelmünk nagy pillanatainak volt szemtanúja”, írták.

Laura Bush lányát, Jennát is elhozta a szertartásra, amelyet a Washington D.C. északkeleti részében fekvő Trinidad Baptist Churchben tartottak. A korábbi *First Lady* szívhez szólóan beszélt a komornyikról, aki mindig képes volt, férjének vidám pillanatokat szerezni akkor, amikor úgy érezhette, hogy a világ összedőlni készül körülötte. („Bizony, könnyeket csalt a szemembe”, mondta Ramsey lánya, Valerie.) Ramsey több volt mint egy alkalmazott, mondta Mrs. Bush, hű barát volt. És, mint minden kollégája, birtokában volt azoknak a tulajdonságoknak, amelyeket nem lehet megtanítani: a lojalitásnak, az odaadásnak és a diszkréciónak.

Elmondta a gyülekezetnek, hogy Ramsey nem csak a tenyerén hordozta az elnököket: – Megnevetette őket. Felvidította őket. Derűsebbé tette a napjaikat. – Az egész Bush család nevében azt mondta: – Há-lásak vagyunk a Jóistennek, hogy James Ramsey az életünk része volt.

Ami Ramsey-t illeti, az, hogy Amerika elnöki családjait szolgálhatta, értelmet és célt adott az életének. Amikor megkérdeztem tőle, hogy érezte magát, amikor évtizedekkel korábban először tette be a lábát a rezidenciára, elmerengve így válaszolt: – Ó, Istenem, annyira boldog voltam.

Köszönetnyilvánítás

Néhány héttel kislányunk, Charlotte születése után kimentem, hogy szívjak egy kis friss levegőt és megnézzem a postaládát. Nagy meglepetésemre egy ropogós, fehér borítékot találtam, melyen a feladó címénél ez állt: Pennsylvania Avenue 1600. Egy üdvözlőlap volt Obamáék aláírásával, amelyben gratuláltak nekünk Charlie születéséhez. Ilyen levelet a VIP-eknek, barátoknak és a fehér házi személyzet családtagjainak szokás küldeni, és nekem fogalmam sem volt, *kinek* köszönhetjük ezt a megtiszteltetést. És nem azért nem tudtam, mert nem ismertem senkit, aki venné magának a fáradságot hanem azért, mert annyira sokan voltak azok, akiknek bármelyikétől feltételezni tudtam ezt a kedvességet.

A rezidencia több mint száz dolgozójával, elnöki politikai munkatársakkal és az elnöki családok tagjaival készítettem interjút a könyv előkészületei során, és közülük oly sokan voltak mélységesen nagylelkűek. Aztán sikerült kinyomoznom, hogy Bill Hamilton, korábbi raktárfelügyelő volt az, aki Eisenhower elnök alatt kezdte fehér házi pályafutását. Amikor felhívtam, hogy megköszönjem, Hamilton így válaszolt: – Sajnálom, hogy nem sikerült időben elküldenem. – Ilyenek ezek az emberek. Arra teszik fel az életüket, hogy az elnöki családot szolgálják, és nagyon távol áll tőlük e város a tömény önérdekre

építő politikai szakértőinek világa. Valójában életük végéig professzionális gondoskodók maradnak.

Ez a könyv egy olyan útra vitt el engem, amely 2012 októberében kezdődött, amikor újszülött kisfiunk, Graham gondozása töltötte ki a napom huszonnégy óráját. Fáradságomat a *Downton Abbey* epizódjai előtt szoktam kipihenni, és egyre inkább lenyűgözött az a bonyolult viszony, ami két, fizikailag egymás közvetlen közelében, de minden más tekintetben egymástól nagyon távol lévő embercsoport között kialakulhat. Az egész azt a szűk körű ebédet juttatta eszembe, amelyet a *First Lady*, Michelle Obama újságírók számára adott, s amelyen én is részt vehettem. Emlékeztem az élénk rózsaszín és zöld virágkompozíciókra és a pezsgőspoharak csilingelésére a nap kellős közepén, ami egy riporter számára, aki általában csak néhány szendvicset eszik a Fehér Ház alagsorában lévő, apró irodájában, hihetetlen fényűzésnek tűnt. De legfőképpen egy kőmornyikra emlékeztem, aki szinte hangtalanul suhant be és ki.

Elhatároztam, hogy megismerkedem ezekkel az emberekkel, akik működésben tartják a rezidenciát, és a tapasztalat meglepőbb volt, mint valaha is vártam volna. Lehetőségem volt meginterjúvolni azokat az alkalmazottakat, akik látták Jackie Kennedy játékos oldalát, amikor családjával pihent a rezidencia magánlakrészében, és beszélgettem azzal a fehér házi villanyszerelővel, aki elkísérte Richard Nixon elnököt az Ovális irodából a rezidenciára röviddel azután, hogy bejelentette lemondását.

Minderre nem lett volna lehetőségem a rezidencia következő dolgozóinak nagylelkűsége nélkül, akik közül sokan kinyitották előttem otthonukat és szívüket is, mint Christine Limerick, Lynwood Westray, Skip Allen, Betty Finney, Bob Scanlan, Bill Hamilton, James Jeffries, Roland Mesnier, Nelson Pierce, Frank Ruta, Cletus Clark, Stephen Rochon, Bill Cliber, Linsey Little, Wendy Elsasser, Chris Emery, Ronn Payne, James Hall, Wilson Jerman, Worthington White, Gary Wal-

ters, Betty Monkman, Mary Prince, Walter Scheib, Vincent Contee, Milton Frame, John Moeller, Jim Ketchum, Tony Savoy, Ivaniz Silva, Nancy Mitchell, Providencia Paredes, Ann Amernick, Pierre Chamberin, Alvie Paschall és Herman Thompson. Margaret Arrington megosztotta velem elhunyt férje, Reds történeteit, és Charles Allen nagy szeretettel beszélt édesapjáról, Eugene-ről. Különösen szeretném megköszönni James Ramsey-nek, akinek a mosolya beragyogta a szobát. Hálás vagyok az időért, amit a társaságában tölthettem.

Ez a könyv egyáltalán nem jöhetett volna létre irodalmi ügynököm, Howard Yoon nélkül. Howard az elejétől fogva hitt bennem, és ott volt az úton megtett minden lépésemnél. Azon túl, hogy hihetetlenül tehetséges ügynök, jó barát is, aki az évek során sok jó tanáccsal látott el. Szintén nagyon hálás vagyok a figyelemreméltó Gail Rossnak és Dara Kaye-nek, akik a Ross Yoon Ügynökség kiváló csapatának nélkülözhetetlen tagjai. A mottójuk: „A könyvek megváltoztatják az ember életét.” Az enyémet megváltoztatták, és én hálás vagyok ezért.

Nagyon élveztem a közös munkát a kivételes adottságú Cal Morgannel a HarperCollins Kiadónál, akinek javításai segítettek életet és áttekinthetőséget vinni a kéziratba, és hálás vagyok Emily Cunninghamnek a projektbe fektetett energiájáért és azért, hogy igyekezett a lehető legjobbat kihozni belőle. Szintén hálás vagyok Jonathan Burnhamnak és első szerkesztőmnek, Tim Duggannak útmutatásáért, akinek a téma iránti rajongása magával ragadó volt. És köszönettel tartozom Robin Bilardellónak, aki minden várakozásomat felülmúlta borítótervével, és Beth Silfinnek szakértő tanácsaiért.

Hálás vagyok férjemnek, Brooke-nak, akit egyre többet szeretnék látni, és aki megédesíti az életemet. És két, nagyszerű gyermekünknek, Grahamnak és Charlotte-nak, akik annyi boldogságot jelentenek nekünk. Köszönöm édesanyámnak, Valerie-nek, a legokosabb és legszeretőbb asszonynak, akit ismerek. (Ő ugyanakkor nagyon jól képzett szerkesztő is, aki segített megszerezni a történeteket és meg-

találni a hangomat.) És csodálatos édesapámnak, Christophernek, aki a példaképem, és akitől én és Kelly húgom annyi önbizalmat kaptunk. És köszönöm Nancy Browernek (alias Mom Mom), az egész kiterjedt családuknak és Mininek, és Elizabethnek. Azt kívánom, bár tudtunk volna több időt együtt tölteni Bill Browerrel, aki jó ember volt és nagyszerű apa, és szerető Pop Pop.

A *First Lady*-k, akiket meginterjúvoltam, szerettek volna segíteni abban, hogy bemutassuk azokat az embereket, akik élhetővé tették életüket a Fehér Házban. Nagyra értékelem, hogy rám szánták idejüket, és hálás vagyok, hogy megosztották velem valóságos fehér házi bentlakókként átélt élményeiket. Laura Bush 2011. szeptember 11. szörnyűségeiről beszélt nekem és a gyógyulási folyamatról, amelyen ő és a személyzet együtt ment keresztül. Barbara Bush játékos barátságáról mesélt a házbéli személyzettel. („Az ember nem évődik olyanokkal, akiket nem szeret. Azokat ugratjuk, akiket szeretünk... Ők is ugrattak engem, és megérdemeltem.”) Rosalynn Carter azért dicsérte a személyzet tagjait, amiért igyekeztek biztosítani a család kényelmét a négyszáznegyvennégy napos iráni túszdráma idején. Úgy láttam, valóban mélyen érintette őt az a kedvesség, amellyel akkor körülvettek. Tricia Nixon, Luci és Lynda Johnson, Steve és Susan Ford, és Ron Reagan mindnyájan segítettek megmutatni, milyen is valójában a „nagy, fehér börtönben” élni.

Nagyon élveztem a beszélgetést a korábbi társadalmi kapcsolatokért felelős titkárokkal: Amy Zantzinggerrel, Desirée Rogersszel, Julianna Smoottal és Bess Abellel, és nagyra értékelem Sally McDonough, Kaki Hockersmith, Melissa Montgomery, Deanna Congileo és Wren Powell segítségét. Köszönöm az elnöki politikai munkatársaknak, akik segítségével megismerhettem a kapcsolatot a politikai munkatársak és a rezidencia dolgozói között: Anita Dunn-nak, Reggie Love-nak, Katie Johnsonnak, Katie McCormick Lelyveldnek, Reid Cherlinnek, Adam Frankelnek, Julianna Smootnak, Andy

Cardnak és Anita McBride-nak. És köszönet az Emmy díjas Pete Williamsnek, aki nagylelkűen elkészítette könyvem borítóképét, és emellett meg is nevettegetett. Hálás vagyok a Fehér Ház Kurátori Irodájának, a Fehér Ház Történelmi Egyesületének és a John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum, a Lyndon Baines Johnson Könyvtár és Múzeum, a Nixon Elnöki Könyvtár és Múzeum, a Richard Nixon Alapítvány, a Gerald R. Ford Elnöki Könyvtár, a Jimmy Carter Elnöki Könyvtár és Múzeum, a Ronald Reagan Elnöki Könyvtár és Múzeum, a George Bush Elnöki Könyvtár és Múzeum, a William J. Clinton Elnöki Könyvtár és Múzeum, valamint a George W. Bush Elnöki Könyvtár és Múzeum dolgozóinak.

Gayle Tzemach Lemmon ezt az egyszerű, de szükségszerű tanácsot adta nekem több hónapnyi riportkészítés és kutatás után: „Ülj le, és kezdj el írni!” Gayle, aki több bestseller szerzője és rutinos újságíró, fontos tesztközönségem volt az utam során. És köszönöm Christina Warnernek és Annie Kate Ponsnak.

Örökké hálás leszek Al Huntnek a Bloombergnél, aki egy életre szóló lehetőséghez juttatott, amikor fehér házi tudósítónak jelölt, és Joe Sobczyk, Steve Komarow, Jeanne Cummings és Mark Silva szerkesztőknek, akik segítettek felfedeznem az újságírás szépségeit.

Források és jegyzetek a fejezetekhez

AZ INTERJÚKRÓL

A rezidenciával kapcsolatos kutatásaimnak szerves részét képezték az őszinte beszélgetések, melyeket több mint száz fehér házi belső munkatárssal folytattam. Meginterjúvoltam három korábbi *First Ladyt* és négy elnök gyermekeit, valamint számos elnöki politikai munkatársat. De a legsokatmondóbb részletek azokból a beszélgetésekből származnak, amelyeket a rezidencia körülbelül ötven korábbi alkalmazottjával és jelenlegi dolgozójával készítettem, akik közül a legtöbben még sosem beszéltek ilyen részletesen Amerika elnöki családjainak szolgálatában szerzett tapasztalataikról. Többségükkel még egyáltalán nem készítettek interjút korábban. Sok interjú személyes találkozás keretében készült. Előfordult az a ritka eset is, hogy az interjúalany az érintett téma érzékenysége miatt név nélkül kívánt szerepelni, és én tiszteletben tartottam a kérését. Ezeket az első kézből származó beszámolókat a rezidencián zajló életéről átfogó kutatással egészítettem ki, amely olyan archív anyagokra is kiterjedt, mint az elnöki könyvtárakban őrzött *oralhistory*-felvételek, a rezidencia dolgozói és politikai munkatársak által jegyzett memoárok és életrajzok.

BEVEZETÉS

Riportalanyok: Laura Bush, Rosalynn Carter, Barbara Bush, Reggie Love, Reid Chertlin, Susan Ford, Frank Ruta, Betty Finney, Amy Zantzing, Stephen Rochon, Ron Reagan, Cletus Clark, Katie Johnson, Tricia Nixon, Julianna Smoot, Katie McCor-

mick Lelyveld, Bob Scanlan, Tony Savoy, Nelson Pierce, Christine Limerick, Walter Scheib, Skip Allen, Ronn Payne, Roland Mesnier és Worthington White.

Publikált források: Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard Books; Parks, Lilian Rogers és Leighton, Frances Spatz (1961): *My Thirty Years Backstairs at the White House*. New York: Ishi Press International; Fiore, Faye (2011): Jacqueline Kennedy's Pink Hat Is a Missing Piece of History, *Los Angeles Times*, 2011. január 26.; Mann, Dominique (2013): In Wake of New Film *The Butler*, Black Ex-White House Staffers Reflect, *MSNBC.com*, 2013. szeptember 14.; Burros, Marian (1993): Interview with Hillary Rodham Clinton, *House Beautiful*, 1993. november 30.; „Jacqueline Kennedy in the White House”, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Massimiano, Sue Allison (1992): Those Who Serve Those Who Serve, *Life*, „The White House 1792-1992”, 1992. október 30.; 2014-es költségvetési év, Kongresszusi Költségvetés – A Fehér Ház; Bruce, Preston oral history anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; McNeil, Liz (2013): Jackie Kennedy: New Details of Her Heartbreak, *People*, 2013. november 13.; Leonnig, Carol D. (2014): Secret Service Fumbled Response to 2011 Shooting, *Washington Post*, 2014. szeptember 28.; Leonnig, Carol D. (2014): White House Intruder Was Tackled by Off-Duty Secret Service Agent, *Washington Post*, 2014. szeptember 30.; Safire, William (2001): Inside the Bunker, *New York Times*, 2001. szeptember 13.; Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart*. New York: Scribner; Baldrige, Letitia (2001): *A Lady, First: My Life in the Kennedy White House and the American Embassies of Paris and Rome*. New York: Viking Penguin; Bennet, James (1998): Testing of a President: The Overview; Clinton Admits Lewinsky Liaison to Jury; Tells Nation „It Was Wrong”, but Private, *New York Times*, 1998. augusztus 18.; Thompson, Courtney (2009): Obamas Called on Chicago Vendors for State Dinner Décor, Stage and Lighting, *BizBash*, 2009. december 2.; Adams, Abigail (1800): Letter to Her Daughter from the New White House, White House Historical Association, 1800. november 2.; White House Dimensions and Statistics, White House Historical Association; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Cannon, Carl (2013): November 21, 1963, *Real Clear Politics*, 2013. november 21.; Faulkner, Claire (2009): Ushers and

Stewards Since 1800, *White House History: At Work in the White House*, *Journal of the White House Historical Association*, 26; Klara, Robert (2013): *The Hidden White House: Harry Truman and the Reconstruction of America's Most Famous Residence*. New York: Thomas Dunne Books, St. Martin's Press; Seale, William (1986): *The President's House. Vol.1-2*. Washington D.C.: White House Historical Association & National Geographic Society; Skibe, Katherine (2013): Chicagoans at Forefront of White House Holiday Décor, *Chicago Tribune*, 2013. december 5.; Scheib, Walter és Friedman, Andrew (2007): *White House Chef: Eleven Years, Two Presidents, One Kitchen*. Hoboken, N.J.: John Wiley and Sons, Inc.; Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; Whitcomb, John és Claire (2002): *Real Life at the White House: 200 Years of Daily Life at America's Most Famous Residence*. New York: Routledge; Seale, William (2011): Secret Spaces at the White House? *White House History: Special Places*, *Journal of the White House Historical Association*, 29.

ELSŐ FEJEZET: KONTROLLÁLT KÁOSZ

Ebben a fejezetben a szerző a következő riportalanyokkal folytatott beszélgetéseket használta fel: Desirée Rogers, Luci Baines Johnson, Rosalynn Carter, Stephen Rochon, Barbara Bush, Nelson Pierce, James Jeffries, Kaki Hockersmith, Bill Cliber, Betty Monkman, Laura Bush, Gary Walters, Bess Abell, Christine Limerick, Bob Scanlan, Tony Savoy, Skip Allen, Katie Johnson, Jim Ketchum, Chris Emery, Lindsey Little, Ronn Payne, Walter Scheib, Michael „Rahni” Flowers, Daryl Wells, David Hume Kennerly, Milton Frame, Roland Mesnier, Reggie Love, Ivaniz Silva, Cletus Clark, Susan Ford, Lynwood Westray és Katie McCormick Lelyveld.

Publikált források: Ruane, Michael és Davis, Aaron C. (2009): D.C.'s Inauguration Head Count: 1.8 Million, *Washington Post*, 2009. január 22.; Thompson, Krissah és Eilperin, Juliet (2014): The elusive Mrs. R: Marion Robinson, the White House's Note-So-Typical Live-In Grandma, *Washington Post*, 2014. március 31.; Andersen, Kate (2009): Rogers Hears Up Obama Social Calendar That Economy Can't Chill, *Bloomberg*, 2009. április 10.; Andersen, Kate (2009): Obama Invites LeBron James to Play in White House Court Opener, *Bloomberg*, 2009. június 20.; Baldrige, Letitia (2001):

A Lady, First: My Life in the Kennedy White House and the American Embassies of Paris and Rome. New York: Viking Penguin; Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart.* New York: Scribner; Interjú Barack Obama elnökkel, *The Tom Joyner Morning Show*, 2013. augusztus 27.; Interjú Michelle Obama First Ladyvel és Jill Bidennel, *The Gayle King Show*, 2011. április 19.; Patterson, Thom (2009): Special Ops: How to Move a President in a Few Hours, *CNN*, 2009. január 19.; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House.* New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House.* New York: Lothrop, Lee and Shepard Books; Fields, Alonzo (1961): *My 21 Years in the White House.* New York: Crest Books; Kornblut, Anne (2011): Reggie Love, Obama 'Body Man', to Leave White House by Year's End, *Washington Post*, 2011. november 10.; Anthony, Carl (2013): Jackie Kennedy's Last White House Days & What She Found in JFK's Dest, *carlantononline.com*, 2013. december 6.; Brown, Patricia Leigh (1993): A Redecorated White House, the Way the Clintons Like It, *New York Times*, 1993. november 24.; Power Shifts Hands in Flurry of Activity, *USA TODAY*, 2001. január 22.; Bedell Smith, Sally (2007): *For the Love of Politics: Inside the Clinton White House.* New York: Random House; Devroy, Ann és Marcus, Ruth (1993): Clinton Takes Oath as 42th President Asking Sacrifice, Promising Renewal, *Washington Post*, 1993. január 21.; Gibbs, Nancy és Duffy, Michael (2012): *The President's Club: Inside the World's Most Exclusive Fraternity.* New York: Simon and Schuster; Collins, Lauren (2008): The Other Obama: Michelle Obama and the Politics of Candor, *New Yorker*, 2008. március 10.; Kantor, Jodi (2012): *The Obamas.* New York: Little, Brown and Company; Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House.* Paris: Flammarion; Johnson, Lady Bird (1970): *A White House Diary.* New York: Holt, Rinehart and Winston; Deutsch, James (2007): Interview with Nancy Mitchell, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.; Interview with Henry Haller, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.; Stolberg, Sheryl Gay (2009): On Moving Day for 2 First Families, a Bit of Magic by 93 Pairs of Hands, *New York Times*, 2009. ja-

nuár 20.; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies.* New York: Warner Books; Carman, Tim (2014): *White House Memories: Chef John Moeller on Pretzels, Maple Syrup and Calorie-Counting.* *Washington Post*, 2014. február 18.; Reagan, Nancy és Novak, William (1989): *My Turn.* New York: Random House; Carpenter, Liz (1970): *Ruffles and Flourishes.* New York: Doubleday; Whitcomb, John és Claire (2002): *Real Life at the White House: 200 Years of Daily Life at America's Most Famous Residence.* New York: Routledge; Burros, Marian (1993): Interview with Hillary Rodham Clinton, *House Beautiful*, 1993. november 30.; Interview with President Bill Clinton and First Lady Hillary Rodham Clinton, *National Geographic*, 1995. július 25.; Lincoln, Anne és West, J. B. *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Clinton Okld Using Lincoln Bedroom for Contributors, *CNN*, 1997. február 25.; Kuhnhehn, Jim (2012): Obama Returns to Chicago Home After Illinois Fundraiser, *Associated Press*, 2012. június 2.; Bush, Barbara (1994): *Barbara Bush: A Memoir.* New York: Scribner; Rosenthal, Andrew (1992): Bush Encounters the Supermarket, Amazed, *New York Times*, 1992. február 5.

MÁSODIK FEJEZET: DISZKRÉCIO

Ez a fejezet a következő riportalanokkal folytatott beszélgetéseken alapszik: Rosalynn Carter, James Ramsey, Stephen Rochon, Skip Allen, Jane Erkenbeck, Betty Monkman, Worthington White, Reggie Love, Cletus Clark, Laura Bush, Gary Walters, Bill Hamilton, Barbara Bush, Herman Thompson, Margaret Arrington, Frank Ruta, Walter Scheib, Roland Mesnier, Nelson Pierce, Ron Reagan, Steve Ford, Vincent Contee, Luci Baines Johnson, Ronn Payne, Ivaniz Silva, James Jeffries, Susan Ford, Bess Abell, Andy Card, Katie McCormick Lelyveld, Katie Johnson, Tony Savoy, Chris Emery és Christine Limerick.

Publikált források: Boyd, Gerald (1986): Nancy Reagan's Maid Is Accused of Helping to Export Ammunition, *New York Times*, 1986. augusztus 14.; Hoover, Irwin "Ike" (1934): Who's Who, and Why, in the White House, *Saturday Evening Post*, 1934. február 10.; Interview with Jerman, Wilson, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smith-

sonian Institution, 2007. október 2.; Scheib, Walter és Friedman, Andrew (2007): *White House Chef: Eleven Years, Two Presidents, One Kitchen*. Hoboken, N.J.: John Wiley and Sons, Inc.; Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House*. Paris: Flammarion; Fields, Alonzo (1961): *My 21 Years in the White House*. New York: Crest Books; Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; White House Historical Association, The Working White House; Jehl, Douglas (1994): Chief White House Usher 'Grounded', *New York Times*, 1994. március 18.; Whitcomb, John és Claire (2002): *Real Life at the White House: 200 Years of Daily Life at America's Most Famous Residence*. New York: Routledge; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Monkman, Betty *oral history* anyagai, Gerald R. Ford Elnöki Könyvtár; Clinton, Hillary Rodham (2000): *An Invitation to the White House*. New York: Simon and Schuster; Maid Cleared, Nancy Reagan Wants Her Back, *United Press International*, 1986. november 4.; Interview with Betty Monkman, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.

HARMADIK FEJEZET: HÜSÉG

Riportalanok: Barbara Bush, Cletus Clark, Rosalynn Carter, James Jeffries, Letitia Baldrige, Nelson Pierce, Roland Mesnier, Worthington White, Wendy Elsasser, Lindsey Little, Christine Limerick, Chris Emery, Gary Walters, Skip Allen, Katie Johnson, Luci Baines Johnson, Desirée Rogers, Stephen Rochon, Nancy Reagan asszisztense, Wren Powell közvetítésével és Tony Savoy.

Publikált források: Bush, Barbara (1994): *Barbara Bush: A Memoir*. New York: Scribner; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; Hoover, Irwin "Ike" (1934): Who's Who, and Why, in the White House, *Saturday Evening*

Post, 1934. február 10.; Zephyr Wright *oral history* anyagai, Lyndon Baines Johnson Könyvtár; Avery, Isaac *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Massimiano, Sue Allison (1992): Those Who Serve Those Who Serve, *Life*, „The White House 1792-1992”, 1992. október 30.; Leonnig, Carol D. (2014): Secret Service Fumbled Response to 2011 Shooting, *Washington Post*, 2014. szeptember 28.; Leonnig, Carol D. (2014): White House Intruder Was Tackled by Off-Duty Secret Service Agent, *Washington Post*, 2014. szeptember 30.; Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House*. Paris: Flammarion; Boyd, Gerald (1986): Nancy Reagan's Maid Is Accused of Helping to Export Ammunition, *New York Times*, 1986. augusztus 14.; Semeraz, Megan (2014): Former White House Chief Usher Recalls Serving 7 Presidents at Oakland Town Hall, *Oakland Press News*, 2014. április 9.; Maid Cleared, Nancy Reagan Wants Her Back, *United Press International*, 1986. november 4.

NEGYEDIK FEJEZET: RENDKÍVÜLI IGÉNYEK

Ebben a fejezetben a szerző a következő riportalanokkal folytatott beszélgetéseket használta fel: Luci Baines Johnson, Barbara Bush, Skip Allen, Margaret Arrington, Bill Cliber, Herman Thompson, Christine Limerick, Frank Ruta, Wendy Elsasser, Roland Mesnier, Cletus Clark, Bess Abell, Ronn Payne, Lynda Bird Johnson Robb és John Moeller.

Publikált források: Interview with Hillary Rodham Clinton, *House Beautiful*, 1993. november 30.; Interview with President Bill Clinton and First Lady Hillary Rodham Clinton, *National Geographic*, 1995. július 25.; Massimiano, Sue Allison (1992): Those Who Serve Those Who Serve, *Life*, „The White House 1792-1992”, 1992. október 30.; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Clinton, Hillary Rodham (2000): *An Invitation to the White House*. New York: Simon and Schuster; Bernstein, Adam (2013): Rex Scouten, Longtime White House Chief Usher, Dies at 86, *Washington Post*, 2013. február 22.; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard

Books; Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; Wright, Zephyr *oral history* anyagai, Lyndon Baines Johnson Könyvtár; Interview with Wilson Jerman, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. október 2.

ÖTÖDIK FEJEZET: SÖTÉT NAPOK

Riportalanyok: Barbara Bush, Bill Cliber, Walter Scheib, Herman Thompson, Gary Walters, Laura Bush, Cletus Clark, Nelson Pierce, Jim Ketchum, Tricia Nixon, Roland Mesnier, Betty Monkman, Ron Reagan, James Hall, Linsey Little, Skip Allen, Chris Emery, Bill Hamilton, Worthington White, James Ramsey, Betty Finney, Ronn Payne és Tony Savoy.

Publikált források: Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart*. New York: Scribner; Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard Books; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Purdum, Todd (1996): *With Resolve, First Lady Lays Out Defense*, New York Times, 1996. január 17.; Interview with Hillary Rodham Clinton, *House Beautiful*, 1993. november 30.; Susan Thomases interview, Miller Center, University of Virginia, William J. Clinton Presidential Oral History Project, 2006. január 6.; Johnson, Lady Bird (1970): *A White House Diary*. New York: Holt, Rinehart and Winston; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Monica Lewinsky Timeline, *Washington Post*, 1998. szeptember 13.; Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House*. Paris: Flammarion; Jehl, Douglas (1994): Chief White House Usher 'Grounded', *New York Times*, 1994. március 18.; Shaw, Maud és Arata, Lawrence J. *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Whitmore, Jane (1969): Mr. Nixon's Man Manolo Finds His Job Fetching, *Pittsburgh Post-Gazette*, 1969. május 21.; Interview with Bill Cliber, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for

Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 22.; Interview with Henry Haller, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.; Richard Nixon/Frank Gannon interview, University of Georgia Special Collections Libraries, The Walter J. Brown Media Archives and Peabody Awards Collection, 1983. június 10.

HATODIK FEJEZET: ÁLDOZAT

A szerző a következő személyekkel készített interjút használta fel: Nelson és Caroline Pierce, Desirée Rogers, Walter Scheib, Bess Abell, Charles Allen, Katie Johnson, Wendy Elsasser, Reid Cherlin, Chris Emery, Worthington White, James Ramsey, James Jeffries, James Hall, Adam Frankel, Linsey Little, Skip Allen, Herman Thompson, Christine Limerick, Luci Baines Johnson, Nancy Reagan asszisztense, Wren Powell közvetítésével és Lynda Johnson Robb.

Publikált források: West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Avery, Isaac *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Kantor, Jodi (2012): *The Obamas*. New York: Little, Brown and Company; Associated Press (1984): Frederick Mayfield, 58, Dies; Doorman at the White House, *New York Times*, 1984. május 16.; Deutsch, James (2007): Interview with Nancy Mitchell, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.

HETEDIK FEJEZET: A REZIDENCIA ÉS A RASSZIZMUS

Ez a fejezet részben a következő személyekkel készített interjúkon alapszik: Rosalynn Carter, Luci Baines Johnson, Bess Abell, Lonnie Bunch, Lynwood és Kay Westray, Gloria Nuckles, Alvie Paschall, Mary Prince, Charles Allen, Nelson Pierce, Bill Hamilton, James Jeffries, Chris Emery, Stephen Rochon, Otis Williams, Frank Ruta, Betty Monkman, Herman Thompson, Desirée Rogers, James Ramsey és Tony Savoy.

Publikált források: Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard Books; Carter, Jimmy (1982): *Keeping Faith*. New

York: Bantam Books; Clinton, Catherine (2010): *Mrs. Lincoln: A Life*. New York: Harper Perennial; Crawford, Clare (1977): *A Story of Love and Rehabilitation: the Ex-Con in the White House*, *People*, 1977. március 14.; Fields, Alonzo (1961): *My 21 Years in the White House*. New York: Crest Books; Seale, William (1986): *The President's House. Vol.1-2*. Washington D.C.: White House Historical Association & National Geographic Society; Whitcomb, John és Claire (2002): *Real Life at the White House: 200 Years of Daily Life at America's Most Famous Residence*. New York: Routledge; White House Historical Association, *African Americans and the White House, 1790s-1840s*; Smolenyak, Megan (2012): Michelle Obama's Ancestors: Purnell Shields, *Huffington Post*, 2012. február 24.; Interjú Michelle Obamával az ABC News *Good Morning America* c. műsorában, 2007. május 22.; Nancy Tuckerman és Pamela Turnure *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Zephyr Wright *oral history* anyagai, Lyndon Baines Johnson Könyvtár; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; *Saturday Night Live*, 1977. március 12.; Kantor, Jodi (2012): *The Obamas*. New York: Little, Brown and Company; Glanton, Dahleen és St. Clair, Stacy (2008): Michelle Obama's Family Tree Has Roots in a Carolina Slave Plantation, *Chicago Tribune*, 2008. december 1.

NYOLCADIK FEJEZET: PLETYKA ÉS GONOSZKODÁS A CSELÉDFERTÁLYON

Interjúalanyok: Bess Abell, Bill Cliber, Lynda Johnson Robb, Christine Limerick, Bill Hamilton, Skip Allen, Ronn Payne, Roland Mesnier, Walter Scheib, Ivaniz Silva, Pierre Chambrin, Ron Reagan, John Moeller és Margaret Arrington.

Publikált források: Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Rosenblatt, Robert (2000): Harassment at White House Alleged, *Los Angeles Times*, 2000. szeptember 14.; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Anne Lincoln *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum; Zephyr Wright *oral history* anyagai, Lyndon Baines Johnson Könyvtár; Interview with Reds Arrington, *Ralph Rinzler Folklife Ar-*

chives and Collections, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution; Interview with Bill Cliber, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 22.; Cabot, Tyler (2005): *White House Chefs*, *Atlantic*, 2005. május.

KILENCEDIK FEJEZET: AKIK A FEHÉR HÁZBAN NÖTTEK FEL

A fejezetben felhasznált információk a következő személyekkel folytatott beszélgetésekből származik: Rosalynn Carter, Lynda Johnson Robb, Luci Baines Johnson, Bob Scanlan, Roland Mesnier, Wendy Elsasser, Walter Scheib, Mary Prince, James Jeffries, Michael „Rahni” Flowers, Gary Walters, Susan Ford, Barbara Bush, Steve Ford, Tony Savoy, Nelson Pierce, Bill Hamilton, Amy Zantzing, Betty Monkman és Betty Finney.

Publikált források: Deutsch, James (2007): Interview with Nancy Mitchell, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.; Baldrige, Letitia (2001): *A Lady, First: My Life in the Kennedy White House and the American Embassies of Paris and Rome*. New York: Viking Penguin; Matus, Victorino (2014): Notes from a White House Kitchen, *Weekly Standard*, 2014. március 5.; DelReal, Jose A. és O'Keefe, Ed (2014): Hill Staffer Elizabeth Lauten Resigns After Remarks About Obama Daughters, *Washington Post*, 2014. december 1.; Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart*. New York: Scribner; Bryant, Traphes és Spatz Leighton, Frances (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.; Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House*. Paris: Flammarion; Wead, Doug (2003): *All the Presidents' Children: Triumph and Tragedy in the Lives of America's First Families*. New York: Atria Books; Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons; Andrews, Helena (2014): Jenna Bush Hager, Hanky-Panky, and the White House Roof, *Washington Post*, 2014. december 4.; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Interview with Betty Monkman, *Ralph Rinzler Folklife*

Archives and Collections, Washington D.C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. augusztus 27.; Nevius, C. W. (2004): Just Ask Chelsea, Jenna and Barbara: Escaping the Glare of the Spotlight Isn't Easy for Kids Whose Dads Work in the Oval Office, *San Francisco Gate*, 2004. január 22.; Swarns, Rachel (2009): First Chores? You Bet, *New York Times*, 2009. február 22.

TIZEDIK FEJEZET: BÁNAT ÉS REMÉNYSÉG

Interjúalanyok: Laura Bush, Bill és Bea Cliber, Wendy Elsasser, Betty Finney, Christine Limerick, Roland Mesnier, Nelson Pierce, Jim Ketchum, Gary Walters, Betty Monkman, Walter Scheib, Bob Scanlan, Ivaniz Silva, Skip Allen, John Moeller és Lynwood Westray.

Publikált források: Johnson, Lady Bird (1970): *A White House Diary*. New York: Holt, Rinehart and Winston; Swartz, Mimi (2004): Them's Fightin' Words!, *Texas Monthly*, 2004. július; Baldrige, Letitia (2001): *A Lady, First: My Life in the Kennedy White House and the American Embassies of Paris and Rome*. New York: Viking Penguin; Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard Books; Wicker, Tom (1963): Kennedy Is Killed by Sniper as He Rides in Car in Dallas; Johnson Sworn In on Plane, *New York Times*, 1963. november 22.; Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart*. New York: Scribner; Interview with Wilson Jerman, *Ralph Rinzler Folklife Archives and Collections*, Washington D. C.: Center for Folklife and Cultural Heritage, Smithsonian Institution, 2007. október 2.; Richard Nixon/Frank Gannon interview, University of Georgia Special Collections Libraries, The Walter J. Brown Media Archives and Peabody Awards Collection, 1983. június 10.; Andersen, Christopher (1998): *Jackie After Jack*. New York: William Morrow and Company; West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies*. New York: Warner Books; Interjú Luci Baines Johnsonnal a CBS News *Face the Nation* c. műsorában, 2013. november 17; Maud Shaw, Anne Lincoln és Lawrence J. Arata *oral history* anyagai, John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum.

EPILÓGUS

Interjúalanyok: Laura Bush, Rosalynn Carter, James Jeffries, Nelson Pierce, James Hall, Skip Allen, Reggie Love, Luci Baines Johnson, James és Valerie Ramsey és Stephen Rochon.

Publikált források: Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House*. New York: G. P. Putnam's Sons.

FÉNYKÉPMELLÉKLETEK FORRÁSAI

Első melléklet: David Kennerly/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta David Kennerly; Abbie Rowe/Nemzeti Park Szolgálat, rendelkezésre bocsátotta Margaret Arrington; Jack Rottier/Nemzeti Park Szolgálat, rendelkezésre bocsátotta Lynwood Westray; Robert Knudsen/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum, Boston; Harold Sellers/Fehér Ház, 1963. június 7., rendelkezésre bocsátotta a John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum, Boston; Robert Knudsen/Fehér Ház, 1963. december 6., rendelkezésre bocsátotta a John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum, Boston; Robert Knudsen/Fehér Ház, 1963. december 19., rendelkezésre bocsátotta a John F. Kennedy Elnöki Könyvtár és Múzeum, Boston; Margaret Arrington, rendelkezésre bocsátotta Margaret Arrington; hivatalos fehér házi fotó, rendelkezésre bocsátotta Lynwood Westray; Jack Kightlinger/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Richard Nixon Elnöki Könyvtár és Múzeum; David Kennerly/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Gerald R. Ford Elnöki Könyvtár és Múzeum; Bill Fitz-Patrick/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Jimmy Carter Elnöki Könyvtár és Múzeum; Ricardo Thomas/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Gerald R. Ford Elnöki Könyvtár és Múzeum; Carter elnök és Rosalynn Carter mind a négy fotóját készítette Jack Kightlinger/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Jimmy Carter Elnöki Könyvtár és Múzeum.

Második melléklet: Susan Biddle/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta Chris Emery; Pete Souza/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta Ronn Payne; Pete Souza/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Ronald Reagan Elnöki Könyvtár; hivatalos fehér házi fotó, rendelkezésre bocsátotta Linsey Little; hivatalos fehér házi fotó, rendelkezésre bocsátotta Ronn Payne; Barbara Kinney/Fehér Ház, rendelkezésre bocsátotta a Wil-

liam J. Clinton Elnöki Könyvtár és Múzeum; hivatalos fehér házi fotó, rendelkezésre bocsátotta Christine Limerick; hivatalos fehér házi fotó, rendelkezésre bocsátotta Roland Mesnier; rendelkezésre bocsátotta James Jeffries és a George W. Bush Elnöki Könyvtár és Múzeum; hivatalos fehér házi fotók, készítették fentről lefelé haladva: Susan Sterner, Paul Morse, Eric Draper, rendelkezésre bocsátotta a George W. Bush Elnöki Könyvtár és Múzeum; AP Images/Ron Edmonds; Callie Shell/*Time* magazin; hivatalos fehér házi fotó, készítette Samantha Appleton.

Válogatott bibliográfia

Andersen, Kate (2009): Rogers Hears Up Obama Social Calendar That Economy Can't Chill, *Bloomberg*, 2009. április 10.

Andersen, Kate (2009): Obama Invites LeBron James to Play in White House Court Opener, *Bloomberg*, 2009. június 20.

Baldrige, Letitia (2001): *A Lady, First: My Life in the Kennedy White House and the American Embassies of Paris and Rome*. New York: Viking Penguin

Bennet, James (1998): Testing of a President: The Overview; Clinton Admits Lewinsky Liaison to Jury; Tells Nation „It Was Wrong”, but Private, *New York Times*, 1998. augusztus 18.

Boyd, Gerald (1986): Nancy Reagan's Maid Is Accused of Helping to Export Ammunition, *New York Times*, 1986. augusztus 14.

Brown, Patricia Leigh (1993): A Redecorated White House, the Way the Clintons Like It, *New York Times*, 1993. november 24.

Bruce, Preston (1984): *From the Door of the White House*. New York: Lothrop, Lee and Shepard Books

Bryant, Traphes és Frances Spatz Leighton (1975): *Dog Days at the White House*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.

Bush, Barbara (1994): *Barbara Bush: A Memoir*. New York: Scribner

Bush, Laura (2010): *Spoken from the Heart*. New York: Scribner;

Caro, Robert (2002): *The Years of Lyndon Johnson: Master of the Senate*. New York: Alfred Knopf

- Caro, Robert (2012): *The Years of Lyndon Johnson: The Passage of Power*. New York: Alfred Knopf
- Carpenter, Liz (1970): *Ruffles and Flourishes*. New York: Doubleday
- Carter, Jimmy (1982): *Keeping Faith*. New York: Bantam Books
- Clinton, Catherine (2010): *Mrs. Lincoln: A Life*. New York: Harper Perennial
- Clinton, Hillary Rodham (1993): Marian Burrosnak adott interjú a *House Beautiful* számára, William J. Clinton Elnöki Könyvtár, 1993. november 30.
- Clinton, Hillary Rodham (2000): *An Invitation to the White House*. New York: Simon and Schuster
- Clinton, William J. és Hillary Rodham Clinton (1995): Interjú a *National Geographic* számára, William J. Clinton Elnöki Könyvtár, 1995. július 25
- Collins, Lauren (2008): The Other Obama: Michelle Obama and the Politics of Can-dor, *New Yorker*, 2008. március 10.
- Coram, James (1994): A White House "Fairy Tale" with No Happily Ever After, *Baltimore Sun*, 1994. március 25.
- Crawford, Clare (1977): A Story of Love and Rehabilitation: the Ex-Con in the White House, *People*, 1977. március 14.
- Faulkner, Claire (2009): Ushers and Stewards Since 1800, *White House History: At Work in the White House, Journal of the White House Historical Association*, 26.
- Fields, Alonzo (1961): *My 21 Years in the White House*. New York: Crest Books
- Gibbs, Nancy és Duffy, Michael (2012): *The President's Club: Inside the World's Most Exclusive Fraternity*. New York: Simon and Schuster
- Glanton, Dahleen és St. Clair, Stacy (2008): Michelle Obama's Family Tree Has Roots in a Carolina Slave Plantation, *Chicago Tribune*, 2008. december 1.
- Hoover, Irwin "Ike" (1934): Who's Who, and Why, in the White House, *Saturday Evening Post*, 1934. február 10.
- Jehl, Douglas (1994): Chief White House Usher 'Grounded', *New York Times*, 1994. március 18.
- Johnson, Lady Bird (1970): *A White House Diary*. New York: Holt, Rinehart and Winston
- Kantor, Jodi (2012): *The Obamas*. New York: Little, Brown and Company

- Klara, Robert (2013): *The Hidden White House: Harry Truman and the Reconstruction of America's Most Famous Residence*. New York: Thomas Dunne Books
- Kornblut, Anne (2011): Reggie Love, Obama 'Body Man', to Leave White House by Year's End, *Washington Post*, 2011. november 10.
- Kuhnhenh, Jim (2012): Obama Returns to Chicago Home After Illinois Fundraiser, *Associated Press*, 2012. június 2.
- Mann, Dominique (2013): In Wake of New Film *The Butler*, Black Ex-White House Staffers Reflect, *MSNBC.com*, 2013. szeptember 14., <http://www.msnbc.com/melissa-harris-perry/wake-new-film-the-butler-black-ex>.
- Massimiano, Sue Allison (1992): Those Who Serve Those Who Serve, *Life*, „*The White House 1792-1992*”, 1992. október 30.
- Mesnier, Roland és Malard, Christian (2006): *All the President's Pastries: Twenty-Five Years in the White House*. Paris: Flammarion
- Nevius, C. W. (2004): Just Ask Chelsea, Jenna and Barbara: Escaping the Glare of the Spotlight Isn't Easy for Kids Whose Dads Work in the Oval Office, *San Francisco Gate*, 2004. január 22., <http://www.sfgate.com/bayarea/nevius/article/Just-ask-Chelsea-Jenna-and-Barbara-Escaping-the-2808210.php>
- Parks, Lilian Rogers és Frances Spatz Leighton (1961): *My Thirty Years Backstairs at the White House*. New York: Ishi Press International
- Patterson, Thom (2009): Special Ops: How to Move a President in a Few Hours, *CNN*, 2009. január 19., <http://www.cnn.com/2009/POLITICS/01/19/obama.move/>.
- Reagan, Nancy és Novak, William (1989): *My Turn*. New York: Random House
- Rosenthal, Andrew (1992): Bush Encounters the Supermarket, Amazed, *New York Times*, 1992. február 5.
- Ruane, Michael és Davis, Aaron C. (2009): D.C.'s Inauguration Head Count: 1.8 Million, *Washington Post*, 2009. január 22.
- Scheib, Walter és Friedman, Andrew (2007): *White House Chef: Eleven Years, Two Presidents, One Kitchen*. Hoboken, N.J.: John Wiley and Sons, Inc.
- Schifando, Peter és J. Jonathan Joseph (2007): *Entertaining at the White House with Nancy Reagan*. New York: William Morrow.

Seale, William (1986): *The President's House. Vol. 1-2.* Washington D.C.: White House Historical Association & National Geographic Society

Seale, William (2011): Secret Spaces at the White House? *White House History: Special Places, Journal of the White House Historical Association*, 29.

Semeraz, Megan (2014): Former White House Chief Usher Recalls Serving 7 Presidents at Oakland Town Hall, *Oakland Press News*, 2014. április 9., <http://www.theoaklandpress.com/general-news/20140409/former-white-house-chief-usher-recalls-serving-7-presidents-at-oakland-town-hall>.

Smolenyak, Megan (2012): Michelle Obama's Ancestors: Purnell Shields, *Huffington Post*, 2012. február 24.

Swarns, Rachel (2009): First Chores? You Bet, *New York Times*, 2009. február 22.

Swartz, Mimi (2004): Them's Fightin' Words!, *Texas Monthly*, 2004. július

Wead, Doug (2003): *All the Presidents' Children: Triumph and Tragedy in the Lives of America's First Families.* New York: Atria Books

Weidenfeld, Sheila Rabb (1979): *First Lady's Lady: With the Fords at the White House.* New York: G. P. Putnam's Sons

West, J. B. és Kotz, Mary Lynn (1973): *Upstairs at the White House: My Life with the First Ladies.* New York: Warner Books

Whitcomb, John és Claire (2002): *Real Life at the White House: 200 Years of Daily Life at America's Most Famous Residence.* New York: Routledge

Név- és helységnévmutató

Abell, Bess 71, 147, 222, 227–228, 302	Arkansas 47, 65, 67
Adams, Abigail 35, 36, 39	Arlington (Virginia) 24, 180, 268, 271, 282
Adams, John 35, 38, 194	
Adams, John Quincy 46	Arnold, Mary 281–282
Adams, Louisa 46	Arrington, Bonner, 74, 233, 234
Agnew, Spiro 252	Arrington, Margaret 111, 144, 301
<i>A komornyik</i> (film) 102, 209	Arrington, Reds 9, 110, 111, 142–144, 146, 233
Alexandria (Virginia) 252, 253	Ashburn (Virginia) 210
Allegheny-hegység (Virginia) 85	Avery, Isaac 148, 181
Allen, Charles, 189, 213, 217, 218, 301	
Allen, Eugene 101, 189, 202, 209, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 247, 253, 292, 301	*B. B. King 225
Allen, James W. F. „Skip” 9, 20, 102, 116, 117, 118, 127, 132, 153, 154, 156, 160, 168, 169, 186, 187, 189, 231, 237, 238, 300	Baldrige, Letitia 25, 49, 58, 246, 247, 265, 274
Amissville (Virginia) 188	Barnett, Armstead 218
<i>Apokalipszis most</i> (film) 269	Beatrix, Hollandia királynője 127
Aquia (Virginia) 194	Bedford (Pennsylvania) 20
Arata, Lawrence 263–264	Berman, Lea 26
	Bernard, Jeremy 24
	Blair, Frankie 174, 201
	Blige, Mary J. 22

- Brown, James 225
- Bruce, Preston 9, 11–14, 63–65, 75, 141–142, 149, 172–173, 175, 178, 186, 202, 209, 218, 247, 264, 268, 292
- Bruce, Virginia 10
- Bryant, Traphes 9, 72–73, 88, 94, 123, 142, 176, 222, 228–231
- Buffalo Gap (Texas) 275
- Bull, Steve 181
- Bunch, Lonnie 193, 195, 214
- Bush, Barbara (Bush, George H. W. felesége) 20, 47, 61–62, 77, 79, 81, 86, 92, 108, 134–135, 136–139, 153–154, 169–170, 239, 243, 275, 302
- Bush, Barbara (Bush, George W. lánya) 116, 244, 248, 260
- Bush család 46, 49, 86, 89, 91, 92, 100, 132, 138, 169, 281, 298
- Bush, George H. W. 28, 46, 48, 66, 78, 86–87, 91, 92, 98, 100, 132, 136–138, 170, 202, 239, 275, 293
- Bush, George W. 19, 23–24, 28, 46, 52, 66, 83–85, 89–90, 98–99, 101, 103, 105, 116, 120, 126–127, 132, 260, 276, 288, 296
- Bush, Jenna 116, 243, 244, 248, 260, 297
- Bush, Laura (Bush, George W. felesége) 20, 26, 28, 44, 46, 48, 66, 78, 86–87, 89–90, 105–106, 114, 122, 127, 276, 277, 278, 280–281, 283, 284, 288, 297, 302
- Bush, Marvin 136
- Camp David 80, 116, 138, 171, 261, 281
- Card, Andrew 99, 103, 303
- Carter, Amy 10, 203–206, 255–257
- Carter, Billy 115–116
- Carter, Buddy 100, 157, 188
- Carter család 46, 79, 80, 197, 204, 207
- Carter, Jimmy 22, 46, 48, 79, 80–81, 91, 101, 115, 122, 197, 204–207, 240, 255–257, 294
- Carter, Lillian 115
- Carter, Rosalynn 20, 80, 108, 122–123, 204–206, 255, 296, 302
- Cassini, Oleg 38, 63
- Castelo, Anita 135
- Catoctin-hegység 261
- Cézanne, Paul 270
- Chambrin, Pierre 241, 301
- Cheney, Dick 106, 284
- Cherlin, Reid 27, 183, 302
- Chicago 27, 47, 50, 55, 57, 58, 192
- Clapton, Eric 225
- Clark, Cletus 9, 76, 105, 108, 111, 121, 150–151, 178, 300
- Clark, Nancy 44, 50, 157–158, 244
- Claus holland herceg, van Amsberg 127
- Cliber, Bea 278
- Cliber, William „Bill” 9, 19, 67–68, 142, 145–146, 148–149, 160, 175–177, 189–190, 235–236, 267, 277–279, 285, 287, 289, 301

- Clinton, Bill 18, 39, 44, 46, 52, 65, 68, 69, 70, 78, 86, 89, 90, 91, 101, 113, 115, 117–118, 126, 154, 156, 159–167, 170, 171, 172, 185, 186, 225, 293, 297
- Clinton, Chelsea 44, 66, 70, 117, 118, 155, 168, 171, 172, 242–243, 248, 258–261
- Clinton család 44–46, 65–70, 83, 86, 90, 111, 112, 114, 117–118, 126, 132, 136, 154–158, 159–172, 240, 241, 258, 258–261, 293
- Clinton, Hillary 18, 21, 30, 44, 46, 67, 70, 82, 86, 90, 100, 117, 154–158, 159, 161, 162–172, 241, 259, 260, 296, 297
- Comerford, Cristeta „Cris” 51
- Connally, Nellie 251
- Contee, Vincent 53, 301
- Coolidge, Grace 40
- Cormier, Frank 104–105
- Crans, Christine 185
- Crawford (Texas) 98, 281
- Currie, Betty 156, 163
- Daniels, Lee 102, 209
- De Gaulle, Charles 268, 270
- Deale (Maryland) 185
- Dél-Karolina 279
- Dickey, Helen 171
- Dickson, Reginald 130–131
- Dublin 35
- Ehrlichman, John 172, 173
- Eisenhower család 62, 148,
- Eisenhower, Dwight D. 49, 62, 63, 109, 210, 261, 299
- Eisenhower, Mamie 37, 210
- Ellington, Duke 215
- Elsasser, Wendy 9, 118, 138, 150, 153–154, 262, 288, 300
- Emery, Chris 9, 69, 107, 138–139, 169–170, 214, 294, 300
- Erzsébet, II., brit királynő 200, 201, 235
- Észak-Karolina 100, 134, 219
- Famous Flames 225
- Fenton, Catherine 277
- Ficklin, Charles 120, 187, 202, 223, 232, 264
- Ficklin család 24, 188, 291
- Ficklin, John 94, 187, 223, 292
- Ficklin, Sam 223
- Fields, Alonzo 43, 197, 201
- Fincher, Stephen 246
- Finney, Betty, „Kis Betty” 9, 29, 34, 112, 162, 258, 279–280, 282, 300
- Fitzpatrick, Mary 204
- Florida 276, 283
- Flowers, Michael „Rahni” 54, 56–58
- Ford, Betty 77–78, 111, 235, 255, 293, 296
- Ford család 77, 85, 235, 243, 252–253
- Ford, Gerald, Jerry 48, 77, 85, 91, 133, 252–253, 294

Ford, Jack 235
 Ford, Steve 242, 251–252, 253–254, 302
 Ford, Susan 77, 80, 91, 105, 115, 253–254, 302
 Fort Washington 66
 Frame, Milton 78, 123–124, 228, 301
 Frame, Wilford 124
 Fülöp brit herceg 200, 201, 235
 Gallagher, Mary 263
 Georgetown 49, 198, 207
 Georgia 203, 207, 221, 255, 257
 Gettysburgi beszéd (Abraham Lincoln) 183, 287
 Gibbs, Robert 50
 Glynn, Paul 104–105
 Goldman, Ikram 58
 Gonzalez, Omar 132
 Gorbacsov, Mihail 129, 133, 214
 Gorbacsova, Raisza 129
 Gore, Al 89
 Graber, Ted 178
 Graham, Billy 199
 Gregg, Judd 281, 283
 Guy, Ron 105–106
 Haiti 245
 Haldeman, H. R. „Bob” 173
 Hall, James 20, 165, 184–185, 300
 Haller, Henry 76, 144, 224–225
 Hamilton, James Hall William „Bill” 109–110, 123, 165–166, 188, 209–213, 215–216, 227, 243, 261, 294, 297, 299, 300
 Hancock, Harold 106
 Hannie, George 134–135, 212
 Hawaii-szigetek 138, 153, 245
 Hearst, Patty 254
 Henderson (Észak-Karolina) 216
 Hitchcock, Alfred 49
 Hoban, James 34, 36
 Hockersmith, Kaki 65–68, 70, 302
 Hoover, Herbert 61 95, 119
 Hoover, Irwin „Ike” 95, 119
 Houston 169
 Hyde Park (New York) 197
It Takes a Village (Hillary Clinton) 260
 Jackson, Andrew 194, 195, 196
 Jarrett, Valerie 50, 183
 Jeffersor, Thomas 35, 39, 194–195, 197, 252
 Jeffries, James 9, 52, 95, 187–188, 223–226, 256, 291–293, 300
 Jenkins, Beth 75
 Jenkins, Walter 75
 Jennings, Paul 195
 Jerman, Wilson 9, 94, 102, 106–107, 123, 140, 268, 300
Jim Crow-törvények 191, 220
 Johnson, Andrew 196

Johnson család 71–73, 88–89, 120, 141, 142, 143, 149, 197, 220, 222, 227, 249, 272, 274
 Johnson, Johnny 177
 Johnson, Katie 33, 59, 60, 102, 182–183, 302
 Johnson, Lady Bird 43, 71–75, 80, 92–94, 119–120, 144, 146, 189–190, 220, 227, 230–231, 272, 274
 Johnson, Luci Baines 72–73, 75, 80, 88, 93, 106, 140, 146, 186, 222–223, 243, 250, 273–274, 275, 296, 302
 Johnson, Lyndon B. 24, 71–72, 73, 88, 89, 93, 94, 103, 104, 105, 118, 132, 133, 140–149, 151, 175, 181–182, 208, 213, 220–223, 230–231, 234, 250, 251, 269, 273–274, 294
 Johnson, Pat 92
 Johnson Robb, Lynda Bird 73, 146–147, 181, 243, 181, 249–251, 274, 275, 302
 Kass, Sam 55
 Kaye, Dara 301
 Kennedy, Caroline 24, 40, 73, 243, 246–249, 258, 261, 266, 271, 274–275
 Kennedy család 13, 49, 58; 62–65, 72–75, 79, 123, 124, 144, 181, 182, 213, 225, 244, 248, 258, 261, 265
 Kennedy, Edward 265, 280–281
 Kennedy, Jack, JFK 12–14, 18, 20, 25, 46, 49, 63–65, 72–75, 79, 104, 141, 176, 178, 210, 218, 222, 228–230, 232, 234, 250, 262–275, 277, 286, 292, 294
 Kennedy, Jacqueline 12–14, 24, 25, 37, 38, 58, 62, 63, 64, 66, 71, 73–75, 79, 90, 93, 111, 178, 228–230, 231, 232–234, 246–247, 263–273, 292, 300
 Kennedy, John-John 12, 13, 73, 234, 243, 246–248, 250, 261, 266, 268–269, 271–272
 Kennedy, Kevin 253
 Kennedy, Patrick Bouvier 232, 266, 271
 Kennedy, Robert F. 14, 264, 265
 Kennerly, David Hume 85
 Ketchum, Jim 9, 73–75, 247, 262, 263, 269–270, 301
 King, Martin Luther 210, 212, 218, 221
 Las Vegas 125, 297
 Lattimore, Neel 169
 Lauten, Elizabeth 246
 Led Zeppelin 253
 Lewinsky, Monica 21, 39, 158, 160–163, 165, 168
 Limerick, Jim Ketchum Christine 8, 19, 26, 31, 44, 78, 93, 111–114, 117, 135, 151–155, 157, 185–186, 279, 281–282, 294, 296, 300
 Limerick, Robert 185
 Lincoln, Abraham 34, 39, 183, 196, 197, 252, 263–264, 266, 268, 269
 Lincoln, Anne 79, 231, 232, 266

Lincoln, Willie 39
 Little, Linsey 10, 135–137, 167, 300
 Little Rock 67, 69, 70
 London 35, 123
 Love, Reggie 32, 55, 56, 60, 79, 98, 111, 183, 295, 302
 Lumpkin (Georgia) 203
 Madison, James 36, 194, 195
 Mandela, Nelson 53, 100
 Marshall, Thurgood 221
 Maryland 66, 89, 110, 176, 185, 194, 206, 217
 Mayfield, Frederick „Freddie” 133, 186–187, 296
 McCaffree, Mary Jane 49
 McCormick Lelyveld, Katie 33, 51, 54, 302
 McDonough, Denis 59, 302
 McNamara, Margaret 143
 McNamara, Robert 103, 133, 247
 Mesnier, Roland 10, 40, 85–86, 89, 91, 110, 125–129, 132–133, 137, 150, 153, 157–158, 166, 168, 240–241, 256–257, 260–261, 286, 288, 294, 296, 300
 Metalious, Grace 20
 Mitchell, Nancy 69, 187, 243, 301
 Moeller, John 157, 241, 248, 284, 301
 Monkman, Betty 10, 44, 90–91, 209, 250, 256, 287, 301
 Monroe, James 39, 196
 Montana 251
 Montpelier 195
 Morman, Lucinda 63
 Morris, Garrett 205
 Mount Adams 174
 Mount Baker 174
 Mount Rainier 174
 Mount St. Helens 174
 Myers, Mike 258
 Myrtle Beach (Dél-Karolina) 279
 Nesbitt, Henrietta 196
 Nevada 55
 New Hampshire 55
 New York 33, 36, 55, 189
 Nixon Cox, Tricia 21, 33, 140
 Nixon család 72, 173–174, 252
 Nixon, Julie 175
 Nixon, Pat 76, 78, 79, 94, 175
 Nixon, Richard M. 19, 21, 40, 75–77, 79, 92, 93, 94, 105, 108, 115, 147, 172–178, 181, 215, 235, 294, 300
 Nixon, Tricia 175, 185, 199, 225, 302
 Norfolk (Virginia) 23
 Obama, Barack 22, 27, 29, 32–33, 47, 48, 49, 52–53, 55–56, 58–60, 79, 83–85, 98, 100, 101, 102, 131, 182, 183–184, 192–193, 197, 226, 295, 297
 Obama család 20, 21–22, 24, 25, 27, 47, 48, 49, 50, 52–55, 57, 60, 79, 82–84,

183, 189, 191–193, 244, 245, 258, 297, 299
 Quantico (Virginia) 249
 Obama, Malia 40, 47, 53, 54, 85, 130, 243, 244, 245, 246
 Ramsey, James 10, 19, 98–102, 106, 165, 184–185, 188, 216, 219–220, 291, 294, 296–98, 301
 Obama, Michelle 15, 29, 49, 54, 56, 58, 61, 131, 191, 192, 193, 300
 Reagen család 87, 104, 106–107, 127, 129, 133, 139, 156, 170, 179, 238–239, 271, 294
 Obama, Sasha 40, 47, 53, 130, 243, 244, 245, 246
 O'Donnell, Ken 141
 Reagan, Nancy 17, 87, 92, 104, 107–108, 110, 127–129, 134, 150–153, 178–179, 184, 185, 187, 238, 271, 296
 Ortega-Hernandez, Oscar 130
 Paraguay 134
 Paredes, Providencia 14, 49, 301
 Párizs 123, 125
 Paschall, Alvie 216, 301
 Payne, Ronn 10, 40, 80–81, 123, 129, 149–150, 153, 163–164, 172, 300
 Pearl Harbor 71
 Perini, Tom 276
 Peyton Place (regény, Grace Metalious) 20
 Pierce, Carolin 180–181, 187
 Robinson, Fraser 182
 Pierce, Nelson 10, 95, 103–104, 108, 141, 174–176, 18–182, 187, 207–209, 244, 247–248, 251, 256, 262–263, 265, 274, 294, 300
 Robinson, Jim 192
 Plains (Georgia) 207
 Robinson, Marian 54, 57, 130, 245
 Potomac 66, 228, 282, 121, 176
 Rochon, Stephen 10, 23–25, 49, 52–53, 55–56, 79, 84, 102, 131, 192, 195, 215–216, 295–296, 300
 Powers, Dave
 Rockville (Maryland) 176, 225
 Presley, Elvis 235, 236
 Rogers, Desirée 50, 52, 83–84, 189, 192–193, 302
 Prince, Mary 10, 203–207, 255–256, 301
 Roosevelt, Franklin Delano 18, 38–39, 61, 196, 218, 268, 284, 292
 Pyne, Ronn 115
 Roosevelt, Theodor 36, 246

Rusk, Dean 103
 Russell, Richard 221
 Ruta, Frank 10, 106–107, 174, 219, 300
 Saint-Aubin, Smile „Smiley” 189, 245
 Salinger, Pierre 228
 Sargent, John Singer 74
 Savoy, Tony 10, 24, 44, 46, 101, 121, 124, 137, 193, 197, 255, 301
 Scanlan, Bob 10, 27, 46, 50, 59–60, 83–84, 86, 89, 162, 244–246, 284, 300
 Scheib, Walter 10, 26, 42, 82, 86, 132, 184, 240–241, 248, 259–260, 275, 277–278, 284–285, 288, 301
 Scouten, Rex 10, 68, 101, 141, 145, 151, 152, 178, 185, 268, 292
 Shaw, Maud 234, 248, 250, 271–272
 Shriver, Sargent 264
 Silva, Ivaniz 10, 61, 113, 236–237, 301
 Slade, William 196
 Smith, Michael 50
 Smoot, Julianna 25–26, 302
 Sorensen, Ted 141
 Spacek, Sissy 205
Stairway to Heaven (Led Zeppelin) 253
 Starr, Kenneth 160
State of the Union beszéd (Johnson) 208
 Stewart, Martha 26
 Stonewall (Texas) 144, 222
 Suitland (Maryland) 185, 206
 Sullivan, Mark 131
Symbionese Liberation Army (baloldali csoport) 254
 Szelasszié, Hailé 268
 Taft, William Howard 36
 Taylor, Elizabeth 53
 Taylor, Zachary 195
 Tennessee 195
 Texas 12, 72, 88, 98, 144, 146, 149, 220, 222, 223, 244, 251, 281
 Thomas, George 49
 Thompson, Herman 10, 97, 104, 116, 142, 173, 187, 201–203, 214–216, 301
 „Troopergate”-ügy 171
 Truman, Harry 16, 36–37, 61, 204, 216
 Truman, Margaret 37–38, 242, 253
 Tuckerman, Nancy 79
Van egy álmom beszéd (Martin Luther King) 212
 Verdon, René 38
 Vietnam 103, 146, 185, 213, 222, 249, 251, 269
 Virginia 23, 24, 85, 180, 188, 194, 195, 210, 224, 229, 249, 252, 271
 Wallace, George 217
 Walters, Barbara 163
 Walters, Gary 10, 48, 68, 79, 82, 89, 92, 97, 120–121, 160, 169, 171, 185, 214,

224, 252, 276–278, 285–286, 300–301
 Washington D. C. 18, 20, 24, 31, 35, 47, 65, 100, 101, 115, 123, 129, 135, 174, 189, 193–194, 196, 206, 210, 212, 214–215, 217, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 235, 255, 257, 261, 268, 272, 279, 285, 291, 297
Washington Post 130
 Washington, George 35, 74, 112, 287
 Washington, Sam 200, 252
 Watergate-ügy 40, 76, 173–176
 Weidenfeld, Seila Rabb 78, 296
 West, J. B. 10, 24, 39, 62–63, 73, 119–120, 124, 143–144, 172, 180, 188, 208–209, 210–211, 213, 228, 232–233, 263–264, 266–267, 270–272, 274, 292
 Westray, Gloria 199
 Westray, Kay 197–199
 Westray, Lynwood 10, 64, 197–201, 216–218, 228, 275, 300
 Wexfor (Virginia) 271
 White, Worthington 10, 21–22, 36, 129–130, 137, 160, 166–167, 300
 Williams, Maggie 170
 Williams, Otis 226
 Williams, Pete 303
 Wright, Zephyr 10, 149, 220–223
 Yanceyville (Észak-Karolina) 100
 Yo-Yo Ma 225

a Reagan házaspárról – a Ronald Reagan második elnökségének vége felé történt tüzetől kezdve Nancy mindenre, kis és nagy dolgokra egyaránt kiterjedő figyelméig,

a Clinton házaspárról – akiknek ordítózasal és röpködő tárgyakkal teli magánéleti csatározásai igencsak nyugtalanították a rezidencia dolgozóit,

és Obamáékról – akik a Fehér Házban töltött első éjszakájukon Mary J. Blige dalára táncoltak.

Legalább ilyen lenyűgözőek a rezidencia alkalmazottainak történetei, mint például Bill Hamilton raktárvezető, aki tizenegy elnököt szolgált több mint ötvenöt év alatt, vagy Christine Limerick fő házvezetőnő, aki a rezidencián dolgozó egyik munkatársához ment férjhez. Megismerhetjük Stephen Rochon személyzeti főnököt, aki az első afroamerikai volt ezen a poszton, Roland Mesnier főcukrászt és Walter Scheib főszakácsot, a kibékíthetetlen ellenségeket, valamint James Ramsey komornyikot, aki Bill Clinton és George W. Bush elnök barátja volt, és akinek jó kedélye élettel töltötte meg a Fehér Házat hat adminisztráción át, egészen 2014-ben bekövetkezett haláláig.

KATE ANDERSEN BROWER Barack Obama elnöksége idején négy évig volt a Bloomberg News fehér házi tudósítója, korábban a CBS News munkatársa és a Fox News producere volt. Washington D.C. közelében él férjével és két kisgyermekével.

A Fehér Ház rendkívüli alkalmazottai, akik fáradhatatlanul igyekeznek, hogy feladatukat kifogástalanul végezzék, és akik elnyerik minden egyes, újonnan érkezett elnöki család bizalmát és kifogyhatatlan csodálatát, mindennap történelmi események tanúi is.

GABO Kiadó
1126 Budapest,
Tartsay Vilmos u. 4.
www.gabo.hu

